

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחות הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת תולדות תשפ"ז

ד״יכל הקוד״ש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

ד״יכל הקוד״ש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

ד״יכל הקוד״ש

כארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

ד״יכל הקוד״ש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

ד״יכל הקוד״ש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

ד״יכל הקוד״ש

כלומינגדאוו

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

ד״יכל הקוד״ש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

ד״יכל הקוד״ש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

ד״יכל הקוד״ש

בני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

נד״פס ע״י

צו הערן די
הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט״א
רופט:

קול ברסלב

079.70.400.66

חיזוק פאר די אידישע שטוב

079.70.400.69

זוּזָא מָאתָא בַּהֲדֵיהּ דְּלָא נָפֵיק, תְּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא וְיָהֲבִיהּ נִיהֲלֵיהּ. "שִׁלְשִׁים שֶׁל עֵבֶד חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה" וכו'. הָא תּוּ לְמָה לִי הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא! אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רַע אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא: כֵּיוָן דְּלָא פָּתִיב בֵּהּ שְׁקָלִים - אִימָא זוּזֵי בָּעֲלְמָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּמִילְּף קָא יָלְפִי מֵהֲדָדֵי. "חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים". תָּנָא: חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים וּמַעֲשֵׂר וְהֶרְאָיוֹן. שְׁקָלִים - דִּתְנַן: מְצָרְפִין שְׁקָלִים לְדִרְבּוֹנוֹת, מִפְּנֵי מַשָּׂאוֹ הַדֶּרֶךְ. מַעֲשֵׂר - דִּכְתִיב: "וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ". וְהֶרְאָיוֹן - תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁלֹּא יְבִיא סִיָּה לָעֲזָרָה. **מִשְׁנָה** אֵין פּוֹדִין לֹא בַּעֲבָדִים וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת. כָּתַב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לִיתֵּן חֲמִשָּׁה סְלָעִים - חַיָּב לִיתֵּן לוֹ, וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה - רַשַּׁאי. הַמְפָרִישׁ פְּרִיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיֶה לָךְ" וּ"פָּדֹה תִפְדֶּה". **גְּמָרָא** מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: בְּכֹל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם, חוּץ מִן הַשְּׁטָרוֹת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי דְּרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי: "וּפְדִיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה" - רִיבָּה, "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֻשֶּׁת שְׁקָלִים" - מִיעֵט, "תִּפְדֶּה" - רִיבָּה; רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה - רִיבָּה הַכֹּל, מַאי רַבֵּי - רַבֵּי כָּל מִילֵּי, וּמַאי מִיעֵט - מִיעֵט שְׁטָרוֹת. וְרַבָּנַן דָּרְשִׁי כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל - "וּפְדִיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ" - כְּלָל, "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֻשֶּׁת שְׁקָלִים" - פְּרָט, "פָּדֹה תִפְדֶּה" - חֲזֵר וְכָלַל; כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן; יָצְאוּ קַרְקָעוֹת - שֶׁאֵין מִטַּלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים - שֶׁהוֹקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁמִּטַּלְטְלִין - אֵין גּוּפָן מָמוֹן. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְמָרֵימָר: וְרַבִּי רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי דָּרֵישׁ וְהָא רַבֵּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרֵישׁ בְּמִרְצַעַ דְּתַנְיָא: "מִרְצֵעַ" - אֵין לִי אֶלָּא מִרְצֵעַ, מְנַיִן לְרַבּוֹת הַסּוֹל וְהַסְּיָרָא וְהַמַּחַט וְהַמַּקְדֵּחַ וְהַמַּכְתֵּב תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקְחָתָּ" - לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁנִּלְקָח בְּיָד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: "מִרְצֵעַ" - מָה מִּרְצֵעַ מְיוּחָד - שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כָּל שֶׁל מַתֶּכֶת. וְאָמְרִינַן: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי - רַבִּי דָּרֵישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דָּרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי! אִין, בָּעֲלְמָא רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרֵישׁ, וְהָכָא - דִּדְתָנָא דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דִּתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "בַּמַּיִם" "בַּמַּיִם" שְׁתֵּי פְּעָמִים - אִין זֶה כְּלָל וּפְרָט, אֶלָּא רִיבָּה וּמִיעֵט. וְרַבָּנַן - אָמְרִי דִּבְאַמְרִינַן בְּמַעֲרָבָא: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי כְּלָלוֹת הַמְכוֹרָכִים זֶה בְּזֶה - הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם וּדְוָגֵם בְּכָלָל וּפְרָט. "וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת". פְּשִׁיטָא, לָאו דִּידֵיהּ נִינְהוּ! - אֵימָא: וְלֹא

רש"י

זוּזָא מָאתָא – שפחתה עזרתו. ולא הוה שקיל ליה, כלומר: לא היה ניקח בעיר להוצאה, לא היה הדינר שקול ושוה לו כלום. **הָא תּוּ לְמָה לִי** — האי "וכולם" הא תנא ליה! **מִשּׁוֹם אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רַע** — איצטריכא ליה למיתני האי "וכולם" בשקל הקודש", משום דרישא לא תנא "שקל הקודש". ומיהו פשיטא לן באינך כולהו דסלעים נינהו, דהא בפדיון הבן כתיב (במדבר ג): "חמשת שקלים לגולגלת" ובעבד כתיב (שמות כא): "שלשים שקלים יתן (בעל השור) לאדוניו", ובמפתה כתיב (שם כב): "כסף ישקול". אבל באונס ומוציא שם רע לא כתיב "שקל", וסלקא דעתך אמינא: [הא] דתנא ברישא במנה צורי — כל חד וחד כי דיניה קאמר. דהיכא דכתיב שקלים — יהיב שקלים צורים, והיכא דלא כתיב שקלים — ליתיב דינרי צורים. קא משמע לן סיפא: וכולם בשקל הקודש. דמילף ילפי מהדדי בכסף קצוב מכסף קצוב. כדרב אסי דלעיל. אית ספרים דכתוב הכי: "אטו כולהו בני פדיה נינהו". וקפריך אמתניתין דנקט לשון פדיה בכולהו, דקתני: "וכולן נפדין", והא לא שייכא לשון פדיה אלא בבכורי! תני: כל הנפדין נפדין בכסף ושוה כסף. כל הנפדין — כגון בכור אדם והקדשות ומעשר. **מעשר שני** — אינו נפדה אלא בכסף טבוע ולא בשוה כסף, ואפילו פרוטות טבועות שפיר דמי. **והראיון** — לקנות עולת ראייה הנקנית בשתי מעות כסף, כדאמרינן בחגיגה (ב,א): הראייה שתי כסף. והנך שתי כסף טבועות בעינן. **מצרפין שקלים לדרבונות** — בני העיר ששולחין שקליהם לירושלים מצרפין אותו ולוקחין מהן דרבונות, הוו זהובים טבועים. דרבונות — אין, שאר זהב — לא, שאינו טבוע. ובמסכת שקלים (ד) מפרש טעמא שמא תיזול מרגליות כו'. והוא הדין לכל שוה כסף, שמא יזול ונמצא הקדש מפסיד. אבל טיבעא לא זייל. **וצרת הכסף** — דבר שיש עליו צורה. **הכי גרסינן: ראיון תני [נמי] רב יוסף** — שלא יביא סיגה — כסף סיגים, אלא טבוע. והיינו ברייתא, דרב יוסף לאו לפרושי אלא לסיועי. **מִשְׁנָה אֵין פּוֹדִין כְּבוֹר אָדָם לֹא בַּעֲבָדִים כו'** — אף על גב דאמרן לעיל (מט,ב): בכסף ובשוה כסף, **וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת** — שאם יש לו שטר על חבירו בחמשה סלעים, ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו — אינו פדוי. **וְלֹא בְּהֶקְדֵּישׁוֹת** — משרש בגמרא. **כָּתַב לְכֹהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לִיתֵּן לוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים** — משום פדיון בנו. **וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי** — כדאמרינן בגמרא: שמא יאמרו פודין בשטרות. **לְפִיכָךְ** — דאמרן: חייב ליתן לו חמשה סלעים, אם רצה הכהן לתנם ולהחזירם לו במתנה — רשאי, אבל תקנתא אחריתי ליכא. **יהיה לך ופדה תפדה** — כשיזדיה לך הפדיון אז יזדיה פדוי, והאי קרא לאהרן אמר ליה רחמנא. **גְּמָרָא מִיעֵט** — כסף ולא מידי אחרינא. **מִיעֵט שְׁטָרוֹת** — דלא חשיבי מידי. **תִּפְדֶּה חוּר וְכלל** — ואף על גב דהאי "תפדה" כתיב קודם לפרט — אפילו הכי דיינינן ליה בכלל ופרט, כדאמרינן לקמן. **שהוקשו לקרקעות** — "והתנחלתם אותם" וגו' (ויקרא כה). **הסול** = ברוש"א בלעז. **הסירא** = קוץ. **מכתב** = עט. **ואמרינן** — במסכת קדושין (כא,א). **כמאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי** — "ולקחת" — כלל, "מרצע" — פרט, "ונתת באזנו" — חזר וכלל, מה הפרט מפורש של מחבת — אף כל של מחבת. **ורבי יוסי ברבי יהודה דריש ליה ברבויי ומיעוטי** — ומאי רבי — רבי כל מילי, ומאי מיעט — מיעט סם. **הכא** — היינו טעמא דדריש ריבויי ומיעוטי — כדתנא דבי רבי ישמעאל בשילהי "אלו טריפות" (חולין סז,א): כל מקום שנאמר "במים" "במים" שתי פעמים, כלומר, כל מקום שנאמר שתי כללות זו אצל זו ופרט אחריהן, כגון הכא: "את זה תאכלו מכל אשר במים אשר לו סנפיר וקשקשת במים", דהיינו שתי כללות, דמשמע דבכל מים בעינן סנפיר וקשקשת, ופרט כתיב אחריהם "בימים ובנחלים", דמשמע: בימים ובנחלים שנובעים הם בעינן סנפיר וקשקשת, אבל הגדילים במים מכונסין — מיתמעטי בלא סנפיר וקשקשת. אין זה כלל ופרט — לא דיינינן ליה בכלל ופרט, אלא מטילין הפרט ביניהן ודנין אותו ברבויי ומיעוטי. והכא נמי: "ופדיו מבן חדש" — כלל, "תפדה" — חזר וכלל, הרי שתי כללות הסמוכות זה לזה והפרט אחריו, הלכך בריבוי ומיעוטי דרשינן להו. **ורבנן** — דדרשי להו בכללי ופרטי סברי כדאמרינן במערבא.

ולא

כלים של חמשים זוז, ובפרק "מציאת האשה" (כתובות סז,א): לא יפחות לה מחמשים זוז, ודייק בגמרא דחמשים זוזי פשיטי קאמר, ולא דייק כלל מדרב יהודה אמר רב אסי, וכתובת בתולה שהיא מאתים צוריים, בין למאן דאמר דאורייתא בין למאן דאמר דרבנן, ואפילו כתובת אלמנה שהיא לבולי עלמא דרבנן — הויא מנה צורי! ונראה לרבינו יצחק דלא מיירי הכא אלא בסלעים, דומיא דכסף קצוב האמור בתורה, שאין כתוב בתורה אלא שקלים.

והראיון תני רב יוסף כו' — פירש בקונטרס דהכי גרסינן: תני נמי רב יוסף שלא יביא סיגה, כסף סיגים, אלא טבוע. והא ברייתא דרב יוסף לא לפרושי אלא לסיועי. ולא משמע כן, דמה צריך להביא ברייתא לסיועי לבריית? ועוד: דלא הוה ליה למימר "שלא יביא", אלא: "לא יביא". ועוד: דמשמע באחרינות דמפרש בכל חד טעמא! לכך נראה דלפרושי קאתי אחר, דאם היה מביא שוה כסף — זימנין דמייתי נסכא וכסף סיגים שלא ישוה שתי מעות כסף, ולא ימכרו לו לועלת ראייה טובה באותה סיגה באילו היה מביא כסף טבוע. **כתב** לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים — בכתובות בריש "הנושא" (קב,א) מייתי לה גבי פלוגתא דרבי יוחנן ורישׁ לקיש ד"חייב אני לך מנה בשטר". ופירש שם בקונטרס: כגון שכתב לו בשטר ונתן לו בפני עדים, ופליגי מדחשיב הודאה, דאלימא מילתא בשטר אף על גב דלא אמר להם "אתם עדיי". ורבינו תם מפרש: כגון שבא לחייב עצמו באותו שטר אף על פי שאינו חייב לו כלום. וצריך ליישב לכל הסוגיא, ושם פירשתי. **אִימָא** ולא הקדשות בכל אלו — בפסחים (לה,ב) וב"הזהב" (בבא מציעא נד,א) מייתי גבי הקדש שחללו על גבי קרקע שאינן פדויין, מדכתיב: "ונתן הכסף וקם לו", משמע דמהדהוא קרא קא דרשי. אבל אי אפשר לומר [כן], דבתורת כהנים בפרשת "ואם בחוקותי" דריש מ"וכל ערכך יהיה בשקל הקדש", כדפירש שם בקונטרס. ולא חש שם להביא אלא חד מקראי דכתיב בהו "בכסף" גבי הקדש. וכן מצינו בכמה מקומות, שאין מביא עיקר הדרשה בכל דוכתא, כדאייתי בקדושין (ג) ובבא קמא פז,א): "בנעוריה בית אביה" — כל שבח נעורים לאביה, אף על גב דבהפרת נדרים כתיב. וכן גיטין (כא,ב): ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה, דהתם דרשא ליתא לרבנן אלא לרבי יוסי הגלילי.

אמר

וְלֹא הֶקְדֵּשׁוֹת בְּכָל אֵלּוּ. "בָּהֶם לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּיב לוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים - חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ" כו'. אָמַר עוּלָּא: דְּבָר תּוֹרָה בְּנוֹ פּוֹדֶה; מַאי טַעְמָא אֵין בְּנוֹ פּוֹדֶה - גְּזֵירָה שָׁמָא יֹאמְרוּ פּוֹדִין בִּשְׂטָר. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: בְּנוֹ פּוֹדֶה לְכֶשֶׁיִּתְּנֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סְתִימְתָא, וְאָמְרִי לָהּ: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְתִימְתָא; אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. וְהִלְכְתָא: אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. "לְפִיכָךְ אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה - רַשַּׁאי". תָּנִינָא לְהָא, דְּתָנוּ רַבָּנָן: נָתְנוּ לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים בְּבַת אַחַת - יָצָא, בָּזֶה אַחַר זֶה - יָצָא, נִטְּלוּ וְהֶחֱזִירוּ לוֹ - יָצָא. וְכָךְ הָיָה מְנַהֲגוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיָה נוֹטֵל וּמַחֲזִיר, וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בְּדָבָר אָמְרוּ: קַיָּים זֶה הֶלְכָה זוֹ. הֶלְכָה זוֹ, וְתוּ לָא אֶלָּא: קַיָּים זֶה אַף הֶלְכָה זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא הָוָה רָגִיל וְשָׁקֵיל וּמְהַדַּר, חֲזָיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא אָזֵיל וְאָתֵי קַמֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: לָא גְּמִירְתְּ וְיהֵיבַת, מִיַּדְעָם בִּישׁ, הֵילְכָךְ אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. "הַמַּפְרִישׁ פְּרִיּוֹן בְּנוֹ וְאָבַד - חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ". מְנָלַן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אֶתְיָא "עֶרֶךְ" "עֶרֶךְ" מֵעֶרֶכִין. רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "וְכָל בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", וְיֶלִיף "רֵיקָם" "רֵיקָם" מֵעוֹלַת רְאִיָּיה, מָה עוֹלַת רְאִיָּיה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ - אַף פְּרִיּוֹן הַבֵּן חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: קְרָא לְקָרָא אֶלָּא אָמַר רַבִּי פַּפָּא: הָא - כִּדְקָתָנֵי מֵעֶמָּא: "יִהְיֶה לְךָ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה", וְכִי אִיתְּמַר דְּרִישׁ לָקִישׁ - אֲרִישָׁא אִיתְּמַר: מֵת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן - יִתֵּן. מְנָא לָן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אֶתְיָא "עֶרֶךְ" "עֶרֶךְ" מֵעֶרֶכִין. רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "וְכָל בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", מָה לְהַלָּן יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין - אַף כָּאן יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין. **מִשְׁנָה** הַמַּכּוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסִים הָאָב, וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסֵי הָאֵם. וְאֵינוֹ נוֹטֵל בְּשֵׂבָה, וְלֹא בָרְאוּי בִּבְמוּחָזָק.

ולא

אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן — לכאורה משמע ברישׁ "הנושא" (כתובות קא,ב) דליתא לדעולא אלא לריש לקיש. ויש ליישב דאיתא אפילו לר' יוחנן. **אבל** חכמים אומרים אין בנו פדוי – תימה, דמתניתין נמי קתני: חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי! ויש לדחות: דאמר אינו פדוי — עד שיתן לו. ואתי מתניתין לאשמועינן דאפילו זקפם עליו במלוה — לא הוה כאילו קבלם הכהן וחזר והלוה לו, ואם מחלם הכהן — אינו פדוי עד שיתן.

אמר ליה לא גמרת ויהבת מידעם ביש עבדת — ויש לפרש "מידעם" לשון "מאומה", דמתרגמינן מידעם, כלומר, לא גמרת ויהבת מידעם. ועוד יש לפרש כן: מידעם ביש עבדת, כלומר, דבר רע עבדת. דמתרגמינן "דבר רע" (מלכים ב ד) — כל מידעם ביש. ויש ספרים דלא כתוב בהו "עבדת", אלא: "מידעם ביש" ותו לא. כלומר, דבר רע הוא, כלומר, דין עסק ביש.

הלכך אין בנו פדוי — תימה: מאי שנא ממתנה על מנת להחזיר, דאמרינן בפרק קמא דקדושין (ג,ב) דבנו פדוי, דמסיק בבולהו קני? ויש לומר: דהכא רבי חנינא לא היה רוצה לזכות אלא במתנה גמורה, דאסרינן התם לעשות מפני שנראה כבהן המסייע בבית הגרנות, כדנפקא לן לעיל בפרק "עד כמה" (כו,ב) משום שנאמר "שחתם (את) ברית הלוי". ואף על פי שאותו סתם נתן לו — כפירש על מנת שיחזירו לו, [כיון] דאיכא היכירא למילתא, ואין זה דברים שבלב, כמו זבין ולא איצטריכא ליה לזוזי בפרק "אלמנה" (כתובות צז,א), ומידו, קצת תימה: דכיון שהיו רבי טרפון ורבי חנינא מחזירין כל שעה — נמצאו משחיתים ברית הלוי, שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם, מפני שהם רגילים להחזיר! ויש לומר: שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו, ולא קרינא ביה "שחתם ברית הלוי", דמה לנו במה שיחזיר לו אחר כך. וגם שמא לא היו מחזירין אלא לעניים, ולא לאותם שהיו דומים להם לעשירים.

ולא בראוי בבמוחזק ולא האשה בכתובתה — בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכה,ב) פסקינן הלכתא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה, בין שגבו מעות בין שלא גבו מעות. ומתוך כך נראה דאינו גובה כתובה במלוה, כדתנן הכא: אין לה בראוי. אבל רבי פירש, דאף על פי שהורע כח הבעל ובכור לענין מלוה, דחשבינן ליה לגבייהו ראוי — לגבי כתובת אשה מידמה חשיבא מוחזקת, ואשה גובה כתובתה ממלוה. כדתנן בכתובות ב"הכותב" (פד,א): מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשים והיו לו מלוה ופקדון ביד אחרים, רבי טרפון אומר: יטלנו לכושל שבהן, רבי עקיבא אומר: יתן ליורשים, שכולם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה. אלמא, אפילו לרבי עקיבא אם לא שצריכה שבועה — היתה גובה, אבל לפי שצריכה שבועה — גובין היורשין, ושוב לא תגבה האשה מזה, דהוו להו מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי. ואם גבו קרקע בחובת אביהם — היא חוזרת וגובה אותם מהם בשבועה, כדין בעל חוב. או אם פטרה מן השבועה — גובה מלוה. ולא משום דלדידהו הוי מלוה ראוי, דהא לא מישתמטי להם שום חכם להעמידה כרבי דוקא. אלא משמע דליכא מאן דפליגי, אלא כולי עלמא בין לרבי בין לרבנן אית להו דמלוה מוחזקת היא לגבי כתובת אלמנה. ואפילו לרבנן דאמרי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה כלל, אפילו מחזיים — נראה מתוך המשנה זו ד"הכותב" שהם מודים דמלוין דיתמי משתעבדי לכתובה. דהא ליכא למימר דרבי מאיר היא, ולהכי איתי ליה להההיא משנה דשייכא כתובת אשה במלוה אף על גב דהוי מטלטלי דיתמי. חדא, שרבינו תם מפרש שאפילו לרבי מאיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה, אלא מטלטלי דיבם דוקא, דעליה קאי בפרק "האשה שנפלו" (כתובות פא,ב). דלא מסתברא שיפה רבי מאיר כתובה לגבות ממטלטלי דיתמי טפי מבעל חוב, אייפכא מדרבנן שמגרעים כחה יותר מבעל חוב שלא לגבות ממטלטלי אפילו מניה, כדמשמע בפרק "האומר" בקדושין (סה,ב) גבי שנים שבאו ממדינת הים ואשה וחבילה עמהם כו'. והחיה דגבי ממטלטלי דנפלו קמי יבם במתניתין ד"האשה שנפלו" (כתובות פ,ב) — היינו משום דיבם במקום בעל קאי, וחשיב בהכי כמו מיניה, כיון דאגידה ביה מחמת נשואי הבעל. ונראה דברי רבינו תם, דאם לא כן שיהא יבם מיניה — מנלן לרבנן דרבי מאיר דלא משתעבדי מטלטלי לכתובה אפילו מיניה? ועוד: דאם כן איך יתנו ליורשים שכולם צריכין שבועה ולא היורשין? גם בשיתנו ליורשין תגבה האשה מהם, כיון שתאמר דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה סבירא ליה! ועוד: תינח כתובת אשה, אבל בעל חוב מאי איכא למימר? דהא לא אשכחן תנא דאית ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב. אלא על כרחין משום דמלוה אינה ביד היורשין — יפה כח אשה ובעל חוב טפי ממטלטלי שהם ביד היתומים. ותרי חומרי בכתובה לא שייכי הכא, דבפרשיות בסוף "האשה שנפלו" (שם פב,א) דהא חומרא דרבי מאיר אינה כאן, כדפרישית, דהואיל והמלוה ביד אחרים — לא הויא ממטלטלין דיתמי. ואם כן חומרא דרבי נתן

ולא הקדשות נפדין כבל אלו — בעבדים שטרות וקרקעות. והתם נפקא לן מקראי, בתורת כהנים בפרשת ערכין. **שמא יאמרו פודין בשטרות** — אפילו אין נותנין כלום. אי נמי, בשטר שיש לו על חבירו. **בנו פדוי לכשיתן** — שהרי נתן הפדיון. **בבת אחת** — שהניח לפני בולן חמש סלעים והלך לו. **בזה אחר זה** — ולבסוף אחר הכי תניא ליה בתוספתא יצא. **נמלן** — הכהן והחזירן לו — יצא. **רבי טרפון** — כהן היה. **רבי חנינא** — כהן היה. **אויל ויתכ קמיה** — כדי שיראנו מהלך ובא לפניו, ויחזיר לו חמש סלעים שנתן (לפדיון) בנו. **אמר ליה לא גמרת ונתת** — נתינה גמורה, אלא כדי שאחזירם לך. **מידעם ביש עבדת** — דבר רע עשית, הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם. לשון אחר: אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי. **מנלן** — דחייב באחריותו. ואף על גב דקא נסיב קרא במתניתין קבעי מנלן, ולקמן פריך ליה רב פפא. **אתיא ערך ערך** — כתיב הכא בבבור (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש תפדה בערכך", מה ערכין חייב באחריותן עד שיבאו לידי גזבר, כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין (קלט,א): "ונתן את הערכך ביום ההוא" וגו' (ויקרא כז) — חולין הן בידך עד שיבאו לידי גזבר. **מה עולת ראייה חייב באחריותה** — דהא חובה היא עליה. דלא גרעה היא מנדר, שאם מתה או נגנבה — חייב באחריותה, דכמאן דטעין ליה אכתפיה דמי. ועוד, דתניא (שמות כג): "לא יראו פני ריקם", אם מתה או נגנבה ולא פרע ליה — אישתכח דאיתחזי ריקם בעזרה. אבל מ"לא יראו" דבבור לא הוה שמעינן, דההוה לאו פנים ממש קאמר, דהא לאו בעזרה מייתי לה, דלכתן יהיב ליה, והוה אמינא בהפרשה סגיא ליה. **קרא לקרא** — קרא צריך לאיתויי לסיועי לקרא הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב להו! **מנלן** — דחייב לתת לאחר מיתה. **ערך ערך מערכין** — דאמר במסכת ערכין (ב,א): אמר "ערכי עלי" ומת — יתנו היורשים. אמר "ערך פלוני עלי" ומת — על הנדר ליתן. ומקרא יליף במסכת ערכין ובתורת כהנים: יכול אם אמר "ערך פלוני עלי" ומת יהא פטור — תלמוד לומר: "יערכינו" — אפילו מת. והכי נמי כי מת לאחר שלשים — נתחייב האב בפדיונו. **מה עולת ראייה יורשין חייבין** — דעולת חובה היא. הכא נמי כי מת לאחר שלשים — נתחייב האב בפדיונו. וגבי עולת חובה תנן: האשה שהביאה חטאתה ומתה — יביאו יורשין עולתה. **אף כאן יורשין חייבים** — לאחר מיתת האב והבן, דהוו מחוייבים ומתו. **משנה נכנסי האם** — נכסי מלוג. **בשבח** — אם השביחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו — אין הבכור נוטל פי שנים בשבח. אלא שמין מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן, והבבור שנטל שני חלקים בקרקעות — יתן מעות לפי ששוה שבח חלק השני שנטל בשביל הבבורה, ואותן מעות יחלקו בין כולם. **בראוי** — בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו, אבל ראויין היו ליפול לו בירושה, ונפלו להן לאחר זמן — אין הבכור נוטל פי שנים בהן.

ולא

רש"י

ולא האשה בכתובתה — לא בשבח שהשביחו. אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובה, ואחר כך השביחו — אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין, ולא בראוי בכמוחזק. **ולא הבנות** — שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים — אינה ניזונת לאחר מיתתו אלא לפי מה שהנכסים שוין, לא בשבח ולא בראוי. **ולא היכם** — שנוטל פי שנים, חלקו [בחלק] אחיו לא הכה בראוי. **ובולו אין נוטלים כו'** — מפרש בגמרא אמאי נקיט ליה. **גמ' כי הוא ראשית אונו ולו משפט הבכורה** — משמע דאדידיה קאי. כלומר, בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אשתו. לו — לאב בשעת מיתה. **בעל חוב** — שהלוה לחבירו מעות ומכר לוה הנכסים והשביחום לקוחות — טורח בעל חוב הגוף והשבח. וכך אשה נמי בעלת חוב היא. **מקולי כתובה** — זה אחד מקולי כתובה. **בכור קרייה רחמנא** — "והיה הבכור אשר תלד" ומוקמינן ביבמות (כד,א) דביבם מיירי, וקאמר רחמנא דמצוה לייבם בגדול. **יקום על שם אחיו** — והיינו לנחלה, כדאמר ביבמות (כד,ב): בכור קרייה רחמנא. ודינו בבכור, דלא יטלו בראוי, ובשבח בין מיתת אביהם לייבום. **והרי קם** — משעה שנשא אשת אחיו (במו) [קמו] פי שנים בנכסים ברשותו. וכי אשבח — ברשותו אשבח ונוטל פי שנים אף בשבח. **שבחא**

ולא האשה בכתובתה, ולא הבנות במזונותיהן, ולא את היכם, וכולם אין נוטלין בשבח ולא בראוי אבמוחזק. גמ' מאי טעמא אמר קרא: "ולו משפט הבכורה" - משפט הבכורה לאיש ואין משפט הבכורה לאשה. "ואנו נוטל בשבח" - דכתיב: "בכל אשר ימצא לו". "ולא בראוי בבמוחזק" - דכתיב: "בכל אשר ימצא לו". "ולא האשה בכתובתה". איני והאמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח! אמר רבי אבא: מקולי כתובה שנו כאן. "ולא הבנות במזונותיהן". מאי טעמא "בכור" קרייה רחמנא. אמר אביי: לא שנו אלא בשבח ששחטו נכסים בין מיתה ליבום, אבל דבין יבום לחלוקה - שקיל, מאי טעמא "יקום על שם אחיו המת" אמר רחמנא, והרי קם. רבא אמר: אפילו דבין יבום לחלוקה נמי לא שקיל, מאי טעמא בכבור, מה בכור - אין לו קודם חלוקה, אף בם נמי - אין לו קודם חלוקה. "יכולם אין נוטלין בשבח".

לאיתויי

תוספות

נתן אין כאן. דהא מילתיה דרבי טרפון דאמר יטלו לכושל שבהם, ורבי עקיבא נמי היה מודה ליה — אי לאו טעמא דכולן צריכין שבועה, ואין היורשין צריכין שבועה. ומסתבר דאתיא אפילו כרבנן דפליגי ארבי נתן. והיינו טעמא דלא שייבא דרבי נתן — לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים מעולם, אלא עכשיו באין ליטול מכח ירושה ועדיין לא בא לידם. להכי מודו ביה רבנן לרבי נתן שניתן לבעל חוב ולכתובת אשה. אף על גב דלא סבירא להו כרב נחמן במהדי המלוה, שאז יאמרו שאין מוציאין מלוה שיש לו ביד אחרים לבעל חוב ולכתובת גרושתו, לפי שיש לו כח גדול בממון זה [שיש] ביד אחר, [יותר] ממה שיש ליתומים במה שהניח אביהם ביד אחרים, שלא היה מעולם בידם ולא בא מידם ליד אותן אחרים. והניח פירות התלושין דקתני נמי הכא כל הקודם בהם זכה, ואיפלגו בה רבי טרפון ורבי עקיבא בריש המשנה, במלוה ופקדון ביד אחרים (כתובות פד,א) — ההיא נמי בפירות שאינם ביד היתומים מיירי, כדקתני: כל הקודם בהם זכה, דמשמע בין יורשים בין אשה בין בעל חוב, כל הקודם בהן זכה, לפי שאינם להיתומים בהם כח מהאשה ובעל חוב יותר משאר מטלטלי דיתמי. והשתא דתקון רבותינו הגאונים שיגבו אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי — גובה אשה אפילו במלוה אביהם של יתומים, בין גבו בין קרקע בין גבו מעות. דמלוה לא חשיבא ראוי לגבי כתובה, אלא מוחזק הוי, כדפרישית. ובלאו הכי מתניתין ד"הכותב" (כתובות פד,א) שהזכותהי ממנה דמלוה מוחזקת לגבי כתובה, גובה אשה

כתובתה ממלוה יתומים בזמן הזה, אפילו גבו מעות מכח תקנת הגאונים. דכיון דעשו מטלטלי כמקרקעי — הוה ליה מטלטלי שגבו יתומים בחוב אביהם משועבדים לבעל חובו דאביהם מדרבי נתן, דמדאי טעמא חשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים (חשובין) משועבדים מדאי טעמא באילו אביהם גבאן מחיים. ולהכי ליכא למימר דליהוי ראוי לענין כתובה כמו לשאר דברים. מיהו קשה: מכל מקום הוו תרי חומרי בכתובה, שתקנו הגאונים שתגבה אשה ממטלטלי דיתמי, (ואי טעון) [ותקנו נמי] שתגבה אפילו ממלוה הבעל כשגבו היתומים מעות מדרבי נתן! יש לומר: לגמרי עשו הגאונים כמקרקעי. ועוד: שלרבינו תם שאומר שתקנת הגאונים דאורייתא — אינם תרי חומרי כלל. ואף על פי שאמרתי כי גם בלא מלוה דיתמי מכח תקנת הגאונים אף להוציא כל כך שיהו מטלטלי שגבו יתומים בחובת אביהם משועבדים לבעל חוב ולכתובת אשה מטעם דרבי נתן כמו קרקע, כשגבו קרקע, כיון דאלים שיעבוד קרקע לענין טריפה מלקוחות טפי משיעבוד מטלטלי, אך יש לו להוכיח דאשה גובה ממלוה מההיא ד"הכותב" כמו שפירשתי. וכן עמא דבר להגבות לנשים ממלוה של בעליהן. **ולא** האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן ולא היכם — הא דלא חשיב (בעלים) [בעל], דאמר רב פפא ב"ש נוחלין" (בבא בתרא קכה,ב), דלהכא: אין הבעל נוטל בראוי בבמוחזק — משום דשבח נוטל, כדפירש רבינו שמואל התם. דכיון דאין יורש אלא הוא — זוכה בנכסים מיד, (ובירושתו באו לשבח) [וברשותו בא השבח]. ונראה דכיון שאין הבעל נוטל בראוי — כמו כן אינו נוטל ממלוה אשתו, אפילו מה שהלוותה מנכסיה מלוג שלה כשהיא תחתיו כדמוכח ב"שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא מב,ב) שאינו יורש נזקי אשתו (לרבנן) משום דהוה כבמלוה, דמדמי ראוי דבכור לראוי דגבי בעל, דמייתי התם גבי בעל פלוגתא דרבי ורבנן דגבי בכור ב"ש נוחלין" (בבא בתרא קכד,א). דלרבי צריך לאוקמה בגירשה, משום דלא חשיב מלוה ראוי בבכור והוא הדין בשאה. אף על גב דבבכור יש פסוקא, דילפינן מדכתיב: ורבנן חשבי לה ראוי, אף על גב שאם הנזקין שלה באים לידה בחיים — היה עליהם תורת נכסי מלוג, כדמוכח מתניתין ד"מציאת האשה" (כתובות סה,ב). והאי דשבק ב"ש נוחלין" (בבא בתרא קכד,ב) בעל דאיירי ביה, ונקט בכור שאינו נוטל פי שנים בכמלה — לאו משום דסבירא ליה דבעל שקיל בכמלה, דהא ודאי לא שקיל, כדפרישית. אלא להכי נקט גבי בכור פסקא דמלוה — משום דלגבי בכור פליגי בה אמוראי דתם בהדיא שמעתא, ולהכי שבקיה לבעל ונקט בכור. והא ליכא לאקשויי אמאי לא תני להו בהדי הדדי דהא (אין) [ואין] הבעל ובכור נוטלין בראוי בבמוחזק, ואין נוטלין בכמלה — משום דלגבי בכור משנה שלימה היא, כדתנן הכא: ואין נוטל בראוי בבמוחזק. אבל בעל דאינו נוטל בראוי לא אשכח לא משנה ולא בריירתא, אלא מימרא היא בפרק "ש נוחלין" (שם קיג,א), דאמר רב אבהו אמר רבי יצחק, ומטו בה משמיה דרבי יהושע: מנין לבעל שאינו נוטל בראוי בבמוחזק — שנאמר: "והוליד את יאיר" וגו'. **והאמר** שמואל בעל חוב גובה את השבח מקולי כתובה שנו כאן — ביתומים איירי הכא, דומיא דבנות במזונותיהן. דמזון האשה והבנות אין גובין מנכסים משועבדים, כדתנן בפרק "הנושא" בכתובות (קא,ב). ובקונטרס פירשו: מזון הבנות — כגון נשא אשה ופסק לזון בתה. ולפירושו אין ראייה, דמצי איירי שפיר בשבח לקוחות. ואין לשון "בנות" משמע כן, דמה לה בנות יותר מבן? דהכי נמי בבן אם פסק עם אשתו, כי היא דקתני בעל חמשה גובין מן המחוררין: והמקבל עליו לזון בת אשתו ובן אשתו. ולא הוה ליה נמי למינקט "בנות" לשון רבים, אלא הוה ליה למיתני: "ולא בת אשתו במזונותיה". דלשון "בנות" משמע מזון הבנות, דתנן ב"הניזקין" (גיטין מד,ב) שאוכלת בתניאי בית דין, כדתנן בפרק "נערה שנתפתתה" (כתובות נב,ב): לא כתב לה "בנן נוקבן דידהיאן ליכי מינאי כו" — חייב, מפני שהוא תנאי בית דין, ועוד: דפריך הכא טעמא משום דתנאי כתובה (כתניאי בית דין) [ככתובה]. ובתה הניזונית בפסק שפסק עם אשתו לזון את בתה חמש שנים — לא מקרי תנאי כתובה, דאינה ניזונית מכח שהיא בתה, דאפילו בת אחרים היתה ניזונית אם פסק עליה עם אשתו, שהיא כבעל חוב! אלא בא למזון הבת, שהוא תנאי בית דין איירי. והנהו לא גבי ממשעבדי, כדתנן בגיטין ב"הניזקין" (מח,ב) ובכתובות פרק "הנושא" (קא,ב). ואם כן הא דאיירי הכא דאינן גובות שבח כי אם קרן — היינו מיתמי, ולא מלקוחות. ודומיא דהכא איירי בכתובה דלא גביא משום דמקולי כתובה שנו כאן, כדאמר טעמא. משמע אבל בעל חוב גובה שבח כדאמר שמואל, ואפילו מיתמי. כדפרישית בדיתמי עסקינן. ואף על גב דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (טו,א) דבעל חוב גובה שבח מלקוחות, שכך כתב לו מורב לוקוח: "אנא איקום ואישפי ואימרוך וזבינא אלין אינון עמליהון ושבחיהון", אבל המקבל מתנה דלא כתב לה הכי — לא גבי, כיון דאין לו על מי לחזור — מהאי טעמא גופיה דלא גבי מיתמי דאין להם על מי לחזור יש לחלק בין יורש למקבל מתנה. דיורש כריעה דאבוה הוי, ויש לו לבעל חוב לגבות את השבח ממנו כמו מאביו. ומשום נעילת דלת צריך לתקן שיגבה מדן את השבח יותר ממקבל מתנה, דלא שייך לאב. והא דאמרינן בפרק "המקבל" (בבא מציעא קי,א): יתומים אומרים "אנו השבחנו" ובעל חוב אומר "אביכם השביח" כו'. משמע דאם השביחו יתומים — לא גבי בעל חוב שבחא, היינו דוקא בשעשאה אפותיקי. דהכי נמי קאמר התם דלא גבי מלקוחות, דקאמר שמואל: שלשה שמין להם את השבח ומעלין אותם בדמים, אלו הם: בכור לפשוט, ובעל חוב ליתומים, ובעל חוב ללקוחות. ומההוא דשמואל מייתי התם דאי אייתו יתמי לאייתויי אשבחן — בדמי מסלקינן להו. משמע שלשתן ענין אחד באפותיקי. דפריך עליה: מי אמר שמואל בעל חוב ללוקח יהיב ליה שבחא? ודאמר שמואל: בעל חוב גובה מן השבח! ומשני: הכא במאי עסקינן בשעשאה אפותיקי. (כי) [פירוש] הא דאמר בעל חוב גובה שבח — כגון דאמר ליה "לא יהא לך פרעון אלא מזו", וכשהגיע זמן הויא ליה כמאן דגבי, ונשאר שדות של בעל חוב, והוי כיורד לשדה חבירו] ונטעה שלא ברשות. וגרע כחו של בעל חוב במה שנעשית אפותיקי, דמשום דהויא כמאן דגביא — צריך לשלם דמי השבח בין ליתומים בין ללקוחות. והיינו דקאמר בתחילת הסוגיא גבי יתומים: ארעא, כיון דלגבייא קיימא — כמאן דגביא דמיא. גם בקונטרס פירש עלה דכשנעשית אפותיקי מוכח בדלקמן בשמעתין. ומה שתירץ התלמוד תחלת הקושיא דשמואל: הא דמסיק בה שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק כו' — לא קאי במסקנא, דמוקמינן לה כשעשאו אפותיקי. דאפילו מסיק בה שיעור ארעא ושבחא — צריך לשלם ליתומים וללקוחות דמי שבחן, כדפרישית. ועוד: דעל כרחיך הך יתומים אומרים "אנו השבחנו" לא מתוקמא דלא מסיק בה שיעור ארעא ושבחא, דאם כן אפילו אביהם השביח לא שקיל. אלא ודאי במסיק

ביה שיעור ארעא ושבחא איירי. ואפילו הכי לא שקיל אם השביחו יתומים, כדמ"מ בשעשאו אפותיקי. ואשנוייא קמא דהוה משני, הא דמסיק בה שיעור ארעא הא דלא מסיק בו' — הוה מצי לאקשויי: אם כן הך יתומים אמרו אנו השבחנו, במאי נוקי להך אי כדמסיק — אפילו השביחו יתומים שקיל, ואי דלא מסיק — אפילו השביחו אביהם הא לא שקיל! אלא לא קאי ההיא שנויא אהא סוגיא דיתומים אומרים אנו השבחנו, אלא אקושיא דשמואל דאדשמואל, דאיתא נמי בפרק קמא דבבא מציעא (קו,א) וב"הגוזל קמא" (בבא קמא צה,ב), **לאיתויי** שבחא דממילא חפורה והוו שובלי בו' — כרבנן אתיא מתניתין. דתליגי רבי ורבנן גבי בכור אם נוטל בשבח אם לאו, ומסיק התם: ובחפורה והוי שובלי, שלפופי והוו תמרי פליגי, והתם נמי קאמר רבא דאסור לעשות כדברי רבי. **בכור** לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא — תימה: בפרק שני דיבמות (כד,ב) דמסיק גבי יבם: אלא "בבור" דקרייה רחמנא, למאי הלכתא — לגריעותא, דאינו נוטל בראוי בבמחוזק. אמאי לא קאמר לחשיבותא, דאינה חוזרת ביובל בבכורה? ויש לומר: משום דאיכא רבי אלעזר דתליג הכא, ואמר: כולן חוזרין ביובל. **אמר** רבי אסי אמר רבי יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן — ומה שקשה אדרבי אסי דריש פירקין (מח,א), דאמר: מחצה יורשין, ומה שמקשה רבינו חם: היאך מצינו יודינו ורגילנו בבית המדרש, דקיימא לן כרבי יוחנן דלקוחות הן, וכריש לקיש דקנין פירות לאו בקנין הגוף, ואם כן לא משכחת לך דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהודע בן נון — הכל פירשתי בפרק "החובל" (בבא קמא פח,ב) ובפרק "בית כור" (קז,א). ויש לפרש: דאף על גב דאית ליה לקוחות הן, וכל הנהו נמי דאית להו אין ברירה — לא אמרו דמחזירין ביובל, רק רבי יוחנן לבדו. ודוקא על רבי יוחנן דייק בסוף "השולח" (גיטין מח,א) היאך מצא ידיו ורגליו, דהרי חוזרת ביובל בכך. אבל כולהו אתריני סברי: אף על גב דלקוחות הן, דאין ברירה — מכר הוא דאמר רחמנא דליהדר ביובל, ירושה ומתנה לא, כדאמר לעיל. וכדאמר נמי לקמן בפרק בתרא (נז,ב), דאף על גב דאמר רבי יוחנן דאפילו חלקו תשעה כנגד תשעה ועשרה כנגד עשרה אין אומרים הוא חלקו המגיעו משעה ראשונה לכך, אפילו הכי אצטריך לאשמועינן דלקוחות הוו, וחזרים ביובל, דסלקא אדעתין דאין חוזר מטעם דפרישות. אי נמי: ילפינן כל חלוקת ירושה מחלוקת יהושע, דאמר ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קיט,ב) דירושה היא להם מאבותיהם, ואפילו הכי מודה בה רבי יוחנן דלא חזרה ביובל, כדקאמר: חד בר חד עד יהושע בן נון. דסברא הוא דלא חזרה, כיון שחלקו על פי נביאים ובאורים ותומים ובגזירת הכתוב. ובהך סברא פליגי שאר אמוראי על רבי יוחנן. וניתא השתא דה דפריך הכא רב אושעיא על רבי יוחנן ממתניתין, דקתני: ואלו שאין חוזרין ביובל המבוכרת, ואיכא אמוראי דאית להו לקוחות הן, ואין ברירה, ולא פריך עלייהו, אלא דווקא על רבי יוחנן — משום דאמר חוזרין. ואם תאמר: מאי קשה לרבי יוחנן? הא רבי מאיר קתני לה לאִיתוּיֵי שְׁבָחָא דְּמִמֵּילָא, חֲפוּרָה וְהָווּ שׁוּבְלֵי, שַׁלְפוּפֵי וְהָווּ תַּמְרֵי. "וְלֹא בָרְאוּ בְּבַמּוּחְזָק" - לְאִיתוּיֵי נָכְסֵי דְּאֲבִי אַבָּא.

משנה וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: הַמְבוּכָּרָה, וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו; וְהַמַּתָּנָה - דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַמַּתָּנָה בְּמֻכָּר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כּוּלָּם חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה, וְינָפֵּה מֵהֶן אֶת הַדְּמָיִם.

גמרא מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר מֻכָּר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לִיהֲדַר בַּיּוֹבֵל, מַתָּנָה וִירוּשָׁה - לָא, וְהָנֵי מִירוּשָׁה - יְרוּשָׁה, דִּמְתָנָה - מַתָּנָה; בְּכוֹר - "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַתָּנָה קָרְייֵהּ רַחֲמָנָא, וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַייְתָא, וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו - "בְּכוֹר" קָרְייֵהּ רַחֲמָנָא. "וְחֲכָמִים אוֹמְרִים מַתָּנָה בְּמֻכָּר". מַאי טַעֲמַיְיהוּ? דִּרְבָנַן "תִּשָּׁבוּ" - לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, וְהָנֵי כּוּלְּהוּ יְרוּשָׁה נִינְהוּ; בְּכוֹר - אֲמַר קְרָא: "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַקִּישׁ חֵלֶק בְּכוֹרָה לְחֵלֶק פְּשׁוּט, מָה חֵלֶק פָּשׁוּט - יְרוּשָׁה, אַף חֵלֶק בְּכוֹרָה - יְרוּשָׁה. "רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כּוּלָּם חוֹזְרִים בַּיּוֹבֵל". סָבַר לָהּ כְּרַבְּנַן דְּאָמְרִי: "תִּשָּׁבוּ" - לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, וְהָנֵי כּוּלְּהוּ מַתָּנָה נִינְהוּ; בְּכוֹר - "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַתָּנָה קָרְייֵהּ רַחֲמָנָא, וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו - "בְּכוֹר" קָרְייֵהּ רַחֲמָנָא. אָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאחִין שֶׁחָלְקוּ - לָקוֹחוֹת הֵן, וּמַחֲזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל. מוֹתִיב רַב הוֹשַׁעְיָא: וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: הַבְּכוֹרָה! אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי "אֵין חוֹזְרִין" - אֵין חוֹזְרִין לְבַטָּלָה. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת: מִכְּלָל דְּיָמַן דְּאָמַר חוֹזְרִין - חוֹזְרִין לְבַטָּלָה קָאָמַר קְרֵי רַב חָמָא עֲלֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: "טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה"; וְלָא שְׁמִיעַ לְהוּ הָא, דְּכִי אֲתֵי רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: מַאי "חוֹזְרִין" - חוֹזְרִין לְבַטָּלָה. "רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחֲזִיר לִבְנֵי". וכו'. מַאי קָסָבַר אִי קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַייְתָא - אֲמַאי יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה וְאִי קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן - דְּמִים מַאי עֲבִידְתַּייהוּ - לְעוֹלָם קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַייְתָא, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּגוֹן שֶׁהוֹרִישָׁתּוּ אִשְׁתּוֹ בֵּית הַקְּבָרוֹת, וּמִשּׁוּם פְּגָם מִשְׁפָּחָה אָמוּר רַבָּנַן לְשַׁקּוֹל דְּמֵי וְלִיהְדַּר. וְכִדְרַבִּינָיא: הַמּוֹכֵר קְבָרוֹ וְדֶרֶךְ קְבָרוֹ, מְקוֹם מְעָרָתוֹ, וּבֵית הַסֹּפְדוֹ - בָּאִים בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, מִשּׁוּם פְּגָם מִשְׁפָּחָה. וּמַאי "יְנַפֶּה לָהֶם מִן הַדְּמָיִם" דְּמֵי מֻכָּר אִשְׁתּוֹ.

הדרן עלך יש בכור

שבחא דממילא — שלא טרח בה אחיו. **כגון חפורה והוו שובלי** — שהיתה התבואה שחת בשעת מיתתו, ועבשיו נעשו שבלים. **או שלפופי והוו תמרי** — סמדר, ועבשיו נעשו תמרים גדולים. וקא משמע לן, דאפילו בהאי שבחא לא שקיל בכור אלא כאחד מן האחין. ושמע אותן מה היו שוין בשמת האב, ובהנהו דמים שקיל פי שנים. דאי מרישא הוה אמינא אין הבכור נוטל פי שנים בשבח — הני מילי בשבח שטרחו בו אחים, כגון זיבול שדות וקשקוש ועידור. **נכסי דאבי אבא** — אם היה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם, והיו נכסים ראוין ליפול להם כשימות, אף על גב דודאי עתידים ליפול להם, ואפילו יש לו בן (אחד) [אחר] — יטלו אלו חלק אביהם. וקא וסלקא דעתך אמינא כמחזק דמו. וקא משמע לן סיפא, דאי מרישא הוה אמינא: "ראוי" דקתני רישא דאין הבכור נוטל בו — בגון שנפלו לו נכסי אחי אביהם שהיה לו בנים בשעת מיתת אביהם של אלו, ומתו בניו ואחר כך מת הוא, דנכסים הללו לא היו ראוין להם בשעת מיתת אביהם אלא משפק.

משנה **והמייבם את אשת אחיו** — ונטל חלק אחיו — ירושה גמורה היא, ואינו מחזיר ביובל. **מתנה במכר** — ויוצאה ביובל. **היורש את אשתו** — יחזיר קרקעות לבני משפחתה בדמים, וינכה להם מן הדמים. ובגמרא מפרש לה. **גמרא** **יורשת הבעל דאורייתא** — "לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה" (במדבר ה) — מכאן שהבעל יורש את אשתו, ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קיא,ב). **תשובו** — איש אל אחוזתו. קרא יתירא הוא, דהא כבר נאמר (ויקרא כה): "ושבתם איש אל אחוזתו", והלכך, לרבות את המתנה. **והנך אחריני** — דמתניתין, להכי מודו רבנן דאינם חוזרין, דכולהו ירושה נינהו. **פי שנים** — מקיש חלקיו זה לזה, דמה חלק פשיטותו הוי ירושה, כדכתיב: "ביום הנחילו את בניו". **אף חלק בכורתו יורשה** — וירושת הבעל דאורייתא, ויבם — "בכור" קרייה רחמנא. **ומחזירין זה לזה** — וחוזרין וחולקין. **אין חוזרין לבטלה** — שיהא מאבד בכורתו. אבל חוזרין וחולקין, ונוטל פי שנים בבתחלה. **מכלל דרבי אלעזר דאמר חוזרין לבטלה קאמר** — בתמיה. **מוכה חכמה עם נחלה** — טוב טעם וחכמת חריפות האמורה עם נחלת הברייתות. שהיה רב ששת בעל ברייתות, דאי הוה שמיע ליה לרב ששת הא דרבינה — לא הוה פריך מידי. **מקום מעמדו** — שעושין מעמדות שבעה למת. **בעל כרחו** — של לוקח. **דמי מכר אשתו** — דהוא חייב בקבורתה, כדאמר במסכת כתובות (מג,ב).

הדרן עלך יש בכור

ויש לומר: דרחמנא נמי לא פליגי עליה בבבור אלא רבי אלעזר. ועוד: דאף על גב דאית ליה בברירה לא איכא דמרבר הספק על פי תנאי, דלמא ליית ליה בעלמא. שיש לחלק, בדפרישית לעיל (מח,א דבור המתחיל דכולי). **קרי** רב חמא עליה דרב ששת טובה חכמה עם נחלה — רב ששת בעל ברייתות הוה, כדאמר בפרק "הדר" (עירובין סז,א) דרב חסדא מרתעין שפותיה (ממתניתין) דרב ששת. ולהכי קאמר: "טובה חכמה" — מימרא דרבין אמר רבי יוחנן, "עם נחלה" — קבלות הרבה שהיו לו שניות בברייתא. **באין** בני המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה — בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מו,ב) מבעיא לן: קבורה משום בזיונא או משום כפרה? נפקא מינה דאמר "לא תקברוניה", דאי משום בזיונא — לאו בל כמיניה. וליכא למיפשט מידי מהכא, דלא קאמר הכא דלא ליקברוהו כלל, אלא זוזי אנסוהו למכור קברו ודרכו. וכן מההיא דכתובות (מח,א) נמי ליכא למיפשט מינה, דקאמר "אל תקברוהו מנכסיו" — אין שומעין לו. דבעי הוא שיקברוהו, אלא מתבוין להפיל עצמו על הציבור ולהעשיר את בניו. **הדרן עלך יש בכור**

משנה **מעשר בהמה כו' בכבשים ובעזים** — כלומר, ונוהג בכבשים ועזים. **חדש** — שנולדו לאחר אלול. **ישן** — שנולדו קודם אלול. **ואין מתעשרין חדש ושן מזה על זה** — כדמפרש בגמרא. **גמרא** **לימא מתניתין** — דקתני נוהג בחרוצה לארץ. **מעשר דגן** — אינו נוהג אלא בארץ, דקאמרינן בפרק קמא דקדושין (לז,א): כל מצוה שהיא חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ, ויליפינן ליה מקראי. **ליקרב** — לאו קדוש. ומתניתין דקתני "נוהג" — ליקדש קאמר. ומפרש בסמוך למאי הלכתא קדוש. **דיקא נמי** — דרבי עקיבא מדקרבה הוא דקממעט להו, מדנסיב תלמודא למילתיה מ"והבאתם שמה" דהיינו הקרבה. **במומו** — דימתין עד שיומם ואוכלן. מעשר בהמה, בין תם בין בעל מום — דבעלים הוא, דלא אשכחן קרא דליתביה לכהן. **כדרב הונא** — דאמר לקמן בהאי פירקא (נח,ב). **גזירה משום יתום** — הכא נמי גזרה משום יתום, שלא יכניס יתום לדיר להתעשר, דאמר במתניתין: הכל נבנסים לדיר להתעשר חוץ מכלאים וטריפה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום. ולהכי נקט רב הונא יתום טפי מכל הני — משום דהתם גבי מילתיה לא שייך למימר אלא לקוח ויתום לקמן בהאי פירקא. יתום — שמתה אמו בשעת לידה, זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. **מעיקרא נמי** — כשהמקדש קיים, נגזור משום יתום! **אלא** — להכי לא גזרינן בזמן בית המקדש — דאפשר בהכרזות בית דין שלא יכניס אדם יתום לדיר להתעשר. הילכך האידנא נמי ליפרשו, ואפשר בהכרזה: **משום תקלה** — דאין לנו על מה להקריב, וצריך לשהויי עד שיומם, ואתי ביה לידי תקלה דגיזה ועבודה, או שוחטו בלא מום. **ואין מחרימין** — דחרם הויא קדש בהקדש, דכתיב: "כל חרם קדש קדשים" וגו', **תיעקר** — דלא ליתי בה לידי תקלה. **מתה מאיליה** — ברעב. **בכור בריידן תליא** — בתמיה. **הכי קאמר** — הכי פרינן: הואיל וחיישת לתקלה — לקנינהו לאודנייהו דאימהות לגוים כי היכי דתיהוי יד גוי באמצע, ולא ליתי לידי בכורה! ומשני:

מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחוֹלִין אֲבָל לֹא בַּמְּוּקְדָּשִׁים. וְנוֹהֵג בְּבָקָר וּבַצֹּאן - וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בִּכְבָשִׂים וּבְעִזִּים וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בֶּחָדָשׁ וּבְיָשָׁן - וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. שֶׁהָיָה בַּדִּין: וּמָה אִם הֶחָדָשׁ וְהַיָּשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה - אֵינָם מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בְּכְבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה - אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְצֹאנֶךָ" - מַשְׁמַע כָּל צֹאנְךָ אֶחָד.

גמרא לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מֵחוּצָה לָאָרֶץ וְיַקְרִיבֶנּוּ תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵבֵאתֶם שָׁמָּה עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֶת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם" - בִּשְׁתֵּי מַעֲשְׂרוֹת הַבָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעֲשַׂר דָּגָן, מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר דָּגָן - אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, וּמִמָּקוֹם שֶׁאִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר דָּגָן - אִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, כָּאן - לִיקָּרֵב, כָּאן - לִיקָּדֵשׁ. דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָא נָסֵיב לֵהּ תַּלְמוּדָא: "וְהֵבֵאתֶם שָׁמָּה", שְׁמַע מִינַּהּ. - אִי הָכִי, מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אַמַּאי קָדוֹשׁ - לְגַלַּבֵּל בְּמוּמוֹ לַבַּעֲלִים. "בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת". אִי הָכִי, אֲפִילּוּ הָאִידָּנָא נַמִּי! - פִּרְדֵּרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם יָתוֹם. - אִי הָכִי, מֵעִקָּרָא נַמִּי לָא! אֶלָּא - אֲפִשָׁר בְּהַכְרָזָה; הָכָא נַמִּי - אֲפִשָׁר בְּהַכְרָזָה! אֶלָּא אָמַר רַבָּה: מִשּׁוּם תַּקָּלָה. וּמָנָא תֵּימְרָא דְּהֵיְישִׁינַן לְתַקָּלָה דִּתְנַן: אֵין מַקְדִּישִׁין, וְאֵין מַעֲרִיכִין, וְאֵין מַחֲרִימִין בְּזַמַּן חַזָּה, וְאִם הִקְדִּישׁ וְהֶעֱרִיךְ וְהֶחֱרִים, בְּהֵמָה - תִּיעָקֵר, פֵּרוֹת כְּסוּת וְכֵלִים - יֵרָקְבוּ, מָעוֹת וּכְלֵי מַתָּכוֹת - יוּלַּח לַיָּם הַמָּלֵחַ; וְאֵיזֶהוּ עִיקּוּר - נוֹעֵל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ וְהִיא מֵתָה מֵאֵילֶיהָ. - אִי הָכִי, בְּכוֹר נַמִּי לָא לִיקַּדֵּשׁ! - בְּכוֹר בְּרֵידָן תַּלְיָא מִילְתָא בָּרְחֵם קָדוֹשׁ! - הָכִי קָאָמַר: לִיקְנִינְהוּ לְאוּדְנֵיהוּ לְגוֹיִם, דְּלָא לִיקַּדֵּשׁ מֵעִקָּרָא!

מעשר בהמה כו' — בכל מקום רגיל להזכיר בכור ומעשר ופסח ששוין במתנותיהן, להכי תנא מעשר אגב בכור. ופסח דנפישי מיליה תנא בפסחים. **נוהג** בארץ ובחוצה לארץ — הא דאמרינן בריש "שילוח הקן" (חולין קלח,ב) דכל היכא דתנא "בארץ ובחוצה לארץ" שלא לצורך, לבד מראשית הגז — היינו בהנהו דתנן בהזהיר מכילתא, אבל הכא לצורך הוא. **רבי** עקיבא אומר יכול יעלה אדם מעשר כו' — בתמורה בסוף "אלו קדשים" (כא,ב) קאמר נמי רבי עקיבא הכי, דבכור הבא מחוצה לארץ אינו קרב, דמוקי התם מתניתין דמסכת חלה (פרק ד משנה יא) דבן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלום ממנו — כרבי עקיבא. **כרב** הונא דאמר רב הונא גזירה משום יתום — דרב הונא לקמן בפירקין (נח,ב): כיצד מעשרין. ושם לא שייך למיגזר משום כלאים וטריפה ויוצא דופן, אבל כאן שייך למיגזר משום הנהו כמו משום יתום. אלא, איידי דנקט רב הונא התם — נקטה הכא. ומיהו, תימה: דלא נקט לקוח ויתום כדנקט התם! לכך נראה לי לפרש: דנקט הכא דוקא יתום, דשעו בית שפי למאחריני משום דלא בקיאי, דיתום נמי לא משכחת ליה אלא בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים.

אלא משום תקלה — משמע הכא דאין מעשר בהמה נוהג בזמן הזה משום תקלה. והקשה רבינו תם בפרק "במה בהמה יוצאה" (שבת נד,ב) דרבי אלעזר בן עזריה הוה מעשר תריסר אלפי עגלי מעדריה בכל שתא. ולאחר החורבן היה, דרבן יוחנן בן זכאי שהוא נשיא היה לאחר חורבן, ואחריו רבן גמליאל, ובימי רבן גמליאל מנו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא, כדאיתא בפרק "תפלת השחר" (ברכות כז,ב), ובן שמונה עשרה שנה היה! ואין לפרש כלל דאיירי בעישור שנותנין למלך כמו ארנונא. ודוחק נמי לפרש דאפוטרופוס היה לו כשהוא קטן שהיה מעשר. ושמא לא בטלו מעשר בהמה כל כך סמוך לחורבן.

ואין מחרימין בזמן הזה — אפילו למאן דאמר (ערכין כט,א): סתם חרמים לכהנים, אפילו במפרש לכהנים — איכא למיגזר משום תקלה, דכל זמן שהם ביד בעלים הרי הן הקדש, כדאיתא לעיל בריש "כל פסולי המוקדשין" (לב,א), ובפרק קמא דעבודה זרה (יג,א) פירש רש"י: דקסבר סתם חרמים לבדק הבית. ואי נמי כדפרישית. והא דאמר עולא בערכין בסוף פרק "המקדיש שדהו" (כט,א): "אי הואי התם הוה יהיבנא כולהו לכהן", דקסבר סתם חרמים לכהנים, גבי ההוא גברא דאחרימנהו לנכסיה — יש לחלק, דהיינו במקרעי. דבלאו הכי מקשה רבינו תם: רב יהודה, דסבר התם סתם חרמים לבדק הבית, היכי שרי התם על ידי פדייה לדישקול ארבע זוזי ושדי בנהרא? ואומר רבינו תם: דהתם במקרקעות, דאי אסרת להו איסור עולם — כל שכן דאתי לידי תקלה טפי. ומיהו, קשה: דמשמע התם דאיירי במטלטלין, דפריך עלה מהא דתניא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, ומשני: הא במקרקעי הא במטלטלי! ויש לומר: דמקרקעי חרצה לארץ קרי "מטלטלי", כדמסיק התם דבמטלטלי דמו. ואף על גב דקאמר: והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה, משמע מדקאמר "נמי" דהוה במקרקעי ובמטלטלי — מכל מקום לא התיר אלא המקרקעי לבד. וכל שכן דניחא השתא, דמכח זה פשיטא ליה להתלמוד דבקרקעי נמי הוה עובדא, דאי לא הוה להם אלא מטלטלי — לא הוה שרי להו. **מעות** וכלי מתכות יוליך הנאה לים המלח — משמע דוקא לים המלח, ולא סגי בשאר נהרות. וכן משמע בפרק "כל שעה" (פסחים כח,א) דבשאר נהרות בעיא שחיקה, אבל לים המלח מטיל בעיניה. וכן בעלמא: הפריש מעות לנזירותו ומת, אמרינן: יוליך הנאה לים המלח. ותימה: דבההוא עובדא דרבין (כט,א) קאמר: שקיל ארבע זוזי ושדי בנהרא, וכן ביומא בפרק "הוציאו לו" (נה,ב) קאמר: ונשקול ארבעה זוזי ונשדי בנהרא, ואידך לישתרו! ושמא התם איירי על ידי שחיקה. ועכשיו כשאדם בא לחלל כרם רבעי או נטע רבעי — צריך לשחוק הנהו זוזי ומחלל עלייהו, ולשדי בנהרא. **ואי** זהו עיקור נועל דלת כו' — בבכור בזמן הזה לא הוה שריען למיעבד הכי. דלא מיבעיא ישראל, שיש לו לקיים מצות נתינה, ולהמתין לכהן שירצה לקבלו אפילו יותר משלשים יום בדקה וחמשים בגסה. דהא דתנן (לעיל כו,ב): עד כמה חייב ליטפל — היינו אפילו בא כהן לקבלו תוך הזמן הזה, כדקתני: אמר לו הכהן בתוך הזמן "תנהו לי" הרי זה לא יתן. אלא אפילו קבלו הכהן — לא שרי ליה כהן לבונסו לביפה, דלא משתמיט בשום דוכתא למתני הכי גבי בכור. ולעיל (לה,א) תנן: בוכר של רחלים זקן ושערו מדולדל — משמע שהיו רגילין להמתין עד שיפול בו מום! ואי פריך ליה בכור לבכור למקדיש בזמן הזה. דבכור דשרי בנפילת מום בלא פדייה — איכא הפסד קדשים אם היה בונסו לביפה. אבל מקדישי, דאפילו נפל בו מום לא שרי בלא פדיון, ואי פריך ליה מיבעי להשליך הדמים לאיבוד, הילכך כשבנסו עכשיו לביפה אין כאן הפסד קדשים.

אפשר

תוספות

אפשר כדרב יהודה — לעיל בפרק קמא (ג,ב דבור המתחיל "דקא") פירשתי דלדידן שרי לאקנויי לגוי, כיון דלא סבירא לן כרב יהודה.

הקדש עלוי — פירש בקונטרס: טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח — יכול ליתן לבדק הבית. וזו טובת הנאה — דיכול ליטול סלע מישראל אחר, על ומשני: **אפשר** — בתקנתא אחריתי כדרב יהודה. והא עדיפא מדקר, כדאמרן בפרקא קמא (בכורות ג,ב) דמשום הכי כלאי חיותיה דרב מרי — דהוה מקני לאודנייהו לגוי, משום דמפקע להו אפילו מקדושת כהן. **הכא נמי** — גבי מעשר, אפשר בתקנתא דלא צריך לשהויי, דלישדי ביה מומא מעיקרא! ומשני: מי ידע הי נפיק. **בריש עשרה** — בעשירי. **לא יבקר** — משמע שהוא לא יוציאנו, אלא הוא יוצא מעצמו. **וכי תימא אשר דשרי ביה מומא בכוליה עדריה** — קודם שיעשר, דעדיין הן חולין ומותר להטיל מום. ואחר כך יעשר, דמעשר חל על בעל מום, כדבתיב (ויקרא כז): "לא יבקר בין טוב לרע". וקפריך: **הכא נמי לגבי בכור** — דקאמרת יטיל בהן מום, איכא למיפרך: מהרה יבנה בית המקדש כו'! **הכא נמי אשר בלקוחין** — שהלקוחין אין צריך להטיל בהם מום, שהרי פטורין מן המעשר, דקתני במתניתין: הלקוח והניתן לו במתנה — פטור ממעשר בהמה! ומשני: כיון דאיהו שדי מומין בכולי עדריה, פטורין הנולדים אצלו — הוו לקוחים דבר מועט. ושכיחי מומי טובא דפסלי בקדשים, ואפילו דוקין שבעין פסלי, הלכך לא שכיחי בהמות להקרבה. משום הכי לא מפרישין מעשר. **ואליבא דרבי יוסי הגלילי** — אצטריך לאשמועינן, לרבות קדשים קלים — שאם הפקיד אצל חבירו בהמות שלמים וכפרו ונשבע עליה ואחר כך הודה — ישלם קרן וחומש ואשם, דקרינא ביה "בה' ובעמיתו", דכתיב: "ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו ישלם", ושלמים יש בהן לה' ובעמיתו. **הכא נמי** — דליעשרו. יהיה קדש — "עשירי יהיה קדש". **קדושת מעשר** — מפרש לקמן, ועיבור עליידו ב"לא ימכר ולא יגאל". **מקדושה לקדושה** — שאין קדושת מזבח חלה על קדושת בדק הבית, ואף על גב דקדושת מזבח חמורה. ולא קדושת בדק הבית על קדושת מזבח, שיהא חייב ליתן דמיהן לבדק הבית. **אבל מקדישין** — קדושי מזבח לקדושי בדק הבית. **הקדש עילוי** — טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח יכול ליתן לבדק הבית. וזו היא טובת הנאה — דיכול ליטול סלע מישראל אחר על מנת שיתננה לבן בתו כהן שיקריבנה, כדאמרן בפרק "עד כמה" (בכורות כו,א). עילוי — היינו שמעלה בדמים אותו שיעור טובת הנאה, ונותן לגזבר. **ומחרימין אותן** — בקדשי מזבח מחרימין, ויתן לכהן כפי טובת הנאה שיש לו בהן. אבל חלק מזבח לא חיילא שום קדושה אחריתי. **מהו דתימא** — היינו טעמא דלא חיילא קדושת מזבח אקדושת בדק הבית — דכל בהמה לאו בעולה קיימא, שהרי רוב בהמות עומדות לאכילה. הלכך, כי אקדשה לבדק הבית — שפיר אקדשה, וגמר וחיילא עלה קדושת

אֶפְשָׁר כְּדַרְבִּ יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לוֹ לְאָדָם לְהַטִּיל מוּם בִּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם. - הָכָא נַמִּי, אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא! - מִי יָדַע הֵי נָפִיק וְכִי תֵּימָא: דְּמַפִּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה - "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרָע" אָמַר רַחֲמָנָא! וְכִי תֵּימָא: אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בִּכּוּלֵּי עֲדָרֵיהּ - מְהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבָעֵינַן בְּהֵמָה לְהַקְרָבָה וְלֵיכָּא. - הָכָא נַמִּי, אֶפְשָׁר בִּלְקוּחִין! - כֵּיוָן דְּאִיהוּ שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בִּכּוּלֵּי עֲדָרֵיהּ, וּשְׁכִיחִי מוּמֵי דְּפָסְלִי בְּקָדָשִׁים, דַּאֲפִילּוּ דּוֹקִין שְׁבָעִין נַמֵּי פָּסְלִי - לָא שְׁכִיחִי. "בְּחוֹלִין אֲבָל לֹא בְּמוּקְדָּשִׁין". מוּקְדָּשִׁין פְּשִׁיטָא, לָאו דִּידְיהּ נִינְהוּ! - בְּקָדָשִׁים קַלִּים, וְאִלְּבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: קָדָשִׁים קַלִּים - מָמוֹן בָּעָלִים הֵם, דְּתַנְיָא: "וּמַעֲלָה מַעַל בַּה'" - לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹן בָּעָלִים, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי; סָלְקָא דַּעְתָּךְ דַּעְתֵּיהּ אָמְרִינָא לִיעֲשְׂרוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי! - "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שֶׁבְּבֶר קָדוֹשׁ. מַעֲמָא דִּכְתַב נַמִּי, הָכָא נַמִּי דְּלֵיעֲשְׂרוֹ. יִהְיֶה קֹדֶשׁ - "עֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ". קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂר - מִפְּרָשׁ לְקַמָּן, וְעִיבּוּר עֲלַיְיהוּ ב"לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל". מִקְּדוּשָׁה לִקְדוּשָׁה - שֶׁאֵין קְדוּשַׁת מִזְבֵּחַ חָלָה עַל קְדוּשַׁת בֶּדֶק הַבַּיִת, וְאַף עַל גַּב דִּקְדוּשַׁת מִזְבֵּחַ חֲמוּרָה. וְלֹא קְדוּשַׁת בֶּדֶק הַבַּיִת עַל קְדוּשַׁת מִזְבֵּחַ, שֶׁיִּהֵא חַיָּיב לִיתֵּן דְּמֵיהֶן לְבֶדֶק הַבַּיִת. אֲבָל מְקַדִּישִׁין - קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לְקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. הַקְדֵּשׁ עִילּוּי - טוֹבַת הַנְאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִקְּדוּשַׁת מִזְבֵּחַ יָכוֹל לִיתֵּן לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְזוֹ הִיא טוֹבַת הַנְאָה - דְּיָכוֹל לִיטֹּל סֶלַע מִיִּשְׂרָאֵל אַחֵר עַל מְנָת שֶׁיִּתְּנֶנָּה לִבֶּן בִּתּוֹ כֹּהֵן שֶׁיַּקְרִיבֶנָּה, כְּדַאֲמַרַן בְּפֶרֶק "עַד כַּמָּה" (בכורות כו,א). עִילּוּי - הַיְינוּ שֶׁמַּעֲלֶה בְּדָמִים אוֹתוֹ שִׁיעוּר טוֹבַת הַנְאָה, וְנוֹתֵן לַגִּזְבָּר. **וּמַחֲרִימִין אוֹתָן** - בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ מַחֲרִימִין, וְיִתֵּן לְכֹהֵן כְּפִי טוֹבַת הַנְאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶן. אֲבָל חֵלֶק מִזְבֵּחַ לֹא חָיְילָא שׁוּם קְדוּשָׁה אַחֲרִיתִי. **מַהוּ דְּתֵימָא** - הַיְינוּ טַעְמָא דְּלָא חָיְילָא קְדוּשַׁת מִזְבֵּחַ אֲקְדוּשַׁת בֶּדֶק הַבַּיִת - דְּכָל בְּהֵמָה לָאו בְּעוֹלָה קַיְימָא, וְרוֹב בְּהֵמוֹת עוֹמְדוֹת לְאֲכִילָה. הִלְכָךְ, כִּי אֲקְדְּשָׁהּ לְבֶדֶק הַבַּיִת - שָׁפִיר אֲקְדְּשָׁהּ, וְגָמַר וְחָיְילָא עָלָהּ קְדוּשַׁת

מִנַּת שֶׁיִּתְּנֶנָּה לִבֶּן בִּתּוֹ כֹּהֵן לְהַקְרִיבָהּ, כְּדַאֲמַרַן בְּפֶרֶק "עַד כַּמָּה" (בכורות כו,א), עַד כַּאן לְשׁוֹן הַקּוּנְטְרֵס. וּבְמִסֶּכֶת עֲרָכִין (כח,א) מְפָרֵשׁ בְּעִנְיַן אַחֵר. דִּתְנַן בְּ"הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ": מְחָרִים אָדָם אֶת קָדְשָׁיו, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, אֲפִילּוּ בְּדָר — נוֹתֵן דָּמִים. פִּירוּשׁ: שֶׁכָּל דְּמֵי שׁוּיוֹ לוֹ, דְּחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאִם נִדְבָּה — נוֹתֵן טוֹבָתָהּ. "שׁוֹר זֶה עוֹלָה" — אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה בְּשׁוֹר זֶה לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב. וְטוֹבַת הַנְאָה דְּפֶרֶק "עַד כַּמָּה" (בכורות כו,א) לֹא שַׁייכָא אֶלָּא בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל כו', דְּגַבֵּי הָנֵי קַאֲמַר לֵהּ הָתָם, וְכִי הַאי גַּוְונָא קָתָנֵי בְּעַרְכִּין (כח,ב) גַּבֵּי בְּכוֹר, דְּתָנֵן: הַבְּכוֹר בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם מַחֲרִימִין אוֹתוֹ, וּבְאֵיזֶה צַד פּוֹדִין אוֹתוֹ? אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בַּבְּכוֹר זֶה לִיתְּנוֹ לְבֶן בִּתּוֹ, אוֹ לְבֶן אֲחוֹתוֹ. אִי נַמִּי, גַּבֵּי דָּבָר שֶׁאֵין נִידָּב וְנִידָּר שַׁייכָא טוֹבַת הַנְאָה זוֹ, אֲבָל בְּדָבָר הַנִּידָּר וְנִידָּב — שַׁייכָא אִידָּךְ טוֹבַת הַנְאָה.

תַּלְמוּד לוֹמַר עֲשֹׂר תְּעַשֵּׂר — הָכָא אַתְיָא הֵיקִישָׁא וּמִפְקָא מִקַּל וָחוֹמֶר, וּלְעִיל (גבי) [בפרק] "כֹּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין" (לג,א) אָתֵי קַל וָחוֹמֶר וּמִפִּיק מֵהֵיקִישָׁא, גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי שִׁמְאִי וּבֵית הִלֵּל דִּשְׁרוּ בֵּית הִלֵּל שֶׁאֲפִילּוּ לְזָרִים. וְשָׁם (דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל "וּבֵית הִלֵּל") פֵּירַשְׁתִּי וּמַה רַחֲמָנָא "יִהְיֶה קֹדֶשׁ", הָא לָאו הָכִי הַוָּה אָמֵינָא חֻלִּין קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂר עֲלַיְיהוּ הָשְׁתָּא קְדוּשָׁה חֲמוּרָה אַקְדּוּשָׁה קַלָּה לָא חָיְילָא, קְדוּשָׁה קַלָּה אַקְדּוּשָׁה קַלָּה מִיבָּעְיָא! מַאי הִיא - דִּתְנַן: אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָם מִקְּדוּשָׁה לִקְדוּשָׁה, אֲבָל מְקַדִּישִׁין אוֹתוֹ הֶקְדֵּשׁ עִילּוּי וּמַחֲרִימִין אוֹתוֹ. - מַהוּ דִּתֵימָא: הָתָם דְּכָל בְּהֵמָה לָאו לְעוֹלָה קַיְימָא; אֲבָל הָכָא דְּכָל בְּהֵמָה לְמֵעְשַׂר קַיְימָא, אַף עַל גַּב דְּאִקְדְּשָׁה - לָא פְּקַע אִיסּוּרָא דְּמֵעְשַׂר מִינָּהּ; לְמֵאי נָפְקָא מִינָּהּ - בְּ"לֹא יִגָּאֵל" וּבְ"לֹא יִמָּכֵר", קָא מַשְׁמַע לָן. "וְנֹהַג בָּבָקָר וּבַצֹּאן וְאֵין מְתַעְשְׂרִין מִזֶּה עַל זֶה בְּבַקָּשִׁים וּבְעָזִים" וכו'. וְיִהְיוּ חָדָשׁ וְיָשָׁן מְתַעְשְׂרִין מִזֶּה עַל זֶה מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה בְּבַקָּשִׁים וְעָזִים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה - מְתַעְשְׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, חָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה - אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" - בִּשְׁתֵּי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעֲשַׂר דָּגָן, וּמַקִּישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן: מַה מַּעֲשַׂר דָּגָן - מֵחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא, אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - מֵחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא. אִי הָכִי, בְּבַקָּשִׁים וְעָזִים נַמִּי לֵימָא: מַקִּישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן, מַה מַּעֲשַׂר דָּגָן - מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא! - רַבִּי רַחֲמָנָא "צֹאן". - אִי הָכִי, חָדָשׁ וְיָשָׁן נַמִּי! - הָא כְּתִיב "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". - וּמָה רָאִיתָ אֲמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "שָׁנָה שָׁנָה" - לִשְׁנָה הַקִּשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. תְּנַן הָתָם: אֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְאִם תָּרַם - אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מָנָא הָנֵי מִילֵּי אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יַנַּאי, וְאָמְרִי לֵהּ אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: "כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן" - אֲמָרָה תּוֹרָה: תֵּן חֵלֶב לְזֶה, וְחֵלֶב לָזֶה, וְחֵלֶב לָזֶה. אשכחן

בדק הבית, דתו לא לשנייה לקדושי מזבח. אבל לגבי מעשר, דכל בהמה למעשר קיימא, אף על גב דאקדשה לשלמים — לא פקע תורת מעשר מינה. **ולמאי נפקא מינה** — אי הוה חיילא קדושת מעשר אשלמים הא לא חמיר מעשר משלמים! **למיקם עלה בלא ימכר ולא יגאל** — דשלמים הוו בני פדיון. קמשמע לן: "יהיה קדש" — ולא שכבר קדש. **מה מעשר דגן מחדש על הישן לא** — דכתיב (דברים יד): "הוצא השדה שנה שנה". הוצא שנה אתה מעשר, ולא משנה זו לשנה שעברה, ולא משנה שעברה לשנה הבאה. **מה מעשר דגן ממין על שאינו מינו לא** — כדאמרינן לקמן: תן חלב לזה ולזה. **וצאן** — דמשמע: כל צאן מין אחד חשוב לענין מעשר. **הכתיב עשר תעשר** — דאתקש למעשר דגן. **לשנה תקשיתו** — מעשר בהמה למעשר דגן, שלא יתרום משל שנה שעברה, שנולד קודם אלול, על שנולדו לאחר אלול. **ולא לדבר אחר** — מין במינו. **אין תורמין** — במעשר דגן קמיירי. **תן חלב לזה וחלב לזה** — הייטו תרומה ומעשר, כדכתיב (במדבר יח): "בהרימכם את חלבו ממנו", וקאמר רחמנא שיתן לכל אחד מעשרותיו בפני עצמו.

רש"י

אשכחן תירוש ויצהר — דאין מעשרין מזה על זה, דדכי כתיב "חלב" לכל אחד. **תירוש ודגן** — דלא כתיב בתרוייהו אלא חד "חלב", מגלן דלא יתרום מדגן על תירוש ומתירוש על דגן **דגן ודגן** — חיטין על שעורין, ושעורין על חיטין. גפנים וזיתים — אינן כלאים זה עם זה, דגן ודגן — כלאי זרעים מדרבנן, דגן ותירוש — כלאי כרם מדאורייתא. **ולרבי יאשיה דאמר** — דגן ותירוש אינן כלאים, ודגן ודגן אינן כלאים, עד שיזרע שלשתן בבת אחת במפולת יד. **היכי מייתי לה** — בקל וחומר. **אפילו על ידי דבר אחר** — שאם זרע מין שלישי, או חיטין או שעורים — אינן כלאים, עד שיהא שני מינין דגן ומין כרם. **תירוש ודגן** — שזן שני מינין, כלאים על ידי מין שלישי. או דגן ודגן שזן כלאים על ידי כרם — אינו דין כו'. **ושני מינין בעלמא** — שאינו דגן, כגון פולין ועדשים, מנלן דלא יתעשרו מזה על זה **הני** — כל שאר מינין דרבנן. דמדאורייתא אינו חייב במעשר אלא דגן תירוש ויצהר, וכל דתקון — כעין דאורייתא תקון, שלא יתעשרו ממין על שאינו מינו.

תוספות

ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה כו' — מחדש וישן לא מצינו למידן קל וחומר כי האי גוונא: ומה חדש וישן שאינם כלאים זה בזה. דהוי מצי למימר: מעשר של כבשים ועזים יוכיח, שהן כלאים זה בזה ומתעשרין זה על זה — אף אני אביא תירוש ודגן, דגן ודגן. ואם תאמר: השתא נמי דעביד קל וחומר מתירוש ויצהר, אבתי כבשים ועזים של מעשר בהמה יוכיחו! יש לומר: דלא שייך שנה אחת למצינו במעשר בהמה דברים של שנה אחת דאינם כלאים שלא יתעשרו מזה על זה, כמו שמצינו במעשר דגן, דאיכא תירוש ויצהר של שנה אחת ואינם כלאים, ואינם מתעשרין. אבל מקל וחומר דחדש וישן שייך למימר טפי, משום דמצינו נמי במעשר בהמה דחדש וישן שאינן כלאים (זה על זה) ואין מתעשרין מזה על זה, וכבשים ועזים שהם כלאים זה בזה — מתעשרין מזה על זה. **דגן** ודגן שהם כלאים זה בזה כו' — כתוב בקונטרס דכלאי זרעים של דגן ודגן דרבנן. ודוחה שטועות סופר הוא, דכאן משמע שהוא דאורייתא. וכן מוכח בפרק קמא דקדושין (לט,א) וכן בפרק "כל הבשר" (חולין קטו,א) דפריך: כלאי זרעים ליתסרו, דהא תיעבדי לך הוא. ואין חילוק בין כלאי הכרם לכלאי זרעים, אלא שזה מותר באכילה וזה אסור אפילו בהנאה. ואפילו רבי יאשיה נמי אית ליה כלאי זרעים, ומחייב אפילו בחטה ושעורה לחודייהו משום כלאי זרעים.

אַשְׁכַּחַן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר; תִּירוֹשׁ וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן מִנַּיִן - קַל וָחוֹמֶר: וּמַה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה - אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה; תִּירוֹשׁ וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן, שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה וּלְרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר: עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפּוֹלֶת יָד, הֵיכִי מַיְיתֵי לָהּ - מַיְיתֵי לָהּ הָכִי: וּמַה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה אֲפִילּוּ עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר - אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה; תִּירוֹשׁ וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן, שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה וּשְׁנֵי מִינִין בְּעָלְמָא מְנָלַן - הָנֵי דְּרַבָּנַן נִינְהוּ, וְכָל דְּתַקִּינוּ רַבָּנַן - כְּעֵין דְּאוֹרַיְיתָא תַּקִּינוּ, מַה דְּאוֹרַיְיתָא שְׁנֵי מִינִין אֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה - דְּרַבָּנַן נָמֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, דְּלָא כְּתִיב "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וּמַעְשַׂר צֹאן", מִדְּאוֹרַיְיתָא שְׁנֵי מִינִין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה וְדִכְתִיב "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וּמַעְשַׂר צֹאן", יִתְעַשְּׂרוּ

והא דקאמר הכא דלרבי יאשיה תירוש ודגן ודגן שהן כלאים זה בזה אף על ידי דבר אחר — משום תירוש ודגן נקט "על ידי דבר אחר", דלא מחייב משום כלאי הכרם אלא בשלשה מינין. אבל משום כלאי זרעים — חייב בתרי. וכן מוכח בסוף פרק "אותו ואת בנו" (חולין פב,ב) דמייתי התם: הזורע כלאים לוקה. ומסקינן: מילתא אגב אורחא קא משמע לן, דאיכא תרי גווני כלאים. לאפוקי מדרבי יאשיה, דאמר: עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, קא משמע לן דכי זרע חטה וחרצן, שעורה וחרצן נמי חייב. שמע מינה דמודה רבי יאשיה בחטה ושעורה. ועוד נראה לפרש, דקרי תרי גווני כלאים: כלאי זרעים וכלאי כרם, כגון: חטה ושעורה, חטה וחרצן. ובחד מדרה רבי יאשיה דלקי, ובחד פליג. אבל חטה וחרצן, שעורה וחרצן — כולו חד גוונא הוא. ועוד יש ספרים שכתוב בהם בהדיא: "חטה וחרצן, או שעורה וחרצן". ואפילו (לספרים) שכתוב שם "ושעורה" — פירושו "או", כמו: או שעורה וחרצן. ולהכי לא מצי לאוקמי כלאים בבת אחת, כגון חטה ושעורה וחרצן דלקי תרתי, לאפוקי מדרבי יאשיה, דהא לרבי יאשיה נמי לקי תרתי. וכן מוכח נמי בירושלמי במסכת כלאים פרק שלישי, דקאמר התם: כתיב "לא תזרע כלאים כרמך", אלמא שאינו חייב עד שיזרע שני מינין בכרם, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר: מין אחד. על דעתיה דרבי יונתן "שדך לא תזרע כלאים", לאיזה דבר נאמר "לא תזרע כרמך כלאים" — להעביר עליו אפילו מין אחר. על דעתיה דרבי יאשיה כתיב "שדך לא תזרע כלאים", לאיזה דבר נאמר "לא תזרע כרמך כלאים"? חבריא אמרי: להתראה, שאם התרו בו משום "שדך" — לוקה, משום "כרמך" — לוקה. ואי לא מחייב רבי יאשיה בכלאי זרעים בלא כרם — אי הכי מאי קבעי: "כרמך" למה ליה? דלא משמע לפרש דבעי למה נאמר "כרמך" בלאו שני, שהיה לו לומר בלאו אחד — דאין קושיא דרבי יונתן בעינן זה. אלא לגמרי (כזה) בעי (במשמעו) למה לי "כרמך" כלל. הלכך כולם ודאי מחייבי משום כלאי זרעים בשני מינין. אלא בכלאי זרעים פליגי, דרבי יאשיה לא מחייב משום כרם עד דאיכא שני מיני בהדי חרצן, כגון חטה ושעורה וחרצן. ורבי יונתן מחייב אפילו במין אחד בהדי חרצן. ואין לתמוה: לרבי יאשיה, מאי שנא דבכלאי זרעים מחייב בשני מינין, ובכלאי כרם בעי שלושה מינים? דמשמע ליה זריעת כלאים — שני מיני זרעים, וחרצן לאו מין זרעים הוא, הלכך איבא לפרושי קרא הכי: לא תזרע בהדי כרמך כלאים, דהיינו שני מיני זרעים. ומיהו, רבי יהודה ודאי משמע במסכת כלאים (פרק א משנה ט) דלא מחייב נמי בכלאי זרעים עד שיזרע חטה ושעורה וכוסמין, או שני חטין ושעורה, או שני שעורים וחטה, דבעי כלאי זרעים בהדי "שדך". ומיהו, קרא ד"בהמתך לא תרביע כלאים" לא אפשר לו לפרושי הכי. **ושני** מינין בעלמא דרבנן — משמע דכל מינין דלא כתיבי בהאי קרא — דרבנן, והכא לא כתיב אלא דגן ותירוש ויצהר. ובפרק "כיצד מברכין" (ברכות לו,א) נמי אמר דמעשר צלף דרבנן. וגבי ליטרא קציעות ביצה (ג,ב) נמי אמר דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל בדרבנן. ובפרק קמא דראש השנה (טו,ב) מעשר סתם חרובין דרבנן. אף על גב דבספרי לא פטר (לא) [אלא] חרובי שיטה וצלמונה ולא סתם חרובין. וכל דנזהו דרשות דספרי דמרבין אפילו קטנית ופירות האילן ירק לענין מעשר — אסמכתא בעלמא ניזהו. וכי האי גוונא אשכחן כל מילי דשבות ומשום מצוה בפרק "משילין" (ביצה לו,ב) דדריש בתורת כהנים מ"שבתון" — שבות, ואסמכתא בעלמא היא. וכהן שעלתה בידו תאנה והא דאמרינן בפרק "אלו הן הלוקין" (מכות יט,ב) דכהן שאכלה לוקה כו' — היינו מכת מרדות. והא דאמר בסוף "הערל" (יבמות פא,א) דעיגול אינו עולה — התם רבנן כעין דאורייתא תיקנו. והא דאמרינן בפרק "הנודר מן הירק" (נדרים נה,א) ד"דגן" משמע כל מילי דמידגן, אפילו קטנית — אומר רבינו תם דהיינו בנדרים, דהלך אחר לשון בני אדם. ודפליגי רבי אליעזר ורבי יהושע בפרק "הערל והרכוס" (חולין קכ,ב) בדגן מינה ומינה, בדגן מינה ואוקי באתרה — משכחת לה דפליגי בראורייתא, כגון משקה הזיעא מן הדגן, כגון מלילות שריסקן וסחטן, כדאמר בפרק קמא דשבת (יט,א). והא דתנן במסכת פרה (פרק יא משנה ג): דבילה של תרומה שנפלה לתוך [מי] חטאת כו' עד דאמר: האוכלה במיתה — לאו דוקא, אלא חומר דרבנן כעין איסור מיתה, ונפקא מינה לאלקויי טפי משאר מלקיות, או לקוברו בין רשעים גמורים. אי נמי: לסימנא בעלמא נקט בדבילה, שאם נפל במי חטאת דבר שתרומתו דאורייתא. ואף על גב דמה נפשך תרומת פירות דרבנן — מכל מקום שייך לאחמורי טפי, גזירה משום דגן תירוש ויצהר דאורייתא. ובירושלמי בריש פרק מסכת מעשרות משמע קצת דקרא דדרשינן מיניה חיוב מעשר בפירות וקטנית — דרשא גמורה היא. דאמר התם: "עשר תעשר" הייתי אומר כל הדברים חייבים במעשר כו', עד: אין לי אלא תבואה, קטנית מנין? תלמוד לומר: "וכל מעשר הארץ" — לרבות שום ושחלים וגרגיר. יכול שאני מרבה אף העלין, זרע כרשינין, זרע לפת וצנונות ובצלים, ושאר זרעוני גינה שאין נאבלין? תלמוד לומר: "מזרע הארץ" — לא כל [זרע] הארץ, "מפרי העץ" — לרבות בן פירות האילן. או יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמונה וחרובי גירמה — תלמוד לומר: "מפרי העץ" — ולא כל פרי העץ. ירקות מנין? איסי בן עקביא אומר: המעשרות לירקות מדברייהם. משמע דירקות מדברייהם, אבל קטנית ופירות דאורייתא. ויש לפרש דהכי קאמר: מדברייהם — כלומר, דאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו שיש לקטנית ושאר פירות. ובספרי נמי בפרשת "עשר תעשר" לא מייתי שום קרא לירקות. דאף על גב דקתני התם: מנין לרבות ירקות למעשרות — בשום ושחלים וגרגיר איירי, כדקתני התם בהדיא. ובתורת כהנים בפרשת "אם בחקותי" מביאה בקוצר, ואינו מאריך שם כמו בספרי. ושמא לא רצו להסמיך ירקות על שום פסוק, לפי שיש ענינים שנראה להם להקל בירקות יותר מבשאר דברים. כי היהא דקאמר בירושלמי במסכת חלה פרק "שתי נשים": אמר רבי יוחנן: רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות, עד שבאו הרובים ובטלום. מאן אינון "הרובים" — תורגמינא (אמרה). רבי זעירא ורב יהודה בשם שמואל אמר: חלת חוצה לארץ אובל והולך ואחר כך מפרישׁ. רבא בשם שמואל: לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר. רבי אבא בשם רבי שמואל: לא חשו אלא לתרומה גדולה, אבל לירקות — אפילו לתרומה גדולה לא חשו. דתני איסי בן עקביא: מעשרות לירקות מדברייהם. **אלא** מעתה גבי מעשר בהמה דלא כתיב מעשר בקר [וכו'] יתעשרו מזה על זה — ואם תאמר: הא אתא למילף על וחומר מחדש וישן שאינן כלאים זה בזה ואין מתעשרין! יש לומר, דאיכא למימר: כבשים ועזים יוכיחו שהם כלאים ומתעשרין, כדמרבינן לעיל "מצאן" כו'. ומשני: אמר קרא "העשירי", שבא לחלק וליתן עשירי לזה ועשירי לזה. ופריך: כבשים ועזים נמי! דבשלמא אי לאו "העשירי" — לא הלפינן כבשים ועזים מקל וחומר דישן וחדש, כיון דרבי רחמנא "צאן", כדאמר. אבל השתא דכתיב "העשירי" לחלק על כל מין ומין, דאתי כמו "ראשיתם" דבסמוך דגבי דגן, שבא ליתן ראשית לכל מין ומין.

אמר אביי ראשיתם כו' רבא אמר בלא ראשיתם כו' — תימה: דבפרק קמא דתמורה (ה,א) גבי הא דאמר אביי דכל [מילתא] דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, פריך מתורם ממין על שאינו מינו, דאמר רחמנא: תן חלב לזה [וחלב לזה], ותנן: דאם תרם — אין תרומתו תרומה! ומשנינן: אמר קרא "ראשיתם". אלמא מוקי ליה אפילו לתירוש ויצהר, לאשמועינן דלא מהני. והכא מוקי לה לחלק במיני דגן, דאין תורמין מזה על זה! ורבא אמר: בלא "ראשיתם" נמי לא מצית אמרת, [ו"דגן"] משמע [כל] דגן אחד, דמוקי בהדיא התם להכי. דקאמר התם: ולרבא דאמר לא מהני, אי לאו דאמר רחמנא "ראשיתם" הוה אמינא: תירוש ויצהר דכתיב בהו "חלב" "חלב" — שאין תורמין, תירוש ודגן דחד "חלב" כתיב בהו — [תורמין] מהאי אהאי. כתב רחמנא "ראשית"! ויש לומר: דלאביי ודאי משמע דהאי "ראשית" לחלק במיני דגן, דמדסמך ליה קרא ל"ודגן". ומוקי נמי לומר דלא מהני: דמשמע דקרא אבולהו מיני דכתיבי בקרא, לחלק בתירוש ויצהר לא איצטריך, אלא לומר דלא מהני: וכי היכי דלא מהני בתירוש ויצהר — לא מהני נמי במיני דגן. ורבא דקאמר הכא: לא צריך — משום דמקל וחומר נפקא כדלעיל. ומן "דגן" ליכא למידרש, דמשמע [כל] דגן אחד בדקאמר הכא. דאיצטריך לגופיה, למעוטי שאר מינים. והתם נפקא לן ["מראשית" כדאשכחן בכמה דוכתי (פסחים יח,ב); מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. והשתא נמי ניתא דא דמייתי הכא "ראשית" על דגן ודגן, והתם מייתי ליה רבא על דגן ותירוש. דדוחי דתרוייהו נפקי מקל וחומר, בין תירוש ודגן, בין דגן ודגן, ומכל מקום כתביה אתרוייהו, כמו מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. ואם תאמר "חלב" למה ליה? ויש לומר: משום דלא הוי מוקמינן "ראשיתם" אתירוש ויצהר, כיון דאינם כלאים זה בזה. **ואתי** בקל וחומר מהדש ויש — לא הוי מצי למימר דאתי בהיקיש ד"עשר תעשר" דלעיל, דהא אמר רבא לעיל: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר. **אימא** לערובי בצאנן — דכתביהנהו בחד "מעשר", ולא כתב "ומעשר צאנן".

חדא מיניה רב פפא אמרה — בריש בבא קמא (ה,ב) נמי קאמר הכי. ועל רב פפא רגיל לומר כן, שמלך אחר רבא, כדאיתא (במועד קטן) (כח,ב). ויש דברים כשהיה אומר דסבורים שהם בשם רבא.

אמר

יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה? אָמַר לֵיהּ: אָמַר קְרָא "הָעַשְׂיר" - תֵּן עָשִׁיר לָזֶה, וְתֵן עָשִׁיר לָזֶה. - אִי הָכִי, בְּבָשִׂים וְעִזִּים נַמִּי? - "וְצֹאן" - מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד. - הָכָא נַמִּי לֵימָא: מַשְׁמַע כָּל דָּגָן אֶחָד? אָמַר אַבָּיֵי: "רֵאשִׁיתָם", וְכֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָא: "רֵאשִׁיתָם". רָבָא אָמַר: בְּלָא "רֵאשִׁיתָם" נַמִּי, מַשְׁמַע כָּל דָּגָן אֶחָד - לָא מְצֵית אָמְרַתְּ; בְּשִׁלְמָא הָתָם אָמְרִינַן: "וְצֹאן" - מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּבָשִׂים וְעִזִּים נַמִּי - דְּמִינֵי וְקָא מִשְׁתְּמִיטִי, אֶלָּא הָכָא - דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּחִטָּה - חִטָּה "חִטָּה" "חִטָּה" בְּחִטָּה". וְכִי "חִטָּה" "חִטָּה" "חִטָּה" מִקְּדָשִׁים גָּמַר. וְאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מֵחַדָּשׁ וְיָשָׁן, "בְּכֹר וְצֹאן" לְמָה לִי בְּכֹר וְצֹאן הוּא דְּאִין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, אֲבָל בְּבָשִׂים וְעִזִּים - מִתְעַשְּׂרִין. אֲבָל הָכָא - מִי סָגֵיא דְּלָא כָּתְבִינ "דָּגָן" לְמַעוּטֵי שֶׁאֵר מִינִין מֵהֶתְקֵיף לֵהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: אֵימָא לֵיעָרְבוּ לְבָקָר בְּצֹאנָן? אָמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: לְרָבָא אִית לֵיהּ נַמִּי "הָעַשְׂיר". אִיפָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: בְּלָא "עַשִּׂירִי" נַמִּי לָא מְצֵית אָמְרַתְּ בְּקַל וְצֹאן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְּאִיתְקֵשׁ מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן: מַה מַּעֲשַׂר דָּגָן - מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא, אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא. - וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר: "שָׁנָה" - לְשָׁנָה הַקִּשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר! - הֲדַר בֵּיהּ רָבָא מֵהָהִיא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: חָדָא מִינַּיהּ רַב פַּפָּא אָמְרָה. **משנה** מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מִצְטָרֵף כְּמוֹלֵא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה. וְכַמָּה הִיא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל. הָיוּ בֵין אִלּוּ לְאִלּוּ שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעִים מִיל - אֵין מִצְטָרְפִין. הָיוּ לוֹ בְּאֶמְצַע - מֵבִיא וּמַעֲשָׂרָן בְּאֶמְצַע. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מְפַסִּיק לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה.

גמרא מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: דְּאָמַר קְרָא "עוֹד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶהָ", וְקָם לְהוּ לְרַבָּנַן דְּשִׁיתְסַר מִיל קָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא דְּרוֹעֶה. "הָיוּ בֵּין אִלּוּ לְאִלּוּ שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעִים מִיל אֵין מִצְטָרְפִין" וכו'. שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעִים הוּא דְּאֵין מִצְטָרְפִין, הָא בְּצִיר מֵהָכֵי - מִצְטָרְפִין וְהָא קָתָנֵי: שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל, טַפֵּי לָא! - מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵימְנָא סֵיפָא: הָיוּ לוֹ בְּאֶמְצַע - מֵבִיא וּמַעֲשָׂרָן בְּאֶמְצַע. וְכַמָּה אָמַר רַב: חֲמֵשׁ מַכָּאן וַחֲמֵשׁ מַכָּאן וְחֲמֵשׁ מֵאָה קְרוֹבָה לְהָכָא וְחֲזָיָא לְהָכָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ חֲמֵשׁ מַכָּאן וַחֲמֵשׁ מַכָּאן וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, חֲזִינַן לְרוֹעֶה כְּמַאן דְּקָאֵי הָכָא, וְקָרֵינַן בֵּיהּ "מוֹנֶהָ".

מיתיבי:

משמע כל צאן אחד. **ראשיתם** — סמוך ל"דגן" הוי "ראשיתם", לומר: תן ראשית לכל דגן ודגן, בסדר "ויקח קרח". **שלמא התם רישנין וצאן משמע כל צאן אחד** — דמייתירי לן קראי. **אי סלקא דעתך בכשים ועזים נמי** — לא ליעשרו אהדדי — לכתוב רחמנא "וכל מעשר בהמה", ואנא ידענא דמין על שאינו מינו לא, דאתי מקל וחומר מחדש וישן. **וכי תימא אי כתב בהמה הוה אמינא חיה בכלל בהמה** — ולייחדיה חיה במעשר, בדקיימא לן בבבא קמא (נב,ב): חיה בכלל בהמה להרבעה — משום הכי לא הוה צריך למכתב "בקר וצאן", דאנא גמיר "תחת" "תחת" מקדשים: כתיב הכא (ויקרא כז): "תחת השבוי" וכתיב התם (ויקרא בב): "תחת אמו", וההם חיה לא, דכתיב: "שור כשב ועז". הלכך לכתוב בהמה, ואתי בקל וחומר מחדש וישן דמין בשאינו מינו לא. ולהכי כתב "בקר וצאן" — למימרא דבקר וצאן הוא דאין מתעשרין, הא צאן וצאן מתעשרין. אלא הכא גבי דגן — לא מיסתבר קרא למידרש מתירוש ודגן הוא דאין מתעשרין, הא דגן ודגן מתעשרין, דמי סגיא דלא כתב "דגן" למעוטי שאר מינין דלא ליחייבו במעשר מדאורייתא **אימא לערבי לבקר וצאן** — כלומר, מנא ליה לרבא דלהכי כתיב "בקר וצאן", דלא יתעשרו מזה על זה — אימא להכי פרטינהו קרא בהדיא — לערבינהו דליעשרו אהדדי. דאי הוה כתב בהמה — הוה מייתינן מחדש וישן, דמין בשאינו מינו לא, ולהכי אדכריהנהו בהדיא — למימרא דליעשרינהו אהדדי! וקא סלקא דעתיה דרב הונא, דמדרבא ליה ליה "ראשיתם" — "העשירי" נמי ליה לרבא, דלידרוש: תן עשירי לזה ועשירי לזה, והואיל ולא כתב "מעשר בקר ומעשר צאן". **ממין על שאינו מינו לא** — ואם תאמר: בבבשים ועזים נמי — אם כן ריבויא ד"בקר וצאן" מאי אהני, ואם תאמר: מה ראית מסתברא, דמעוטינהו דהיקישא — לבקר וצאן אתא, דלא ליעשרו אהדדי, דהא לא דמו כלל אהדדי. וריבויא ד"בקר וצאן" — לרבויי בבשים ועזים, דהא דמו אהדדי לענין קרבן, דהאומר "הרי עלי מן הצאן" — יכול להביא בין בבש בין עז. **הדר ביה רבא מההיא** — קמייתא, וסבירא ליה נמי דלמילי אחרנייתא נמי איתקש למעוטי בקר וצאן. ובבשים ועזים דמתעשרי — נפקא לן מריבוייא ד"בקר וצאן". וכי פרכינן ברישׁ שמעתין: אי הכי חדש וישן נמי — לאו פירכא היא, דהא בחדש וישן כתיב בקרא בהדיא דאיתקוש, דהא בקרא דהקישא כתיב: "שנה שנה". **משנה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה** — כפי שיעור שהבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה, דהיינו ששה עשר מיליון. לישנא אחרינא: כפי מה שהבהמות רחוקות זו מזו יכולות להשתמר ברועה אחד, והיינו ששה עשר מיליון, כדמפרש בגמרא דהכי שלטא עינא דרועה. ואם יש לו חמשה בהמות בכפר אחר רחוק מזה ששה עשר מיליון — מביאן לתוך דיר אחד ומעשרן, ואם רחוקות יותר — פטורות. ובגמרא מפרש טעמא. **שלשים ושתים מיל** — פריך בגמרא מאי קאמר. **היה לו באמצע** — אותן האמצעיות מצרפות את הצדדין. והאי דקתני "מביא ומעשרן באמצע" — לא מבעיא ממש קאמר. **היו לו חמשה בהמות** — שאם יש לו חמשה בהמות מכאן וחמשה מכאן, וירדן באמצע — אין מצטרפות, ופטורות. וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא תעבורנה הצאן על ידי מונה** — משמע: אם יכולות להמנות ברועה אחד — מיקרו "צאן", ותעבורנה תחת השבט להתעשר, ואי לא — לא. **והא קתני ששה עשר מיל** — הוא דמצטרפין, טפי לאו **ובמה** — יהא לו בצדדין ובאמצע שיצטרפו **חמש מכאן וחמש באמצע** — מצטרפות, ומביאן לתוך דיר אחד ומעשרן. והחמש הנותרות בדיר — מצטרפות לגורן אחר בשיולדו לו עוד טלאים. אבל אי הוי הנך דצד האחת קרובות לאמצעיות בתוך ששה עשר מיל, ואותן שבצד שני רחוקות יותר מששה עשר מיל — אותן הרחוקות פטורות לגמרי, ואינן צריכות להתמין עד שיולדו לו עוד טלאים להצטרף לגורן אחר. **והנך חמש** — אמצעיות, חזיין להכא ולהכא, דכל צד דמצטרפת להו איכא שיעור מעשר. אבל אם יש מכאן חמשה ומכאן ארבע, ובאמצע חמשה — אין הארבע מצטרפות, ואין צריכות להמתין לגורן אחר. **חמש מכאן וחמש מכאן ואחת באמצע** — אף על גב דהך אחד לא חזיא למנינא, הואיל ורובה אורחיה למילד התם ואיתיתי — הויא במאן דקאי התם, וקרינא ביה "מונה". וכל שכן ארבע מכאן וחמש מכאן ואחת באמצע, דהך חזיא לצירופא דמנינא.

מכפר עותני לכפר חנניה שנים ושלשים מילין, וציפורי מצרפתן באמצע. **תינח שמואל אליבא דרב** — דהא דקתני "אחת באמצע" — לאו אריש קאי, דאירי בחמש. אלא כגון שיש לו תשע מכאן ותשע מכאן כו'. **ולשמואל** — דלא בעי דתיהוי אמצעית חזיא לציורוף המנין, אפילו רועה יש לו דירה באמצע ואין לו שום בהמה לצרפן. **ואפילו בליו של רועה** — מונחין באותו כפר — מצרפן, דהואיל וסופו דרועה למיזל התם ומשקלינן, וקרינן ביה "מונה". **דקרי ליה ואתי** — ולא מיצטריך רועה מיזל התם, ולא קרינא ביה "מונה". **דלא מיקרכן** — שאין יכולים לילך זו אצל זו, לא בהבהמות ולא רועה. **אבטילאות** = קונטרי"ש, שני אפרכיות, ובמלכות אחת. **נמר ונמורי** — שני אבטילאות אין מצטרפות, אף על גב דסמוכות זו לזו במיל אחד. **כמקום שיש שם נשך דמי** — דהא אין שם נהר. ותקני דחורצה לארץ וארץ ישראל, (ואפילו) כולן עומדות בתוך מיל, אלא שזו בארץ וזו בחוצה לארץ — אין מצטרפין. **והילכך יגבול אותו** — בספר יהושע (יח) בגבול אחד מן השבטים. **אלא מעתה** — כל דכתיב בנחלת השבטים "ותאר הגבול", הכי נמי דכל שבט ושבט גבול בפני עצמו, ואם יש לו בנחלת שבט זה ובנחלת שבט זה (ובנחלת שבט זה) — אין מצטרפין, ואפילו בתוך ששה עשר מיל **אם כן, אמאי נקט "חוצה לארץ וארץ" ואת תהיה לכם וגו'** — לאחר שנתנן כולן עשאוה ארץ אחת. **ארץ** — כתיב בקרא "זאת תהיה לכם הארץ", גבולותיה דארץ חשיב חד, ולא גבולות דירדן. **לרבי אבי** — דאמר משום דמירחקו, לימנו: כל הנהרות מפסקיזו! **(לימא) כתנאי** — אי ירדן חשוב ארץ בנען, ולא יפסיק אי לא. **מבית יריחו ולמטה** — אבל כל מה דמשיך למעלה מיריחו — לא ירדן הוא, דבטל חשיבותו, שמתערב בימים גדולים. **לנודר** — דהנודר מן הירדן יהא מותר לשתות מיריחו ולמעלה. **מדן** — שם מקום. **אתון** — מדוקיא דשמא "ירדן" מתניתו לה. **ממערת פמיים** — אלמא מדן אתי. **זכרוניה דירדנא** — עיקרו של ירדן. **זכרותא דדמא** — עיקר הדם הוי כבד. **ממא** — באהל. **ברביעית** — בתורת דם הטמא. **לא שתינא ממימי פרת** — מים הנקראים פרת קאמר. והלך אחר לשון בני אדם, דאדם הנודר אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרות לאותו מקום. **כל הנהרות** — שבעולם למטה חוץ משלוש נהרות: חדקל ופישון וגיחון, שכל הנהרות שבעולם באים משם.

עינתא

אמר קרא יגבול אותו לפאת קדמה — בגבול בנימין כתיב בספר יהושע (יח), ולא כמו שכתוב בספרים. **שאני** התם דאמר קרא זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה סביב — בפרשת "ואלה מסעי" כתיב האי קרא. וקראי של מעלה "ותאר הגבול" "ועלה הגבול" כתיב בספר יהושע כל חילוק כל שבט ושבט. ואשמעינן האי קרא ד"אלה מסעי" דכל גבול ארץ ישראל אחד. ולא כמו שפירש הקונטרס דלאחר שמנאן ארץ אחת, דמשמע דשניהם כתובים במקום אחד. ואינו כן, דהאי כתיב באורייתא והאי כתיב בנביאים.

מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה כתיב מה יריחו ארץ כו' — ואם תאמר: אי מ"ירדן יריחו" קדרישׁ, דאיתקוש — זה כתיב בכמה מקומות! ויש לומר: דדוקא מייתי האי קרא דכתיב ב"אלה מסעי" לאחר שמנה תחומי ארץ ישראל, וכתיב (שם): "ויצו משה" וגו' עד "שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה". דמשמע דירדן הוה מעיקר ארץ ישראל ולא בכלל גבול שני המטות, כמו שיריחו לאו בכלל גבולם. **אין** ירדן אלא מבית יריחו ולמטה — פירש בקונטרס: אבל מה דמשיך למעלה מיריחו — לאו ירדן הוא, דבטל חשיבותיה שמתערב בימים גדולים. וקשה לפירושו: דאם למעלה בטל חשיבותו לפי שמתערב — אם כן למטה נמי, שהרי כבר נתערב בימים למעלה! ויש לומר: אף על פי שנתערב למעלה בימים, יכול להיות שלמטה יוצא מן הימים [דימים] והולך בלא תערובת, כדקאמר בסמוך שמהלך בימה של סבכי ובימה של טבריא ובימה של סדום, והולך ונופל לים הגדול. משמע דניכר כשיוצא מכל אותם הימים והולך ונופל בים הגדול. ובדאמרינן נמי בבראשית רבה בפרשת בראשית: דהדין ירדנא מהלך גו ימא דצלחא ולא מתערב. ומיהו, קשה לפירוש הקונטרס: דהוה מצי למימר בטל חשיבותו למטה מיריחו יותר מלמעלה. דאמת הוא שלמטה מיריחו מתרחב יותר והולך לים המלח, דגבול למטה מטה בנימין הוה בין בני יהודה ובין בני יוסף, כדכתיב ביהושע (יח), ויהודה היה עומד מנגב של ארץ ישראל, ובני יוסף מצפון, ובנימין באמצע. וגבול יהודה היה מחזיק כל אורך ארץ ישראל ממזרח למערב, וים המלח היה עומד ליהודה בכל מזרחו, ובמקום שהיה כלה הירדן נופל [ונופל] לתוכו — שם כלה מזרחו של יהודה לצד צפון, כדכתיב ביהושע (טו) גבי תחום בני יהודה: "וגבול קדמה ים המלח עד קצה הירדן". והירדן היה גבול מזרחו של בנימין, כדכתיב בסוף: "והירדן יגבול אותו לפאת קדמה". ובשמנה גבול צפוני של בנימין ממזרח למערב כתיב: "להם גבול צפון מן הירדן ועלה הגבול אל כתף יריחו ועלה בהר ימה". פירוש: מצד גבול הצפוני שלהם, מן הירדן שבמזרח מתחיל המיצר, ועלה אל עבר כתף יריחו מצפון, ועלה משם אל המערב אל עבר ירדן, ומושך החוט בצפונו של יריחו, נמצאת יריחו לפנים מן החוט בחלק בנימין, וחוזר ומונה גבול מערב מצפון לדרום, ואחר כך גבול דרומית ממערב למזרח. ובסוף גבול דרומית לצד מזרח כתיב: "והיו תוצאות הגבול אל לשון ים המלח צפונה אל קצה הירדן נגבה זה גבול נגב". פירוש, צפונה של לשון, שכל הים בגבול יהודה. הרי כל המקראות מוכיחות שהירדן היה הולך מצפון לדרום, ונופל בים המלח בסוף גבול בנימין לצד דרום, ויריחו היה לבנימין מצד הצפון. ולמה לא היה חשיבות הירדן מיריחו ולמעלה? והלא לא היה שם ימים עד סוף גבול בנימין שנופל בים המלח! ונראה לפרש: דמקרא קא דריש, דאין קרוי לירדן אלא מבית יריחו ולמטה, דקרא "והירדן יגבול אותו" משתעי מבית יריחו ולמטה.

הוא

מֵיתִיבִי: הָיָה לוֹ חָמֵשׁ בִּכְפַר חֲנַנְיָה וְחָמֵשׁ בִּכְפַר עוֹתְנִי - אֵין מְצָטָרְפוֹת, עַד שֶׁיֵּהֵא לוֹ אַחַת בְּצִיפּוֹרִי. תְּיוּבְתָּא דְּרַב! תִּרְגְּמָהּ שְׁמוּאֵל אֲלִיבָּא דְּרַב: כְּגוֹן שֶׁהָיוּ תֵּשַׁע מִכָּאן וְתֵשַׁע מִכָּאן וְאַחַת בָּאֶמְצַע, דַּהֲהִיא חָזְיָא לְהָכָא וְחָזְיָא לְהָכָא. אָמַר רַב פָּפָּא: וְלִשְׁמוּאֵל - אֲפִילּוּ רוֹעֶה מְצָרְפָן, וַאֲפִילּוּ כֵּלָיו שֶׁל רוֹעֶה מְצָרְפָן. בָּעֵי רַב אַשִׁי: כַּלְבָּא דְּרוֹעֶה מַאי כֵּיוָן דְּקָרֵי לֵיהּ וְאָתֵי - לָא מְצָטָרְפִי, אוֹ דִלְמָא זִימְנִין דְּלָא אָתֵי וּמְצָטָרְפִי אִיהוּ לְמֵיזַל וַאֲתֵי? תֵּיקוּ. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה". אָמַר רַבִּי אַמִּי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין שָׁם גֶּשֶׁר, אֲבָל יֵשׁ שָׁם גֶּשֶׁר - גֶּשֶׁר מְצָרְפָן. אֲלִמָּא: מְשׁוּם דְּלָא מִיקְרְבָן הוּא. מֵיתִיבִי: הָיוּ לוֹ בְּשְׁנֵי עֲבָרֵי הַיַּרְדֵּן אֵילָךְ וְאֵילָךְ, אוֹ בְּשְׁנֵי אַבְטִילָאוֹת, כְּגוֹן שֶׁל נָמֵר וְנָמוֹרִי - אֵין מְצָטָרְפִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ. וְהָא חוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ בְּמָקוֹם שֵׁשׁ גֶּשֶׁר דָּמֵי, וְקָתָנֵי: לֹא מְצָטָרְפִין! אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֵיינוּ טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר קְרָא: "וְהַיַּרְדֵּן יִגְבֹּל אֹתוֹ לִפְאַת קֵדְמָה" - הַכָּתוּב עָשָׂאוֹ גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ. - אֶלָּא מֵעַתָּה: "וְתָאַר הַגְּבוּל" "וְעָלָה הַגְּבוּל" - הָכִי נָמֵי הַכָּתוּב עָשָׂאוֹ גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ! - שַׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב" - פּוֹסֵק אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּל אֶחָד הִיא. - אִי הָכִי, יַרְדֵּן נָמֵי! - "אֶרֶץ" וְלֹא יַרְדֵּן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא - הֵיינוּ דִּקְתָנֵי יַרְדֵּן, אֶלָּא לְרַבִּי אַמִּי - לִיתְנֵינְהוּ לִכּוּלְּהוּ נְהָרוֹת! קַשְׁיָא. לֵימָא מְתַרְגְּמֵי: "כִּי אִם עִבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן", "אַרְצָה" - אֶרֶץ כְּנַעַן, וְלֹא הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן, דְּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יָרְחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה", מַה יְּרֵחוֹ - אֶרֶץ כְּנַעַן, אַף יַרְדֵּן - אֶרֶץ כְּנַעַן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין "יַרְדֵּן" אֶלָּא מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה. לְמֵאי הִלְכְתָא אִילֵימָא לְגוֹדֵר - הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכָל הֵיכָא דְּקָרוּ לֵיהּ "יַרְדֵּן" אִיתְמַר לֵיהּ! אֶלָּא לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיִים, וּמְהַלֵּךְ בִּימָהּ שֶׁל סִיבְּכֵי, וּבִימָהּ שֶׁל טְבַרְיָא, וּבִימָהּ שֶׁל סְדוֹם, וְהוֹלֵךְ וְנוֹפֵל לַיָּם הַגָּדוֹל, וְאֵין מוֹצִיא לוֹ חָמֵשׁ בִּכְפַר חֲנַנְיָה וְחָמֵשׁ בִּכְפַר עוֹתְנִי - אֵין מְצָטָרְפוֹת, עַד שֶׁיֵּהֵא לוֹ אַחַת בְּצִיפּוֹרִי. תְּיוּבְתָּא דְּרַב! תִּרְגְּמָהּ שְׁמוּאֵל אֲלִיבָּא דְּרַב: כְּגוֹן שֶׁהָיוּ תֵּשַׁע מִכָּאן וְתֵשַׁע מִכָּאן וְאַחַת בָּאֶמְצַע, דַּהֲהִיא חָזְיָא לְהָכָא וְחָזְיָא לְהָכָא. אָמַר רַב פָּפָּא: וְלִשְׁמוּאֵל - אֲפִילּוּ רוֹעֶה מְצָרְפָן, וַאֲפִילּוּ כֵּלָיו שֶׁל רוֹעֶה מְצָרְפָן. בָּעֵי רַב אַשִׁי: כַּלְבָּא דְּרוֹעֶה מַאי כֵּיוָן דְּקָרֵי לֵיהּ וְאָתֵי - לָא מְצָטָרְפִי, אוֹ דִלְמָא זִימְנִין דְּלָא אָתֵי וּמְצָטָרְפִי אִיהוּ לְמֵיזַל וַאֲתֵי? תֵּיקוּ. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה". אָמַר רַבִּי אַמִּי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין שָׁם גֶּשֶׁר, אֲבָל יֵשׁ שָׁם גֶּשֶׁר - גֶּשֶׁר מְצָרְפָן. אֲלִמָּא: מְשׁוּם דְּלָא מִיקְרְבָן הוּא. מֵיתִיבִי: הָיוּ לוֹ בְּשְׁנֵי עֲבָרֵי הַיַּרְדֵּן אֵילָךְ וְאֵילָךְ, אוֹ בְּשְׁנֵי אַבְטִילָאוֹת, כְּגוֹן שֶׁל נָמֵר וְנָמוֹרִי - אֵין מְצָטָרְפִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ. וְהָא חוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ בְּמָקוֹם שֵׁשׁ גֶּשֶׁר דָּמֵי, וְקָתָנֵי: לֹא מְצָטָרְפִין! אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֵיינוּ טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר קְרָא: "וְהַיַּרְדֵּן יִגְבֹּל אֹתוֹ לִפְאַת קֵדְמָה" - הַכָּתוּב עָשָׂאוֹ גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ. - אֶלָּא מֵעַתָּה: "וְתָאַר הַגְּבוּל" "וְעָלָה הַגְּבוּל" - הָכִי נָמֵי הַכָּתוּב עָשָׂאוֹ גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ! - שַׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב" - פּוֹסֵק אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּל אֶחָד הִיא. - אִי הָכִי, יַרְדֵּן נָמֵי! - "אֶרֶץ" וְלֹא יַרְדֵּן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא - הֵיינוּ דִּקְתָנֵי יַרְדֵּן, אֶלָּא לְרַבִּי אַמִּי - לִיתְנֵינְהוּ לִכּוּלְּהוּ נְהָרוֹת! קַשְׁיָא. לֵימָא מְתַרְגְּמֵי: "כִּי אִם עִבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן", "אַרְצָה" - אֶרֶץ כְּנַעַן, וְלֹא הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן, דְּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יָרְחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה", מַה יְּרֵחוֹ - אֶרֶץ כְּנַעַן, אַף יַרְדֵּן - אֶרֶץ כְּנַעַן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין "יַרְדֵּן" אֶלָּא מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה. לְמֵאי הִלְכְתָא אִילֵימָא לְגוֹדֵר - הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכָל הֵיכָא דְּקָרוּ לֵיהּ "יַרְדֵּן" אִיתְמַר לֵיהּ! אֶלָּא לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיִים, וּמְהַלֵּךְ בִּימָהּ שֶׁל סִיבְּכֵי, וּבִימָהּ שֶׁל טְבַרְיָא, וּבִימָהּ שֶׁל סְדוֹם, וְהוֹלֵךְ וְנוֹפֵל לַיָּם הַגָּדוֹל, וְאֵין

"יַרְדֵּן" אֶלָּא מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְמָה נִקְרָא שְׁמוֹ "יַרְדֵּן" - שֶׁיּוֹרֵד מִדָּן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי: אֵיתָן מֵהָתָם מַתְנִיתֵיהּ לָהּ, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ: "וַיַּקְרְאוּ לוֹ לְלֶשֶׁם דָּן בְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם", וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֶשֶׁם זוֹ פַּמְיִים, וְתַנְיָא: "וְיֹצֵא יַרְדֵּן מִמְּעָרַת פַּמְיִים. אָמַר רַב כָּהֲנָא: זַכְרוֹתֵיהּ דְּיַרְדְּנָא מִמְּעָרַת פַּמְיִים; הֵיכָא דְּאָמַר: "לָא שָׁתֵינָא מַיִם מִמְּעָרַת פַּמְיִים" - אֵיתַסַּר לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ יַרְדְּנָא. זַכְרוֹתָא דְּדָמָא - בַּבְּדָא; כְּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּבֵד שְׁנִימוֹחַ - מְטַמֵּא בִּרְבִיעִית. זַכְרוֹתָא דְּמָמָא - פָּרָת; דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַנּוֹדֵר מִמֵּימֵי פָּרָת - אָסוּר בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּאָמַר: "לָא שָׁתֵינָא מִמֵּימֵי דְּפָרָת" - מֵי פָּרָת הוּא דְּלָא שָׁתֵינָא, הָא מַנָּהֲרָא אֲחֲרִינָא - שָׁתֵינָא! אֶלָּא דְּאָמַר: "לָא שָׁתֵינָא מִמַּיִם דְּאָתוּ מִפָּרָת": דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַנְּהָרוֹת - לְמַטָּה מִשָּׁלֹשׁ נְהָרוֹת, וְשָׁלֹשׁ נְהָרוֹת - לְמַטָּה מִפָּרָת. - וְהָאֵיכָא

עינתא

שהירדן היה הולך מצפון לדרום, ונופל בים המלח בסוף גבול בנימין לצד דרום, ויריחו היה לבנימין מצד הצפון. ולמה לא היה חשיבות הירדן מיריחו ולמעלה? והלא לא היה שם ימים עד סוף גבול בנימין שנופל בים המלח! ונראה לפרש: דמקרא קא דריש, דאין קרוי לירדן אלא מבית יריחו ולמטה, דקרא "והירדן יגבול אותו" משתעי מבית יריחו ולמטה.

הוא

הוא פרת דמעיקרא — פירוש: ולא מפני שהוא קטן קורהו "רביעי". דהוא פרת דמעיקרא — ששמו פרת מקודם שמתחיל ליפרד לארבעה ראשים. ובשמתחיל ליפרד יוצאים הנהרים זה לצד זה [וזה לצד זה], ופרת הולך ביושר לדרך היליכו. ובפרשת שקלים יסד רבי אליעזר הקליר בסילוק: דפרת תוקפו בנגב שני נהרות. וכן משמע בבראשית רבה שהוא גדול, שאומרים לפרת: מפני מה אין קולך הולך? והוא אומר: פירותי מעידין עלי. אומרים לחדקל: מפני מה קולך הולך? והוא אומר: הלואי אשמיע קולי וארא. משמע דחדקל קטן מפרת. וקצת קשה: דאמר בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מז,ב) "עד הנהר הגדול נהר פרת" — עבד מלך כמלך. דמשמע דוקא משום ארץ ישראל קורהו "גדול". **מסייע** ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך — אף על גב דשמואל איירי בכל הנהרות, ולרבי מאיר משמע דנקט פרת דוקא, דנקרא שמו "פרת" שמימיו פרים ורבים — אינו אלא משום דפרת מתברך יותר, לפי שהוא חשוב יותר מן האחרים. אי נמי, לפי שהוא ראש לכולם נקרא "פרת", על שם שכולם מתברכים [מכיפיה דפרת]. וכן פירש רבינו תם בתשובה: לפי שפרת הוא למעלה מכל הנהרות, והוא רמיא, שכל הנהרות שותין ממנו, תלה הכתוב פריה ורביה בו, דכשהוא רבה — כל הנהרות רבין. **מכיפיה** מיבריך — מסלע שלו, כדמתרגם סלע = כיפה.

מטרא במערבא סהדא רבה פרת — כאן משמע דפרת הולך מארץ ישראל לבבל, ובדפרישית לעיל בפרק "מומין אלו" (מד,ב). משמע מתוך כך דגן עדן במערב העולם, דבבל הוא בצפונית מזרחית של ארץ ישראל, ולהכי קרי להו בבי בבל לארץ ישראל "מערבא". ואמרינן ב"לא יחפור" (בבא בתרא כה,ב) דבבל בצפונית של ארץ ישראל עומדת. דתניא: "מצפון תפתח הרעה" וגו', אלמא פרת הולך ממערב למזרח. ומשמע שכך הוא מתחלת יציאתו, כדאמרינן: הוא פרת דמעיקרא. אלמא דגן עדן במערב העולם. וכן משמע בבראשית רבה, דקאמר: בכל מקום מצינו רוח מזרחית קולטת, [קולטת] אדם הראשון — דכתיב: "ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים", [קולטת] קין — דכתיב: "וישב בארץ נוד קדמת עדן". וגבי משה נמי — דכתיב: "אז יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש". משמע שהעולם הזה שנכנס בו אדם הראשון הוא במזרחו של גן עדן, שמן מינה [דגן עדן] במערב העולם. ותימה: דבפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פה,א) אמרינן דשמשא דאי דסומקא צפרא ופניא צפרא דחלפא אוורדי דגן עדן. משמע דבמזרח העולם קאי, דבשחרית חמה במזרח! וכן פירש שם רבינו שמואל, מדכתיב: "ויטע גן בעדן מקדם". ואף על גב דמתרגמינן "מלקדמין" — מכל מקום משמע נמי מזרח, דהכי נמי "קדמת עדן" "מקדם לגן עדן" משמע בבראשית רבה שהוא מזרח, ומתרגם: "מלקדמין". ומיהו, קרא איכא לדחויי, שהוא מזרחו של עדן, אבל עדן גופיה במערב העולם. וההיא דבבא בתרא איכא לפרושי דלא חלפא ממש קאמר, אלא בשחרית כשחמה יוצא — מכח עמוד האור על גבי חדרי דגן עדן שבמערב, ולערב — מכח אור של גיהנם שבמזרח. ואין תימה על הטעם זה, דבבל ענין כשנפרש צריך לאומרו, דקאמר התם: "ואיכא דאמרי איפכא", ולא מסתבר לומר דפליגי בהכי דמר סבר גן עדן במזרח ומר סבר במערב. **ומפני** ביומי תשרי — פירש בקונטרס: שנותנות המפצים תחת רגליהם במים, מפני הטיט שלא יחזיק. וכן משמע פרש"י [תינוקת] (נדה סו,ב) דאמר שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל. ואף על גב דהשתא ליכא טיט, אימר בדידיהו נפל. פירוש: על ידי דידוי שמדרדה את עצמה. ובתרא מייתי הך דאבוה דשמואל דהכא, ובתרא מייתי הא דאמר רב גידל אמר רב: נתנה תבשיל לבנה וטבלה — לא עלתה לה טבילה. ואף על גב דהשתא ליכא, אימר בדידיהו נפל. ורבינו תם מפרש: ומפני — משום צניעות. שהנהרות קטנים בימי תשרי, ופורס להו מפצים שלא יראו אותן, כדי שלא תמהרנה לטבול מפני הבושת ולא טבלו שפיר. והיינו טעמא נמי שלא תטבול בנמל, לפי שמצויים שם בני אדם, וממהרת לטבול משום ביעתן דאינשי. דומיא דההיא דקאמר התם לעיל: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס, ומפרש התם: משום דבעיתא דלמא נפלה, ולא טבלה שפיר. ולא גרסינן בההיא דנמל "ואף על גב דהשתא ליכא". **שמא** ירבו מי נוטפין על הזוחלין והו להו מי גשמים רובא — וכדפירש בקונטרס: ומי גשמים אין מטהרין בזוחלין, כדתקנו בתורת כהנים: מעיין מטהר בזוחלין, ומקוה באשבורן. ואומר רבינו תם: דאשבורן דמקוה דוקא — למעוטי זוחלין, אבל זוחלין דמעיין — לאו דוקא למעוטי אשבורן. אלא הכי קאמר: המעיין מטהר אף בזוחלין, אבל מקוה מטהר דוקא באשבורן. דגבי הני מיירי לה התם בתורת כהנים, דקתני: מה מעיין בידי שמים — אף מקוה בידי שמים, יצא עשה מקוה לכתחלה. אי מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא! תלמוד לומר: "אך מעיין" — מעיין בכל שהוא, והמקוה בארבעים סאה. אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין! תלמוד לומר: "אך מעיין" — מעיין בזוחלין והמקוה באשבורן. ויש להביא ראיה מֵים שעשה שלמה, שהיו הכהנים טובלין בו אף על פי שהמים מכונסים שם במקוה. ומיהו יש לדחות, דבירושלמי קאמר: "והיה לרחצה הכהנים בו" — ולאו כלי הוא? ומפרש, דרגלי השוורים נקובים כמרוצא. ואם כן אפשר שיהו זוחלין. וכן מקוה שעל הפרוזה בפרק "אמר להם הממונה" (יומא לא,א) שהיה מעין עיטם והיה כהן גדול טובל בו — אפשר שנכנסין מצד אחד ויוצאין מצד אחר. ומיהו, זה דבר פשוט, דמי מעיין שנפסקו מן המעיין — שמטהרין באשבורן ממה נפשך, שהרי נעשו מקוה מאהר שנפסקו מן המעיין שמטהרין. ובהדיא תנן במסכת מקואות (פרק ה משנה א): מעיין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו — דרי הן כמקוה, חזר והמשיכן בר'. ומשקה בי מטבחיא, דקאמר בפרק קמא דפסחים (יז,ב) דבקרקע חזו להטביל מחטין וצנורות — ומשמע באשבורן, דומיא דבלי. וקאמר התם: מאמת המים שבעזרה היו. ונראה להביא ראיה אפילו לא נפסקו, מההיא דתנן במסכת מקואות (פרק ה משנה ח) ומייתי לה בפרק "שמנה שרצים" (שבת קט,א), רבי יוסי אומר: כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים כר'. ופליג אתנא קמא דאמר: כל הימים במקוה, שנאמר: "ולמקוה המים קרא ימים". ומשמע דאתא רבי יוסי למימר דאף על גב דקוו וקיימי, כדאמר בריש מכות (ד,א) — מטהרין נמי בזוחלין, דלא בא הכתוב לבטל מהן תורת זחילה. ופליגי בהכי, דלתנא קמא אין מטהרין בזוחלין, ולרבי יוסי מטהרין בזוחלין. אבל לכולי עלמא מטהרין באשבורן. וגם מדקאמר הכא: אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד — משמע בזוחלין הוא דלא מטהרי, הא באשבורן [ומטהרים] אף על גב דליכא רובא זוחלין. **אך** המים מטהרין בזוחלין כר' — פירש רבינו תם בתשובה המתחלת "משרטו מפילי חללים": דאף על גב דשמואל ואבוה דעביד מקוואות מיומי ניסן, ורב דאמר: מיטרא במערבא כר', קיימי בחדא שיטתא — לא קיימא לן הכי, אלא

עֵינָתָא דְּמִידַּלְיָין! אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: הָנְהוּ סוֹלְמֵי דִּפְרָת נִינְהוּ. - וְהָא כְּתִיב: "וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת"! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְאִיתֵימָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הוּא פְּרָת דְּמַעִיקָּרָא. תָּנֵיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: "יוּבַל" שְׁמוֹ, שֶׁנִּמְשָׁךְ: "וְהָיָה בְּעֵין שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יִשְׁלַח שָׁרָשָׁיו", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "פְּרָת" - שֶׁמֵּימָיו פָּרִים וְרַבִּים. מְסַיַּע לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: נַהֲרָא מִכִּיפֵּיהּ מִיבְרִיךְ; וּפְלָגָא דְּרַב, דְּאָמַר רַב אַמֵּי אָמַר רַב: מֵיטָרָא בְּמַעֲרְבָא - סָהֲדָא רַבָּה פְּרָת, שֶׁמָּא יִרְבּוּ נוֹטְפִין עַל הַזּוֹחֲלִין, וְהָווּ לְהוּ מֵי גְּשָׁמִים רוֹבָּא. וּמִפְּנֵי בִּיּוֹמֵי תִּשְׁרֵי. וּפְלָגָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין הַמַּיִם נִטְהָרִים בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא פְּרָת בִּיּוֹמֵי תִּשְׁרֵי. **מִשְׁנָה** הַלּוֹקֵחַ אוֹ שֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה - פְּטוּר מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה. **גְּמָרָא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב כָּהֲנָא, דְּאָמַר קְרָא: "בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּתֶּן לִי כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ לְצֹאנֶךָ", מַה יש טיט רך בנהרות אצל שפתם, וחושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויזיחה חוץ. הכי גרסינן: **ופליגא דידיה אדידיה** — כלומר, פליגא דשמואל אדשמואל. **אין המים מטהרין בזוחלין** — דכל שעה הוו מים נוטפין רבין עליהן. **אלא פרת ביומי תשרי** — שפרת היו מימיו פרין ורבין, וזוחלין הנובעים ממעיינות מרובין. ועוד, שתשרי סוף ימי הקיץ ולא ירדו נשמים (הרי) זמן מרובה. אלמא, נהרות מתברכין ממימי גשמים, ולעיל אמר מכיפיה מיברך. לישנא אחרינא: הא דאבוה דשמואל הוה עביד לברתיה מקוואות ביומי ניסן — מפני שהוא סוף החורף, שירדו גשמים מרובים, אבל באמצע החורף לא הוה עביד. ופליגא אדשמואל, דהוא אומר דכל שעה בעינן מקוואות אלא פרת ביומי תשרי.

עינתא דמידליין — עינות המים הנובעות בהרים רמים, והנהרו הוו גבוהים מפרת, והיכי אתו מפרת **סולמי דפרת** — מקלחין תחת הקרקע, ועולין בהרים כמו סולם. **והנהר הרביעי** — דכחד מינייהו חשיב להו, ואת אמרת המינים קאתו! **הוא פרת דמעיקרא** — הוא פרת הנזכר למעלה "ונהר יוצא מעדן" וגו', שהשלשה נפרדין ממנו. **יובל שמו** — של פרת, "ועל יובל ישלח שרשיו" וגו'. בעץ החזים מישתעי קרא, ועץ החזים בגן עדן הוא, ופרת הוא המשקה גן עדן. **פרין ורבין** — שגדל ורבה בלא שום מטר. **סהדא רבה פרת** — פרת יורד מארץ ישראל לבבל, וכשהגשמים יורדין בארץ ישראל — סהדא רבה הוי פרת בבבל שירדו גשמים במערבא, לפי שגדל מחמת הגשמים. **מקוה ביומי ניסן** — מקוה מים חיים נובעים בבית, ולא היה מניחן לטבול בנהרות. שבימות הגשמים ירדו גשמים הרבה, וחיישׁ שמא ירבו מים שנוטפין מעבים, לתוך הנהר שהם זוחלים, דלא חזו להן, משום דהוו להו ספק זבות, ובזב כתיב "מים חיים". לישנא אחרינא: על הזוחלים — על אותם שנפלו מן העבים לקרקע, ומן הקרקע זחלו וזיקלחו לתוך הנהר. דאי לא נוטפים — משום זוחלים לא מיפסלי, דאמרינן בפרק ראשון דתמורה (יב,א): השאובה מיטהרת בהמשכה, דהיינו שממשיך מים שאובים לתוך המקוה על ידי צנורות. **זוחלין** — נובעין. **ומפני ביומי תשרי** — כשהיו טובלות בנהר ביומי תשרי — היה עושה להם מחצלות של קנים שקורין קלוי"ש, ומשליכן לתוך המים, ועומדות עליהן וטובלות. לפי שבימי תשרי

רש"י

בניך אינו בלקוח — דלא שייכא בהו לקיחה ומתנה, אלא אצלו נולדו. ופירוק: **והא בכור כתיב** — ואת ילפת מינה מעשר! ועוד, בכור קדוש בלקוח ומתנה, שהרי משעה שנולד קדושי! **אמר קרא תעשה** — "כן תעשה לשורך". והא ודאי לא מצית מוקמת בבכור, דהא מרחם קדוש, ולא בעי עשייה שיקדישנו האיש. **לחטאת ולאשם** — דלא לייתינהו מלקוח ומתנה.

דומיא דבניך — דמשתעי בבכור אדם, מה בניו אינו בא על חטא כו'. בכור — אינו נדר ונדבה, אלא חובה. **ואימא לעולת ראייה** — שהיא חובה, ולא על חטא. **בכור אין זמן קבוע לקדושתו** — אלא כשנולד קדוש. **בשעת עשיה** — בשעה שהן ראויין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו לוקחין. ובמעי אמן לאו שעת עשייה היא. **רבי יוחנן חואי בחילמא כו'** — הלילה נראה לי רבי יוחנן בחלום, והואיל ונראה לי — יודע אני בי שאומר היום דבר טעם. **חל על מחוסר זמן** — שאם לקחו קודם שבעת ימים ללידתו — שוב אינו נבנס לדיר להתעשר, וכל שכן אם לקחו גדול. והא מחוסר זמן, דלא שעת עשייה היא, וחייל עליה דין לקוח! **ואם תימצי לומר משנה ודאי רבי שמעון היא** — דלדידיה מחוסר זמן שעת עשייה הוא. ומשום הכי לקוח חל עליו. ומיהו, במעי אמו מודה דאין לקוח חל עליו. **וחזר ולקחו ממנה** — ואם יש לו תשעה והוא — חייבין במעשר. ואם יצא אחד מן הכשירין בעשירי — הרי טוב, ואם יצא האתנן בעשירי — יאכל במומו לבעלים. **אישתמיטתיה** — להאי מקשה, הא דאמר רבי אסי בו'. והכא נמי, כגון שנתנו במעי אמו.

ותיעשריה

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים לְרַבִּי אֶלְעָזָר: הַלָּקוּחַ חָל עַל מְחוּסַּר זְמָן? אָמַר לֵיהּ: זוֹ אֵינָהּ מִשְׁנָה, וְאִם תֵּמְצָא לוֹמַר מִשְׁנָה - רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: מְחוּסַּר זְמָן נִבְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וְלֵרִי הוּא בְּבִכּוֹר, מַה בְּכוֹר - קָדוֹשׁ לְפָנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ, אַף מְחוּסַּר זְמָן - קָדוֹשׁ לְפָנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ. תְּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב: אֵיתְהוּ אִיתֶּן שֶׁנִּבְנְסוּ לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר - כָּל שֶׁנָּתְנוּ לָהּ וְחָזַר וּלְקָחוֹ הֵימֶנָּה. וְהָא אֵיפְסֵיל לֵיהּ בְּלוֹקֵחַ? אֵישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוֹפְרִין בְּמֵעֵי אִמָּן - פּוֹלֵם נִבְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ותיעשריה

מַה בְּנֵיךָ - אֵין בְּלָקוּחַ וּבְמַתָּנָה, אַף צֹאנְךָ וּבְקָרְךָ - אֵינוֹ בְּלָקוּחַ וּבְמַתָּנָה. - וְהַאי בִּבְכוֹר כְּתִיב?! - אָמַר קְרָא: "כֵּן תַּעֲשֶׂה", אִם אֵינוֹ עָנִין לְבִכּוֹר דְּלָא אִיתֵּיהּ בַּעֲשִׂיָּיה, דִּבְרֶחֶם קָדוֹשׁ - תְּנֵהוּ עָנִין לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. - וְאִימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְחַטָּאת וְלְאָשָׁם?! - דּוֹמְיָא דִּבְנֵיךָ, מַה בְּנֵיךָ - שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חַטָּא, אַף צֹאנְךָ וּשְׁוָרֶךָ - שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חַטָּא. - וְאִימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים?! - דּוֹמְיָא דִּבְנֵיךָ, מַה בְּנֵיךָ - שֶׁאֵינוֹ בָּא בְּגֵרֵר וְנִדְבָה, אַף צֹאנְךָ וּשְׁוָרֶךָ כּוֹ'. - וְאִימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְעוֹלַת רְאִיָּיה?! - דּוֹמְיָא דִּבְנֵיךָ, מַה בְּנֵיךָ - שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמָן, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ - שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמָן. - אִי מַה בְּנֵיךָ - אֵינוֹ בִּלְקוּחַ כְּלָל, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ - אֵינוֹ בִּלְקוּחַ כְּלָל! אֶלָּמָּה אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוֹפְרִין בְּמֵעֵי אִמָּן - פּוֹלֵם נִבְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. וְהָא אֲנַן תְּנַן: הַלּוֹקֵחַ אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה?! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רַבִּי יוֹחָנָן חֲזַאי בְּחֵילְמָא - מִילְתָא מְעַלְיָא אָמְרָא; אָמַר קְרָא "תַּעֲשֶׂה" - בְּשֶׁעַת עֲשִׂיָּיה מִיעֵט הַכָּתוּב. אִיתֵּיבֵיהּ

כי אם לרבי מאיר, לפי שיש לו שם אחר לרבי מאיר. ו"יובל" משמע לרבנן כמו "יבלי מים" (ישעיה ל). ובבראשית רבה נמי דריש כרבי מאיר, דקאמר: "חדקל" — שמימיו חדים וקלים, "פישון" — שמגדל פשתן, "פרת" — שמימיו פרין ורבין, ובלא נשמים נהרות ומעיינות מתגברין, כדאמרינן בראש השנה (יא,ב) (באחד) באייר שמזל כימה עולה ביום ומעיינות מתגברין. ובמרחשון הן מתמעטין מפני מניעת גשמים שלא המטיר כל הקיץ, וכדאמרינן בפסחים בפרק "מי שהיה טמא" (צד,ב): תשרי מרחשוון וכסליו — חמה מהלכת באויר כדי לייבש את הנהרות. ובסוף "סדר תעניות" (תענית כה,ב) נמי אמרינן: שאין לך טפח שיורד שאין עולה טפחיים כנגדו מלמטה. וכמו שהקרקע מלחלחת כפליים מלמטה בשעה שהגשמים יורדים — כמו כן לעניין ריבוי הנהרות, מתרבים המים ומתגדלים מלמטה כשהמטר יורד מלמעלה. ואמרינן התם נמי: דאמר תהומא עילאה לתהומא תתאה "אבע מימך". ואם תאמר: אם כן, מנלן דהא דרב פליגא עליה, דאמר: מטרא במערבא כו'? דלמא היינו משום שאז מתברך המקוה, כדפרישית! ויש לומר: משום דאם איתא דסבירא דאורחא דמילתא דמברך מכיפיה — אם כן גם כל הנהרות נמי לפעמים מברין, ומאי סהדא דנהר פרת? אין זה עדות! והקשה רבינו תם: לשמואל דאמר: אין המים מטהרין בזוחלין אלא (פרת) ביומי תשרי בלבד, ולרב ולאבוה דשמואל — קשיא להו הא דתנן במסכת פרה (פרק ח משנה י) ומייתי בסנהדרין ריש פרק קמא (ה,ב): מי קרמיון ומי פיגה פסולין למי חטאת מפני שהן [כו'] מי תערובת. הא לאו הכי — כשרים, ולא פסלינן להו שמא רבו הנופפין על הזוחלין והוו להו גשמים רובא! ויש לומר: דאינהו סברי דהני ארבעה נהרות מדליין, דארץ ישראל גבוהה כאידך דשמואל, דאמר: נהרא מכיפיה מברין. דמסייעתא ליה ברייתא דאמר "יובל" שמו. ואפילו פליגי רבנן עליה וסברי ד"פרת" שמו, מכל מקום מסייעין ליה מהא דקאמר רבי מאיר דמימיו פרין ורבין, דלא פליגי עליה בסברא זו דנהרא מכיפיה מיברין. ויכולין לסבור ששמו "פרת" מהאי טעמא גופיה. אבל לא שייך לאמר "למה נקרא שמו פרת"

תוספות

מכל הארצות ואין נשארין שם מי גשמים. ועוד הקשה: לרב ולאבוה דשמואל, ולשמואל, דאמרי: אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת בימי תשרי בלבד — במה מטהרין מצורעים, ובמה מקדשין מי חטאת בערב פסח? דאמרינן בפסחים (צ,א) דיש טבילה לזב בערב פסח, והוואה היאך היה על האנשים שעשו פסח שני ועל כל טמאים של מתי מדבר, מישאל ואלצפן? והלא היו רחוקים מפרת! ומיהו, לפי מה שפירש דהנך ארבעה נהרות מדליין — לא קשה מטבילת זבין ומצורעים בערב פסח. אבל מקדוש מי חטאת קשה, דפסולים למי חטאת, ומניחה על ואלצפן! ותירץ: דשמא נהרות וצינורייתא דמידליין — אין גשמים מתערבין בהן, שהמימי גשמים מתערבין ויורדין בתוך הנהרות הגמוכים ונשטפים והולכים לים, ואין מתערבין במקואות גבוהים, וגם לא במים המכונסים, וכגון בנהרות היוצאים ממערות, ואין מי הגשמים מתערבין ומכונסין שם. תדע, הא דתנן במסכת פרה (פרק ח משנה יא): באר אחאב ומערת פמייס — כשרים. וכל שכן נהרות ומעיינות, כדקתני בסיפא: באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה — ימתין עד שיצטיל, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו צריך להמתין. אבל באר אחאב ומערת פמייס איצטריכא ליה למיתני דכשרים, לפי שירדן יורד ממערת פמייס. ויירדן פסול מפני שיש בו [מי] תערובת, קא משמע לן דמערת פמייס אינו מי תערובת, אבל נהרות כשרות לדברי הכל. ועוד פירש רבינו תם: דאיכא למימר מן הדין קמא קמא בטל, אפילו לדברי רב ואבוה דשמואל. אלא דמחמרי מפני מראית העין משום גשמים. ולפי פירוש אחרון לא קשיא כל הנך דבימי משה, דאבתי לא גזור. ונראה שהם בטלות ברוב, שהרי כל הנהרות מחוברין לים הגדול ביותר מעירוב מקואות. ותחלת הנהרות אינם קטנים, שזה דרך חיותן, ולא קטפרס מחברן אלא חיותן מחברן. כל זה פירש רבינו תם בתשובה. ואותו טעם דקמא קמא בטיל לא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (כב,א דיבור המתחיל "יתיב") דכל איסור הבטל — חוזר וניעור כשחוזר ורבה עד כדי שיש בו שיעור לאסור. ומיהו, יתכן אותו טעם דמחוברים לים הגדול, דאמרינן בריש מכות (ד,א) דהטובל שם לא עלתה לו טבילה, התם אינהו בעינייהו אבל הכא אין הנוטפים ניכרים וידועים בלא תערובת כלל. **ומה** בנך אינו בלקוח ומתנה כו' — ואם תאמר: אין דנין אפשר משאי אפשר, כדאמר רבי עקיבא במנחות פרק "התודה" (פב,א)! ויש לומר: דהתם הוא דבבנין אב ליף פסח דורות מפסח מצרים, אבל הכא היקשא הוא, ומודה רבי עקיבא, דאמרינן בפרק "בנות כותים" (נדה לו,ב): על כרחך היקשן הכתוב. ואם תאמר: והא בההיא דתודה נמי מסקינן טעמא דרבי אליעזר מ"ועבדת" — שיהא עבודות של חדש שוות ביה. ומוכח התם דהיינו היקש, ואפילו הכי פליג עליה רבי אליעזר ולא קבלה מיניה! ואין לומר משום דלית ליה לרבי עקיבא ההיא היקשא, דהא בפסחים בפרק "מי שהיה טמא" (צו,א) מקשינן לה אהדדי לכמה דברים מהכא פסח מצרים לפסח דורות! ויש לומר: דכיון דצריכא היקישא לשאר דברים — לא שייך למימר התם "על כרחך היקשן הכתוב", לענין אפשר משאי אפשר. ואם תאמר: לרבי אחדבוי בר אמי, דאמר בפרק "בנות כותים" (לז,ב): רבי אליעזר היא דאמר דנין אפשר משאי אפשר, ולית ליה שינויא דעל כרחיך היקישן, ומה יתרץ ויש לומר: הא דנעמידנה נמי כרבי אליעזר. אי נמי: איצטריכא ליה היקשא דנדה לשאר דברים, ומשום הכי לא מוקי לה כרבי עקיבא. ומיהו, קשה מההיא דאין משלשין במכות (בסוף) (ה,א) דילפי לה מכות ממיתה, והיינו אפשר משאי אפשר, וגזרה שוה דהתם צריכה לכמה דברים. **אמר** קרא בן תעשה אם אינו ענין לבכור — תימה: דבריש "עד כמה" לעיל (כו,ב) דרשינן לענין בכור, כדאמר אמר קרא "כן תעשה" — דוסיף לך הכתוב עשייה אחרת בשורך! ויש לומר: הא דדרשינן ליה בבכור — משום דכתיב בבכור, אבל מאחר דאפקיה רחמנא בלשון עשייה — דרשינן ליה למעשר, משום דבכור לא שייך קדושת עשייה (קדושה). **לקח** עשרה עוברין במעי אמן כו' — לאו דוקא, דהוא הדין נולדו, בין דדור מחוסר זמן. אי נמי: נקט במעי אמן — ואפילו לרבי שמעון בן יהודה דאמר: מחוסר זמן נבנס לדיר להתעשר.

וְתִיעַשֶּׂרֶה אֵיהִי! – בְּזוֹנָה גּוֹיָה. – וְלוֹקָמָה בְּזוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית, **וְתִיעַשֶּׂרֶה אֵיהִי!** - קָא מְשַׁמַע לָן דְּזוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית - לָא חֲיֵי אֲתָנָן. דְּכִדְאָבֵי, דְּאָמַר אַבֵּי: זוֹנָה גּוֹיָה - אֲתָנָהּ אָסוּר, וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ"; זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית - אֲתָנָהּ מוּתָּר, וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ". זוֹנָה גּוֹיָה אֲתָנָהּ אָסוּר - גָּמַר "תּוֹעֵבָה" "תּוֹעֵבָה" מֵעֲרָיוֹת, מָה עֲרָיוֹת - דִּילָא תָּפְסִי בְּהוּ קִדּוּשִׁי, אַף זוֹנָה - בְּחָדָּ דִּילָא תָּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁי. וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" - דִּילְא יְחַלֵּל זַרְעוֹ אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו זַרְעֵיהּ הוּא. **מִשְׁנָה** הָאַחֵן וְהַשּׁוּתָפִין שֶׁחִיְּבִין בְּפֵאָה וְלֶקֶט - פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה, חִיְּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה - פְּטוּרִין מִן הַלֶּקֶט. קָנוּ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת - חִיְּבִין, וְאִם לָאוּ - פְּטוּרִין. חָלְקוּ חֲזָרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - חַיָּבִין בַּלֶּקֶט וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנָן: "יִהְיֶה לָךְ" - וְלֹא שֶׁל שׁוּתָּפוּת. יָכוֹל אֲפִילּוּ קָנוּ בְּתִפְיסַת הַבַּיִת תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה". וַהֲאִי בִּבְכוֹר כְּתִיב?! - אִם אֵינוֹ עֵנָיָן לִבְכוֹר - דְּהָא אִיתֵיהּ בִּשׁוּתָּפוּת, דִּכְתִיב: "וּבְכוֹרוֹת בְּקָרְכֶם וְצֹאנְכֶם", תְּנוּהוּ עֵנָיָן לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: פְּעָמִים שֶׁחַיָּבִין בְּזֶה וּבָזֶה, וּפְעָמִים שֶׁפְּטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה, פְּעָמִים שֶׁחַיָּבִין בַּלֶּקֶט וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה, וּפְעָמִים שֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִין מִן הַלֶּקֶט. חַיָּבִין בְּזֶה וּבָזֶה - שֶׁחָלְקוּ בַּכְּסָפִים וְלֹא חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה; פְּטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה - שֶׁחָלְקוּ בַּבְּהֵמָה וְלֹא חָלְקוּ בַּכְּסָפִים; חַיָּבִין בַּלֶּקֶט וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה - שֶׁחָלְקוּ בְּזֶה וּבָזֶה; חַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִין מִן הַלֶּקֶט - שֶׁלֹּא חָלְקוּ בְּזֶה וּבָזֶה. - פְּשִׁיטָא! - חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה וְלֹא חָלְקוּ בַּכְּסָפִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְרִינָא: כֵּיוָן דְּחָלְקוּ בַּבְּהֵמָה - גְּלוּ דַּעְתַּיְיהוּ דִּלְמִיפְלַג קָיְימִי, וְלֵימְיְיבִי בַּלֶּקֶט, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב עָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ גְּדָיִים בְּנֶגֶד גְּדָיִים וּתְיָישִׁים בְּנֶגֶד תְּיָישִׁים, אֲבָל חָלְקוּ גְּדָיִים בְּנֶגֶד גְּדָיִים וּתְיָישִׁים בְּנֶגֶד תְּיָישִׁים - אוֹמַר: זֶה חֶלְקוֹ הַמְּגִיעוֹ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ. וְרַב נַחְמָן אָמַר: אֲפִילּוּ חָלְקוּ גְּדָיִים בְּנֶגֶד גְּדָיִים וּתְיָישִׁים בְּנֶגֶד תְּיָישִׁים - אֵין אוֹמְרִים: זֶה הוּא חֶלְקוֹ הַמְּגִיעוֹ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה, אֲבָל חָלְקוּ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה - אוֹמַר: זֶה חֶלְקוֹ הַמְּגִיעוֹ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ חָלְקוּ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה, וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה - אֵין אוֹמְרִים: זֶה חֶלְקוֹ הַמְּגִיעוֹ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ.

ואוזדא

וְתִיעַשֶּׂרֶה אֵיהִי — כֵּיוָן דְּבִמְעֵי אִמּוֹ נִתְּנוּ לָהּ — לֹא מִיפְסִיל מִשּׁוּם נִתָּן בְּמִתָּנָה, וְאֵבֶל בְּמוּמוֹ אִם יָצָא הָאֲתָנָן בְּעִשּׂוּרִי, וְלַמְּה לִי חִזּוּר וּלְקוּחַ **הָא קָא מְשַׁמַּע לָן** — דְּהָךְ בְּרִייְיתָא, דְּהָאי אֲתָנָן דְּלָא בַּר עִשּׂוּרִי — דְּזוֹנָה גּוֹיָה הִיא דְּמִיקְרֵי אֲתָנָן. אֲבָל אִי הָוָה זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית — לָא מִיקְרֵי אֲתָנָן, וְאֵפִילּוּ לְמוּכָּה שְׁרֵי. **בְּעֵירוֹת כְּתִיב** — "מִכֹּל הַתְּעוּדֹת הָאֵלֶּה", וְאִבְּתְּעוּדֹת כְּתִיב: "כִּי תוֹעֵבַת ה'" וְגוֹ'. **מַה עֵירוֹת לֹא תִּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁי** — דְּחִייְיבִי כְּרִיתוּת נִינְהוּ, וְהָכִל מוּדִים שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחִייְבֵי כְּרִיתוֹת, דְּאֵין מְמַזֵּר אֶלָּא מֵחִייְבֵי כְּרִיתוֹת בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (מט,א). **לְאוֹ זַרְעוֹ הוּא** — דְּהוּלַד הוֹלֵךְ אַחַר הַגְּוִיָּה בְּפֶרֶק שְׁנֵי דִּיבְּמוֹת (כג,א): בְּנֵךְ הַבָּא מִיִּשְׂרְאֵלִית קְרוּי "בְּנֵךְ", וְאֵין (בֵּן) בְּנֵךְ הַבָּא מִן הַגִּוְיָה קְרוּי "בְּנֵךְ" אֶלָּא בִּנְּתָהּ. **מִשְׁנָה הָאַחִין שֶׁהֵן שׁוּתָּפִין בְּשִׁטָּהּ חִייְבִין בְּקֶלְבּוֹן** — כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן, שֶׁחָלְקוּ בִּנְכָסִים אֲבִיהֶן וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּתְּפוּ. וְאִם שׁוּקְלִין הַסֶּלַע שֶׁלָּהֶם, (וְדַהַיְינוּ) שְׁנֵי חֲצָאֵי שִׁקְלֵידִם בִּיחָד — (יְהוּ כּוּלָּן) חִייְבִין לִתֵּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵעֵהּ קְטַנָּה לְקַלְבּוֹן. דְּהָא שְׁנֵי מָמוֹנוֹת הֵן, וְהֵרֵי הֵן כְּשֹׁאֵר בְּנֵי אָדָם, שֶׁהִשּׁוּתָּק שִׁקְלוֹ נוֹתֵן עִמּוֹ קַלְבּוֹן, דְּהוּא קַלְבּוֹן לְהַכְרִיעַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים — לְחִילּוּף, שֶׁאֵין שְׁנֵי חֲצָאֵי סֶלַע יוֹצְאִין בְּסֶלַע בְּלֹא חִילּוּף מוּעָט. וְהוֹאִיל וְרוּבּ בְּנֵי אָדָם נוֹתְנִין כָּל אֶחָד מֵחֲצִיַּת הַסֶּלַע וְקַלְבּוֹנוֹ עִמּוֹ, כִּי מִצְטָרְפִי נְמֵי שְׁנַיִם וְיֵהֵבִי סֶלַע שְׁלֵם — יְהֵבִי נְמֵי קַלְבּוֹן שֶׁלּוֹ. וְהֵנִי אֶחָיו שֶׁחָלְקוּ וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ דְּהָכָא — הֵן בְּשֹׁאֵר שׁוּתָּפֵי דְּעָלְמָא, וְחִייְבִין בְּקַלְבּוֹן שֶׁלּוֹ. **פְּטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה** — כָּל יְמֵי שׁוּתָּפוּתָן לְעוֹלָם, כְּדַקְתָנֵי בְּבְרִייְתָא בְּגְמָרָא: "הֵיהֵא לָךְ" — וְלֹא שֶׁל שׁוּתָּפוּת. **וְכִשֶּׁחִילְּקוּ בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** — כְּגוֹן שֶׁלֹּא חָלְקוּ, וְעוֹדְיִין תְּפִיסַת בֵּית יְרוּשַׁת אֲבִיהֶן קַיֶּמֶת. דְּלָא הָוֵי כְּשׁוּתָּפוּת, כְּדְאָמַר בְּגְמָרָא: יָכוֹל אֲפִילּוּ קָנוּ בְּתִפְיסַת הַבַּיִת תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה" — אַלְמָא כַּאֲבִיהֶן דָּמוּ. **פְּטוּרִין מִן הַלֶּקֶט** — שְׁנֵי, אִם נוֹתְנִין בֵּין שְׁנֵיהֶם סֶלַע שֶׁלָּהֶם. דְּבִמְקוֹם אֲבִיהֶן קַיְימִי נִכְסֵי, וְאֵילּוּ הוּא יְהִיב אֲבוּהוֹן סֶלַע עַל שְׁנֵי בָּנָיו — לֹא הָיָה נוֹתֵן קַלְבּוֹן לְחִילּוּף. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לְעוֹלָם, שֶׁהַמְחַוִּיהַ שְׁנֵי חֲצָאֵי שִׁקְלִים נוֹתֵן שִׁקְל שֶׁלָּם, וְלֹא הָוֵי כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים הַמִּצְטָרְפִין שְׁנֵי חֲצָאֵי סְלָעִים לִסְלַע שֶׁלָּם. **קָנוּ בְּתִפְיסַת הַבַּיִת חִייְבִין** — בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, כְּדַאֲמְרִינַן בְּגְמָרָא. וְהָאִי "קָנוּ" — לָא לְקָחוּ בְּמָעוֹת, אֶלָּא קָנוּ — שֶׁנִּפְלֹאת לָהֶם בְּהֵמָה מֵאֲבִיהֶם. חָלְקוּ וְחָזְרוּ **וְנִשְׁתַּתְּפוּ** — הוּא כְּשׁוּתָּפֵי דְּעָלְמָא, וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה, וְחִייְבִין בְּקַלְבּוֹן. **גְּמָרָא** יְהִיה לְךָ — (הַזְּכָרִים) אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ (הַזְּכָרִים). **וְלֹא שֶׁל שׁוּתָּפוּת** — דְּמִשְׁמַע: הַמְיוּחָד לְךָ אַתָּה נוֹתֵן, וְלֹא שֶׁל שׁוּתָּפוּת. יִהְיֶה — מִכָּל מָקוֹם. **וּבְכוֹרוֹת בְּקָרְכֶם** — לְשׁוֹן רַבִּים, מִשְׁמַע לִשְׁנַיִם הוּא אוֹמֵר "בְּקָרְכֶם". **בּוֹז וּבָזֶה** — בְּקַלְבּוֹן וּבְמַעֲשֵׂר. **שֶׁחָלְקוּ בַּכְּסָפִים** — וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ, וְלֹא חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה. דִּגְבֵי קַלְבּוֹן הַוּוּ כְּשֹׁאֵר שׁוּתָּפִים, וּגְבֵי בְּהֵמָה הֵוֵי תְּפִיסַת הַבַּיִת. **חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה וְלֹא חָלְקוּ בַּכְּסָפִים** — דְּקוּלָא הוּא, דְּפְטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה, אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינָן. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: כֵּיוָן דַּחֲלָקוּ בַּבְּהֵמָה — נִיזִיל לְחוֹמְרָא, וְנֵימָא: גְּלוּ אַדַּעְתַּיְיהוּ דִּלְמֵיפְלַג בִּנְכָסִים נְמֵי קַיְימִי, וְלִיחֲזְיוּ בְּקַלְבּוֹן. **לֹא שָׁנוּ** — דְּהָוֵה שׁוּתָּפוּת לְהֵיפּוֹךְ מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה כִּי חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ, אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ בְּשׁוּמָא. **גְּדָיִים בְּנֶגֶד תְּיָישִׁים וּתְיָישִׁים בְּנֶגֶד גְּדָיִים** — לְפִי שׁוִּיעָן. דְּהָהֵם לֵיכָא לְמֵימַר דְּזֶה חֶלְקוֹ הַמְּגִיעַ מֵאֲבִיהֶם, דְּוַדַּאי בְּשָׁעָה מֵיתָה זָכָה זֶה בְּחֵצִי הַגְּדָיִים וּבְחֵצִי הַתְּיָישִׁים. הִלְכָךְ, הַשְׁתָּא קָנִין הוּא, שָׁוֶה קוֹנֶה מִזֶּה. וְהוּלְדוֹת שִׁישִּׁנּוּ בְּשָׁעַת חֻלּוּקָה — פְּטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה מִשּׁוּם לְקוּחַ, וְאוֹתָן הָעֻתִּידִים לָבֹא — פְּטוּרִין מִשּׁוּם שׁוּתָּפוּת. **אֲבָל חֶלְקוּ גְּדָיִים בְּנֶגֶד גְּדָיִים וּתְיָישִׁים בְּנֶגֶד תְּיָישִׁים** — אֲמִרִינַן בְּרִירָה, וְזֶה חֵלֶק הַמְּגִיעַ לְכָל אֶחָד מִמִּיתַת אָבִיו, וְעוֹדְיִין יְרוּשָׁה הִיא, וְשֵׁם יְרוּשָׁה עָלָיו. וְכִי חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ — הֲדֵרָא לֵהּ תְּפִיסַת הַבַּיִת כְּמִרְאִשָׁה, וְלֹא שׁוּתָּפוּת הוּא. הִלְכָךְ וְלִדּוֹת שִׁישִּׁנּוּ בְּשָׁעַת חֻלּוּקָה — אֵינָן פְּטוּרִין מִשּׁוּם לְקוּחַ, וְלֹא הָעֻתִּידִין לָבֹא פְּטוּרִין מִשּׁוּם שׁוּתָּפוּת. **אֲפִילּוּ חָלְקוּ כּוּ'** — אֵין בְּרִירָה, וְהוֹאִי מְרִישָׁא לְקוּחוֹת וְהֵדֵר שׁוּתָּפֵי. **רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן** — בְּפְלוּגְתָּא דְּרַב עָנָן וְרַב נַחְמָן פְּלִיגִי. **תִּשְׁעָה** — גְּדוֹלִים כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה פְּחוֹתִים, דְּהֵיינוּ שׁוֹמָא, וְלֵיכָא לְמֵימַר בְּרִירָה.

ואוזדא

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה — דאין ברירה. **וצריכי** — הנך תרתי דרבי יוחנן. **בהא אמר רבי יוחנן** — דאין ברירה ופטורין, משום דמעשר בהמה איתקש לבנך, דכתיב (שמות כב): "בכור בניך תתן לי כן תעשה" וגו'. **בבכורו לך** — שנולד ברשותך. **ואי אשמעינן שדה** — הוה אמינא: בהדהיא קאמר רבי יוחנן, משום דלחומרא אזיל משום ספיקא. אבל הכא, דלקולא הוא דמיפטר ממעשר. אי נמי לכתחלה — דלגבי יובל בעינן שתהא חזרת קרקע לתחלתה שהיתה ביחד, אבל גבי מעשר — ליכא למימר הכי. **וכן השותפין** — במסכת תמורה בפרק "כל האסורין" (ל,א), **אחד נטל עשרה טלאים ואחד תשעה טלאים וכלב** — עמהן. אותן עשרה הטלאים שכנגד הכלב — אסורין למזבח, דאחד מהן היה חילופו של כלב והיה "מחיר כלב", ולא ידענען הי ניהו. **שעם הכלב** — התשעה שעם הכלב — לית בהו איסורא. **אי דשוו כולהו להדדי** — שכל כבש שבאותן תשעה יש לו חבר באותן העשרה ששוה כמותו, ונמצא שהעשירי כנגד הכלב — הכי נמי דיש ברירה, ונוטל אחד במחיר כלב ואובלו, והשאר מותרין לגבוה. **הכא במאי עסקינן** — דכולהו אסירי — כגון דלא שוו אהדדי. שתעשה כבשים שבתוך עשרה שוין יותר מתשעה שעם אותו הכלב, והכלב שוה את העשירי ואותו משהו ששוין אותן תשעה שכנגדן יותר מתשעה עשמו. דהשתא הוי מחיר כלב הולך בכל התשעה שכנגדו בכל חד פורתא, והעשירי כנגדו. והמורה גריס: כגון דשוה כל חד וחד ארבעה זוזי ופלגי חומשא, וכלבא חמשא זוזי. דהדוה זוזא שייך ואתי בכולהו. ופירושא הכי: דשוי כל חד וחד מאותן עשרה שכנגד הכלב ארבעה זוזי ופלגי חומשא דזוזא, נמצא שכל העשרה שוין ארבעים וחד זוזי, עשרה חצאי חומשין עושין חמשה חומשין, דהיינו זוזא. והכלב שוה חמשה זוזים — נמצא שתשעה שעמו אינן אלא (חמישים) [ושלשים] ושש זוזי ואיזהו חמשא — הרי ארבעין וחד. השתא לא שוו אותם שעם הכלב אלא ארבעה זוזי כל חד, ואותן שכנגדו שוו כל חד ארבעה זוזי ופלגא חומשא דזוזא — נמצא שהכלב משוה את כולם, ובכל אותן שכנגדו שייך חילוף הכלב, אותו חצי חומש שכל אחד שוה יותר על ארבע זוז, מחילוף שכנגד אותו זוז שהכלב שוה יותר מארבע. **משנה כל שמתה אמו** — בשעת לידה. וכל טעמא דמתניתין מפרש בגמרא. **והשלח קיים** — והעור קיים. **אין זה יתום** — בגמרא מפרש טעמא. **גמרא שור או כשב** — גבי שאר כל הקדשים כתיב. **נדמה** — שאמו רחל והוא דומה לעז. **כלאים** — מן התייש והרחל בא. **נאמר כאן** — במעשר בהמה: "תחת השבט". **ונאמר להלן** — בכל הקדשים: "תחת אמו". **מה להלן** — בכל הקדשים. **פרט לכל השמות הללו** — כדפרישית: כלאים ונדמה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום — אף במעשר הכי נמי. והיינו טעמא דמתניתין. ומה מעשר פרט לטרפה — דכתיב בה (ויקרא כז): "כל אשר יעבור", פרט לטרפה שאינה עוברת, דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה זו היא אחת משמונה עשרה טריפות. **הכל** — דקתני במתניתין, לאתויי מאי **מוקצה** — שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה. **נעבד** — שעבד את הבהמה עצמה, כגון שניסך לה בין קרניה. **ותנא דידן** — תנא דמתניתין דתנא "הכל" — לאתויי כל הני דמתניתין. **אי נמי** — מעשר "תחת" "תחת" מקדשים. **הני נמי לא** — דהא כולהו פסולי בקדשים. דתניא בתמורה בפרק "כל האסורין" (כח,א): "מן הבהמה" — להוציא רובע ונרבע, וכגון שאין בדבר אלא עד אחד. דאי שני עדים — בת קטלא היא, דכתיב: "ואת הבהמה תהרגו". "מן הבקר" — להוציא את הנעבד. "מן הצאן" — להוציא את המוקצה. **ואי לא ילוף** — מקדשים, הני אחריני, מחוסר זמן ויתום, מנא ליה דאין מעשרין והני — רובע ונרבע וכולהו אינך — רחמנא רבינהו דלעשרי. ואף על גב דלא חזו להקרבה — יאבדו במומן לבעלים. **כל שהמום פוסל בו דבר עזרה ועבודה זרה פוסלין בו** — דהא אקשינהו רחמנא למום, דכתיב (ויקרא כב): "כי משחתם בהם מום בם". **טומטום ואנדרוגינוס ספיקא הוא** — אי זכר אי נקבה, הלכך ממה נפשך מיעשרי. ורבי שמעון סבר: בריה בפני עצמה היא. **הני נמי לא** — יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום.

חוץ מן הכלאים כו' — הוה מצי נמי למיתני נדמה, דהא מפרש טעמא בגמרא — משום דילפינן "תחת" "תחת" מקדשים. אבל בכל מקום דחשיב (טרפה) [כלאים] רגיל לדלג נדמה כאילו הוא בכלל כלאים, משום דדמי ליה קצת. **פרט** לטרפה שאינה עוברת — דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה היא משמונה עשרה טרפות. והתם במנחות (ו,א) מצריך תלתא קראי בטרפה: חד לטרפה ממעי אמו דלא היתה לה שעת הכושר, וחד לטרפה ואחר כך הקדישה, וחד להקדישה ואחר כך נטרפה. ומן הארכובה ולמטה חשבינן ליה עוברת, כיון דאינה נטרפה. **כל** שהמום פוסל בו דבר עזרה ועבודה זרה פוסלין בו — כולי עלמא אית להו הך דרשא, אפילו מאן דממעט רובע ונרבע מוקצה ונעבד מ"מן הבהמה" ומ"מן הבקר" בפרק "כל האסורין" (תמורה כח,א), כדפרישית (לעיל בפרק הלוקח בהמה).

זכר ודאי נקבה ודאית לא טומטום בו' — הך סוגיא דלא כרב חסדא ורישׁ לקיש, כדפרישית לעיל בסוף "על אלו מומין" (מב,ב).

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: האחין שחלקו - לקוחות הן, ומחזירין זה לזה ביובל. וצריכי, דאי אשמעינן הכא - בהא קאמר רבי יוחנן, דומיא דבנך, מה בנך - בברור לך, אף שורך וצאנך - בברור לך; אבל שדה - מכר הוא דאמר רחמנא ליתרד ביובל, ירושה ומתנה לא! ואי אשמעינן שדה - לחומרא, אי נמי - לכתחלה, אבל הכא - איצטריכא. מיתיבי: וכן השותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד נטל תשעה וכלב, שכבש הכלב - אסורין, שם הכלב - מותרים; ואם אמרת יש ברירה - ליברור חד מניהו לבהדי כלב ולשקול, והנך ליתרו! אמר רב יהושע: אי דשוו כולהו להדדי - הכי נמי, הכא במאי עסקינן - דכולהו אסירי, כגון דלא שוו אהדדי. שתעשה כבשים שבתוך עשרה שוין יותר מתשעה שעם אותו הכלב, והכלב שוה את העשירי ואותו משהו ששוין אותן תשעה שכנגדן יותר מתשעה עשמו. דהשתא הוי מחיר כלב הולך בכל התשעה שכנגדו בכל חד פורתא, והעשירי כנגדו. והמורה גריס: כגון דשוה כל חד וחד ארבעה זוזי ופלגי חומשא, וכלבא חמשא זוזי. דהדוה זוזא שייך ואתי בכולהו. ופירושא הכי: דשוי כל חד וחד מאותן עשרה שכנגד הכלב ארבעה זוזי ופלגי חומשא דזוזא, נמצא שכל העשרה שוין ארבעים וחד זוזי, עשרה חצאי חומשין עושין חמשה חומשין, דהיינו זוזא. והכלב שוה חמשה זוזים — נמצא שתשעה שעמו אינן אלא (חמישים) [ושלשים] ושש זוזי ואיזהו חמשא — הרי ארבעין וחד. השתא לא שוו אותם שעם הכלב אלא ארבעה זוזי כל חד, ואותן שכנגדו שוו כל חד ארבעה זוזי ופלגא חומשא דזוזא — נמצא שהכלב משוה את כולם, ובכל אותן שכנגדו שייך חילוף הכלב, אותו חצי חומש שכל אחד שוה יותר על ארבע זוז, מחילוף שכנגד אותו זוז שהכלב שוה יותר מארבע. **משנה כל שמתה אמו** — בשעת לידה. וכל טעמא דמתניתין מפרש בגמרא. **והשלח קיים** — והעור קיים. **אין זה יתום** — בגמרא מפרש טעמא. **גמרא שור או כשב** — גבי שאר כל הקדשים כתיב. **נדמה** — שאמו רחל והוא דומה לעז. **כלאים** — מן התייש והרחל בא. **נאמר כאן** — במעשר בהמה: "תחת השבט". **ונאמר להלן** — בכל הקדשים: "תחת אמו". **מה להלן** — בכל הקדשים. **פרט לכל השמות הללו** — כדפרישית: כלאים ונדמה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום — אף במעשר הכי נמי. והיינו טעמא דמתניתין. ומה מעשר פרט לטרפה — דכתיב בה (ויקרא כז): "כל אשר יעבור", פרט לטרפה שאינה עוברת, דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה זו היא אחת משמונה עשרה טריפות. **הכל** — דקתני במתניתין, לאתויי מאי **מוקצה** — שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה. **נעבד** — שעבד את הבהמה עצמה, כגון שניסך לה בין קרניה. **ותנא דידן** — תנא דמתניתין דתנא "הכל" — לאתויי כל הני דמתניתין. **אי נמי** — מעשר "תחת" "תחת" מקדשים. **הני נמי לא** — דהא כולהו פסולי בקדשים. דתניא בתמורה בפרק "כל האסורין" (כח,א): "מן הבהמה" — להוציא רובע ונרבע, וכגון שאין בדבר אלא עד אחד. דאי שני עדים — בת קטלא היא, דכתיב: "ואת הבהמה תהרגו". "מן הבקר" — להוציא את הנעבד. "מן הצאן" — להוציא את המוקצה. **ואי לא ילוף** — מקדשים, הני אחריני, מחוסר זמן ויתום, מנא ליה דאין מעשרין והני — רובע ונרבע וכולהו אינך — רחמנא רבינהו דלעשרי. ואף על גב דלא חזו להקרבה — יאבדו במומן לבעלים. **כל שהמום פוסל בו דבר עזרה ועבודה זרה פוסלין בו** — דהא אקשינהו רחמנא למום, דכתיב (ויקרא כב): "כי משחתם בהם מום בם". **טומטום ואנדרוגינוס ספיקא הוא** — אי זכר אי נקבה, הלכך ממה נפשך מיעשרי. ורבי שמעון סבר: בריה בפני עצמה היא. **הני נמי לא** — יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום.

כפרים הפסח — מפרש בגמרא: חמשה עשר יום. ד"פרוס" — לשון פרוסה, פלגא דשלושים שהודשלן בהלכות הפסח קודם הפסח. ובן עזאי דאמר (בעשרים ותשעה) באדר — ארבי עקיבא לא פליג, אלא באדר הסמוך לניסן, דלבן עזאי לעולם חסר, ורקביעא לדיה זמנו לעולם בעשרים ותשעה באדר. משמע דערב פסח הוי בכלל הני חמשה עשר יום דפרוס, ובפרק קמא דראש השנה (ז,א) נמי משמע בן, שמיום הפורים מתחילין לדרוש ולא מקודם, גבי: הם הועידו שמעברין את השנה כל אדר, שהיו אומרים: עד הפורים, משום דדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, ואחי דלזלזולי בחמץ מיום הפורים, קודם הפסח שלשים יום. שמע מינה דערב הפסח בכלל השלשים יום. וכן רבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי בסמוך: באחד בניסן — מפרש בגמרא דסברי כמאן דאמר שתי שבתות, שמע מינה ערב פסח מן המנין. ותימה: דקתני במילתא דרבי אלעזר ורבי שמעון: ולמה (לא) אמרו באחד בתשרי — מפני שהוא יום טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב, לפיכך הקדימוהו בעשרים ותשעה באלול. והלא מן הדין הוא בשנים (באלול) ובתשרי, דיום ראשון של סוכות ממנין שתי שבתות, כמה ערב פסח, דעיקר מה שדורשין בהלכות הרגל קודם לרגל אינו אלא מפני קרבנות. כדמשמע פרק קמא דעבודה זרה (ב,ב) דדריך: לפני חגיגתן שלושה ימים ותו לא? והתניא דורשין בהלכות הפסח כו' (ומשנינן): לדידן אפילו דוק שבעין פסלינן להקרבה — מיבעי שלושים יום. ועיקר דרשא דהלכות פסח משום פסח גופיה הנשחט ערב פסח, ולא משום יומות הפסח. דהא נפקא פרק קמא דפסחים (ב,ב) משום דנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר בפסח שני, ועיקר שני — לשחיטת פסח שני נאמר. ועיקר דרשא דשתי שבתות דרבן שמעון בן גמליאל, מפיק להו מנביא עומד בראש חדש ומזהיר על פסח, ועיקר הלכות פסח מצרים לא הוצרכו אלא ליום שחיטת פסח, שלא היה שם (בפסח) קרבנות אחרים. ובפרק בתרא דמגילה (כט,ב) משמע דהם דשתי שבתות דרבן שמעון בן גמליאל — אין יום המעשה בכלל, דמוקי התם כוותיה מתניתין דמקדימין וקרינן, דשלושים יום. דנפקא לן מנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני נמי — הם בלא יום המעשה, דהא איכא התם שבעה עשר דניסן וארבעה עשר דאייר, שהן שלושים ואחד יום. ומדהזיר משמעתן דמגילה עצמה יקשה למצוא ארבעה עשר יום בלא יום המעשה! ויש לומר: דלעולם אין יום המעשה בכלל. ולא חלקו חכמים בין פסח לסוכות, והלכו אחר עיקר יום טוב להתחיל בשתי שבתות מבאחד בניסן ומבאחד בתשרי. שביום טוב קרבנות מרובין; ראייה חגיגה דשמחה. ואף על גב דבניא עומד בראש חדש ומזהיר על פסח — היינו על שחיטת פסח שבארבעה עשר, מכל מקום לדורות ממה שיש להזהיר על כל פסח — לא חשו חכמים למדר יום אחד בפסח יותר מבחג. וגבי שקלים קבעו חכמים זמן בראש חדש אדר, ולא חשו להקדים יום אחד לפני ראש חדש כדי שיהו שלושים יום שלימים, כיון שדבר מסור לבית דין של הבאת תמידין מתרומה חדשה. אף על גב דבמתניתין דהכא דייקינן לבוין החשבון זמן השמועת שקלים — לעולם באחד באדר משמיעים על השקלים.

ניחא

עצרת — חמשה עשר יום קודם. וכן פרוס החג, דהיינו יום אחרון של אלול. **עשרים ותשעה באדר** — מפרש בגמרא במאי פליגי ומאי טעמייהו. **באחד בניסן** — ארבעה עשר קודם לפסח. **ולמה אמרו בעשרים ותשעה באלול** — דהוי חמשה עשר ימים, ולא אמרו באחד בתשרי, דהוי ארבעה עשר כמו שאמרה: באחד בניסן מפני שאחד בתשרי יום טוב הוא, ואי אפשר לעשר, כדמפרש בגמרא לטעמא דכולא מתניתין. **מתעשרין לעצמן** — משום ספיקן, **כל הנולדים וכו'** — הך סתמא דרבי אלעזר ורבי שמעון, **חמש לפני ראש השנה וכו'** — אגב דבעי למתני: חמש לפני הגורן וחמש לאחר הגורן מצטרפין, תנא נמי הא, **לא ישחוט** — דטבלא בגורן מדרבנן. ואם שחט — פטור, דלא אשכחן בטבל מעשר בהמה לא לאו ולא מיתה. **לקבל חרפי ואפלי וקיימי** — כנגד שלושה זמנים שהבהמות יולדות. אותן המזהירות לילך קרוי "חרפי", יולדת בתחלת החזרתה ומתעשרות בניסן. ואפלי — בעצרת, ואותן היולדות בקיץ — ולדותיהן מתעשרות בפרוס החג. **מאי שנא הני בהני זמני** — טפי מחדש אחר, קודם הפסח ועצרת וחג.

ולד מעלייא הוא — במסכת נדה בפרק יוצא דופן (מ,א) קאמר רבי שמעון דהרי זה כילוד ואמו טמאה לידה, ורישא לקוץ מפרש שעמא בגמרא: "חלר" — לרבות יוצא דופן. והכי נמי אמרינן: "כי ילוד" — לרבות יוצא דופן. **ודלא כרבי יוחנן** — דאמר התם בהדיא פירקא (נדה מ,א) דמודה רבי שמעון לענין קדשים שאינו קדוש, דגמר "לידה" "לידה" מנכסור דבעי רחם. **רבי שמעון** — דאמר: דנענם לדיר להתעשר, וכופרשינן למילתיה לעיל בפרק "הלוקח בהמה מן הגוי" (כא,ב). **והשלח** — הזעיר קיים כשיעבא דולד לחוץ. **בן סתריאל מערקת לבינה** — מקום. **את המתה** — כשמוקשה מהצמח הדולד, כפשיטיה עזר האם שהיא מתה ומלכישין אותו לולד שהוא זה, ומתקיים מפני דבר זה שעושין לו. **את החיה** — זהו הולד. **נתגלתה שעמא של שמנתינו** — דדיקי מאי שנא רבי יהודעי, אם נולד כל זמן (שתעבר) שהשלח קיים — אינו יתום. דכיון דהעבר מהנה לולד — דזנה כמי שאמו קיימת. **ועוד העיד דבר זה: חזירין שבפקומנו** — לשון חזרה, ירק שלתוים לטוא"א. **בבית המסם** — היינו אותן עליץ קטנים, כמו הבשר עצמו שיש באותו המסם של בהמה, שקורין צינטול"א. **ועוד העיד דבר זה: פעם אחת כו' על חודו** — על צידו, ברוחבה, שהוא עב כל כך שעברו עליו שש עשרה קרנות זו בצד זו. על חודו, כלומר, ברוחבו של אילן. **בר יוכני** — הוא הגא, כדאמרינן בבמה דהכי: ואימא בביעא דבר יוכני. **מבעה** — נמה שבתוכה. **והתבירה בנף רגנים נעלמה** — ומתפרש הכי בלשון נוטריקון: נושא עולה ונתחטא. שכך אמר הקודש ברוך הוא: הבי ברא"ה) כנפים משובחות לאותו עוף בר יוכני, שיש לה כח כל כך שנושאה ביצה גדולה ונמצית למעלה ומזירה בנחת בקינה. **אלמא דלא שריא ליה; נתחטא** — לשון יחידה, **וחבירו בספכת העניות (יב,א):** **בן המתחטא לפני אביו. מוזהיר הואי** – בלעז טורניר"ם, שלא היתה ראויה לאפרוחי, לכך השליכה. **משנה שלש נרנות למעשר בהמה** — כלומר, בשלשה פרקים בשנה הוי זמן מעשר בהמה, שבהזמנות שיולדו לו בין פרק לפרק — צריך לו לעשר כשיגיע הפרק. דמשיגיע הפרק לא יאכל מהן לכתחלה. מדרבנן, בלא מעשה. אבל פוקח לכן — מותר, דמצות בעלמא הוא לעשר בהמותיו. דהיינו דקרש מאחר שקרא עליו שם, אבל הרשות חכמים שלא יאכל לכתחלה בלא מעשר. ובגמרא מפרש מאי שנא בהני זמנים, ומאי טעמא נקט לשון "נרנות". **פרים** — מפרש בגמרא כמה הוא. ואטעמא דכל הני תנאי מפרש בגמרא. **ותן נרנות של מעשר בהמה** — דטבלין הבהמות מדרבנן. **אי אפשר לעשר ביום טוב** — כדמפרש בגמרא: משום שקרתא. שצריך לסקור בסיקרא דעשירי, וביום טוב אי אפשר, מפני שצובע. **ראש השנה** — דאותן שנולדו קודם לכן — אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיולדו מכאן ואילך, משום דהוי חדש חדש. **האלולים** — אותן שנולדו באלול, אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב. וטעמא מפרש בגמרא: דמסקא ליה אי הלכה כרבי מאיר, או כרבי שמעון באחד בתשרי, הלכך מתעשרין בפני עצמן. **כל הנולדין בו'** — אתאן לרבי אלעזר ורבי שמעון, דאמרי: באחד בתשרי ראש השנה לבעשר בהמה. **מצטרפין** — לכזנסן לדיר אחד. **לפני הגורן** — נאלו שלש גרנות, שאין הגורן מפסיק. **למה נאמרו** — למאי הלכתא. **למכור ולשחוט** — לכתחלה בלא מעשר. **גמרא** **לקבל חרפי ואפלי וקיימי** — שיש בהמות שמבכירות לילך קודם לפסח, ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת, ויש שאינן יולדות עד בין עצרת לחג. ובגמרא תיקנו חכמים זמנים אלו: חרפי — בפרוס הפסח. אפלי — בפרוס עצרת. קיימי — בפרוס החג. ואית דגרסי: קיימי בפרוס עצרת, ואפלי בפרוס החג.

כרבי

רש"י בת"י

מכאן ועד סוף המסכת נמצא נוסחא אחרינא בכל דפיי של רש"י דל' שבידיי ד"ל **במקומינו** — כשהבהמה מותה מחמת לידה, מפשיטין אותה ומלכישין אותה בעודה. **את החיה** — הולד כדי שיתחמם, ומעלה כאילו היתה אמו חיה. **נתגלה מעמא של מומנתינו** — דדיקי משום דהכי אמר רבי יהודעי. אם השלח קיים אין זה יתום. **ועוד העיד חזירים שבפקומינו** — לייטונא"ש, כמו: **חזרת מתפך מאכל. קליפי עלים** — קליפה של עלים. **בית המסם** — צנצ"ץ בלעז, שבולעז עשוי קליפות קליפות. **על חודו** — זו אצל זו, עביו של עביו, כעין שנמל, שהיה עביו חד ועגול. וכל שכן אם היה מושפה בנסורת בגון נשר. היה עדיין רחב יותר. **בר יוכני** — עוף גדול. **נטבעו שיש ברכיים** — בתלבן תלמוד שלה. **ומי שרייא ליה** — לביצתו לאיבוד. **והא כתיב בנף רגנים נעלמה** — ודרשינן "נעלמה" נוטריקון בנסכת מנחות בפרק רבי ישמעאל (סו,ב): נושא עולה ונתחטא. מתחטא לשון יחידה. **התיא** — שהביצה נפלה — מזהרת זואי, שאין אפרוח גדל בה להשליכתו מדעתה. **משנה שלש נרנות למעשר** — בשלש פעמים בשנה הבהמות מתעשרות. ובגמרא מפרש טעמא. **פרום הפסח** — בגמרא מפרש: חמשה עשר יום קודם לפסח, דהיינו יום אחרון של אדר. וכן פרוס עצרת — חמשה עשר יום קודם. וכן פרוס החג, דהיינו יום אחרון של אלול. **עשרים ותשעה באדר** — מפרש בגמרא במאי פליגי ומאי טעמייהו. **באחד בניסן** — ארבעה עשר קודם לפסח. **ולמה אמרו בעשרים ותשעה באלול** — דהוי חמשה עשר ימים, ולא אמרו באחד בתשרי, דהוי ארבעה עשר כמו שאמרה: באחד בניסן מפני שאחד בתשרי יום טוב הוא, ואי אפשר לעשר, כדמפרש בגמרא לטעמא דכולא מתניתין. **מתעשרין לעצמן** — משום ספיקן, **כל הנולדים וכו'** — הך סתמא דרבי אלעזר ורבי שמעון, **חמש לפני ראש השנה וכו'** — אגב דבעי למתני: חמש לפני הגורן וחמש לאחר הגורן מצטרפין, תנא נמי הא, **לא ישחוט** — פטור, דלא אשכחן בטבל מעשר בהמה לא לאו ולא מיתה. **לקבל חרפי ואפלי וקיימי** — כנגד שלושה זמנים שהבהמות יולדות. אותן המזהירות לילך קרוי "חרפי", יולדת בתחלת החזרתה ומתעשרות בניסן. ואפלי — בעצרת, ואותן היולדות בקיץ — ולדותיהן מתעשרות בפרוס החג. **מאי שנא הני בהני זמני** — טפי מחדש אחר, קודם הפסח ועצרת וחג.

סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: יוֹצֵא הוֹפֶן - וְלָד מְעֻלֶּיָא הוּא, וּדְלָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן; בְּמִחוּפַּר זְמָן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה, יָתוֹם - כְּגוֹן שֶׁהַשְׁלָּח קַיָּים, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: אֲפִילּוּ שְׁחָט אֶת אִמּוֹ וְהַשְׁלָח קַיָּים - אֵין זֶה יָתוֹם. הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן סְתַרְיֵאל מַעֲרֶקֶת לְבִינָה לְפָנֵי רַבִּי: בְּמָקוֹמֵנוּ מְפַשִּׁיטִין אֶת הַמֵּתָה וּמַלְבִּישִׁין אֶת הַחַי. אָמַר רַבִּי: נִתְגַּלְּתָה טַעֲמָא שֶׁל מִשְׁנָתֵנוּ. חֲזִירִין שֶׁבְּמְקוֹמֵנוּ יֵשׁ לָהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא קְלָפִים בְּבֵית הַמֶּסֶס עֲגֻלִּים וּמְזִירִין בְּנַחַת בִּקְנָה. אַלְמָא דְּלָא שְׁרֵיָא לֵיהּ; נִתְחַטָּא - לְשׁוֹן יְחִידָה, וְחָבִירוֹ בְּסִפְכַּת הָעֲנִיּוֹת (יב,א): בֶּן הַמִּתְחַטֵּא לִפְנֵי אָבִיו. מְזוּהֶרֶת הִוְאִי - בְּלַעַז טוּרְנִיר"ם, שֶׁלֹּא הָיְתָה רְאוּיָה לְאַפְרוֹחֶיהָ, לְכָךְ הִשְׁלִיכָהּ. **מִשְׁנָה שְׁלֹשׁ נְרָנוֹת לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה - בְּכָלוֹמַר, בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בְּשָׁנָה הוֹי זְמַן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, שֶׁבְּהִזְדַּמְּנוֹת שֶׁיּוֹלְדוֹת לוֹ בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק — צָרִיךְ לוֹ לַעֲשֵׂר כְּשֶׁיָּגִיעַ הַפֶּרֶק. דְּמִשֶּׁיָּגִיעַ הַפֶּרֶק לֹא יֹאכַל מֵהֶן לְכַתְּחִלָּה. מִדְּרַבָּנָן, בְּלֹא מַעֲשֵׂר. אֲבָל פּוֹקֵחַ לָכֵן — מֻתָּר, דְּמִצְוָה בְּעָלְמָא הִוא לְעַשֵּׂר בְּהֵמוֹתָיו. וְהָרְשׁוּת קָדַשׁ מֵאֹתָר שֶׁקָּרָא עָלָיו שֵׁם, אֲבָל הָרְשׁוּת חֲכָמִים שֶׁלֹּא יֹאכַל לְכַתְּחִלָּה בְּלֹא מַעֲשֵׂר. וּבַגְּמָרָא דִּידְהוּ מְפָרֵשׁ מַאי שְׁנָא בְּהֵנִי זְמַנִּים, וּמַאי טַעְמָא נָקַט לְשׁוֹן "נְרָנוֹת". **פְּרִים** — מְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא כַּמָּה הוּא. וְהַטַּעַם דְּכָל הַנֵּי תַּנָּאֵי מְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא. **וְתֵן נְרָנוֹת שֶׁל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה** — דְּטִבְלֵי הַבְּהֵמוֹת מִדְּרַבָּנָן. **אִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב** — כְּדִמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: מִשּׁוּם שְׁקָרְתָּא. שֶׁצָּרִיךְ לִסְקוֹר בְּסִיקְרָא דְּעֲשִׂירִי, וּבְיוֹם טוֹב אִי אֶפְשָׁר, מִפְּנֵי שֶׁצּוֹבֵעַ. **רֹאשׁ הַשָּׁנָה** — דְּאוֹתָן שֶׁנּוֹלְדוּ קוֹדֶם לָכֵן — אֵין נִכְנָסִין לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר עִם אוֹתָן שֶׁיּוֹלְדוֹת מִכָּאן וְאֵילָךְ, מִשּׁוּם דְּהוֹי חָדָשׁ חָדָשׁ. **הָאֱלוּלִים** — אוֹתָן שֶׁנּוֹלְדוּ בֶּאֱלוּל, אֵין מִתְעַשְּׁרִין לֹא עִם בְּנֵי תִּשְׁרֵי וְלֹא עִם בְּנֵי אָב. וְטַעְמָא מְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא: דְּמִסְתַּפְקָא לֵיהּ אִי הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, אוֹ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, הִלְכָךְ מִתְעַשְּׁרִין בִּפְנֵי עַצְמָן. **כָּל הַנּוֹלָדִין בּוֹ** — אַתְאֵן לְרַבִּי אֶלְעָזָר וּרְבִי שִׁמְעוֹן, דְּאָמְרִי: בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְבַעֵשֵׂר בְּהֵמָה. **מִצְטָרְפִין** — לְכִזְנָסִין לְדִיר אֶחָד. **לִפְנֵי הַגּוֹרֶן** — נְאֻלּוּ שְׁלֹשׁ גְּרָנוֹת, שֶׁאֵין הַגּוֹרֶן מַפְסִיק. **לְמָה נֶאֱמְרוּ** — לְמַאי הִלְכְתָּא. **לִמְכּוֹר וְלִשְׁחוֹט** — לְכַתְּחִלָּה בְּלֹא מַעֲשֵׂר.

גְּמָרָא **לְקַבֵּל חֲרִפֵּי וְאַפְלֵי וְקֵיְימֵי** — שֶׁיֵּשׁ בְּהֵמוֹת שֶׁמְּבַכִּירוֹת לָלֶכֶת קֹדֶם הַפֶּסַח, וְיֵשׁ בְּהֵמוֹת שֶׁמְּאַחֲרוֹת עַד בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת, וְיֵשׁ שֶׁאֵינָן יוֹלְדוֹת עַד בֵּין עֲצֶרֶת לְחַג. וְנִמְצְדוּ תִּיקְנוּ חֲכָמִים זְמַנִּים אֵלּוּ: חֲרִפֵּי — בְּפָרוֹס הַפֶּסַח. אַפְלֵי — בְּפָרוֹס עֲצֶרֶת. קֵיְימֵי — בְּפָרוֹס הַחַג. וְאִית דְּגָרְסֵי: קֵיְימֵי בְּפָרוֹס עֲצֶרֶת, וְאַפְלֵי בְּפָרוֹס הַחַג.

כְּרַבִּי

רַבִּי יִרְמְיָה חֲוָה לֵיהּ דִּין עִם חַד בַּר נָשׁ, וְקַבְּלוּן לְשָׁהֲדַיָּיא דְּלָא בְּאַפּוֹי דְּרַבִּי יִרְמְיָה, וְחַיְּיבוּן לְרַבִּי יִרְמְיָה. וַחֲוָה יָתֵיב וּמְצַטַּעֲר, אֶיפְשָׁר מְקַבְּלִין עֵדִים בְּלֹא בַּעַל דִּין!

רַבִּי הוּנָא, רַבִּי פִּינְחָס, רַבִּי חִזְקִיָּה חוֹקוֹק, לָא עָלִין בְּפִירְקָא בְּהַהוּא יוֹמָא, דָּחַק רַבִּי הוּנָא וְעָאל, וְשָׁכַח רַבִּי יִרְמְיָה מִצַּטַּעֲר, וְאָמַר אֶיפְשָׁר מְקַבְּלִין עֵדִים בְּלֹא בַּעַל דִּין אֲפִילּוּ עִמָּהֶן בְּאוֹתָהּ הָעִיר? אָמַר לֵיהּ: כֵּן! חֲמַת דַּעְתּוּן דְּרַבָּנָן.

הֲלָכָה י׳ מתני׳ גָּמְרוּ אֶת הַדָּבָר, הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן. גָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּינִין אוֹמֵר: ״אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי״. ״אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּיב״. וּמְנַיִן כְּשֶׁיֵּצֵא לֹא יֹאמַר: ״אֲנִי הוּא הַמְּזַכֶּה, וַחֲבֵירַי מְחַיְּיבִין, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְרַבּוּ עָלַי״? עַל זֶה נֶאֱמַר (משלי יא): **הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד.**

[דף כ׳ ע״א]

גמרא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כּוֹפִין אֶת הַמְחַיֵּיב שֶׁיִּכְתּוֹב: ״זַכַּאי״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: הַמְחַיֵּיב כּוֹתֵב: ״חַיָּיב״. וְהַמְזַכֶּה כּוֹתֵב: ״זַכַּאי״.

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רֵישׁ לָקִישׁ! מְנַיִין כְּשֶׁיֵּצֵא לֹא יֹאמַר: אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵירַי מְחַיְּיבִין! מַה עֲבַד לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן? דְּלָא יְהֵא מַאן דְּהוּא מֵימַר כַּמָּה בָּעֵית מְזַכֶּה לְפִלּוֹנִי בְּדִינָא וְלָא שָׁבְקוּן לִי. מַאי טַעְמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ? דְּלָא יֵיתֵי חוֹרָן וְיִסְבּוֹר דִּכְוָותֵיהּ וְיֵימַר, אוּף פְּלָן הֲוָה תַּמָּן, אוּף הוּא טָעָה.

הֲלָכָה י״א מתני׳ כָּל זְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא רְאָיָה – סוֹתֵר אֶת הַדִּין. אָמְרוּ לוֹ: ״כָּל רְאָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ, הָבֵא מִיָּד עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם״. הֵבִיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – סוֹתֵר, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם – אֵינוֹ סוֹתֵר.

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה יַּעֲשֶׂה, לֹא מָצָא בְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וּמָצָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים?

אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָה: תַּמָּן – שֶׁאֶיפְשָׁר לָהֶן לְהוֹסִיף דִּינִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ. בְּרַם הָכָא – אִי אֶיפְשָׁר לָהֶן לְהוֹסִיף.

רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ תַּרְוַיְיהוֹן מְפָרְשִׁין: אֲפִילּוּ הָכָא – אֶיפְשָׁר לָהֶן לְהוֹסִיף.

הֲלָכָה י״ב

מתני׳ אָמְרוּ לוֹ: ״הָבֵא עֵדִים״. אָמַר: ״אֵין לִי עֵדִים״. ״הָבֵא רְאָיָה״. אָמַר: ״אֵין לִי רְאָיָה״. וּלְאַחַר זְמַן מָצָא עֵדִים וּמָצָא רְאָיָה – הֲרֵי זֶה אֵינָהּ כְּלוּם.

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה יַּעֲשֶׂה זֶה, לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים, וּמָצָא עֵדִים. לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה, וּמָצָא רְאָיָה.

אָמְרוּ לוֹ: ״הָבֵא עֵדִים״. אָמַר: ״אֵין לִי עֵדִים״. ״הָבֵא רְאָיָה״. וְאָמַר: ״אֵין לִי רְאָיָה״. רָאָה שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב, וְאָמַר:

[דף כ׳ ע״ב]

״קָרְבוּ אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָעִידוּנִי״. אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאָיָה מִתּוֹךְ אֲפוּנְדָּתוֹ – הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ כְּלוּם.

רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַב הוֹשַׁעְיָה: תְּלָתָא אָמוֹרִין. חַד אָמַר: כָּל זְמַן שֶׁמַּבִּיא רְאָיָה – סוֹתֵר אֶת הַדִּין. וְחַד אָמַר: הֲבִיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים – סוֹתֵר, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים – אֵינוֹ סוֹתֵר. וְחַד אָמַר: לְעוֹלָם אֵין סוֹתֵר, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ בָּהּ כָּל עִיקָּר. וְהָתַנִּינַן: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה יַּעֲשֶׂה, לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים, וּמָצָא עֵדִים. שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה, וּמָצָא רְאָיָה כו׳.

רַבִּי לָא וְרַבִּי זֵירָא, חַד אָמַר: עַד שֶׁיְּבַטֵּל רְאָיוֹתָיו. וְחַד אָמַר: עַד שֶׁיְּכַפֵּר בִּרְאָיוֹתָיו.

רַבִּי לֵוִי הֲוָה לֵיהּ דִּין עִם חַד בַּר נָשׁ עַל עֵסֶק בָּתִּים, וַהֲווֹן דַּיָּינִין קוּמֵי רַבִּי לְעָזָר. לְאַחַר גְּמַר דִּין, הֲבִיא רְאָיָה. שָׁאַל לְרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: כָּל זְמַן שֶׁמַּבִּיא רְאָיָה – סוֹתֵר הַדִּין.

רַבִּי אַבְמַכִּים הֲוָה לֵיהּ דִּין עִם חַד בַּר נָשׁ עַל עֵיסֶק רֵיחַיָּיא, וַהֲווֹן אִידָּיְינִין קוּמֵי רַבִּי לְעָזָר. לְאַחַר גְּמַר דִּין, הֲבִיא עֵדִים. שָׁאַל לְרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: אֲדַיִין אַתְּ לָוֹוז? כָּל זְמַן שֶׁמַּבִּיא רְאָיָה – סוֹתֵר אֶת הַדִּין.

וְלָמָּה תְּרֵין עוֹבָדִין? רַבִּי לֵוִי – לָא אִיתְעֲבִיד לֵיהּ גְּזַר דִּין רַבִּי אַבְמַכִּים אִיתְעֲבִיד לֵיהּ גְּזַר דִּין.

אַשַּׁר הַדַּיָּינִין, מַה שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ בֵּית דִּין? רַבִּי הוֹשַׁעְיָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, רַב בַּנַּיי בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל. חַד אָמַר: יִתְקַיֵּים אוֹ בִּכְתַב יְדֵי עֵדִים אוֹ בִּכְתַב יְדֵי הַדַּיָּינִים. וְחַד אָמַר: אֲפִילּוּ בִּכְתַב אֶחָד וּבְדַיָּין אֶחָד.

הַדְרָן עָלָךְ פֶּרֶק זֶה בּוֹרֵר

פֶּרֶק רְבִיעִי

הֲלָכָה א׳ מתני׳ אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת – בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה. שֶׁנֶּאֱמַר: **מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם.**

מַה בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת? דִּינֵי מָמוֹנוֹת – בִּשְׁלֹשָׁה. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת – בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

דִּינֵי מָמוֹנוֹת – פּוֹתְחִין בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת – פּוֹתְחִין לִזְכוּת וְאֵין פּוֹתְחִין בְּחוֹבָה.

גמרא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּשְׁבִיל לָחוּם עַל מָמוֹן יִשְׂרָאֵל, אָמְרוּ, הַאֵיךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּיב לָזֶה.

רַבִּי חָיָיה בַּר בָּא בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹסֵי: הֵיךְ עָבְדִין עוּבְדָא? אָמַר לֵיהּ: כְּרַבִּי יוֹחָנָן! דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בִּשְׁבִיל לָחוּם עַל מָמוֹן יִשְׂרָאֵל, אָמְרוּ, הֵיאָךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּיב לָזֶה.

וְעֵירָא בַּר חִינְנָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָה, וְרַבִּי יְהוּדָה,

[דף כ״א ע״א]

חַד אָמַר (דברים יג): **וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב.** וְחַד אָמַר: **צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף.** הָא כֵּיצַד? אִם אַתְּ רוֹאֶה הַדִּין שֶׁיּוֹצֵא לַאֲמִיתּוֹ – חֲקֹר וּדְרוֹשׁ. וְאִם לָאו – צְדֵקֵהוּ.

רַב הוּנָא כַּד הֲוָה חָמֵי שֶׁהַדִּין מְכַוְּונָה – הֲוָה חָקַר. וְכַד הֲוָה חָמֵי הָכִין וְהָכִין – הֲוָה מְכַוֵּון.

בֵּיצַד פּוֹתְחִין לִזְכוּת? אוֹמְרִין: אֵיפְשָׁר שֶׁזֶּה הָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ?! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֵין בֵּינִי, אָמַר אֶחָד מִן הָעֲדִים: "יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד זְכוּת"! וּבָא חֲבֵירוֹ וְסִיְּיעוֹ, וְיֵשׁ כָּאן סִיּוּעַ, אִם אוֹמֵר אַתְּ כָּאן, לֹא נִמְצֵאתָ חָב לַדַּיָּנִים? וְיֵשׁ עֵדִים לַשַּׁקְרָן.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַשֶּׁרֶץ לְטַהֲרוֹ וּלְטַמְּאוֹ מֵאָה פְּעָמִים – אֵין יָכוֹל לִפְתּוֹחַ בִּזְכוּת.

בֵּיצַד דָּנִין הַשֶּׁרֶץ? אָמַר רַבִּי יַנַּאי: מַה אִם הַנָּחָשׁ שֶׁמְּמִית – טָהוֹר, עַכְבָּר שֶׁאֵין מְמִית – אֵינוֹ דִּין לִהְיוֹת טָהוֹר. אוֹ חִילּוּף, עַכְבָּר שֶׁאֵין מְמִית – טָמֵא, נָחָשׁ שֶׁמְּמִית – אֵינוֹ דִּין לִהְיוֹת טָמֵא!

חֲתִיב רַבִּי פִּנְחָס: חֲרֵי עַקְרָב מְמִית – וַחֲרֵי הוּא טָהוֹר! אַשְׁכַּח תָּנֵי אָמַר, הוּא נָחָשׁ הוּא עַקְרָב.

אָמַר רַבִּי: תַּלְמִיד וָותִיק הָיָה לְרַבִּי מֵאִיר, וְהָיָה מְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ וּמְטַמְּאוֹ מֵאָה פְּעָמִים. אָמְרִין הַהוּא תַּלְמִידָא לָא הֲוָה יָדַע מוֹרָיֵיהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר דַּסְאַיי, דְּהַהוּא תַּלְמִידָא קְטוֹעַ מִטּוּרָא דְּסִינַי הֲוָה.

הֲלָכָה ב' מתני' דִּינֵי מָמוֹנוֹת – מַטִּין עַל פִּי אֶחָד בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה.

גמרא אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אִילּוּ נִיתְּנָה הַתּוֹרָה הֲתוּכָה – לֹא הָיְתָה לָהֶן עָמִידָה.

[דף כ"א ע"ב]

מַה טַעַם? **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה.** אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הוֹדִיעֵנִי הֵיאַךְ הִיא הַהֲלָכָה! אָמַר לוֹ: **אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת!** רַבּוּ הַמְזַכִּין – זְכוּ, רַבּוּ הַמְחַיְּבִין – חַיְּבוּ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת מ"ט פָּנִים טָמֵא וּמ"ט פָּנִים טָהוֹר, מִינֶיהָ וְדִגְלֶ"ו.

וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים יב): **אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם.** וְאוֹמֵר (שיר השירים א): **מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךְ.**

הֲלָכָה ג'

מתני' דִּינֵי מָמוֹנוֹת – מַחֲזִירִין בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת – מַחֲזִירִין לִזְכוּת, וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה.

גמרא חֲרֵי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי וּמְצָאוּ לוֹ חוֹבָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיַּחֲזִירוּהוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר: **צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף.** חֲרֵי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין חַיָּיב וּמְצָאוּ לוֹ זְכוּת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּהוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנָקִי אַל תַּהֲרוֹג.** יָכוֹל אִם צָדַק בְּדִינְךָ, יְצַדֵּק בְּדִינִי? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג): **כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע.**

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמַר לִי רַבִּי יוֹסֵי: לָא שָׁנְיָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ נִזְדַּכָּה בְּטָעוּת – מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

רַבִּי אַמִּי בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ נוֹאֶפֶת וְנוֹאֶפֶת? אָמַר לֵיהּ: אִיתְקְלַף מַרְקוֹעֲךָ.

הֲלָכָה ד'

מתני׳ דִּיגֵי מְמוֹנוֹת – הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוּת וְחוֹבָה. וְדִיגֵי נְפָשׁוֹת – הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוּת, וְאֵין הַכֹּל מְלַמְּדִין חוֹבָה.

דִּיגֵי מְמוֹנוֹת, הַמְלַמֵּד חוֹבָה – מְלַמֵּד חוֹבָה. וְהַמְלַמֵּד חוֹבָה – מְלַמֵּד זְכוּת. וְדִיגֵי נְפָשׁוֹת, הַמְלַמֵּד חוֹבָה – מְלַמֵּד זְכוּת. אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת – אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה.

גמרא רַבִּי אָמַר: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ מְחוּסְרִין לוֹמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי וְאַתָּה חַיָּיב. אֲבָל אִם הָיוּ מְחוּסְרִין בְּמַשָּׂא וּמַתָּן – לָא בְּדָא.

רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה אָמַר: אֲפִילּוּ מְחוּסְרִין בְּמַשָּׂא וּמַתָּן.

הֲלָכָה ה׳

מתני׳ דִּיגֵי מְמוֹנוֹת – דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה. וְדִיגֵי נְפָשׁוֹת – דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּיּוֹם. מְנָלָן? (שמות יח) **וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת.** וְאֵית קָרֵי לְשָׁעָבַר? אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק:

[דף כ״ב ע״א]

כֵּיצִי מַתְנִיתָא, שֶׁאִם טָעוּ וְדָנוּ בַּלַּיְלָה – שֶׁדִּינָם דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת.** אָמַר: הָא אֲמִירָה!

הֲלָכָה ו׳

מתני׳ דִּיגֵי מְמוֹנוֹת – גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וְדִיגֵי נְפָשׁוֹת – גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לְזְכוּת, וּבְיוֹם שֶׁל אַחֲרָיו לְחוֹבָה. לְפִיכָךְ: אֵין דָּנִין לֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְלֹא בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב.

גמרא תָּנֵי: הָעֵד – אֵין מְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. מְנָלָן? שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה) **וְעֵד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת.** וּמִנַּיִן שֶׁאַף הוּא אֵין מְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהוּא לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת.**

רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: פְּעָמִים שֶׁאָדָם רוֹאֶה אֶת עַצְמוֹ מְזַדַּמֵּם, וּמַפְלִיג דְּבָרָיו שֶׁלֹּא יָמוּת.

מַנַּיִן שֶׁצְּרִיכִין שְׁנֵי יָמִים סְמוּכִין זֶה לָזֶה? רַבִּי חִזְקִיָּה, רַבִּי אַחַי בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ: אָסוּר לָדוּן דִּיגֵי מְמוֹנוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְהָדָא מַתְנִיתָא פְּלִיגָא, לְפִיכָךְ אֵין דָּנִין לֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. דִּיגֵי נְפָשׁוֹת. הָא דִיגֵי מְמוֹנוֹת – דָּנִין!

וְתָנֵי רַבִּי חִייָה בֵּן: דָּנִין דִּיגֵי מְמוֹנוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאֵין דָּנִין דִּיגֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת. אָמַר: כָּאן – לַהֲלָכָה. כָּאן – לְמַעֲשֶׂה.

וְיִידּוֹנוּ אוֹתוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְיִגָּמֵר דִּינוֹ בְּשַׁבָּת, וְיֵהָרֵג לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת! אִם אוֹמֵר אַתְּ כֵּן – נִמְצָא דִּינוֹ מִשְׁתַּקֵּעַ.

רֵישׁ לָקִישׁ בָּעֵי: וְיָדוּנוּ אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, וְיִגָּמֵר דִּינוֹ בְּשַׁבָּת, וְיֵהָרֵג בְּשַׁבָּת! מַה אִם עֲבוֹדָה שֶׁדּוֹחָה שַׁבָּת – רְצִיחַת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא): **מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת.** שַׁבָּת שֶׁהֲעֲבוֹדָה דּוֹחָה אוֹתָהּ – אֵין דִּין שֶׁתְּהֵא רְצִיחַת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ!

רַבִּי לָא בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי: מִיכָּן לְבָתֵּי דִינִין שֶׁלֹּא יְהוּ דָנִין בְּשַׁבָּתוֹת! מַאי טַעְמָא? נֶאֱמַר כָּאן (שמות כא): **בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם,** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר לה): **וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם.** מַה לְהַלָּן – בְּבֵית דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כָּאן – בְּבֵית דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

[דף כ"ב ע"ב]

הֲלָכָה ז'

מתני' דִּינֵי מָמוֹנוֹת, הַטְּהָרוֹת וְהַטֻּמְאוֹת – מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת – מַתְחִילִין מִן הַצַּד. הַכֹּל כְּשֵׁירִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁירִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא, כֹּהֲנִים, וּלְוִיִּים, וְיִשְׂרְאֵלִים הַמְשֻׁיָּאִין לַכְּהוּנָּה.

גמרא רַבִּי אוֹמֵר: (שמות כג) **לֹא תַעֲנֶה עַל רִב.** **רַב** כְּתִיב, שֶׁלֹּא תַעֲנֶה אַחַר הָרַב, אֶלָּא קוֹדֶם לְרַב.

רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה אָמַר: **לֹא תַעֲנֶה עַל רִב.** **רָב** כְּתִיב, שֶׁלֹּא תַעֲנֶה קוֹדֶם לְרַב, אֶלָּא אַחַר הָרַב.

רַב אָמַר: **לֹא תַעֲנֶה,** אֲפִילּוּ אַחַר מֵאָה; דִּבְרֵי רַבִּי פִּינְחָס.

רַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן: אִיתְפַּלְגוּן רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ. חַד אָמַר: דִּינֵינוּ כְּדִינֵיהֶן, וְחַד אָמַר: אֵין דִּינֵינוּ כְּדִינֵיהֶן. מַאן דָּמַר: דִּינֵינוּ כְּדִינֵיהֶן – נִיחָא. מַאן דָּמַר: אֵין דִּינֵינוּ כְּדִינֵיהֶן – מַה מְקַיְּים **וַיֹּאמֶר יְהוּדָה** (בראשית לח)**, וַיֹּאמֶר מְמוּכָן** (אסתר א)? רָאוּ דִּבְרֵי יְהוּדָה. רָאוּ דִּבְרֵי מְמוּכָן.

וּמַנַּיִין שֶׁמַּתְחִילִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן הַצַּד? תָּנָא שְׁמוּאֵל הַזָּקֵן קוֹמֵי רַבִּי אַחָא: (שמואל א כה) **וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲנָשָׁיו חִגְרוּ אִישׁ חַרְבּוֹ,** וְאַחַר כָּךְ יָשְׁבוּ בַּדִּין עַל נָבָל.

רַבִּי תֵּימָא בַּר פַּפַּיִים בְּשֵׁם רַב הוֹשַׁעְיָא: אַף בְּפִסּוּל מִשְׁפָּחָה – מַתְחִילִין מִן הַצַּד.

הַכֹּל כְּשֵׁירִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ מַמְזֵרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְדַקְדְּקִין בְּיֵין נָסֶךְ.

כְּתִיב: **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ** – אִי אַתָּה מַטֶּה, אֲבָל אַתָּה מַטֶּה בְּדִינוֹ שֶׁל שׁוֹר.

רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: וּבִלְבַד בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת.

[דף כ"ג ע"א]

כַּמָּה אִינּוּן? אֲנָן תָּנֵינָן: תֵּשַׁע. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיה: חַד עָשָׂר. הֵי דִּינֵי תַּרְתֵּי אוֹחֲרָנְיָיתָא? הַפָּרִים, וְכָל מִי שֶׁלֹּא רָאָה לוֹ בָּנִים – כְּשֵׁר לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא דִינֵי נְפָשׁוֹת.

רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אַף פְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, וְשֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת – כָּשֵׁר בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. וְיוֹשֵׁב בְּדִינוֹ שֶׁל שׁוֹר.

רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה אָמַר: תְּלַת עֶשְׂרֵה. וְהֵי דִינוּן תַּרְתֵּין אוֹחֲרָנְיָיתָא? דָּנִין שְׁנֵי דִינֵי מָמוֹנוֹת בְּיוֹם אֶחָד, וְאֵין דָּנִין שְׁנֵי דִינֵי נְפָשׁוֹת בְּיוֹם אֶחָד. אָמַר רַבִּי אָבִין: וַאֲפִילּוּ נוֹאֲפִין וְנוֹאֲפֶת.

הֲלָכָה ח׳

מתני׳ סַנְהֶדְרִין – הָיְתָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגוּלָה, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. וּשְׁנֵי סוֹפְרֵי דַּיָּינִין עוֹמְדִין לְפְנֵיהֶן אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מִשְּׂמֹאל, וְכוֹתְבִין דִּבְרֵי מְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה הָיוּ, אֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי מְחַיְּבִין, וְאֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי מְזַכִּין, וְהַשְּׁלִישִׁי כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי מְחַיְּבִין.

שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִין לְפְנֵיהֶן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. צָרְכוּ לְסְמוֹךְ – סוֹמְכִין מִן הָרִאשׁוֹנָה. אֶחָד מִן הַשֵּׁנִיָּה בָּא לוֹ לָרִאשׁוֹנָה, וְאֶחָד מִן הַשְּׁלִישִׁית בָּא לוֹ לַשֵּׁנִיָּה, וּבוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד מִן הַקָּהָל, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בַּשְּׁלִישִׁית. וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הָרָאוּי לוֹ.

גמרא רַבִּי בָּא בַּר יֶחֱזְקֵאל בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: נֶאֱמַר כָּאן – **עֵדָה**, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן – **עֵדָה**.

מַיְיתִי לָהּ רַב מִמַּתְנִיתָא, מַתְנִיתָא אָמְרָה: הֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת וְלֹא רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים. מַתְלָא אָמַר: הֱוֵי רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים וְלֹא זָנָב לָאֲרָיוֹת. דְּתָנֵינָן: צָרְכוּ לְסְמוֹךְ – סוֹמְכִין מֵרִאשׁוֹנָה.

הֲלָכָה ט׳

מתני׳ כֵּיצַד מְאַיְּמִין עַל עֵידֵי נְפָשׁוֹת? הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מֵאוֹמֶד, וּמִשְּׁמוּעָה, עַד מִפִּי עֵד, מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שְׁמַעְתֶּם, אוֹ שֶׁמָּא שֶׁאֵין אַתֶּם יוֹדְעִין שֶׁסּוֹפֵנוּ לְבַדּוֹק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה. הֱווּ יוֹדְעִין: שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת. דִּינֵי מָמוֹנוֹת – אָדָם נוֹתֵן מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת – דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו תְּלוּיִין בּוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְקַיִן שֶׁהָרַג אֶת הֶבֶל, נֶאֱמַר בּוֹ (בראשית ד): **קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה.** אֵינוֹ אוֹמֵר: ״דַּם״ אָחִיךָ. אֶלָּא ״**דְּמֵי״ אָחִיךָ** – דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: **דְּמֵי אָחִיךָ** – שֶׁהָיָה דָּמוֹ מוּשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים.

לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי בָּעוֹלָם, לְלַמֵּד: שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת – מַעֲלִין עָלָיו כְּאִילּוּ אִיבֵּד עוֹלָם מָלֵא. וְכָל הַמְקַיֵּים נֶפֶשׁ אַחַת – מַעֲלִין עָלָיו כְּאִילּוּ קִיֵּים עוֹלָם מָלֵא. וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵירוֹ: ״אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ״, וְשֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּינִין אוֹמְרִים: רְשׁוּיוֹת הָרַבֵּה יֵשׁ בַּשָּׁמַיִם. וּלְהַגִּיד גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבֵּיעוֹת בַּשָּׁמִים. וּלְהַגִּיד גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבֵּיעוֹת

[דף כ״ג ע״ב]

בְּחוֹתָם אֶחָד, וְכוּלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָבַע כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן דּוֹמֶה לַחֲבֵירוֹ – לְפִיכָךְ: כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּיב לוֹמַר: ״בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם״!

שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: ״מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה הַזֹּאת״? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא ה): **וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע וְגוֹ׳.** שֶׁמָּא תֹּאמַר: ״מַה לָּנוּ לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה״? הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (משלי יא) **וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה.**

גמרא בֵּיצַד מֵאוֹמָד? לֹא תֹאמְרוּ: רְאִינוּהוּ רוֹדֵף אַחֲרָיו וְסַיִף בְּיָדוֹ, נִכְנָס לַחוּרְבָּה אַחֲרָיו, נִכְנְסוּ אַחֲרָיו וּמְצָאנוּהוּ הָרוּג, רְאִינוּהוּ יוֹצֵא וְהַסַּיִף מְטַפְטֶפֶת דָּם.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח: אֲרָאֶה בְּנָחָמָה, אִם לֹא רָאִיתִי רוֹדֵף אַחַר אֶחָד נִכְנָס לַחוּרְבָּה, נִכְנַסְתִּי אַחֲרָיו, וּמְצָאתִיו הָרוּג, וְזֶה יוֹצֵא וְסַיִף מְנַטֵּף דָּם. אָמַרְתִּי לוֹ: אֲרָאֶה בְּנָחָמָה שֶׁזֶּה הָרָגוֹ, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאֵין דָּמְךָ מְסוּר בְּיָדִי, אֶלָּא הַיּוֹדֵעַ מַחְשָׁבוֹת יִפָּרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ. לֹא הִסְפִּיק לָצֵאת מִשָּׁם, עַד שֶׁהִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וּמֵת.

אָדָם נִבְרָא יְחִידִי בָּעוֹלָם – מִפְּנֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמָה אִם בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי אָב אֶחָד – מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ. אִילּוּ הָיוּ בְּנֵי שְׁנַיִם – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יְהוּ הַצַּדִּיקִים אוֹמְרִים: אָנוּ בְּנֵי צַדִּיק, וְאַתֶּם בְּנֵי רְשָׁעִים.

לְהַגִּיד גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כו׳. לְהַגִּיד גְּדוּלַּת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, שֶׁמֵּחוֹתָם אֶחָד טוֹבֵעַ כָּל הַחוֹתָמוֹת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן דּוֹמֶה לַחֲבֵירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח): **תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם.** וּמִפְּנֵי מַה שִׁינָּה פַּרְצוּפוֹתֵיהֶן? שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם קוֹפֵץ וְהוֹלֵךְ לְאֵשֶׁת חֲבֵירוֹ, אוֹ לִשְׁדֵּה חֲבֵירוֹ.

תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שִׁינָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּבְנֵי אָדָם. מַרְאֵה פָּנִים, וְדַעַת, וְקוֹל. מַרְאֵה וְדַעַת – מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִין. וְקוֹל – מִפְּנֵי הָעֲרָוָה.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֲפִילּוּ תֵּינָתָא אוֹ חִיטְּתָא – לָא דָּמְיָא לַחֲבֶירְתָּהּ.

אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת – כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס תְּחִילָּה לְמִצְוָה. דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נִבְרָא בָּאַחֲרוֹנָה? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה. כְּשֶׁמַּתְקִין הַסְּעוּדָה, מַזְמִין הָאוֹרְחִין. כָּךְ (משלי ט) **חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵּיתָהּ** – זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבָּנָה אֶת הָעוֹלָם בְּחָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) **ה׳ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ וגו׳.** (שם) **חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה** – אֵלּוּ שִׁבְעָה יְמֵי בְּרֵאשִׁית. (שם) **טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ** – אֵלּוּ יָמִים וּנְהָרוֹת וְכָל צָרְכֵי הָעוֹלָם. (שם) **מִי פְתִי יָסַר הֵנָּה** – זֶה אָדָם וְחַוָּה.

שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה כו׳. כְּתִיב (מלכים א כב): **וַיַּעֲבֹר הָרֹנָּה בַּמַּחֲנֶה.** מַהוּ הָרִינָּה? הֲרֵינִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים ב כ): **בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ וגו׳** – לְלַמֶּדְךָ שֶׁאַף מַפֹּלֶת הָרְשָׁעִים אֵינָהּ שִׂמְחָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

הַדָּרָן עָלָךְ פֶּרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

הֲלָכָה א׳

מתני׳ הָיוּ בוֹדְקִין אוֹתָן בְּשִׁבְעָה חֲקִירוֹת, בְּאֵי זוֹ שָׁבוּעַ, בְּאֵי זוֹ שָׁנָה, בְּאֵי זֶה חֹדֶשׁ, בְּכַמָּה בַחֹדֶשׁ, בְּאֵי זֶה יוֹם, בְּאֵי זוֹ שָׁעָה,

[דף כ"ד ע"א]

בְּאֵי זֶה מָקוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּאֵי זֶה יוֹם, בְּאֵי זוֹ שָׁעָה, בְּאֵי זֶה מָקוֹם. מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ? וְהִתְרֵיתֶם בּוֹ? הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אֶת מִי עָבַד, וּבַמֶּה עָבַד.

גמרא וְלָא תָּנִינָן בְּאֵי זֶה יוֹבֵל, שֶׁאֵין הַדָּבָר מָצוּי. אַשְׁכַּח תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אַף בְּאֵי זֶה יוֹבֵל, וְקַיְימוּנָהּ בְּהוּא דְּעָאל וּבְהוּא דְּנָפַק.

מְנַיִין לְשֶׁבַע חֲקִירוֹת? תָּנָא שְׁמוּאֵל הַזָּקֵן קוֹמֵי רַבִּי אַחָא (דברים יג): **וְדָרַשְׁתָּ, וְחָקַרְתָּ, וְשָׁאַלְתָּ, הֵיטֵב, וְהִנֵּה, אֱמֶת, נָכוֹן.** אָמַר לֵיהּ: לֹא תְּהֵא קָרֵא וְאָזֵיל, אֶלָּא, **וְדָרַשְׁתָּ, וְחָקַרְתָּ, וְשָׁאַלְתָּ, הֵיטֵב. וְהוּגַּד לְךָ וְשָׁמַעְתָּ, וְשָׁאַלְתָּ, הֵיטֵב הֵיטֵב** – לִגְזֵירָה שָׁוָה, לִיתֵּן כָּל אַחַת וְאַחַת – שְׁמוּעָה, שְׁאֵלָה, דְּרִישָׁה, וַחֲקִירָה.

רַבִּי יִצְחָק מַקְשֵׁי לָהּ: הֲווֹן תְּפִיסִין בְּחַד לִיסְטִים דְּטִיבֶרְיָא, אָמְרִין: כְּדוֹן קְטוֹל, כְּדוֹן קְטַל. וּמְנַיִין לָזֶה שֶׁבַע חֲקִירוֹת? אִיסִי אָמַר: דְּטִיבֶרְיָא אָמְרִין: כְּדוֹן קָטוּל, כְּדוֹן קָטַל. וּמְנַיִין לָזֶה שֶׁבַע חֲקִירוֹת? אִיסִי אָמַר: כָּל זְמַן שֶׁאֵלּוּ הָעֵדִים יְכוֹלִין לְהַזְהִים עַל אוֹתָהּ עֵדוּת – אֵין הַהוֹרֵג נֶהֱרָג.

מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ? מַה הָיָה, עַכּוּ"ם אוֹ יִשְׂרָאֵל הָיָה. נִישְׁמְעִינָהּ מֵהָדָא: דָּמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נֶהֱרַג מִטִּיבֶרְיָא לְצִיפּוֹרִי – חֲזָקָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיָה. **הִתְרֵיתֶם בּוֹ.** מְנַיִין לְהַתְרָייָה? רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: **וְאִישׁ אֲשֶׁר יַקְרֵב אֶת אֲחֹתוֹ חֶסֶד הוּא** (ויקרא כ).

אָמַר רַבִּי בּוֹן: קַיִן נָשָׂא אֲחוֹתוֹ. הֶבֶל נָשָׂא אֲחוֹתוֹ. חֶסֶד עָשִׂיתִי עִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיִּבְנֶה עוֹלָם מֵהֶן, **כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה** (תהלים פט). תָּנֵי: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: (דברים יז) **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יוּמַת הַמֵּת**, הַמֵּת מֵת? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ בְּאֵי זוֹ מִיתָה מֵת.

תָּנֵי, רַבִּי יוּדָה בִּי רַבִּי אֶלְעַאי אוֹמֵר: (שמות כא) **וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה** – שֶׁיַּעֲרִימוּהוּ בְּאֵיזוֹ מִיתָה מֵת. הָיְתָה מִיתָתוֹ בַּחֲמוּרָה, וְהִתְרוּ בּוֹ בְּקַלָּה – יָכִיל מֵימַר, אִילּוּ הֲוָה יָדַע שֶׁמִּיתָתוֹ בַּחֲמוּרָה, לֹא הֲוָה עָבַד הָדָא מִילְתָא.

הָיְתָה מִיתָתוֹ בְּקַלָּה, וְהִתְרוּ בּוֹ בַּחֲמוּרָה, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוּדָן בִּי רַבִּי אֶילְעַאי – שֶׁיַּעֲרִימוּהוּ בְּאֵי זוֹ מִיתָה מֵת.

[דף כ"ד ע"ב] הָיוּ מַתְרִין בּוֹ, וְשׁוֹתֵק. מַתְרִין בּוֹ, וּמַרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: "יוֹדֵעַ אֲנִי" – פָּטוּר, עַד שֶׁיֹּאמַר: "עַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה".

רָאוּהוּ שׁוֹפֵךְ דָּם, אָמְרוּ לוֹ: "הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁבֶּן בְּרִית הוּא, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (בראשית ט): **שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ"**! אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: "יוֹדֵעַ אֲנִי" – פָּטוּר, עַד שֶׁיֹּאמַר: "עַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה".

רָאוּהוּ מְחַלֵּל שַׁבָּת, אָמְרוּ לוֹ: "הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא שַׁבָּת, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: (שמות לא) **מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת"**! אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: "יוֹדֵעַ אֲנִי" – פָּטוּר, עַד שֶׁיֹּאמַר: "עַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה".

רַבִּי חִייָה בַּר גַּמְדָּא שָׁאַל: "מְקוֹשֵׁשׁ" מִשּׁוּם מַאי מִיחַייֵב, מִשּׁוּם תּוֹלֵשׁ, אוֹ מִשּׁוּם קוֹצֵר? נִישְׁמְעִינָהּ מֵהָדָא: **וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ** (במדבר טו) – מִלַּמֵּד שֶׁמְּצָאוּהוּ תּוֹלֵשׁ עֵצִים מִן הַקַּרְקַע.

רַבִּי חִייָה בַּר גַּמְדָּא שָׁאַל: "מְקוֹשֵׁשׁ" בַּמֶּה הוּא מִיתָתוֹ? בִּסְקִילָה? נִישְׁמְעִינָהּ מֵהָדָא: יוֹדְעִין הָיוּ שֶׁמְּקוֹשֵׁשׁ חַייָב מִיתָה, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין בַּמֶּה הָיְתָה מִיתָתוֹ. אַשְׁכַּח תָּנֵי רַבִּי חִייָה: (ויקרא כד) **הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה**, בַּמֶּה הָיְתָה מִיתָתוֹ? בִּסְקִילָה.

אֶת מַה עָבַד? לִפְעוֹר אוֹ לְמַרְקוּלִים? וּבַמֶּה עָבְדָה? בַּעֲבוֹדָתָהּ עֲבָדָהּ, אוֹ בַּעֲבוֹדַת גְּבוֹהַּ. נִישְׁמְעִינָהּ מֵהָדָא: מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין פְּעוֹר הָיָה אוֹ מַרְקוּלִים הָיָה, דָּנִין אוֹתוֹ בִּשְׁתֵּיהֶן, וּבְאֵי זוֹ מִזְדַּמְּנָה פּוֹטְרִין אוֹתוֹ.

הֲלָכָה ב' מתני' כָּל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת – הֲרֵי זֶה מְשֻׁתַּבָּח. מַעֲשֶׂה וּבָדַק בֶּן זַכַּאי בְּעוּקְצֵי תְאֵנִים. וּמַה בֵּין חֲקִירוֹת לִבְדִיקוֹת? אֶלָּא, שֶׁבַּחֲקִירוֹת, אָמַר אֶחָד: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – עֲדוּתָן בְּטֵילָה. בִּדִיקוֹת, אָמַר אֶחָד: "אֵינִי יוֹדֵעַ". וְאַפִּילוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "אֵין אָנוּ יוֹדְעִין" – עֲדוּתָן קַיֶּמֶת. אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בִּדִיקוֹת, בִּזְמַן שֶׁהֵן מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה – עֲדוּתָן בְּטֵילָה.

גמרא בַּמֶּה לְקָטָן? בְּעוּקְצֵיהֶן לְקָטָן? בַּמֶּה אֲכָלָן, בְּגַלְעִינֵיהֶן? תַּמָּן תָּנֵינָן: מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִיתֵּי עֵדִים מְעִידִים, אֵלּוּ מְעִידִים שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם,

[דף כ"ה ע"א]

וְאֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר חָמֵשׁ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נֶחְלְקָה עֲדוּתָן, אֵין כָּאן נְזִירוּת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם, וְיֵהָא נָזִיר שְׁתַּיִם.

רַב אָמַר: בִּכְלָל נֶחְלְקוּ, אֲבָל בַּפֶּרֶט – כָּל עַמָּא מוֹדוּ [שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם] נֶחְלְקָה הָעֲדוּת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בַּמּוֹנֶה נֶחְלְקוּ, אֲבָל בַּכּוֹלֵל – כָּל עַמָּא מוֹדוּ [שֶׁנֶּחְלְקָה הָעֲדוּת] שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם. הֵיידֵינוּ כּוֹלֵל, וְהֵיידֵינוּ מוֹנֶה? כּוֹלֵל – אָהֵן אָמַר: תַּרְתֵּי. וְאָהֵן אָמַר: חָמֵשׁ. מוֹנֶה – אָהֵן אָמַר: חָדָא תַּרְתֵּי. וְאָהֵן אָמַר: תְּלַת אַרְבָּעֵי.

רַב אָמַר: הִכְחִישׁ עֲדוּת בְּתוֹךְ עֲדוּת – לֹא בָּטְלָה הָעֲדוּת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הִכְחִישׁ עֲדוּת בְּתוֹךְ עֲדוּת – בָּטְלָה הָעֲדוּת. דִּבְרֵי הַכֹּל, הִכְחִישׁ עֲדוּת לְאַחַר עֲדוּת – לֹא בָּטְלָה הָעֲדוּת.

חֵייְלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מֵהָדָא דְּאָמַר רַבִּי בָּא בַּר חִייָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: הוּחְזַק הַמּוֹנֶה, זֶה אוֹמֵר: "מִן הַכִּים מָנָה". וְזֶה אוֹמֵר: "מִן הַצְּרוֹר מָנָה" – הִכְחִישׁ עֲדוּת בְּתוֹךְ עֲדוּת. אוּף רַב מוֹדֶה שֶׁבָּטְלָה הָעֲדוּת, מַה פְּלִיגִין? בְּשֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִיתֵּי עֵדִים, אַחַת אוֹמֶרֶת: "מִן הַכִּים מָנָה". וְאַחַת אוֹמֶרֶת: "מִצְּרוֹר מָנָה" הִכְחִישׁ עֲדוּת בְּתוֹךְ עֲדוּת – בָּטְלָה עֲדוּת. וּכְרַב: לֹא בָּטְלָה.

עֲדוּת אַחַת אוֹמֶרֶת: "לְתוֹךְ חִיקוֹ מָנָה". וְאַחַת אוֹמֶרֶת: "לְתוֹךְ פּוּנְדָּתוֹ מָנָה" דִּבְרֵי הַכֹּל: הִכְחִישׁ עֲדוּת לְאַחַר עֲדוּת – לֹא בָּטְלָה הָעֲדוּת.

אֶחָד אוֹמֵר: בְּסַיִיף הָרָגוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּמַקֵּל הָרָגוֹ – הִכְחִישׁ עֵדוּת בְּתוֹךְ עֵדוּת, אוֹף רַב מוֹדֶה שֶׁבְּטֵלָה הָעֵדוּת. מַה פְּלִיגִין? בְּשֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִיתֵי עֵדִים. אַחַת אוֹמֶרֶת: בְּסַיִיף, וְאַחַת אוֹמֶרֶת: בְּמַקֵּל – הִכְחִישׁ עֵדוּת בְּתוֹךְ עֵדוּת, בְּטֵלָה עֵדוּת. וּכְרַב: לֹא בְּטֵלָה עֵדוּת.

אַחַת אוֹמֶרֶת: "לַצָּפוֹן נָטָה". וְאַחַת אוֹמֶרֶת: "לַדָּרוֹם פָּנָה" דִּבְרֵי הַכֹּל: הִכְחִישׁ עֵדוּת לְאַחַר עֵדוּת – לֹא בְּטֵלָה הָעֵדוּת.

חֵייְלֵיהּ דְּרַב מְהַדָּא דְּתָנֵינָן תַּמָּן: רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וְזוֹ וְזוֹ מוֹדוֹת שֶׁאֵינוֹ קַיָּים – יִנָּשְׂאוּ, וְלָא שְׁמִיעַ דָּמַר רַבִּי לְעָזָר: מוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּעֵדִים. מַה בֵּין עֵדִים וּמַה בֵּין צָרָה? לֹא עָשׂוּ דִּבְרֵי צָרָה בַּהֲבָירְתָהּ כְּלוּם. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אֵין אֲמָרָהּ רַבִּי לְעָזָר, מִינֵי שְׁמָעָהּ וַאֲמָרָהּ.

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַב! אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישִׁין זֶה לָזֶה – עֵדוּתָן בְּטֵילָה. מַה עָבַד לָהּ רַב? אָמַר רַבִּי מָנָא: פְּתַר לָהּ רַב עַד בְּעֵד. אָמַר רַבִּי אָבִין:

[דף כ"ה ע"ב] אֲפִילּוּ יְפָתֵר כַּת בְּכַת, שָׁנְייָה הִיא לְדִינֵי נְפָשׁוֹת, דִּכְתִיב (דברים טז): **צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף.**

הֲלָכָה ג' מתני' אֶחָד אוֹמֵר: בְּשִׁנַּיִם בַּחֹדֶשׁ. וְאֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה – עֵדוּתָן קַיֶּימֶת, שֶׁזֶּה יָדַע בְּעִיבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, וְזֶה לֹא יָדַע.

אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה – עֵדוּתָן בְּטֵילָה. אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת, וְאֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשׁ – עֵדוּתָן קַיֶּימֶת. אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשׁ, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ – עֵדוּתָן בְּטֵילָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קַיֶּימֶת. אֶחָד אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּשֵׁבַע – עֵדוּתָן בְּטֵילָה, שֶׁבְּחָמֵשׁ – חַמָּה בַּמִּזְרָח, וּבְשֵׁבַע – חַמָּה בַּמַּעֲרָב.

גמרא עַד הֵיכָא? רַבִּי יָסָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: עַד רוֹב הַחֹדֶשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּגוֹן הָעֵירְנִין הַלָּלוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָן כְּלוּם. וְאָמַר רַבִּי יָסָא, כְּגוֹן אֲנָא, דְּמִן יוֹמוֹי לָא צַלִּית מוּסָפָא מִן דְּלָא יָדַע אֵימַת יַרְחָא.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָן מִדִּבְרֵיהֶן. רַבִּי יוּדָה אוֹמֵר: מִשִּׁשָּׁה שָׁעוֹת וּלְמַעְלָן דִּבְרֵי תוֹרָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? **אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** (שמות יב) – זֶה חֲמִשָּׁה עָשָׂר. יָכוֹל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אַךְ** – חֵלֶק. הָא בֵּיצַד? תֵּן לוֹ שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה.

מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? **אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** – זֶה אַרְבָּעָה עָשָׂר. יָכוֹל כָּל הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אַךְ** – חֵלֶק, חֶצְיוֹ לְחָמֵץ וְחֶצְיוֹ לְמַצָּה.

מְחַלְפַת שִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר! תַּמָּן אָמַר: **אַךְ** – לְרַבּוֹת, וְכָא אָמַר: **אַךְ** – לְמַעֵט! אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַבּוּדְמִי: מִיעֲטוֹ שֶׁאֵינוֹ מְחַמֵּץ [בְּחָמֵץ]. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: (דברים טז) **לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ** – עַל אֲכִילָתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: **לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ** – עַל עֲשִׂיָיתוֹ. רַבִּי יוּדָן אִית לֵיהּ, עֲשֵׂה

[דף כ"ו ע"א]

וְלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה עַל בִּיעוּרוֹ. עֲשֵׂה עַל אֲכִילָתוֹ (דברים טז), **שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת** – לֹא חָמֵץ. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבָּא מִכֹּחַ עֲשֵׂה – עֲשֵׂה הוּא. וְלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ (שם), **לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ**.

עֲשֵׂה עַל בִּיעוּרוֹ, (שמות יב) **שִׁבְעַת יָמִים תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם.** לֹא תַעֲשֶׂה עַל בִּיעוּרוֹ, (שם) **שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם.**

הָא רַבִּי מֵאִיר אָמַר מִשִּׁשָּׁה שָׁעוֹת וּלְמַעְלָן מִדִּבְרֵיהֶן, שִׁשִּׁית אֲסוּרָה מִשּׁוּם גָּדֵר, חֲמִשִּׁית לָמָּה מִשּׁוּם גָּדֵר. וְיֵשׁ גָּדֵר לַגָּדֵר? אֶלָּא חֲמִשִּׁית מִתְחַלְּפָה בַּשְּׁבִיעִית.

מִחַלְּפָה שִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה! תַּמָּן אָמַר: אֵין חֲמִישִׁית מִתְחַלֶּפֶת בַּשְּׁבִיעִית, וְכָא אָמַר: חֲמִישִׁית מִתְחַלֶּפֶת בַּשְּׁבִיעִית! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: תַּמָּן – הַדָּבָר מָסוּר לַנָּשִׂים, וְהֵן עֲצֵילוֹת, הָכָא – הַדָּבָר מָסוּר לְבֵית דִּין, וְהֵן זְרִיזִין.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן: תַּמָּן – תְּחִילַּת חֲמִישִׁית סוֹף שְׁבִיעִית, הָכָא – סוֹף חֲמִישִׁית תְּחִילַּת שְׁבִיעִית. וְתָנֵי כֵּן: תְּחִילַּת חֲמִשִּׁית – חַמָּה בַּמִּזְרָח, וְסוֹף שֶׁבַע – חַמָּה בַּמַּעֲרָב, לְעוֹלָם אֵין חַמָּה נוֹטָה לַמַּעֲרָב אֶלָּא בְּסוֹף שֶׁבַע.

הֲלָכָה ד' מתני' הָיוּ מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ. נִמְצְאוּ דִבְרֵיהֶן מְכוּוָּנִין – פּוֹתְחִין לְזְכוּת.

אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת". אוֹ אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה" – מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת" – מַעֲלִין וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ עִמָּהֶן, וְלֹא הָיָה יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם. אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו – שׁוֹמְעִין לוֹ.

אֲפִילּוּ הוּא אָמַר: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת" – שׁוֹמְעִין לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו.

גמרא תָּנֵי: אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת – פְּטָרוּהוּ. אִם לָאו – מַעֲבִירִין דִּינוֹ, וּמְזַדְּווּגִין זוּגוֹת, וּמְמַעֲטִין בְּמַאֲכָל. וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִין יַיִן, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין כָּל הַלַּיְלָה. וּלְמָחָר מַשְׁכִּימִין וּבָאִין, וְחַזָּנֵי כְּנֵיסִיּוֹת מְחַזְּרִין אַחֲרֵיהֶן, וְאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי מְחַיֵּיב הָיִיתִי וּמְחַיֵּיב אֲנִי. מְזַכֶּה הָיִיתִי וּמְזַכֶּה אֲנִי. מְחַיֵּיב הָיִיתִי וּמְזַכֶּה אֲנִי – שׁוֹמְעִין לוֹ. מְזַכֶּה הָיִיתִי וּמְחַיֵּיב אֲנִי – לְמַד תְּחִילָּה.

תָּנֵי: טָעָה אֶחָד מִן הַדַּיָּינִין,

[דף כ"ו ע"ב] אִם הָיָה מְזַכֶּה – סוֹפְרֵי הַדַּיָּינִין מַזְכִּירִין אוֹתוֹ. אִם הָיָה מְחַיֵּיב – אוֹמְרִים לוֹ: לְמַד תְּחִילָּה.

אָמַר רַבִּי לָא: מִפְּנֵי מָה כּוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכֶּה? מִפְּנֵי הַמְחַיֵּיב, שֶׁמָּא תִּיטָּרֵף דַּעְתּוֹ, וְאֵין חַלִּיף מִילָּא, יֵיכְרוּן לֵיהּ: הָדָא אָמְרַתְּ, הָדָא לֹא אָמְרַתְּ. צְרִיכָה שְׁנֵי עֵדִים [יָמִים], נִמְצָא דִּינוֹ מִשְׁתַּקֵּעַ.

רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן אָמַר: מִפְּנֵי הַמְזַכֶּה.

הֲלָכָה ה' מתני' אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת – פְּטָרוּהוּ, וְאִם לָאו – מַעֲבִירִין דִּינוֹ לְמָחָר, וּמְזַוְּגִין זוּגוֹת זוּגוֹת, מְמַעֲטִין בְּמַאֲכָל, וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִין יַיִן כָּל הַיּוֹם. וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין כָּל הַלַּיְלָה, וְלַמָּחֳרָת מַשְׁכִּימִין וּבָאִין. הַמְזַכֶּה אוֹמֵר: אֲנִי מְזַכֶּה וּמְזַכֶּה אֲנִי בִּמְקוֹמִי, וְהַמְחַיֵּיב אוֹמֵר: אֲנִי הוּא הַמְחַיֵּיב וּמְחַיֵּיב אֲנִי בִּמְקוֹמִי. הַמְלַמֵּד חוֹבָה – מְלַמֵּד זְכוּת. אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת – אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה.

וְאִם טָעוּ בַּדָּבָר – סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מַזְכִּירִין אוֹתָן. אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת – פְּטָרוּהוּ.

וְאִם לָאו – עוֹמְדִין עַל הַמִּנְיָן. שְׁנַיִם עָשָׂר מְזַכִּין וְאֶחָד עָשָׂר מְחַיְּבִין – זַכַּאי. שְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאֶחָד עָשָׂר מְזַכִּין, וַאֲפִילּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ – יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִים.

עַד כַּמָּה מוֹסִיפִין? שְׁנַיִם שְׁנַיִם, עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד. שִׁלֹּשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּין, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְּבִין – זַכַּאי. שִׁלֹּשִׁים וְשִׁשָּׁה מְחַיְּבִין, שִׁלֹּשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְזַכִּין – דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מִן הַמְחַיְּבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין.

גמרא תָּנֵי: אֶחָד מִן הָעֵדִים שֶׁאָמַר: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת". וּבָא חֲבֵירוֹ וְסִיְּיעוֹ, וּבָא חֲבֵירוֹ וְסִיְּיעוֹ, אֶת מִי מְמַנִּין? לָרִאשׁוֹן, לַשֵּׁנִי, לִשְׁנֵיהֶן? נִישְׁמְעִינָהּ מֵהָדָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן: וְהוּא שֶׁנִּזְדַּכָּה מִפִּי עַצְמוֹ – אֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ דַּיָּין. הֲרֵי שֶׁנִּזְדַּכָּה מִפִּי עַצְמוֹ, וְנִמְצָא עֵד וְדַיָּין, לֹא מָצִינוּ עֵד נַעֲשָׂה דַּיָּין.

אָמַר בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת: נִזְדַּקֵּק הַדִּין. וְהַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִין אוֹמֵר: נִזְדַּקֵּק הַדִּין. תָּנֵי: לָמָּה מוֹסִיפִין דַּיָּנִין? שֶׁאִם הָיוּ שְׁנַיִם מִן הָרִאשׁוֹנִים מְזַכִּין,

[דף כ"ז ע"א]

וְאֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים – לִיגָּמֵר הַדִּין בִּשְׁלֹשָׁה. אָמַר רַבִּי לָא: מִכֵּיוָן שֶׁנִּרְאָה דִּינוֹ לִיגָּמֵר בְּאַרְבָּעָה – אֵין גּוֹמְרִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְתִשְׁמַע מִינָּהּ: שְׁלֹשָׁה שֶׁדָּנוּ, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן – חוֹתְמִין בִּשְׁנַיִם, וְכוֹתְבִין: "אַף עַל פִּי שֶׁהָתַמְנוּ בִּשְׁנַיִם, בִּשְׁלֹשָׁה דָּנְנוּ".

אָמַר רַבִּי חַגַּיי: מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן, הַדַּיָּנִין חוֹתְמִין בּוֹ מִלְמַטָּה אוֹ הָעֵדִים. וּלְמֵידִין מִידַּת הַדִּין מִפְּרוֹזְבּוּל? אַשְׁכַּח תָּנֵי: הוּא לָמַד מִידַּת הַדִּין מִפְּרוֹזְבּוּל.

לֹא רָאָה – רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: זַכַּאי. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: חַיָּיב. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: וַהֲלֹא זַכַּאי הוּא! וְלָמָּה דָּנִין אֵילּוּ כְּנֶגֶד אֵילּוּ? שֶׁלֹּא יֵרָאֶה דִּין זֶה יוֹצֵא מִמֶּעֱמָם.

הַדָּרָן עָלָךְ פֶּרֶק הָיוּ בּוֹדְקִין

~ פֶּרֶק שִׁשִּׁי ~

הֲלָכָה א' מתני' נִגְמַר הַדִּין – מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לִסְקִילָה. וּבֵית הַסְּקִילָה הָיָה חוּץ לְבֵית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד): **הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה.** וְאֶחָד עוֹמֵד עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וְהַסּוֹדְרִין בְּיָדוֹ,

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. הַלּוֹקֵחַ עֻבָּר חֲמוֹרוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהַמּוֹכֵר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְהַמְשְׁתַּתֵּף לוֹ, הַנּוֹתֵן לוֹ בְּשִׁתָּפוּת, וְהַמְקַבֵּל הֵימֶנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקִבָּלָה - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר ג, יג): "בִּישְׂרָאֵל" - וְלֹא בַּאֲחֵרִים. וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בַּכֹּהֲנִים וּבַלְוִיִּם, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּבִין בַּבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, יָכוֹל יִהוּ חַיָּבִין בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (שָׁם ח, יז): "בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה" - אֶת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בּוֹ בָּאָדָם, יֵשׁ לְךָ בּוֹ בַּבְּהֵמָה, אֶת שֶׁאֵין לְךָ בּוֹ בָּאָדָם - אֵין לְךָ בּוֹ בַּבְּהֵמָה, יָצְאוּ לְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֲבָל אֵין נוֹתְנִין פִּדְיוֹן הַבֵּן וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, אֶלָּא לַכֹּהֲנִים בִּלְבַד.

ב. בְּכָל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵין לְךָ שֶׁחַיָּב בַּבְּכוֹרָה אֶלָּא חֲמוֹר בִּלְבַד. בְּכָל חַיָּה אֵין לְךָ שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם מְחִיר אֶלָּא כֶּלֶב בִּלְבַד. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַמְקַיֵּם מִצְוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר - מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם מִצְוֹת בְּהֵמָה טְמֵאָה כֻּלָּהּ, וְכָל הַמְבַטֵּל מִצְוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ בִּטֵּל מִצְוֹת בְּהֵמָה טְמֵאָה כֻּלָּהּ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (בְּמִדְבַּר יח, יז): "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם". "בְּכוֹר שׁוֹר" - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד וְהַנּוֹלָד שׁוֹר. בְּכוֹר כֶּשֶׂב - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד וְהַנּוֹלָד כֶּשֶׂב. בְּכוֹר עֵז - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד וְהַנּוֹלָד עֵז. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִים דּוֹמוֹת לְאִמּוֹ - חַיָּב בַּבְּכוֹרָה.

ג. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה - מָתַר בְּאֲכִילָה. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - חַיָּב בִּבְכוֹרָה. וּטְמֵאָה שֶׁיָּלְדָה בְּהֵמָה טְהוֹרָה - אָסוּר בְּאֲכִילָה, שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא - טָמֵא. וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר.

ד. דָּג טָמֵא שֶׁבָּלַע דָּג טָהוֹר - מָתַר בְּאֲכִילָה. וְטָהוֹר שֶׁבָּלַע דָּג - טָמֵא אָסוּר בְּאֲכִילָה, לְפִי שֶׁאֵין גִּדּוּלָיו.

הַשָּׁלֵם

ה. מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ דִּבֵּשׁ דְּבוֹרִים מָתָר? שֶׁאֵין מוֹצִיאוֹת אוֹתוֹ, אֶלָּא מַכְנִיסוֹת אוֹתוֹ. דִּבֵּשׁ הַזִּיזִין - אָסוּר, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא רִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "גָּמָל, גָּמָל" שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְרַבּוֹת אֶת הַגָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה, כְּנוֹלָד מִן הַגָּמָלָה, וְאֶם רֹאשָׁהּ וְרֻבָּהּ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ - מָתָר בְּאֲכִילָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא - טָמֵא, וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר, שֶׁאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה יוֹלֶדֶת מִן הַטְּהוֹרָה, וְלֹא טְהוֹרָה יוֹלֶדֶת מִן הַטְּמֵאָה, וְלֹא גַּסָּה מִדַּקָּה, וְלֹא דַּקָּה מִגַּסָּה, וְלֹא אָדֹם מִכֻּלָּן, וְלֹא כֻלָּן מֵאָדֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: בְּהֵמָה טְהוֹרָה דַּקָּה - יוֹלֶדֶת לַחֲמִשָּׁה חֲדָשִׁים, בְּהֵמָה טְהוֹרָה גַּסָּה - לִתְשָׁעָה חֲדָשִׁים, בְּהֵמָה טְמֵאָה גַּסָּה - לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הַכֶּלֶב - לַחֲמִשִּׁים יוֹם, חָתוּל - לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם, חֲזִיר - לְשִׁשִּׁים יוֹם, שׁוּעָל וְכָל שִׁרְצִים - לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדֹּב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס, וְהַפִּיל, וְהַקּוֹף, וְהַקִּפּוֹד - לִשְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְהַנָּחָשׁ - לְשֶׁבַע שָׁנִים. הַדּוּלְפִינִין - מוֹלִידִין וּמְגַדְּלִין כְּאָדָם. דָּג טָמֵא - מַשְׁרִיץ, דָּג טָהוֹר - מַטִּיל בֵּיצִים. קִרְבֵי דָּגִים וְעֵבֶר - אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא מִן הַמִּמְחֶה. הָעוֹף - נֶאֱכָל בְּמִסָּרֶת, נֶאֱמָן צַיָּד לוֹמַר: 'עוֹף זֶה טָהוֹר'.

ו. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין שֶׂה - אֵין פּוֹדִין בּוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "שֶׂה" תּוֹפֵס כְּבָשִׂים וְעִזִּים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת תְּמִימִים וּבַעֲלֵי מוּמִין, פּוֹדֶה בּוֹ שׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ, וּמְבִיאוֹ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה לְחַטָּאתוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ, וְחַיָּב בַּבְּכוֹרָה וּבַמַּתָּנוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַכְּלָאִים מִן הָרָחֵל, וּמִן הַגְּדִי - פּוֹדִין בּוֹ. מִן הַחַיָּה - אֵין פּוֹדִין בּוֹ. כְּשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹדִין בִּשְׁחוּטָה - כָּךְ אֵין פּוֹדִין בְּפֶטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת. פֶּטֶר חֲמוֹר - מִצְוָתוֹ לְקַיְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וָאֵילָךְ, אוֹ פּוֹדוֹ, אוֹ עוֹרְפוֹ. מִכַּמָּה לֹא יִפְחוֹת? רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִפְחוֹת מִשָּׁוֶה שֶׁקֶל. אֵיזֶה הוּא פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר? הַנִּכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ סְפֵקוֹת, וְעָמַד

תּוֹסֶפְתָּא

וּפְדָאָן. וְכֵן כֹּהֵן שֶׁיָּרַשׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה פֶּטֶר חֲמוֹר לְפִדּוֹתוֹ. אֵיזֶה הוּא פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר? הַנִּכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר - אֵין לוֹ לְפִדּוֹתוֹ. אָמַר לוֹ כֹּהֵן: 'תְּנֵהוּ לִי וַאֲנִי פּוֹדֶה אוֹתוֹ' - הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנֶנּוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁהוּא פּוֹדֶה אוֹתוֹ. עוֹרְפוֹ בְּקוֹפֵץ מֵאֲחָרָיו וְקוֹבְרוֹ, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה. לֹא יְמִיתֶנּוּ לֹא בַּמַּקֵּל וְלֹא בַּקֶּנֶה, וְלֹא יִנְעוֹל דֶּלֶת בְּפָנָיו בִּשְׁבִיל שֶׁיָּמוּת, וְאִם עָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה יָצָא. בְּחַיָּיו - אָסוּר בְּגִזָּה וּבַעֲבוֹדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר, וּבְכוֹר אָדָם - מֻתָּר בְּכֻלָּן. חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן, זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ. חֲמוֹר וְטָלֶה שֶׁהָיוּ בְּכוּרוֹ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יוֹדֵעַ - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, אֶלָּא מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד, וּפוֹדֶה בּוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ.

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק שֵׁנִי

א. הַלּוֹקֵחַ עֻבָּר פָּרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהַמּוֹכֵר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ רַשָּׁאי, וְהַמַּשְׁתַּתֵּף לוֹ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּשַׁתְּפוּת, וְהַמְקַבֵּל הֵימֶנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמְקַבֵּל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ רַשָּׁאי - הֲרֵי זֶה מַעֲלֶה בְּשָׂוִיו, וְנוֹתֵן חֲצִי דְּמָיו לַכֹּהֵן, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ רַשָּׁאי - הֲרֵי זֶה מַעֲלֶה אוֹתוֹ, וַאֲפִלּוּ עֶשָׂרָה בְּשָׁוִיו, לִתֵּן דְּמָיו לַכֹּהֵן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְאָצְבַּע הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶמְצַע - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה.

ב. בֶּהֱמַת הַמִּדְבָּר, וּבֶהֱמַת הַקֹּדֶשׁ, וּבֶהֱמַת הַגֵּר שֶׁמֵּת, וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וּבֶהֱמַת אַרְנוֹנָה - חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה.

ג. כָּל הַקָּדְשִׁים שֶׁקָּדַם מוּמָן קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּבִים בַּבְּכוֹרָה וּבַמַּתָּנוֹת - וְלָדוֹתֵיהֶן חוֹל, וְנִפְדִּים תְּמִימִין, וּמְבִיאָן

הַשָּׁלֵם

לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה, לִפְנֵי פִדְיוֹנָם, וּמוּעָלִין בָּהֶן לְאַחַר פִּדְיוֹנָם, וּבֵין לִפְנֵי פִדְיוֹנָם וּבֵין לְאַחַר פִּדְיוֹנָם - אֵין עוֹשִׁין תְּמוּרָה. בֵּין לִפְנֵי פִדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן. הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן - אֵין לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וְאֵין בָּהֶן אֶלָּא עִלּוּי מִצְוֹת בִּלְבַד. אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מִכֵּן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, וְלָדוֹתֵיהֶן קֹדֶשׁ, וְאֵין נִפְדִּין תְּמִימִין, וְאֵין מְבִיאָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה, וְלִפְנֵי פִדְיוֹנָן מוּעָלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין מוּעָלִין בָּהֶן, וּבֵין לִפְנֵי פִדְיוֹנָן וּבֵין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - עוֹשִׁין תְּמוּרָה. וּבֵין לִפְנֵי פִדְיוֹנָן וּבֵין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּקָדָשִׁים לְכָל דָּבָר, וְאֵין בָּהֶן אֶלָּא שֶׁהֻתְּרוּ בִּשְׁחִיטָה בִּלְבַד.

ד. הַמְקַבֵּל צֹאן בֶּרֶזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - וְלָדוֹת פְּטוּרִין, וְלָדֵי וְלָדוֹת - חַיָּבִין. מֻתּוּ אִמָּהוֹת, וְהֶעֱמִיד הַוְלָדוֹת תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן - וְלָדוֹת פְּטוּרִין, וְלָדֵי וְלָדוֹת - חַיָּבִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֵן, וְלָדוֹתֵיהֶן, וּוְלָדֵי וְלָדוֹתֵיהֶן - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת אֲפִלּוּ עַד סוֹף הָעוֹלָם.

ה. רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - חַיָּב בַּבְּכוֹרָה. רָחֵלָה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יג, יב): "הַזְּכָרִים לַה'". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר, אֶלָּא אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַכּוֹשֵׁל שֶׁבָּהֶן. הַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְחַיָּב בְּמַתָּנוֹת. וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מֵת אֶחָד מֵהֶן; רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחֲלֹקוּ. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. זָכָר וּנְקֵבָה, וְאֵין יָדוּעַ, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, אֶלָּא זָכָר יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים. שְׁנֵי רְחֵלִים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן

תּוֹסֶפְתָּא

שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - זָכָר לַכֹּהֵן. שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַכּוֹשֵׁל שֶׁבָּהֶן. הַכּוֹי - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְחַיָּב בְּמַתָּנוֹת. וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר אֶחָד מֵהֶן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחֲלֹקוּ. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, אֶלָּא הַזְּכָרִים יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. אַחַת בִּכְרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים, אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַכּוֹשֵׁל שֶׁבָּהֶן. הַשֵּׁנִי - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְחַיָּב בְּמַתָּנוֹת. רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר, שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת, וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, שֶׁהָיָה אוֹמֵר, אִם בְּכוֹר - 'תְּנֵהוּ לִי'. וְאִם לָאו - 'תֵּן לִי מַתָּנוֹתֶיךָ'. מֵת אֶחָד מֵהֶן; רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחֲלֹקוּ. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. זָכָר וּנְקֵבָה, וְאֵין יָדוּעַ - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, אֶלָּא הַזָּכָר יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים.

ו. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְרָה אוֹ לֹא בִּכְרָה. עֵז בַּת שְׁנָתָהּ - וַדַּאי לַכֹּהֵן. מִכָּאן וָאֵילָךְ - סָפֵק. רָחֵל בַּת שְׁנָתַיִם - וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִכָּאן וָאֵילָךְ - סָפֵק. פָּרָה בַּת שָׁלֹשׁ - וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִכָּאן וָאֵילָךְ - סָפֵק, וַחֲמוֹרָה כַּפָּרָה. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲמוֹרָה בַּת אַרְבַּע. עַד כָּאן דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וּכְשֶׁנֶּאֶמְרוּ הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר: צְאוּ וְאִמְרוּ לוֹ לְיִשְׁמָעֵאל: טָעִיתָ! אִילּוּ בְּוָלָד בִּלְבַד הָיְיתָה פּוֹטֵר בִּבְהֵמָה זָפָה הָיְיתָה אוֹמֵר, אֶלָּא אָמְרוּ, סִימָן וָלָד בַּבְּהֵמָה דַּקָּה טְנוּף, וּבַגַּסָּה שִׁלְיָא, וּבְאִשָּׁה שַׁפִּיר וְשִׁלְיָא. וַאֲנִי אוֹמֵר: עֵז שֶׁטִּנְּפָה בַּת שִׁשָּׁה - יוֹלֶדֶת בַּת שְׁנָתָהּ, רָחֵל שֶׁטִּנְּפָה בַּת שְׁנָתָהּ - יוֹלֶדֶת בַּת שִׁשָּׁה. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: אֵינָהּ בָּאָה לַמִּדָּה הַזֹּאת, אֶלָּא כָּל שֶׁיָּדוּעַ שֶׁבִּכְרָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, וְשֶׁלֹּא בִּכְרָה - הֲרֵי זֶה לַכֹּהֵן. סָפֵק - יֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁשָּׁפְעָה חֲרָרַת דָּם - טְעוּנָה קְבוּרָה, וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה.

ז. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִנִּיקָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, הַבָּא אַחֲרֶיהָ - בְּכוֹר מִסָּפֵק, שֶׁמְּרַחֶמֶת אֶת שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַנִּכְנָס לְתוֹךְ עֲדָרוֹ בַּלַּיְלָה. וְרָאָה כְּעֶשֶׂר כַּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַבְכִּירוֹת שֶׁיָּלְדוּ. וּלְשַׁחֲרִית בָּא וּמָצָא זְכָרִים תְּלוּאִים בִּזְקֵנוֹת וּנְקֵבוֹת בְּמַבְכִּירוֹת - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בִּנָּה שֶׁל זוֹ בָּא אֵצֶל זוֹ, וְשֶׁמָּא בִּנָּה שֶׁל זוֹ בָּא אֵצֶל זוֹ. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְרֹעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וּלְשַׁחֲרִית בָּא וּמָצָא זְכָרִים בִּזְקֵנוֹת, וּנְקֵבוֹת בְּמַבְכִּירוֹת - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁמָּא הֵבִיא עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת בִּנָּהּ שֶׁל זוֹ אֵצֶל זוֹ, וְאֶת בִּנָּהּ שֶׁל זוֹ אֵצֶל זוֹ. הַתּוֹלֶשׁ צֶמֶר מִבְּכוֹר תָּם, וְהִנִּיחַ בְּחַלּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִכֵּן וּשְׁחָטוֹ - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר בְּכוֹר. בַּעַל מוּם שֶׁתָּלַשׁ הֵימֵנּוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת; עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי רַבִּי יְהוּדָה: מוֹדֶה עֲקַבְיָא בָּזֶה שֶׁהוּא אָסוּר, עַל מָה נֶחְלְקוּ? עַל שֶׁנִּטְמָא, שֶׁתָּלַשׁ הֵימֵנּוּ וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטוֹ, שֶׁעֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מוֹדֶה רַבִּי חֲלַפְתָּא בָּזֶה שֶׁהוּא מֻתָּר, אֲבָל בִּיחוּד אָמְרוּ חֲכָמִים: יַנִּיחֶנּוּ בַּחַלּוֹן, שֶׁמָּא יֵשׁ תִּקּוּן, שֶׁאִם יְהֵא מֵת - אָסוּר. וְאִם שְׁחָטוֹ - יְהֵא מֻתָּר, עַל מָה נֶחְלְקוּ? עַל שֶׁנִּטְמָא, שֶׁתָּלַשׁ הֵימֵנּוּ וְאַחַר כָּךְ מֵת, שֶׁעֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. עַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּבִים לְטַפֵּל בַּבְּכוֹר? בַּבְּהֵמָה דַּקָּה שְׁלוֹשִׁים יוֹם, וּבַגַּסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּדַּקָּה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים,

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

מִפְּנֵי שֶׁטִּפּוּלָהּ מְרֻבֶּה. בְּכוֹר תָּם בַּזְּמַן הַזֶּה - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים עַד שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ לְמֻמְחֶה, מִשֶּׁהֶרְאָהוּ לְמֻמְחֶה, נוֹלָד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - אֵין רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ שְׁלוֹשִׁים יוֹם.

ב. כָּל קָדָשִׁים שֶׁהֻקְדְּשׁוּ בַּבֶּטֶן וְיָצְאוּ בַּדֹּפֶן, קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר - אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן. כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁכְּתוּב בָּהֶן שָׁנָה שָׁנָה, כֵּיוָן שֶׁעָבְרָה שָׁנָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, אֲפִלּוּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין.

ג. אֶחָד הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, וְאֶחָד כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁהֻקְדִּישָׁם שָׁנָה שֶׁל רְגָלִים, וּרְגָלִים שֶׁל שָׁנָה - עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם "בַּל תְּאַחֵר".

ד. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר בְּחֶזְקַת בַּעַל מוּם, וְנִמְצָא תָּמִים. מוּמִין שֶׁבָּעַיִן - אֵין מְבַקְּרִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁתַּנִּין לְאַחַר מִיתָה, וְשֶׁבַּגּוּף מְבַקְּרִין אוֹתָן; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁבַּגּוּף אֵין מְבַקְּרִין, אֶלָּא הֲרֵי זֶה יְבַקֵּר. מִי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו, זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וּבָא וְשָׁאַל אֶלְעָזָר בֶּן פַּדָּאי לַחֲכָמִים, וְאָמְרוּ: מְשֻׁלָּם מֻחֲצָה בַּדֹּקֶה וּרְבִיעַ בַּגַּסָּה.

ה. הֶחְשׁוּד לִהְיוֹת נוֹטֵל שְׂכָרוֹ וְדָן, שְׂכָרוֹ וּמֵעִיד - כָּל הַדִּינִין שֶׁדָּן וְכָל עֵדְיוֹת שֶׁהֵעִיד - הֲרֵי אֵלּוּ בְּטֵלִין. אֲבָל נוֹתֵן לַדַּיָּן שְׂכַר דִּינוֹ וּלְעֵד שְׂכַר עֵדוּתוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: כָּשֵׁר לַדַּיָּן שֶׁיִּטּוֹל שָׂכָר, וּלְעֵד שֶׁיִּטּוֹל שְׂכַר עֵדוּתוֹ. הֶחְשׁוּד לִהְיוֹת נוֹטֵל שְׂכָרוֹ לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ - מֵימָיו מֵי מְעָרָה וְאֶפְרוֹ אֵפֶר מִקְלֶה. וְאִם הָיָה כֹּהֵן - מְטַמְּאִתּוֹ מִתְּרוּמָתוֹ, וּמַאֲכִילוֹ, וּמַשְׁקוֹ וְסָכוֹ. וְאִם הָיָה זָקֵן - מַרְכִּיבוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְנוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: כָּעוּר הַדַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ. הֶחְשׁוּד עַל הַבְּכוֹרוֹת - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ עוֹרוֹת צְבָאִים, וְלֹא עוֹרוֹת שֶׁאֵין עֲבוּדִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לוֹקְחִין הֵימֶנּוּ עוֹרוֹת שֶׁל נִקְבָה שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל קְדֻשָּׁה

הַשָּׁלֵם

מֵעוֹלָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֶחְשׁוּד לִהְיוֹת מוֹכֵר תְּרוּמָה לְשֵׁם חֻלִּין - אֵין לוֹקְחִין הֵימֶנּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִיקַת תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, וְחָשׁוּד הוּא עַל הַטָּהֳרוֹת וְעַל הַטֻּמְאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. הֶחְשׁוּד לִהְיוֹת מְטַמֵּא לַמֵּתִים - נֶאֱמָן הוּא עַל יְדֵי צִיּוּן קְבָרוֹת. הֶחְשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית - חָשׁוּד עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת. חָשׁוּד עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת - אֵין חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. חָשׁוּד עַל זֶה וְעַל זֶה - חָשׁוּד עַל הַטָּהֳרוֹת. יִשְׂרָאֵל חָשׁוּד עַל הַטָּהֳרוֹת - וְאֵין חָשׁוּד, לֹא עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת וְלֹא עַל הַשְּׁבִיעִית. חָשׁוּד עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - חָשׁוּד עַל כָּל מְצוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְלֹא לְמַפְרֵעַ אֶלָּא מִכָּאן וּלְהַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר טו, כג): "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם".

ו. כָּל פְּסוּלֵי מֻקְדָּשִׁין נִמְכָּרִין בְּאִטְלִיז וְנִשְׁחָטִין בְּאִטְלִיז, וְנִמְכָּרִים בְּלִיטְרָא, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר, שֶׁהֲנָאָתָן לַבְּעָלִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מֵפִיס אָדָם אֶת עַצְמוֹ בְּלִיטְרָא בַּבְּכוֹר, לְיַדֵּעַ מַה הִגִּיעוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָצָא אָדָם אֶת חֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר לוֹ: מַה אָכַלְתָּ הַיּוֹם? אָמַר לוֹ: מָן! יוֹדֵעַ שֶׁמֵּהַמַּעֲשֵׂר אָכַל, מַה הַמָּן אֵין לוֹ דָּמִים - אַף מַעֲשֵׂר אֵין לוֹ דָּמִים. אָמַר לוֹ: קַיִץ - יוֹדֵעַ שֶׁהַבְּכוֹר אָכַל, מַה הַקַּיִץ נִמְכַּר בְּזוֹל, אַף הַבְּכוֹר נִמְכַּר בְּזוֹל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נִמְנִין עַל הַבְּכוֹרוֹת אֶלָּא הַכֹּהֲנִים בִּלְבַד, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף יִשְׂרָאֵל. רַבִּי עֲקִיבָה מַתִּיר אֲפִלּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יב, טו): "כַּצְבִי וְכָאַיָּל". בְּשַׂר בְּכוֹר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לַנִּדּוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לַנִּדּוֹת. בְּכוֹר שֶׁאָחֲזוֹ דָּם - אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ מוּם, אֲבָל מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה בּוֹ מוּם; דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף נִשְׁחַט עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מֵת - אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם. הָיָה בְּכוֹר, בְּעָטוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מוּם, אִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ - אָסוּר, וְאִם לָאו - מֻתָּר. כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִן לָבֹא בִּידֵי אָדָם -

תּוֹסֶפְתָּא

רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין. רוֹעֵי כֹּהֲנִים - אֵין נֶאֱמָנִין. חָזְרוּ לוֹמַר: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ וְאֵין נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוֹסָאי אוֹמֵר: אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בְנוֹ וַאֲפִלּוּ בִתּוֹ. רַבִּי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ עֶשָׂרָה בְתוֹךְ הַבַּיִת - אֵין נֶאֱמָנִין, שְׁחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. אֵין שָׁמִין בְּכוֹרוֹת תְּמִימִין לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל שָׁמִין לָהֶן בְּכוֹרוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. שָׁמִין בְּכוֹרוֹת תְּמִימִין לַכֹּהֲנִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּעֲלֵי מוּמִין. אֵין רוֹאִין אֶת הַבְּכוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, וְאִם אָמַר לוֹ: 'כֹּהֵן שְׁלָחֵנִי אֶצְלְךָ', אוֹ שֶׁיָּרַשׁ אֶת אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן - רוֹאִין. כֹּהֵן כָּשֵׁר שֶׁהָיָה רֹעֶה צֹאנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - לֹא יֹאמַר לוֹ 'תֵּן לִי אֶת הַבְּכוֹרוֹת הַלָּלוּ', אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: 'אַרְבָּעָה טְמֵאִין שֶׁבְּעֶדְרְךָ' - תְּנֵם לִי! כָּל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם מַתִּיר חוּץ מִבְּכוֹר עַצְמוֹ. רוֹאֶה הוּא קֶדָּשָׁיו וּמַעֲשְׂרוֹתָיו שֶׁל עַצְמוֹ. וְנִשְׁאָל הוּא עַל הַטְּמֵאוֹת וְעַל הַטְּהֳרוֹת שֶׁל עַצְמוֹ.

ז. הָעוֹשֶׂה מוּם בְּבַעַל מוּם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים. הַמְחַמֵּץ אֶת הַמְחָמָץ הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים. מְסָרַס אֶת הַמְסֹרָס - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים. מוּם שֶׁבְּגָלוּי - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ רַגְלוֹ קְטוּעָה וְעֵינוֹ סְמוּיָה - לֹא יִשָּׁחֵט אֶלָּא עַל פִּי מֻמְחֶה.

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק רְבִיעִי

א. כָּל הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בַּמְקֻדָּשִׁין וּפוֹסְלִין בִּבְכוֹר. הַסֶּדֶק - כָּל שֶׁהוּא, פּוֹגֶמֶת אֶת הָאֹזֶן, בֵּין בִּידֵי אָדָם וּבֵין בִּידֵי שָׁמַיִם. אֵיזוֹ הִיא פְּגִימָה? כָּל שֶׁנּוֹתֵן אֶצְבָּעוֹ עָלֶיהָ וְהִיא חוֹגֶרֶת, עַד כַּמָּה תִּנָּקֵב? עַד כַּרְשִׁינָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תִּיבַּשׁ עַד כַּעֲדָשָׁה. עַד כַּמָּה? רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשֻׁלָּם אוֹמֵר: עַד כְּדֵי שֶׁתִּפָּרֵךְ, וּקְרוֹבִין דִּבְרֵיהֶן לִהְיוֹת שָׁוִין.

ב. אֵיזֶה הוּא רֹק? שֶׁצָּף עַל גַּבֵּי הָעַיִן, וְלֹא הַמְשֻׁקָּע בַּקַּרְקַע הָעַיִן. חֶלְזוֹן כְּמַשְׁמָעוֹ,

הַשָּׁלֵם

נָחָשׁ כְּמַשְׁמָעוֹ, עֻנָּב כְּמַשְׁמָעוֹ, הָיְתָה בּוֹ יַבֶּלֶת וַחֲתָכָהּ, אִם יֵשׁ בּוֹ עֶצֶם - יִשָּׁחֵט, וְאִם לָאו - לֹא יִשָּׁחֵט. וְרִיר קָבוּעַ אַרְבָּעִים יוֹם. מַיִם קְבוּעִין שְׁמוֹנִים יוֹם; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: רִיר קָבוּעַ שְׁמוֹנִים, מַיִם קְבוּעִין שְׁמוֹנִים, אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין, אָכַל לַח וְאַחַר כָּךְ יָבֵשׁ - עוֹלִין לוֹ. יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל לַח - אֵין עוֹלִין. לְעוֹלָם אֵין עוֹלִין לוֹ, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר לַח. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: וְרִיר, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים יוֹם שֶׁמָּא יְהַלֵּךְ וְיַחֲזֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם הָיְתָה עֵינוֹ דּוֹמַעַת - בְּיָדוּעַ שֶׁהַמַּיִם עוֹבְרִין. פָּסְקָה מִלְּהְיוֹת דּוֹמַעַת - בְּיָדוּעַ שֶׁהַמַּיִם קְבוּעִין. נִקְּבוּ חָטְמָיו זֶה לְתוֹךְ זֶה, מִבִּפְנִים - לֹא יִשָּׁחֵט, מִבַּחוּץ - יִשָּׁחֵט.

ג. אֵיזוֹ הִיא תִּיּוֹמֶת? מִן הַתִּיּוֹמֶת וְלִפְנִים, אוֹ מִן הַתִּיּוֹמֶת שֶׁלִּפְנִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוֹסָאי אוֹמֵר: אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר אֶלָּא עַל הַחִיצוֹנִית. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַפְּנִימִית כָּל עִקָּר. נִפְגֶּמֶת סִירַת אֵלְיָה בְּמַקְדְּשִׁים - הֲרֵי זֶה מוּם. נִפְגַּם הַזּוֹבֵן כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט. אֵיזֶהוּ זוֹבֵן? כִּיס וְלֹא הַזָּכָר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשֻׁלָּם: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּטְלוֹ זְאֵב וְחָזַר לִמְקוֹמוֹ. נֶחְתְּכָה זָנָב מִן הָעֶצֶם וְלֹא מִן הַפֶּרֶק אוֹ שֶׁהָיָה רֹאשׁ הַזָּנָב מֻפְצָל לִשְׁתֵּי עֶצָמוֹת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר בֵּין חוּלְיָא לְחוּלְיָא כְּמִלֹּא חוּלְיָא - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁחֵט. אוֹ אֵין לָהּ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט. הָיוּ לָהּ שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּשְּׁנִיָּה אֶלָּא כְּפוֹל - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁחֵט. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּפָרָה שֶׁל בֵּית מְנַחֵם, שֶׁהוֹשִׁיבוּהוּ עַל עַכּוּזוֹ וּמְעַכְּבוּהוּ בַּבֵּיצִים, וְלֹא יָצְאת אֶלָּא אַחַת, וְנִשְׁחֲטָה, וְנִמְצְאת שְׁנִיָּה דְּבוּקָה עַל הַכֶּסֶל, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָה וְהִכְשִׁיר. וּכְשֶׁנֶּאֶמְרוּ הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, אָמַר: 'הֶאֱכִילְכֶם עֲקִיבָה נְבֵלוֹת'! נִטְלוּ קַרְנַיִם וּטְלָפַיִם וְהַזָּכָר עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט.

תּוֹסֶפְתָּא

ד. אֵיזֶה יַתִּיר? כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלֹשׁ עֵינַיִם וְחָמֵשׁ רַגְלַיִם. הֶחְסֵר? שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם וְעַיִן אַחַת. אֵיזֶהוּ פָּסוּל? כָּל שֶׁהַכְּסָלִין יוֹצְאִים. נִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתָיו, אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ מוּם מִבִּפְנִים - אֵינוֹ מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא, יח): ״עִוֵּר אוֹ פִּסֵּחַ״, מַה עִוֵּר וּפִסֵּחַ הַמְיֻחָדִין, מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵין חוֹזֵר כּוֹ׳. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשֻׁלָּם: אֵילָא הָיָה מוֹנֶה מוּמִין בְּיַבְנֶה, וַאֲמָרָן לְפָנֵי חֲכָמִים, וְהוֹדוּ לוֹ. וְעוֹד שְׁלֹשָׁה הוֹסִיף. אָמְרוּ לוֹ: לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא אַחַת, שֶׁגַּלְגַּל עֵינוֹ עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם, וּפִיו דּוֹמֶה כְּשֶׁל חֲזִיר, וְשֶׁנִּטַּל רֹב הַלָּשׁוֹן. וְרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמַר: רֹב הַמְדַבֵּר בַּלָּשׁוֹן, בֵּית דִּין שֶׁאַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ: הֲרֵי אֵלּוּ מוּמִין. שִׁפְתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה - הֲרֵי זֶה מוּם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם הָיְתָה עֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה כְּשֶׁל חֲזִיר - הֲרֵי זֶה מוּם. פִּיו בָּלוּם, וְרַגְלָיו מוּהֲלָמוֹת מֵחֲמַת עַצְמוֹ - יִשָּׁחֵט, מֵחֲמַת הָרוּחַ - לֹא יִשָּׁחֵט. אָזְנָיו מְגֹפָפוֹת בַּחֲסִיסָה אַחַת - לֹא יִשָּׁחֵט. בִּשְׁתֵּי חֲסִיסוֹת - יִשָּׁחֵט. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זְנַב הָרָחֵל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ חֲלִיוֹת - לֹא יִשָּׁחֵט. שְׁתַּיִם - יִשָּׁחֵט. זְנַב הָעֶגֶל שֶׁאֵינָהּ מַגַּעַת לָעַרְקוֹב - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט. בְּאֵיזֶה עַרְקוֹב אָמְרוּ? רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: בָּעַרְקוֹב שֶׁבְּאֶמְצַע יָרֵךְ, עַד קֵבֶץ הָעֶלְיוֹן, וְלֹא עַד קֵבֶץ הַתַּחְתּוֹן.

ה. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוּמִין, וְשׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בְּמִקְדָּשׁ, וְאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בַּגְּבוּלִין. וְאֵלּוּ הֵן: הַגּוּמִים, הַצּוֹמֵחַ, וְהַצּוֹמֵם, וּנְקֵבָה. אֵיזֶה הוּא גּוּמִים? כָּל שֶׁאֵין לוֹ קְרָנַיִם. וְצוֹמֵחַ - כָּל שֶׁאֵין לוֹ אָזְנַיִם. צוֹמֵם - שֶׁאָזְנָיו מְגֹפָפוֹת. רַבִּי אֶלְעָאי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּכוֹר הוּא, וּמוּמוֹ בּוֹ - יִשָּׁחֵט עָלָיו. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו, אֶלָּא יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים טו, יט): ״כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה׳ אֱלֹהֶיךָ״; שֶׁכָּל

הַשָּׁלֵם

מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ׳זָכָר׳ - מוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִן הַכְּלָל.

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. מוּמִין אֵלּוּ, בֵּין קְבוּעִין וּבֵין עוֹבְרִין - פְּסוּלִין בָּאָדָם. יֶתֶר עֲלֵיהֶן אָדָם - צַוָּארוֹ שָׁמוּט וְשָׁקוּעַ. הַזַּבְלָגָנִים, וְהַקַּרְחָנִין, וְשֶׁאֵין לָהֶן שִׁנַּיִם, בַּעֲלֵי חֲטוֹטָרוֹת - כְּשֵׁרִים, אֲבָל פְּסוּלִין מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. סְרִיס אָדָם וּסְרִיס חַמָּה, פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, הַשְׁכָּנְיָה וְהַסַּגְרִיס. אֵיזֶה הוּא שְׁכַנְיָה? שֶׁגִּבְיָנָיו שׁוֹכְבִין. סַגְרִיס שֶׁגִּבְיָנָיו אֶחָד שָׁחוֹר וְאֶחָד לָבָן. אֵיזֶהוּ הוּא סָכִי שֶׁמֵּשׁ? שֶׁרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּה כְּאַחַת. לִרְאוֹת אֶחָד רוֹאֶה שְׁנַיִם, הָא כֵּיצַד? רָאָה אֶת חֲבֵרוֹ וְהוּא אוֹמֵר: ׳לֹא רוֹאֶה׳. חוֹטְמוֹ בָּלוּם וְסוֹלֵד וְנוֹטֵף. אָזְנָיו רְצוּמוֹת וְאָזְנָיו רְצוּעוֹת, וְעֵינָיו טְרוּטוֹת, וְעֵינָיו מְלוּדְנִיוֹת, וְעֵינָיו גְּדוֹלוֹת אוֹ קְטַנּוֹת. גְּדוֹלוֹת כְּשֶׁל עֵגֶל, קְטַנּוֹת כְּשֶׁל אַוָּז, וּבַעַל בּוֹהֶקֶת, רוּחַ קְצָרִית בָּאָה עָלָיו, וּבֵין הַנְּפָלִים בָּאָה עָלָיו, נִכְפֶּה אֲפִלּוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה.

ב. אֵיזֶה הוּא מְרוּחַ אָשָׁף? זֶה הַקַּלְיְטִים שֶׁנִּכְנְסָה רוּחַ בַּאֲשָׁכָיו; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: זֶה הַשָּׁחוּף. פַּרְסָתוֹ חֲלוּלָה, עֲקוּמָה דּוֹמֶה לְמַגָּל, שׁוֹקוֹ נָתוּן בְּאֶמְצַע רַגְלוֹ, מַכִּישׁ מִלְמַעְלָה וּמַפְסִיעַ מִלְמַטָּה, בַּעַל הַקִּיפִין וְהַשִּׁיּוּפְצָד, אֶצְבְּעוֹתָיו גְּרוּמוֹת, אֶצְבְּעוֹתָיו מְרוֹכָבוֹת זוֹ עַל זוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בּוֹ שׁוּמָא, אִם יֵשׁ בָּהּ שֵׂעָר - פָּסוּל. הָיְתָה בּוֹ שׁוּמָא, אִם יֵשׁ בָּהּ שֵׂעָר - פָּסוּל, אֵין בָּהּ שֵׂעָר - כָּשֵׁר. גְּדוֹלָה - פָּסוּל. קְטַנָּה - כָּשֵׁר. וְכַמָּה הִיא גְּדוֹלָה? רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: עַד כְּאִיסָר הָאִיטַלְקִי. יְתֵרָת - אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם - פָּסוּל. אִם לָאו - כָּשֵׁר. יַתִּיר - כְּגוֹן שֶׁהוּא אִטֵּר אֶצְבְּעוֹת יָדָיו, וְאֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר וְרַבִּי פּוֹסֵל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, וְאָמַר: ׳כְּמוֹתוֹ יִרְבּוּ כֹהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיִשְׂרָאֵל׳. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: כָּךְ אָמַר - ׳כְּמוֹתוֹ יִתְמַעֲטוּ נְתִינִים

תּוֹסֶפְתָּא

מַמְזֵרִין בְּיִשְׂרָאֵל׳. אִטֵּר, בֵּין בְּיָדָיו וּבֵין בְּרַגְלָיו – פָּסוּל. הַשּׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת, רַבִּי פּוֹסֵל וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. הַזִּיּוּר, וְהַלִּיפִיז, וְהַתִּימִיז, וְהַלִּימִיז, וּלְוִיקָן, וְעַקְלָן, וְעַקְשָׁן, וְקַלְבָּן, וְהַקִּישָׁן – פְּסוּלִין בָּאָדָם וּכְשֵׁרִין בַּבְּהֵמָה.

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק שִׁישִׁי

א. הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא, בֶּן שְׁמוֹנָה וּבֶן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת – בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כא, טז): ״לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה״ וְגוֹ׳. זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּחַיִּים – פּוֹטֵר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו מִן הַבְּכוֹרָה. אֲבָל לֹא חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא, מֵת אֶחָד מֵהֶן – שְׁנֵי בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן. יָלְדָה הִיא וְכֹהֶנֶת, הִיא וּלְוִיָּה, הִיא וְהָאִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה, שְׁנֵי זְכָרִים – בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְאֵין בְּכוֹר לַנַּחֲלָה, מֵת אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה זָכָר וּנְקֵבָה – אֵינוֹ בְּכוֹר, לֹא לַנַּחֲלָה וְלֹא לַכֹּהֵן.

ב. יֵשׁ שֶׁנּוֹתֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ, יֵשׁ שֶׁאָבִיו נוֹתֵן עַל יָדוֹ, יֵשׁ שֶׁהוּא וְאָבִיו נוֹתֵן עַל יָדוֹ, יֵשׁ שֶׁהוּא וְאָבִיו נוֹתְנִין, לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו נוֹתְנִין. אֵיזֶה הוּא שֶׁנּוֹתֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ? הוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלִידָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה – נוֹתֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, וּבֶן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן – נוֹתֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן – הַשֵּׁנִי נוֹתֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ. אֵיזֶהוּ שֶׁאָבִיו נוֹתֵן עַל יָדוֹ? שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא – זֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים וְזֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים וְהַשֵּׁנִי נוֹתֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ. נָתַן הָאָב חֲמֵשׁ סְלָעִים וְהַבָּנִים פְּטוּרִין, הַשֵּׁנִי חַיָּב וְהַבָּנִים פְּטוּרִין. מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים – הַבֵּן הַשֵּׁנִי חַיָּב וְהָאָבוֹת פְּטוּרִין. נָתַן הָאָב חֲמֵשׁ סְלָעִים, וּמֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים – הַרֵי כֻלָּן פְּטוּרִין. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים, מֵת אֶחָד מֵהֶן תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים – הַרֵי כֻלָּן פְּטוּרִין. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא – זֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן, וְזֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. נָתַן הָאָב חֲמִשָּׁה סְלָעִים לַכֹּהֵן, וּמֵתוּ הַבָּנִים עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶן – חַיָּבִין, מִשֶּׁחָלְקוּ בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶם – פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁחָלְקוּ בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶם, אִם יֵשׁ לָזֶה בַּעֲשָׂרָה דִּינָרִין מִשֶּׁל אֲבִיהֶם – חַיָּבִין, וְאִם לָאו – פְּטוּרִין. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא – נוֹתְנוֹת עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – מוֹצִיאוֹת מִיָּדוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ – מוֹצִיאוֹת מִיָּדוֹ, אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ – אֵין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ג. לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ וְלַעֲלוֹת לָרֶגֶל – פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לָרֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עוֹלֶה לָרֶגֶל וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה עוֹבֶרֶת. לִלְמֹד תּוֹרָה וְלִשָּׂא אִשָּׁה – לוֹמֵד וְאַחַר כָּךְ נוֹשֵׂא אִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם אֵין יָכוֹל לֵישֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה – נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ לוֹמֵד תּוֹרָה. הוּא לִלְמֹד תּוֹרָה וּבְנוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה, הוּא לִישָּׂא אִשָּׁה וּבְנוֹ לִישָּׂא אִשָּׁה – הוּא קֹדֶם אֶת בְּנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה בְּנוֹ זָרִיז, וְתוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת בְּיָדוֹ – בְּנוֹ קוֹדְמוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִרְצָה אֶת בְּנוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה, הִדִּירוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְהִתִּיר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר.

הַשָּׁלֵם

שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא – זֶה נוֹתֵן חֲמִשָּׁה סְלָעִים לַכֹּהֵן, וְזֶה נוֹתֵן חֲמִשָּׁה סְלָעִים לַכֹּהֵן. נָתַן הָאָב חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְמֵת, הָאָב הַשֵּׁנִי חַיָּב וְהַבָּנִים פְּטוּרִין. מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים – הַבֵּן הַשֵּׁנִי חַיָּב וְהָאָבוֹת פְּטוּרִין. נָתַן הָאָב חֲמֵשׁ סְלָעִים – הֲרֵי כֻלָּן פְּטוּרִין. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים, מֵת אֶחָד מֵהֶן תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים – הֲרֵי כֻלָּן פְּטוּרִין. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא – זֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן, וְזֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. נָתַן הָאָב חֲמִשָּׁה סְלָעִים לַכֹּהֵן, וּמֵתוּ הַבָּנִים עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶן – חַיָּבִין, מִשֶּׁחָלְקוּ בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶם – פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁחָלְקוּ בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶם, אִם יֵשׁ לָזֶה בַּעֲשָׂרָה דִּינָרִין מִשֶּׁל אֲבִיהֶם – חַיָּבִין, וְאִם לָאו – פְּטוּרִין. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בַּמַּחֲבֵא – נוֹתְנוֹת עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – מוֹצִיאוֹת מִיָּדוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ – מוֹצִיאוֹת מִיָּדוֹ, אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ – אֵין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ג. לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ וְלַעֲלוֹת לָרֶגֶל – פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לָרֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עוֹלֶה לָרֶגֶל וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה עוֹבֶרֶת. לִלְמֹד תּוֹרָה וְלִשָּׂא אִשָּׁה – לוֹמֵד וְאַחַר כָּךְ נוֹשֵׂא אִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם אֵין יָכוֹל לֵישֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה – נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ לוֹמֵד תּוֹרָה. הוּא לִלְמֹד תּוֹרָה וּבְנוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה, הוּא לִישָּׂא אִשָּׁה וּבְנוֹ לִישָּׂא אִשָּׁה – הוּא קֹדֶם אֶת בְּנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה בְּנוֹ זָרִיז, וְתוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת בְּיָדוֹ – בְּנוֹ קוֹדְמוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִרְצָה אֶת בְּנוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה, הִדִּירוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְהִתִּיר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר.

תּוֹסֶפְתָּא

ד. חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן, שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד, חֲמִשִּׁים שֶׁל אִנָּס וְשֶׁל מְפַתֶּה, וּמֵאָה שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע - כָּלָן בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וּבְמָנֶה צוֹרִי, וְכָלָן נִפְדִּין בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֶה כֶּסֶף, חוּץ מִמּוֹתַר שְׁקָלִים הָרִאוּין וּפְדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא מִן הַמַּטְבֵּעַ. עֶגֶל זֶה לִפְדְיוֹן בְּנִי - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, אֲבָל אִם אָמַר: ׳עֶגֶל זֶה בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים לִפְדְיוֹן בְּנִי׳, וְ׳טָלִית זֶה בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים לִפְדְיוֹן בְּנִי׳ - בְּנוֹ פָּדוּי. אֲבָל אֵין פּוֹדִין לֹא בַּעֲבָדִים, וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת, וְלֹא בַּקַּרְקָעוֹת, וַאֲפִלּוּ אָמַר: ׳עֶבֶד זֶה בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים לִפְדְיוֹן בְּנִי׳, וְ׳קַרְקַע זוֹ בְּחָמֵשׁ סְלָעִים לִפְדְיוֹן בְּנִי׳ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, נָתַן הָאָב חֲמִשָּׁה סְלָעִים לַחֲמִשָּׁה כֹּהֲנִים - בְּנוֹ פָּדוּי, נְתָנָן לוֹ זוֹ אַחַר זוֹ, זוֹ אַחַר זוֹ - בְּנוֹ פָּדוּי. נְתָנָן לוֹ חָזַר וּנְטָלָן הֵימֶנּוּ - בְּנוֹ פָּדוּי, כְּדִּ הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן עוֹשֶׂה: נוֹטְלָן הֵימֶנּוּ, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוֹ לוֹ.

ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם, שֶׁאַף שֶׁלֹּא הִשְׁבִּיחוּ בְּשֶׁלָּהֶן. כֵּיצַד? הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מוּחְכֶּרֶת וּמוּשְׁכֶּרֶת אֶצֶל אֲחֵרִים, רוֹעֶה בָּאֶפֶר - בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּזְּרוֹעַ וּבַלְּחָיַיִם וּבַקֵּבָה. רַבִּי אוֹמֵר: כָּל דָּבָר שֶׁלֹּא פִלְּפְלוּ בּוֹ יְתוֹמִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם - בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְאֵין נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם אֶלָּא בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ, אֲבָל בָּנוּ בְּנֵין וְנָטְעוּ נְטִיעָה - הַכֹּל שָׁוִין שֶׁנּוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. אִם אָמַר: ׳אִי אֶפְשִׁי בְּשֶׁלֹּא לְטוֹל וְשֶׁלֹּא לְתֵּן׳ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. כֵּיצַד אֵין נוֹטֵל בָּרְאוּי כְּבַמֻּחְזָק? מֵת אֲבִיו בְּחַיֵּי אֲבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם מִנְּכְסֵי אֲבִיו, וְאֵין נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם מִנְּכְסֵי אֲבִי אֲבִיו. וְאִם הָיָה בְּכוֹר - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם אַף מִנְּכְסֵי אֲבִי אֲבִיו. הַבְּכוֹרָה וְהַיְרֻשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, וְהַמַּתָּנָה, נָזָק וַחֲצִי נָזָק, וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה - כָּלָן אֵין נוֹטְלוֹת בָּרְאוּי כְּבַמֻּחְזָק, אֲבָל נוֹתֵן לָהֶן מִשֶּׁהָה הַחוֹזֵר בַּיּוֹבֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן

הַשָּׁלֵם

בְּרוֹקָה אוֹמֵר: הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, בְּנֵי מִשְׁפָּחָה נוֹתְנִין לוֹ מָעוֹת וּמוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר לו, ט): ״וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר״ וְגוֹ׳.

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בִּגְדוֹלִים וּבְקְטַנִּים, בִּזְכָרִים וּבִנְקֵבוֹת, בִּתְמִימִים וּבַעֲלֵי מוּמִים, וּמִעַשְׂרִין אוֹתָן מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יד, כב): ״עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר״ - בִּשְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשֵׂר דָּגָן וְאֶחָד מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: ״שָׁנָה שָׁנָה״, שֶׁל שָׁנָה אַתָּה מְעַשֵּׂר וְאִי אַתָּה מְעַשֵּׂר מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ. גִּדְיָה שֶׁיָּלְדָה שָׁלֹשׁ בָּנוֹת, וּבָנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ נִכְנָסוֹת לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֲנִי רָאִיתִי גִּדְיָה שֶׁמִּתְעַשֶּׂרֶת בַּת שְׁנָתָהּ. הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שֶׁל שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם מַכִּיר בָּהּ שֶׁל שָׁנָה שָׁנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - נִכְנֶסֶת לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. אִם לָאו - אֵין נִכְנֶסֶת לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ב. מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה מִצְטָרֵף מְלֵא רֶגֶל רוֹעָה, וְלֹא מְלֵא רֶגֶל בְּהֵמָה מְהֻלֶּכֶת. כַּמָּה רֶגֶל בְּהֵמָה? שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים מִיל. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ חָמֵשׁ בְּסָפָר חֲנַנְיָא, וְחָמֵשׁ בְּסָפָר עוֹתְנַי, וְחָמֵשׁ בְּסָפָר בְּצִיפּוֹרִי - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת. חָמֵשׁ בְּסָפָר חֲנַנְיָא, וְחָמֵשׁ בְּצִיפּוֹרִי - עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ אֲפִלּוּ אַחַת בְּצִיפּוֹרִי. הָיָה לוֹ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִכָּאן וּמִכָּאן, כְּגוֹן הַשּׁוֹלְמִי מִנְּרִי, וּשְׁתֵּי אַבְטִינְיוֹת - אֵין מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בָּאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ. נָהָר הַיּוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיֵיס, וְעוֹבֵר בִּימָהּ שֶׁל סוֹפָנִי, וּבִימָהּ שֶׁל טְבֶרְיָא, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמוֹ יַרְדֵּן - אֵין מִתְחַשֵּׁב עִם הַיַּרְדֵּן. אֵיזֶהוּ יַרְדֵּן? מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה.

ג. אֵיזֶה לָקוּחַ? כָּל שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ, וְחוֹזֵר וּלְקָחוֹ הֵימֶנּוּ, אוֹ שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְחוֹזֵר וּלְקָחוֹ הֵימֶנּוּ. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁיָּלְדָה אֵצֶל בְּעָלִים נִכְנֶסֶת לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. הַכֹּל נִכְנָס לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן כִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה; דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן

תּוֹסֶפְתָּא

יְהוּדָה אִישׁ בַּרְתּוֹתָא, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִשְּׁמוֹ, אַף יוֹצֵא דֹּפֶן וּמְחָסֵר זְמַן וְהַיְתוֹם. אֲבָל אֵיזֶה הוּא כִּלְאַיִם? רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִן גִּדִּי, אֶפְלוּ כְּמִין כֶּבֶשׂ, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִן הַכֶּבֶשׂ אֶפְלוּ כְּמִין גְּדִי, טְרֵפָה כְּמַשְׁמָעָהּ, יוֹצֵא דֹּפֶן כְּמַשְׁמָעוֹ. אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנַת יָמִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְחָסֵר זְמַן נִכְנַס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ד. הַנִּרְבָּע, וְהַמֻּקְצֶה, וְהַנֶּעֱבָד, אֲתָנַן וּמְחִיר, וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵין נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן: טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵין נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר זָכָר - מוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִן הַכְּלָל.

ה. אֵיזֶהוּ אָתְנַן? כָּל שֶׁנָּתַן לָהּ עֶבֶר פָּרָתוֹ, וְחֲזַר וּלְקָחוֹ הֵימֶנָּה. אֵיזֶהוּ מְחִיר? כָּל שֶׁהֶחְלִיף לוֹ עֶבֶר פָּרָתוֹ, וְחֲזַר וּלְקָחוֹ הֵימֶנּוּ.

ו. שְׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, בְּפִרְס הַפֶּסַח וּבְפִרְס עֲצֶרֶת וּבְפִרְס הֶחָג - אֵין לָהֶן קִצְבָה; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם לָרֶגֶל. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: הוֹאִיל וְאֶלּוּ אוֹמְרִים בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל, וְאֶלּוּ אוֹמְרִים בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, הָאֱלוּלִיִּין מִתְעַשְּׂרִין בְּעַצְמָן, כֵּיצַד? נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּאָב וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל, חֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי, וַחֲמִשָּׁה בְּאָב וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי - אֵין מִצְטָרְפִין. חֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי וַחֲמִשָּׁה בְּאָב - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין.

ז. כֵּיצַד מְעַשְּׂרִין? מַעֲמִיד אִמָּהוֹת מִבַּחוּץ וְהֵן גּוֹעוֹת, וְהַבָּנִים יוֹצְאִין לִקְרָאתָן. יָצְאוּ שְׁמִינִי וּתְשִׁיעִי כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה מַשְׁלִים עֲלֵיהֶם. הַתְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ. עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר - כֻּלָּן יָמוּתוּ. עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר - כֻּלָּן יָמוּתוּ. הָיָה מוֹנֶה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, מֵת רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן - הֲרֵי זֶה מַשְׁלִים עֲלֵיהֶן. הָיָה מוֹנֶה וּקְרָאוֹ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מַשְׁלִים עֲלֵיהֶם, הָיָה מוֹנֶה וְחָשְׁכָה לֵיל שַׁבָּת - הֲרֵי זֶה

הַשָּׁלֵם

מַשְׁלִים עֲלֵיהֶם. הָיָה מוֹנֶה וְהוֹצִיא רִאשׁוֹ וְרִבּוֹ מִן הַדִּיר, וְחָזַר, כְּמִנְיַן לְכָל דָּבָר, מְנָאן רִבּוּיִין, אוֹ עוֹמְדִין - הֲרֵי זֶה מַשְׁלִים עֲלֵיהֶן. הָיָה מוֹנֶה, וְקָפַץ מִן הַמְּנוּיִן לְשֶׁאֵין מְנוּיִן, אִם מַכִּירוֹ - פָּטוּר וְהֵן חַיָּבִין. וְאִם לָאו - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין, נִתְעָרֵב בָּהֶן יָתוֹם אוֹ לָקוֹחַ - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין. הָיָה לוֹ עֲשָׂרָה וּמָנָה חֲמִשָּׁה, וּמֵת אֶחָד מִן הַמְּנוּיִן - הֲרֵי זֶה מַשְׁלִים עֲלֵיהֶן מִשֶּׁאֵינָן מְנוּיִן, אֲלוּ שֶׁמִּנּוּ פְּטוּרִין וְהַשְּׁאָר יִצְטָרְפוּ לַגֹּרֶן הַבָּא. הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא יֹאמַר: 'הֲרֵינִי מַכְנִיס עֲשָׂרָה מֵהֶן לַדִּיר', אֶלָּא מַכְנִיס אֶת כֻּלָּן וּמוֹנֶה מֵהֶן עֲשָׂרָה, וְהַשְּׁאָר יִתְעַשְּׂרוּ לְשָׁנָה הַבָּאָה. מִנָּאן לְמַפְרֵעַ - עֲשִׂירִי שֶׁבְּכֻלָּן מְקֻדָּשׁ. קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'תְּשִׁיעִי', לַעֲשִׂירִי 'עֲשִׂירִי', לְאַחַד עָשָׂר 'אַחַד עָשָׂר', תְּשִׁיעִי לְחִלִּין עֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר אַחַד עָשָׂר חִלִּין. קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי', וְלָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי', וּלְאַחַד עָשָׂר 'אַחַד עָשָׂר', תְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, עֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר אַחַד עָשָׂר חִלִּין. קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'תְּשִׁיעִי', וְלָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי', וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי', תְּשִׁיעִי חִלִּין וַעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר, וְאַחַד עָשָׂר קָרֵב שְׁלָמִים. קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי', לָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי', וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי' - שְׁלָשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁין. תְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, עֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר, אַחַד עָשָׂר קָרֵב שְׁלָמִים, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'תְּשִׁיעִי', וְלָעֲשִׂירִי 'עֲשִׂירִי', וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי' - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ. זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ, עַד שֶׁיִּשְׁתַּכַּח בַּתְּשִׁיעִי, וְיִקָּרֵא לָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי'. בְּהֵמָה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ סָפֵק מַעֲשֵׂר בִּזְמַן הַזֶּה - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ. סָפֵק אַחַד עָשָׂר - הֲרֵי כֻּלָּן יָמוּתוּ. מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִין - מוֹכְרִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי 'הֶשֵּׁב אֲבֵדָה' לַבְּעָלִים. מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה שֶׁשְּׁחָטוֹ, גִּידָיו, וְקַרְנָיו, וַעֲצָמָיו, וּטְלָפָיו, וְחֶלְבּוֹ, וְעוֹרוֹ, וּגְיִזְתּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:	**וְאֵלּוּ תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק:**

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק – יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. **אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק** – עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב "יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם", הוּזְקַק לוֹמַר "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק". לְפִי שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים: מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שֶׁהָתָה עִם אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם, וְהֵעִידוּ הַכֹּל "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק". וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כַּאן "יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם", שֶׁהֲרֵי עֵדוּת יֵשׁ שֶׁ"אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק".

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה:	**וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסִיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵיהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵיהּ לְאִתּוּ:**

בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה – שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה. וְיִצְחָק הָיָה בֶּן שְׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה, וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שְׁמֹנָה שָׂרָה שְׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה. כִּי בַת תִּשְׁעִים הָיְתָה כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, וּבַת מֵאָה עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע כְּשֶׁמֵּתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה..." – הֲרֵי לְיִצְחָק שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים, וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה. הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתִּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּנְשָׂאָהּ. **בַּת בְּתוּאֵל מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן** – וְכִי עֲדַיִן לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם? אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ, שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע, וּמִקּוֹמָהּ אַנְשֵׁי רָשַׁע, וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם. **מִפַּדַּן אֲרָם** – עַל שֵׁם שְׁשָׁנֵי אֲרָם הָיוּ: אֲרָם נַהֲרַיִם וַאֲרָם צוֹבָה, קוֹרֵא אוֹתוֹ "פַּדָּן" – לְשׁוֹן "צֶמֶד בָּקָר", תַּרְגּוּם "פַּדָּן תּוֹרָיָא". וְיֵשׁ פּוֹתְרִין "פַּדַּן אֲרָם" כְּמוֹ "שְׂדֵה אֲרָם", שֶׁבִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין לְשָׂדֶה "פַּדָּן".

וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:	**וְצַלִּי יִצְחָק קֳדָם יְיָ לָקֳבֵיל אִתְּתֵיהּ אֲרֵי עַקָּרָא הִיא וְקַבֵּיל צְלוֹתֵיהּ יְיָ וְעַדְיָאַת רִבְקָה אִתְּתֵיהּ:**

וַיֶּעְתַּר – הִרְבָּה וְהִכְצִיר בִּתְפִלָּה. **וַיֶּעְתַּר לוֹ** – נִתְפַּצֵּר וְנִתְפַּיֵּס וְנִתְפַּתָּה לוֹ. וְאוֹמֵר אֲנִי: כָּל לְשׁוֹן "עֶתֶר" לְשׁוֹן הַפְצָרָה וְרִבּוּי הוּא, וְכֵן: "וַעֲתַר עֲנַן הַקְּטֹרֶת", מַרְבִּית עֲלַת הֶעָשָׁן. וְכֵן: "וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם". וְכֵן: "וַנַּעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא", דּוֹמוֹת לְמֻרְבּוֹת וְהִנָּם לְמַשָּׂא, אינקריישמינ"ט [בְּלַעַ"ז]. **לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ** – זֶה עוֹמֵד בְּצִוּיִת זוֹ וּמִתְפַּלֵּל, וְזוֹ עוֹמֶדֶת בְּצִוּיִת זוֹ וּמִתְפַּלֶּלֶת. **וַיֵּעָתֶר לוֹ** – וְלֹא לָהּ, שֶׁאֵין דּוֹמֶה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. לְפִיכָךְ "לוֹ" וְלֹא "לָהּ".

וַיִּתְרֹצֲצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה:	**וְדָחֲקִין בְּנַיָּא בִּמְעָהָא וַאֲמַרַת אִם כֵּן לְמָא דְנָן אֲנָא וַאֲזָלַת לְמִתְבַּע אוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ:**

וַיִּתְרֹצְצוּ – עַל כָּרְחָךְ הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, שֶׁסְּתָם מַה הִיא "רְצִיצָה" זוֹ וְכָתַב: "אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי". רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ לְשׁוֹן "רִיצָה": כְּשֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי תּוֹרָה שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר – יַעֲקֹב רָץ וּמְפַרְכֵּס לָצֵאת. עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי עֲבוֹדָה זָרָה – עֵשָׂו מְפַרְכֵּס לָצֵאת. דָּבָר אַחֵר: מִתְרוֹצְצִים זֶה עִם זֶה, וּמְרִיבִים בְּנַחֲלַת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. **וַתֹּאמֶר אִם כֵּן** – גָּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר. **לָמָּה זֶּה אָנֹכִי** – מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הֶרָיוֹן. **וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ** – לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם. **לִדְרֹשׁ אֶת ה'** – שֶׁגִּיד לָהּ מַה תְּהֵא בְּסוֹפָהּ.

וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:	**וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְמִין בִּמְעַכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְוָון מִמְּעַכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ תִּתַּקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבַּד לְזְעֵירָא:**

וַיֹּאמֶר ה' לָהּ – עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. לְשֵׁם נֶאֱמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא אָמַר לָהּ. **שְׁנֵי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ** – "גּוֹיִם" כְּתִיב: אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָסְקוּ מֵעַל שׁוּלְחָנָם לֹא צָנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת, לֹא בֵּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים. **וּשְׁנֵי לְאֻמִּים** – אֵין "לְאוֹם" אֶלָּא מַלְכוּת. **מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ** – מִן הַמֵּעַיִם הֵם נִפְרָדִים, זֶה לִרְשָׁעוֹ וְזֶה לְתָמּוֹ. **מִלְאֹם יֶאֱמָץ** – לֹא יִשְׁוּוּ בִּגְדֻלָּה: כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אִמְלָאָה הֶחֳרָבָה" – לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחֳרָבָנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם.

וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ:	**וּשְׁלִימוּ יוֹמַהָא לְמֵילַד וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעַהָא:**

וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ – אֲבָל בְּתָמָר כְּתִיב: "וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ", שֶׁלֹּא מָלְאוּ יָמֶיהָ כִּי לְשִׁבְעָה חֳדָשִׁים יְלָדָתַם. **וְהִנֵּה תוֹמִם** – חָסֵר. וּבְתָמָר "תְּאוֹמִים" מָלֵא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם צַדִּיקִים, אֲבָל כַּאן אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע.

וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:	**וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כּוּלֵיהּ כִּגְלוֹם דְּסָעַר וּקְרוֹ שְׁמֵיהּ עֵשָׂו:**

אַדְמוֹנִי – סִימָן הוּא שֶׁיִּהְא שׁוֹפֵךְ דָּמִים. **כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר** – מָלֵא שֵׂעָר כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר, פלוקייד"א בְּלַעַ"ז. **וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו** – הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה וְנִגְמָר בְּשֵׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה.

וְאַחֲרֵי־כֵ֖ן יָצָ֣א אָחִ֑יו וְיָד֗וֹ אֹחֶ֤זֶת בַּעְקֵב֙ עֵשָׂ֔ו וַיִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ יַעֲקֹ֑ב וְיִצְחָ֕ק בֶּן־שִׁשִּׁ֥ים שָׁנָ֖ה בְּלֶ֥דֶת אֹתָֽם׃	וּבָתַר כֵּן נְפַק אָחוּהִי וִידֵיהּ אַחִידָא בְּעִקְבָא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן׃

וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו... – שָׁמַעְתִּי מִדְּרַשׁ אַגָּדָה הַדּוֹרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ: בַּדִּין הָיָה אוֹחֵז בּוֹ לְעַכְּבוֹ: יַעֲקֹב נוֹצַר מִטִּפָּה רִאשׁוֹנָה, וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה. צֵא וּלְמַד מִשְׁפּוֹפֶרֶת שֶׁפִּיהָ קָצָרָה: תֵּן בָּהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים זוֹ אַחַר זוֹ – הַנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה תֵּצֵא אַחֲרוֹנָה, וְהַנִּכְנֶסֶת אַחֲרוֹנָה תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה. נִמְצָא עֵשָׂו הַנּוֹצָר בָּאַחֲרוֹנָה יָצָא רִאשׁוֹן, וְיַעֲקֹב שֶׁנּוֹצַר רִאשׁוֹנָה יָצָא אַחֲרוֹן. וְיַעֲקֹב בָּא לְעַכְּבוֹ, שֶׁיְּהֵא רִאשׁוֹן לְלֵידָה כְּרִאשׁוֹן לִיצִירָה, וְיִפְטוֹר אֶת רַחְמָהּ וְיִטּוֹל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין. **בַּעְקֵב עֵשָׂו** – סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק לִגְמוֹר מַלְכוּתוֹ עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב** – הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דָּבָר אַחֵר: אָבִיו קָרָא לוֹ "יַעֲקֹב" עַל שֵׁם אֲחִיזַת הָעָקֵב. **בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה** – עֶשֶׂר שָׁנִים מִשֶּׁנִּשָּׂאָה, עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן. וְעֶשֶׂר שָׁנִים הַלָּלוּ צִפָּה וְהִמְתִּין לָהּ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה. כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ. וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִשָּׂא, לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה.

וַיִּגְדְּלוּ֙ הַנְּעָרִ֔ים וַיְהִ֣י עֵשָׂ֔ו אִ֥ישׁ יֹדֵ֖עַ צַ֑יִד אִ֥ישׁ שָׂדֶ֖ה וְיַעֲקֹ֕ב אִ֥ישׁ תָּ֖ם יֹשֵׁ֥ב אֹהָלִֽים׃	וּרְבִיאוּ עוּלֵימַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נְחַשׁ יְרָכָן גְּבַר נָפֵיק חַקַל וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּישׁ בֵּית אוּלְפָנָא׃

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו – כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם. כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְנֵי שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, זֶה פֵּרֵשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פֵּרֵשׁ לַעֲבוֹדָה זָרָה. **יֹדֵעַ צַיִד** – לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו. וְשׁוֹאֲלוֹ: אַבָּא, הֵיאַךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן? כַּסָּבוּר אָבִיו שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹות. **אִישׁ שָׂדֶה** – כְּמַשְׁמָעוֹ: אָדָם בָּטֵל, וְצוֹדֶה בְּקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת. **תָּם** – אֵינוֹ בָקִי בְּכָל אֵלֶּה, כְּלִבּוֹ כֵּן פִּיו. מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת קָרוּי "תָּם". **יֹשֵׁב אֹהָלִים** – אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאֶהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר.

וַיֶּאֱהַ֥ב יִצְחָ֖ק אֶת־עֵשָׂ֑ו כִּי־צַ֥יִד בְּפִ֖יו וְרִבְקָ֥ה אֹהֶ֖בֶת אֶת־יַעֲקֹֽב׃	וְרִחֵים יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מְצִידֵיהּ הֲוָה אָכֵיל וְרִבְקָה רְחֵימַת יָת יַעֲקֹב׃

בְּפִיו – כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק. וּמְדָרְשׁוֹ: בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בְּדִבְרָיו.

וַיָּ֥זֶד יַעֲקֹ֖ב נָזִ֑יד וַיָּבֹ֥א עֵשָׂ֛ו מִן־הַשָּׂדֶ֖ה וְהוּא֥ עָיֵֽף׃	וּבַשֵּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וְעָאל עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי׃

וַיָּזֶד – לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְהוּא עָיֵף** – בִּרְצִיחָה, כְּמָה דְּתֵימָא: "כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים".

וַיֹּ֤אמֶר עֵשָׂו֙ אֶל־יַעֲקֹ֔ב הַלְעִיטֵ֥נִי נָ֖א מִן־הָאָדֹ֣ם הָאָדֹ֑ם הַזֶּ֖ה כִּי־עָיֵ֥ף אָנֹ֖כִי עַל־כֵּ֥ן קָרָֽא־שְׁמ֖וֹ אֱדֽוֹם׃	וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעִימְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא סְמָקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אֲנָא עַל כֵּן קָרָא־שְׁמֵיהּ אֱדוֹם׃

הַלְעִיטֵנִי – אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפוֹךְ הַרְבֵּה לְתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: "אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל אֶבֶל מַלְעִיטִין אוֹתוֹ". **מִן הָאָדֹם הָאָדֹם** – עֲדָשִׁים אֲדֻמּוֹת. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עֵשָׂו בֶּן בְּנוֹ יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה. וְאֵין זוֹ "שֵׂיבָה טוֹבָה" שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ קִצֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲמֵשׁ שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו: שֶׁיִּצְחָק חַי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְזֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. וּבְשֵׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת הָאָבֵל. וְלָמָּה עֲדָשִׁים? שֶׁדּוֹמוֹת לְגַלְגַּל, שֶׁהָאֲבֵלוּת גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם.

וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֔ב מִכְרָ֥ה כַיּ֖וֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ֥ לִֽי׃	וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דְּלֵהֵי יָת בְּכִירוּתָךְ לִי׃

מִכְרָה כַיּוֹם – כְּתַרְגּוּמוֹ: "כְּיוֹם דְּלֵהֵן" – כַּיּוֹם שֶׁהוּא בָּרוּר, כָּךְ מְכוֹר לִי מְכִירָה בְּרוּרָה. **בְּכֹרָתְךָ** – לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת. אָמַר יַעֲקֹב: אֵין רָשָׁע זֶה כְּדַאי שֶׁיַּקְרִיב לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וַיֹּ֣אמֶר עֵשָׂ֔ו הִנֵּ֥ה אָנֹכִ֖י הוֹלֵ֣ךְ לָמ֑וּת וְלָמָּ֥ה־זֶ֛ה לִ֥י בְכֹרָֽה׃	וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵיל לְמָמֵת וּלְמָא דְּנָן לִי בְּכִירוּתָא׃

הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת – אָמַר עֵשָׂו: מַה טִּיבָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זוֹ? אָמַר לוֹ כַּמָּה אֲזָהָרוֹת וְעוֹנָשִׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִין בָּהּ. כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: "אֵלּוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה:...שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ". אָמַר: אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוּת עַל יָדָהּ, אִם כֵּן מַה חֵפֶץ לִי בָּהּ?

וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֔ב הִשָּׁבְעָ֥ה לִ֖י כַּיּ֑וֹם וַיִּשָּׁבַ֥ע לוֹ֙ וַיִּמְכֹּ֣ר אֶת־בְּכֹרָתוֹ֔ לְיַעֲקֹֽב׃	וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּים לִי כְּיוֹם דְּלֵהֵי וְקַיֵּים לֵיהּ וְזַבִּין יָת בְּכִירוּתֵיהּ לְיַעֲקֹב׃

וְיַעֲקֹ֞ב נָתַ֤ן לְעֵשָׂו֙ לֶ֣חֶם וּנְזִ֣יד עֲדָשִׁ֔ים וַיֹּ֥אכַל וַיֵּ֖שְׁתְּ וַיָּ֣קָם וַיֵּ֑לֶךְ וַיִּבֶ֖ז עֵשָׂ֥ו אֶת־הַבְּכֹרָֽה׃	וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לְחֵם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַאֲכַל וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו יָת בְּכִירוּתָא׃

וַיִּבֶז עֵשָׂו – הֵעִיד הַכָּתוּב עַל רִשְׁעוֹ, שֶׁבִּזָּה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם.

וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה:	וַהֲוָה כַפְנָא בְּאַרְעָא בָּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דַּהֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוָת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דְּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר:
וַיֵּרָא אֵלָיו יְ־הוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:	וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵיחוֹת לְמִצְרַיִם שְׁרִי בְּאַרְעָא דְּאֵימַר לָךְ:

אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה – שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לָרֶדֶת מִצְרַיְמָה, כְּמוֹ שֶׁיָּרַד אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב. אָמַר לוֹ: "אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה", שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה, וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לָךְ.

גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:	דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וְיֵהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ וַאֲבָרְכִינָךְ אֲרֵי לָךְ וְלִבְנָךְ אֶתֵּין יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וַאֲקַיֵּים יָת קְיָמָא דְּקַיֵּימִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ:

הָאֵל – כְּמוֹ "הָאֱלָה".

וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:	וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּין לִבְנָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ – אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ: יְהֵא זַרְעֲךָ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק. וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן: "בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ...". וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מְצִינוּ כֵּן: "וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה", שֶׁהַמְקַלֵּל שׁוֹנְאוֹ אוֹמֵר: תְּהֵא כְּפִלּוֹנִית. וְכֵן: "וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹמֵר: אֲהֵא כְּפִלּוֹנִי אִם עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ.

עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי:	חֲלָף דְּקַבֵּיל אַבְרָהָם לְמֵימְרִי וּנְטַר מַטְרַת מֵימְרִי פִּקּוּדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתָי:

שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי – כְּשֶׁנִּסִּיתִי אוֹתוֹ. **וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי** – גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה עַל הָאַזְהָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּגוֹן: שְׁנֵיּוֹת לָעֲרָיוֹת וּשְׁבוּת לַשַּׁבָּת. **מִצְוֹתַי** – דְּבָרִים שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ רְאוּיִין הֵם לְהִצְטַוּוֹת, כְּגוֹן: גָּזֵל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. **חֻקּוֹתַי** – דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעְטְנֵז, שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר, אֶלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ וְחֻקּוֹתָיו עַל עֶבְדָּיו. **וְתוֹרֹתָי** – לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינָי.

שני — פָּרָשַׁת גְּרָר

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר:	וִיתֵיב יִצְחָק בִּגְרָר:
וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא:	וּשְׁאִילוּ אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל עֵיסַק אִתְּתֵיהּ וַאֲמַר אֲחָת הִיא אֲרֵי דְּחֵיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יִקְטְלוּנַנִי אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא:

לְאִשְׁתּוֹ – עַל אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ: "אִמְרִי לִי אָחֹת הוּא".

וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:	וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵיהּ תַּמָּן יוֹמַיָּא וְאִסְתַּכִּי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דְּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חַרְכָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּיךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵיהּ:

כִּי אָרְכוּ – אָמַר: מֵעַתָּה אֵין לִי לִדְאוֹג, מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁיו, וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמָר. **וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ...** – רָאָהוּ מְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ.

וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ:	וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵיכְדֵין אֲמַרְתְּ אֲחָת הִיא וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמַרִית דִּלְמָא אֶתְקְטִיל עֲלַהּ:

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָא דָּא עֲבַדְתְּ לַנָא כְּזְעִיר פּוֹן שְׁכִיב דְּמִיַּחַד בְּעַמָּא יָת אִתְּתָךְ וְאֵיתֵיתָא עֲלַנָא חוֹבָא:

אַחַד הָעָם – הַמְיוּחָד בָּעָם,, זֶה הַמֶּלֶךְ. **וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם** – אִם שָׁכַב כְּבָר, הֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם.

וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:	וּפְקִיד אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמֵימַר דְּיַנְזִיק לְגוּבְרָא הָדֵין וּלְאִתְּתֵיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל:
וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהֲוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְ־הוָה:	וְזָרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא הַהִיא עַל חַד מְאָה בְּדְשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵיהּ יְיָ:

בָּאָרֶץ הַהִוא – אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ, כְּאֶרֶץ שִׁבְעָה גוֹיִם. **בַּשָּׁנָה הַהִוא** – אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּתִקָּנָהּ, שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רָעָבוֹן. **בָּאָרֶץ הַהִוא, בַּשָּׁנָה הַהִוא** – שְׁנֵיהֶם לָמָּה? לוֹמַר שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה. **מֵאָה שְׁעָרִים** – שֶׁאֲמָדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאֲמָדוּהָ מֵאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: אֹמֶד זֶה לְמַעֲשֵׂרוֹת הָיָה.

שלישי

וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד:	וּרְבָא גּוּבְרָא וַאֲזַל אָזֵיל סָגֵי וְרַבֵּי עַד דְּרָבָא לַחְדָּא:

כִּי גָדַל מְאֹד – שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: זֶבֶל פִּרְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק, וְלֹא כַסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ.

וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:	וַהֲוָה לֵיהּ גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תּוֹרֵי וַעֲבַדָּה סַגִּי וְקַנִּיאוּ בֵּיהּ פְּלִשְׁתָּאֵי:

וַעֲבֻדָּה רַבָּה – פְּעֻלָּה רַבָּה, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז אובריינ"א). "עֲבוֹדָה" מַשְׁמָע עֲבוֹדָה אַחַת, "עֲבֻדָּה" מַשְׁמַע פְּעֻלָּה רַבָּה.

וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר:	וְכָל בֵּירֵי דַּחֲפַרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טָמוּנִין פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלוֹנִין עַפְרָא:

סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים – מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: תַּקָּלָה הֵם לָנוּ מִפְּנֵי הַגְּיָסוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ. "טָמוּנִין פְּלִשְׁתָּאֵי" לְשׁוֹן סְתִימָה, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: "מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב".

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד:	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אִיזֵיל מֵעִמָּנָא אֲרֵי תְקֵיפְתְּ מִנָּנָא לַחְדָּא:

וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:	וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחְלָא דִּגְרָר וִיתֵיב תַּמָּן:

בְּנַחַל גְּרָר – רָחוֹק מִן הָעִיר.

וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו:	וְתָב יִצְחָק וַחֲפַר יָת בֵּירֵי דְמַיָּא דַּחֲפַרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי וְטָמוּנִין פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהוֹן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דַּהֲוָה קָרֵי לְהוֹן אֲבוּהִי:

וַיָּשָׁב... וַיַּחְפֹּר – הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו, וּפְלִשְׁתִּים סִתְּמוּם מִקּוֹדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר – חָזַר וַחֲפָרָן.

וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:	וַחֲפַרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחְלָא וְאַשְׁכַּחוּ תַּמָּן בֵּיר דְּמַיִין נָבְעִין:
וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:	וּנְצוֹ רָעֲוָותָא דִּגְרָר עִם רָעֲוָותָא דְּיִצְחָק לְמֵימַר דִּילָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמַהּ דְּבֵירָא עֵשָׂק אֲרֵי אִתְעַסָּקוּ עִמֵּיהּ:

עֵשָׂק – עֲרָעוּר. **כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ** – נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעַרְעוּר.

וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה:	וַחֲפַרוּ בֵּיר אָחֳרִי וּנְצוֹ אַף עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָה:

שִׂטְנָה – נוישימינ"ט.

וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְ־הוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ:	וְאִסְתַּלַק מִתַּמָּן וַחֲפַר בֵּיר אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ רְחוֹבוֹת וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן אַפְתִּי יְיָ לַנָא וְנִפּוֹשׁ בְּאַרְעָא:

וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ – כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְנִפּוֹשׁ בְּאַרְעָא".

רביעי

וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:	וּסְלִיק מִתַּמָּן לִבְאֵר שָׁבַע:
וַיֵּרָא אֵלָיו יְ־הוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱ־לֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי:	וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱ־לָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אָבוּךְ לָא תִּדְחַל אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי וַאֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי:
וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְ־הוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלֶו וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר:	וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַּיְיָ וּפַרְסֵיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ וּכְרוֹ תַּמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא:

פָּרָשַׁת שְׁבוּעַת פְּלִשְׁתִּים

וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ:	וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵיהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מַרְחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ:

וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ – כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְסִיעַת מַרְחֲמוֹהִי", סִיעַת מַאוֹהֲבָיו. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין "מֵרֵעֵהוּ" מ"ם מִיסּוֹד הַתֵּיבָה, כְּמוֹ "שְׁלִשִׁים מֵרֵעִים" דְּשִׁמְשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תֵּיבַת "וַאֲחֻזַּת" דְּבוּקָה. אֲבָל אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן, "סִיעַת אוֹהֲבָיו", שֶׁאִם כֵּן כָּל סִיעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיךְ עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים. לָכֵן יֵשׁ לְפָתְרוֹ בַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן. וְאַל תִּתְמַהּ עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ תֵּיבָה סְמוּכָה, יֵשׁ דּוּגְמָתָהּ בַּמִּקְרָא: "עֻזָּרַת מִצָּר", "וּשְׁכֶרֶת וְלֹא מָיִן". **אֲחֻזַּת** – לְשׁוֹן קְבוּצָה וַאֲגֻדָּה, שֶׁנֶּאֱחָזִין יָחַד.

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם:	וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָדִּין אֲתֵיתוֹן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוֹן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְוָתְכוֹן:
וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְ־הוָה ׀ עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ:	וַאֲמַרוּ מִחְזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעֲדָךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא דַּהֲוָת בֵּין אֲבָהָתַנָא בֵּינַנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ:

רָאוֹ רָאִינוּ – "רָאוֹ" בְּאָבִיךָ, "רָאִינוּ" בָּךְ. **תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ...** – הָאָלָה אֲשֶׁר "בֵּינוֹתֵינוּ" מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה **בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ** –.

אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגָעֻנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלְּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְ־הוָה:	אִם תַּעֲבִיד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דְּלָא אַנְזִיקְנָךְ וּכְמָא דַּעֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוֹד טָב וְשַׁלַּחְנָךְ בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא דַּיְיָ:

לֹא נְגָעֻנוּךָ – כְּשֶׁאָמְרוּ לְךָ "לֵךְ מֵעִמָּנוּ". **אַתָּה** – גַּם אַתָּה עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵן.

חמישי

וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:	וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ:
וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלַּח יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם:	וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא וְקַיִּימוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְוָתֵיהּ בְּשָׁלָם:
וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם:	וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוִּיאוּ לֵיהּ עַל עֵיסָק בֵּירָא דַּחֲפָרוּ וַאֲמַרוּ לֵיהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא:
וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה:	וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמַהּ דְּקַרְתָּא בְּאֵר שָׁבַע עַד יוֹמָא הָדֵין:

שִׁבְעָה – עַל שֵׁם הַבְּרִית.

וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי:	וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה:

בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה – עֶשְׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר". הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב, פּוֹשֵׁט טְלָפָיו, לוֹמַר: רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר! כָּךְ אֵלּוּ גּוֹזְלִים וְחוֹמְסִים וּמַרְאִים עַצְמָם כְּשֵׁרִים. כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת יַד בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָם. כְּשֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים אָמַר: אַבָּא בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה נָשָׂא אִשָּׁה, אַף אֲנִי כֵּן.

וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה:	**וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמַרְגְּזָן עַל מֵימַר יְצְחָק וְרִבְקָה:**

מֹורַת רוּחַ – לְשׁוֹן הַמְרָאוּת רוּחַ, כְּמוֹ: "מַמְרִים הֱיִיתֶם". כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִיס וּלְעַצְּבוֹן **לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה**, שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עֲבוֹדָה זָרָה.

וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו ׀ בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:	**וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחְזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵיהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵיהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵיהּ הָאֲנָא:**

וַתִּכְהֶיןָ – בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ. דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחֲטוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם, וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְהָיוּ בוֹכִים, וְיָרְדוּ דְּמָעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו. לְפִיכָךְ כָּהוּ עֵינָיו. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּטּוֹל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת.

וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:	**וַאֲמַר הָא כְעַן סֵיבִית לֵית אֲנָא יָדַע יוֹם מוֹתִי:**

לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי – אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: אִם מַגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו, יֵדַאג חֲמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵיהֶן וְחָמֵשׁ לְאַחַר כֵּן. וְיִצְחָק הָיָה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ. אָמַר: שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי אֲנִי מַגִּיעַ, וְהִיא מֵתָה בַּת מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע, וַהֲרֵינִי בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים סָמוּךְ לְפִרְקָהּ? לְפִיכָךְ **לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי** – שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי, שֶׁמָּא לְפֶרֶק אַבָּא.

וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צֵידָה:	**וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סִיפָּךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוֹק לְחַקְלָא וְצוּד לִי צֵידָא:**

שָׂא נָא – לְשׁוֹן הַשְׁחָזָה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: "אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין, אֲבָל מַשִּׂיאָה עַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ" – חַדֵּד סַכִּינְךָ וּשְׁחוֹט יָפָה, שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֵנִי נְבֵלָה. **תֶּלְיְךָ** – חַרְבְּךָ שֶׁדָּרָךְ לִתְלוֹתָהּ. **וְצוּדָה לִי** – מִן הַהֶפְקֵר וְלֹא מִן הַגָּזֵל.

וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֲלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:	**וַעֲבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְרַחֵימִית וְאַעֵיל לִי וְאֵיכוֹל בְּדִיל דִּתְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֲמוּת:**

וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא:	**וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרֵיהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמִצַּד צֵידָא לְאֵיתָאָה:**

לָצוּד צַיִד לְהָבִיא – מַהוּ "לְהָבִיא"? אִם לֹא יִמְצָא צַיִד, יָבִיא מִן הַגָּזֵל.

וְרִבְקָה אֲמָרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר:	**וְרִבְקָה אֲמַרַת לְיַעֲקֹב בְּרַהּ לֵאמֹר הָא שְׁמַעֵית מִן אֲבוּךְ מְמַלֵּיל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ לְמֵימַר:**

הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֲלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְ־הוָה לִפְנֵי מוֹתִי:	**אֵיתַא לִי צֵידָא וַעֲבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוֹל וַאֲבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי:**

לִפְנֵי ה' – בְּרִשׁוּתוֹ, שֶׁיִּסְכִּים עַל יָדִי.

וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ:	**וּכְעַן בְּרִי קַבֵּיל מִנִּי לְמָא דַאֲנָא מְפַקֵּדָא יָתָךְ:**

לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב:	**אִיזֵיל כְּעַן לְעָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גְּדָיֵי עִזִּין טָבִין וְאֶעְבֵּיד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לַאֲבוּךְ כְּמָא דְרַחֵים:**

וְקַח לִי – מִשֶּׁלִּי הֵם וְאֵינָם גָּזֵל, שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ יִצְחָק בִּכְתֻבָּתָהּ לְטוֹל שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים בְּכָל יוֹם. **שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים** – וְכִי שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָל שֶׁל יִצְחָק? אֶלָּא פֶּסַח הָיָה, הָאֶחָד הַקָּרִיב לְפִסְחוֹ, וְהָאֶחָד עָשָׂה מַטְעַמִּים; בְּפִרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. **כַּאֲשֶׁר אָהֵב** – כִּי טַעַם הַגְּדִי כְּטַעַם הַצְּבִי.

וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:	**וְתַעֵיל לַאֲבוּךְ וְייֵכוֹל בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵיהּ:**

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק:	**וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּיהּ הָא עֵשָׂו אַחִי גְּבַר סַעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ:**

אִישׁ שָׂעִר – בַּעַל שֵׂעָר.

אוּלַי יְמַשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה:	מָאם יְמוּשְׁנַנִי אַבָּא וְאֵיהֵי בְּעֵינוֹהִי כִּמְתְלָעֵב וְאַיְתִי עָלַי לְוָטִין וְלָא בִרְכָן:

יְמַשֵּׁנִי – כְּמוֹ "מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם".

וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי:	וַאֲמַרַת לֵיהּ אִמֵּיהּ עֲלַי אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה דְּלָא יֵיתוֹן לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי בְּרַם קַבֵּיל מִנִּי וְאֵיזֵיל סַב לִי:
וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו:	וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּיהּ וַעֲבַדַת אִמֵּיהּ תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרָחֲמִים אֲבוּהִי:
וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן:	וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא דַּכְיָיתָא דְּעִמַּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא:

חַמֻּדֹת – הַנְקִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ "דַּכְיָיתָא". דָּבָר אַחֵר: שֶׁחָמַד אוֹתָן מִן נִמְרוֹד. אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת – וַהֲלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא מַפְקִיד אֵצֶל אִמּוֹ? אֶלָּא שֶׁהָיָה בָּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן.

וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו:	וְיָת מַשְׁכֵּי דְּגְדֵי בְנֵי עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוְּרֵיהּ:
וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ:	וִיהַבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא וְיָת לַחְמָא דַּעֲבַדַת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרַהּ:
וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֻּנִי מִי אַתָּה בְּנִי:	וְעָאל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָאֲנָא מַן אַתְּ בְּרִי:
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִי נַפְשֶׁךָ:	וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבַדִית כְּמָא דְמַלֵּילְתָּא עִמִּי קוּם כְּעַן אִסְתְּחַר וֶאֱכוֹל מִצֵּידִי בְּדִיל דְּתִתְבָּרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ:

אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ – אָנֹכִי הַמֵּבִיא לְךָ, וְעֵשָׂו הוּא בְּכוֹרֶךָ. עָשִׂיתִי – כַּמָּה דְּבָרִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי. שְׁבָה – לְשׁוֹן מֵסֵב עַל הַשֻּׁלְחָן, לָכֵךְ מְתַרְגֵּם "אִסְתְּחַר".

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ לְפָנָי:	וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵיהּ מָא דֵין אוֹחְיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זְמִין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי:
וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא:	וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרַב כְּעַן וַאֲמוּשִׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא:

גְּשָׁה נָּא וַאֲמֻשְׁךָ – אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ: אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שָׁם שָׂמִים שָׂגוּר בְּפִיו, וְזֶה אָמַר: "כִּי הִקְרָה ה' אֱ־לֹהֶיךָ".

וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו:	וּקְרִיב יַעֲקֹב לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי וּמְשֵׁשֵׁהּ וַאֲמַר קָלָא קָלֵיהּ דְּיַעֲקֹב וִידַיָּא יְדֵי עֵשָׂו:

קוֹל יַעֲקֹב – שְׁמַדַּבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים: "קוּם נָא". אֲבָל עֵשָׂו בִּלְשׁוֹן קַנְטוּרְיָא דִּבֶּר: "יְקוּם אָבִי".

וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ:	וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵיהּ אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אַחוּהִי סַעֲרָנִין וּבָרְכֵיהּ:
וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי:	וַאֲמַר אַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר אֲנָא:

וַיֹּאמֶר אָנִי – לֹא אָמַר "אֲנִי עֵשָׂו" אֶלָּא "אָנִי".

וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיֵּשְׁתְּ:	וַאֲמַר קָרֵיב לִי וְאֵיכוֹל מִצֵּידָא דִּבְרִי בְּדִיל דִּתְבָּרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵיהּ וַאֲכַל וְאַעֲיֵל לֵיהּ חַמְרָא וּשְׁתִי:

וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְּנִי:	וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק אַבוּהִי קָרֵב כְּעַן וְשַׁק לִי בְּרִי:
וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְ־הוָה:	וּקְרֵיב וְנַשֵּׁיק לֵיהּ וַאֲרִיחַ יָת רֵיחַ לְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵיהּ וַאֲמַר חֲזִי רֵיחָא דִּבְרִי כְּרֵיחַ חַקְלָא דְּבָרְכֵיהּ יְיָ:

וַיָּרַח... – וַהֲלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשֶּׁטֶף הָעִזִּים? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנַס עִמּוֹ רֵיחַ גַּן עֵדֶן. **כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'** – שֶׁנָּתַן בּוֹ רֵיחַ טוֹב, וְזֶהוּ שָׂדֶה תַּפּוּחִים. כָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

שישי

וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱ־לֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ:	וְיִתֵּין לָךְ יְיָ מִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא וּמִטוּבָא דְּאַרְעָא וְסַגִּיּוּת עֲבוּר וַחֲמַר:
יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ:	יִפְלְחוּנָךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדָן לָךְ לְאֻמִּים הֱוֵה רַב לַאֲחָךְ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ לִיטָךְ יְהוֹן לִיטִין וּבְרִיכָךְ יְהוֹן בְּרִיכִין:

בְּנֵי אִמֶּךָ – וַיַּעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה "בְּנֵי אָבִיךָ", לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מִכַּמָּה אִמָּהוֹת. וְכַאן שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת, אָמַר: "בְּנֵי אִמֶּךָ". **אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ** – וּבִבְלְעָם הוּא אוֹמֵר: "מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר"? הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּתָם יִסּוּרִים וְסוֹפָן שַׁלְוָה, וְאוֹרְרֵיהֶם וּמְצַעֲרֵיהֶם קוֹדְמִים לְמְבָרְכֵיהֶם, לְפִיכָךְ יִצְחָק הִקְדִּים קִלָּלַת אוֹרְרִים לִבְרַכַּת מְבָרְכִים. וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין, לְפִיכָךְ בִּלְעָם הִקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ:	וַהֲוָה כַּד שֵׁישֵׁי יִצְחָק לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפָּק נְפַק יַעֲקֹב מִן קֳדָם יִצְחָק אַבוּהִי וְעֵשָׂו אָחוּהִי עָאל מִצֵּידֵיהּ:

יָצֹא יָצָא – זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא.

וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרֲכַנִי נַפְשֶׁךָ:	וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאַעִיל לַאֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יְקוּם אַבָּא וְייֵכוֹל מִצֵּידָא דִּבְרֵיהּ בְּדִיל דִּתְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ:
וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו:	וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק אַבוּהִי מַן אַתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו:
וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה:	וּתְוַהּ יִצְחָק תִּוָּהָא רַבָּא עַד לַחְדָּא וַאֲמַר מַן הוּא דֵּיכִי דְּצָד צֵידָא וְאַעִיל לִי וַאֲכַלִית מִכּוֹלָּא עַד לָא תֵּיעוֹל וּבָרֵיכְתֵּיהּ אַף בְּרִיךְ יְהֵי:

וַיֶּחֱרַד – כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּתְוַהּ", לְשׁוֹן תְּמִיָּה. וּמִדְרָשׁוֹ: רָאָה גֵּיהִנֹּם פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו. **מִי אֵפוֹא** – לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ, מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְּבָרִים: "אֵפוֹא" – אַיֵּה פֹּה, מִי הוּא וְאֵיפֹה הוּא "הַצָּד צַיִד"? מִכָּל טְעָמִים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לִטְעוֹם, טָעַמְתִּי בּוֹ. **גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה** – שֶׁלֹּא תֹאמַר: אִלּוּלֵי שֶׁרָמָה יַעֲקֹב לְאָבִיו, לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת. לָכֵן הִסְכִּים וּבֵרְכוֹ מִדַּעְתּוֹ.

כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי:	כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת פִּתְגָמֵי אַבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחְדָּא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרִיכְנִי אַף לִי אַבָּא:
וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ:	וַאֲמַר עָאל אַחוּךְ בְּחָכְמָא וְקַבֵּיל בִּרְכָתָךְ:

בְּמִרְמָה – בְּחָכְמָה.

וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִי בְּרָכָה:	וַאֲמַר יָאוּת קָרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְחַכְמָנִי דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת בְּכִירוּתִי נְסִיב וְהָא כְעַן קַבֵּיל בִּרְכָתִי וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתְּ לִי בִּרְכָא:

הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ – לְשׁוֹן תֵּימָה הוּא, כְּמוֹ "הֲכִי אָחִי אַתָּה": שֶׁמָּא לְכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב עַל שֵׁם סוֹפוֹ, שֶׁהוּא עָתִיד לְעָקְבֵנִי? תַּנְחוּמָא: לָמָּה חָרַד יִצְחָק? אָמַר: שֶׁמָּא עָוֹן יֵשׁ בִּי, שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן לִפְנֵי גָדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֵדֶר הַיַּחַס? הִתְחִיל עֵשָׂו מְצַעֵר: "וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם"! אָמַר לוֹ אָבִיו: מָה עָשָׂה לְךָ? אָמַר לוֹ: "אֶת בְּכֹרָתִי לָקָח". אָמַר: בְּכָךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרַד שֶׁמָּא עִבַּרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין. עַכְשָׁיו לַבְּכוֹר בֵּרַכְתִּי – "גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה". **וַיַּעְקְבֵנִי** – כְּתַרְגּוּמוֹ "וְכָמַנִי", אֲרַבַנִי. "וְאָרַב", "וְיִכְמוֹן". וְיֵשׁ מְתַרְגְּמִין "וְחַכְמַנִי", נִתְחַכֵּם לִי. **אָצַלְתָּ** – לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, כְּמוֹ "וַיַּאְצֵל".

וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי:

וַאֲתִיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵיהּ עִלָּוָךְ וְיָת כָּל אֲחוֹהִי יְהַבִית לֵיהּ לְעַבְדִין וּבַעֲבוּר וּבַחֲמַר סְעַדְתֵּיהּ וְלָךְ כְּעַן מָא אַעְבֵּיד בְּרִי:

הֵן גְּבִיר – בְּרָכָה זוֹ שִׁבְעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רִאשׁוֹנָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: מַה תּוֹעֶלֶת לְךָ בִּבְרָכָה? אִם תִּקּוּנָה נְכָסִים שֶׁלּוֹ הֵם, שֶׁהֲרֵי "גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ", וּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ. **וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה** – אַיֵּה אֵיפֹה אֲבַקֵּשׁ מַה לַּעֲשׂוֹת לָךְ?

וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ:

וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הֲבִרְכָתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵיכְנִי אַף לִי אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵיהּ וּבְכָא:

הַבְּרָכָה אַחַת – ה"א זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תְּמִיָּה, כְּמוֹ: "הַבְּמַחֲנִים", "הַשְּׁמָנָה הִיא", "הַכְּמוֹת נָבָל".

וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל:

וַאֲתִיב יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר אֲלֵיהּ הָא מִטוּבָא דְּאַרְעָא יְהֵי מוֹתְבָךְ וּמִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָּא:

מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ... – זוֹ אִיטַלְיָאה שֶׁל יָוָן.

וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ:

וְעַל חַרְבָּךְ תֵּיחֵי וְיָת אָחוּךְ תִּפְלַח וִיהֵי כַּד יִעְבְּרוּן בְּנוֹהִי עַל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא וְתַעְדֵּי נִירֵיהּ מֵעַל צַוָּארָךְ:

וְעַל חַרְבְּךָ – כְּמוֹ "בְּחַרְבְּךָ". יֵשׁ "עַל" בִּמְקוֹם בֵּי"ת, כְּמוֹ: "עֲמָדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם", בְּחַרְבְּכֶם; "עַל צִבְאֹתָם", בְּצִבְאֹתָם. **תָּרִיד** – לְשׁוֹן צַעַר, כְּמוֹ: "אָרִיד בְּשִׂיחִי". כְּלוֹמַר: כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה, וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנָּטַל, **וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ**....

וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי:

וּנְטַר עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל בִּרְכָתָא דְּבָרְכֵיהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּיהּ יִקָּרְבוּן יוֹמֵי אֲבֵלִיהּ דְּאַבָּא וְאֶקְטוֹל יָת יַעֲקֹב אָחִי:

יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי – כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁלֹּא אֲצַעֵר אֶת אַבָּא. וּמִדְרָשׁוֹ אַגָּדָה לְכַמָּה פָּנִים יֵשׁ.

וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ:

וְאִתְחַוִּא לְרִבְקָה יָת פִּתְגָמֵי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא וּשְׁלַחַת וּקְרָת לְיַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא וַאֲמַרַת לֵיהּ הָא עֵשָׂו אֲחוּךְ מִתְנַחֵם לָךְ לְמִקְטְלָךְ:

וַיֻּגַּד לְרִבְקָה – בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֻגַּד לָהּ מַה שֶּׁעָשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ. **מִתְנַחֵם לְךָ** – נֶחָם עַל הָאֲחָוָה לַחְשׁוֹב מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת לְהִתְנַכֵּר לְךָ וּלְהָרְגְךָ. וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה: כְּבָר אַתָּה מֵת בְּעֵינָיו, וְשָׂתָה עָלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ לְשׁוֹן תַּנְחוּמִים, מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ.

וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה:

וּכְעַן בְּרִי קַבֵּיל מִנִּי וְקוּם אִיזֵיל לָךְ לְוָת לָבָן אַחִי לְחָרָן:

וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:

וְתִתֵּיב עִמֵּיהּ יוֹמִין זְעִירִין עַד דְּתִתוּב חֵמְתָא דַּאֲחוּךְ:

אֲחָדִים – מוּעָטִים.

עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:

עַד דְּיִתוּב רוּגְזָא דַּאֲחוּךְ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת דַּעֲבַדְתְּ לֵיהּ וְאֶשְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן לְמָא אֶתְכּוֹל אַף תַּרְוֵיכוֹן יוֹמָא חַד:

לָמָּה אֶשְׁכַּל – אֶהְיֶה שְׁכוּלָה מִשְּׁנֵיכֶם, הַקּוֹבֵר אֶת בָּנָיו קָרוּי "שָׁכוּל". וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר: "כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכָלְתִּי". **גַּם שְׁנֵיכֶם** – אִם יָקוּם עָלֶיךָ וְאַתָּה תַּהַרְגֶנּוּ, יַעַמְדוּ בָּנָיו וְיַהַרְגוּךָ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרְקָה בָּהּ, וְנִתְנַבְּאָה שֶׁבְּיוֹם אֶחָד יָמוּתוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּפֶרֶק "הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ".

וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קָצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים:

וַאֲמַרַת רִבְקָה לְיִצְחָק עַקִּית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנָת חִתָּאָה אִם נָסֵיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנָת חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנָת אַרְעָא לְמָא לִי חַיִּין:

קָצְתִּי בְחַיַּי – מָאַסְתִּי בְחַיַּי.

וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:	וְקָרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבָרִיךְ יָתֵיהּ וּפַקֵּדֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ לָא תִּסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן:
קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:	קוּם אִיזֵיל לְפַדַּן דַּאֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְּאִמָּךְ וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנָת לָבָן אֲחוּהָא דְּאִמָּךְ:

פַּדֶּנָה – כְּמוֹ "לְפַדָּן". **בֵּיתָה בְתוּאֵל** – לְבֵית בְּתוּאֵל, כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לַמ"ד בִּתְחִלָּתָהּ הִטִּיל לָהּ ה"א בְּסוֹפָהּ.

וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים:	וְאֵל שַׁדַּי יְבָרִיךְ יָתָךְ וְיַפְשִׁנָּךְ וְיַסְגִּינָךְ וּתְהֵי לְכְנִשְׁת שִׁבְטִין:
וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:	וְיִתֵּין לָךְ יָת בִּרְכָתָא דְּאַבְרָהָם לָךְ וְלִבְנָךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת אַרַע תּוֹתָבוּתָךְ דִּיהַב יְיָ לְאַבְרָהָם:

וְאֵל שַׁדַּי – מִי שֶׁ-דַּי בְּבִרְכוֹתָיו לַמִּתְבָּרְכִין מִפִּיו יְבָרֵךְ אוֹתְךָ.

אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם – שֶׁאָמַר לוֹ: "וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל", "וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ" – יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת אֲמוּרוֹת בְּשִׁבִילְךָ: מִמְּךָ יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמְּבוֹרָךְ.

שביעי

וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:	וּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן דַּאֲרָם לְוָת לָבָן בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְּרִבְקָה אִמֵּיהּ דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו:
וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:	וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָרִיךְ יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵיהּ לְפַדַּן דַּאֲרָם לְמִסַּב לֵיהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא בְּדִבָּרְכוּתֵיהּ יָתֵיהּ וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר לָא תִּסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן:
וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:	וְקַבֵּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּיהּ וַאֲזַל לְפַדַּן דַּאֲרָם:

וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב – מְחֻבָּר לָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה: "וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק...", וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְהָלַךְ פַּדָּנָה אֲרָם, וְכִי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן – וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל.

וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו:	וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִישָׁן בְּנָת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי:
וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת ׀ בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:	וַאֲזַל עֵשָׂו לְוָת יִשְׁמָעֵאל וּנְסִיב יָת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵיהּ דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵיהּ לְאִתּוּ:

אֲחוֹת נְבָיוֹת – מִמִּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּת יִשְׁמָעֵאל", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא "אֲחוֹת נְבָיוֹת"? אֶלָּא לְמִדְנוּ שֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל מִשֶּׁיִּעֲדָהּ לְעַשָׂו קֹדֶם נִשּׂוּאֶיהָ, וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אָחִיהָ. וְלִמְּדָנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן שִׁבְעִים וְאַרְבַּע שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב, שֶׁאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה גָּדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק: "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם" – הֲרֵי שִׁבְעִים וְאַרְבַּע. וּשְׁנוֹתָיו הָיוּ מֵאָה וּשְׁלוֹשִׁים וְשָׁבַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל...". נִמְצָא יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים הָיָה. וְלָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית עֵבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַאֲחַר כָּךְ הָלַךְ לְחָרָן, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁהָה בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לֵידָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ", וּשְׁכַר הַצֹּאן מְשֻׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף...". וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם תֵּשַׁע שָׁנִים, שֶׁבַע שֶׁל שָׂבָע וּשְׁתַּיִם שֶׁל רָעָב, וְיַעֲקֹב אָמַר לְפַרְעֹה: "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלוֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה". צֵא וַחֲשׁוֹב אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לֵידַת יוֹסֵף, וּשְׁלוֹשִׁים שֶׁל יוֹסֵף, וְתֵשַׁע מִשֶּׁמָּלַךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב – הֲרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׁלוֹשׁ. וּכְשֶׁפֵּרֵשׁ מֵאָבִיו הָיָה בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלוֹשׁ – הֲרֵי מֵאָה וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְהוּא אוֹמֵר "שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", הֲרֵי חֲסֵרִים אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנִים! הָא לְמַדְתָּ שֶׁאַחַר שֶׁקִּבֵּל הַבְּרָכוֹת נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנִים. **עַל נָשָׁיו** – הוֹסִיף רִשְׁעָה עַל רִשְׁעָתוֹ, שֶׁלֹּא גֵּרֵשׁ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת.

כא בֶּן־שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ
וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ
חֶפְצִי־בָהּ: בוַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָה כְּתוֹעֲבֹת
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְ־הוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
גוַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר אִבַּד חִזְקִיָּהוּ אָבִיו
וַיָּקֶם מִזְבְּחֹת לַבַּעַל וַיַּעַשׂ אֲשֵׁרָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם
וַיַּעֲבֹד אֹתָם: דוּבָנָה מִזְבְּחֹת בְּבֵית יְ־הוָה אֲשֶׁר
אָמַר יְ־הוָה בִּירוּשָׁלַם אָשִׂים אֶת־שְׁמִי: הוַיִּבֶן
מִזְבְּחוֹת לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־
יְ־הוָה: וְהֶעֱבִיר אֶת־בְּנוֹ בָּאֵשׁ וְעוֹנֵן וְנִחֵשׁ וְעָשָׂה
אוֹב וְיִדְּעֹנִים הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָה
לְהַכְעִיס: זוַיָּשֶׂם אֶת־פֶּסֶל הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה
בַּבַּיִת אֲשֶׁר אָמַר יְ־הוָה אֶל־דָּוִד וְאֶל־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ
בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת־שְׁמִי לְעוֹלָם: חוְלֹא אֹסִיף
לְהָנִיד רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבוֹתָם רַק ו אִם־יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוִּיתִים וּלְכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה אֹתָם עַבְדִּי
מֹשֶׁה: טוְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּתְעֵם מְנַשֶּׁה לַעֲשׂוֹת אֶת־
הָרָע מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְ־הוָה מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יוַיְדַבֵּר יְ־הוָה בְּיַד־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים
לֵאמֹר: יאיַעַן אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ־יְהוּדָה
הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה הֵרַע מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר לְפָנָיו וַיַּחֲטֵא גַּם־אֶת־יְהוּדָה בְּגִלּוּלָיו: יבלָכֵן
כֹּה־אָמַר יְ־הוָה אֱ־לֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה
עַל־יְרוּשָׁלַם וִיהוּדָה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָהּ תְּצַלֶּנָה
שְׁתֵּי אָזְנָיו: גוְנָטִיתִי עַל־יְרוּשָׁלַם אֶת קָו שֹׁמְרוֹן
וְאֶת־מִשְׁקֹלֶת בֵּית אַחְאָב וּמָחִיתִי אֶת־יְרוּשָׁלַם
כַּאֲשֶׁר־יִמְחֶה אֶת־הַצַּלַּחַת מָחָה וְהָפַךְ עַל־פָּנֶיהָ:
דוְנָטַשְׁתִּי אֶת שְׁאֵרִית נַחֲלָתִי וּנְתַתִּים בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וְהָיוּ לְבַז וְלִמְשִׁסָּה לְכָל־אֹיְבֵיהֶם: טיַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ
אֶת־הָרַע בְּעֵינַי וַיִּהְיוּ מַכְעִסִים אֹתִי מִן־הַיּוֹם
אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה: יוגַם
דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר־מִלֵּא
אֶת־יְרוּשָׁלַם פֶּה לָפֶה לְבַד מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא
אֶת־יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָה: יאוְיֶתֶר
דִּבְרֵי מְנַשֶּׁה וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יְהוּדָה: יבוַיִּשְׁכַּב מְנַשֶּׁה עִם־אֲבֹתָיו וַיְקַבֵּר בְּגַן־
בֵּיתוֹ בְּגַן־עֻזָּא וַיִּמְלֹךְ אָמוֹן בְּנוֹ תַּחְתָּיו: יגבֶּן־
עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אָמוֹן בְּמָלְכוֹ וּשְׁתַּיִם שָׁנִים
מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ מְשֻׁלֶּמֶת בַּת־חָרוּץ מִן־
יָטְבָה: דוַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
מְנַשֶּׁה אָבִיו: הוַיֵּלֶךְ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־הָלַךְ אָבִיו
וַיַּעֲבֹד אֶת־הַגִּלֻּלִים אֲשֶׁר עָבַד אָבִיו וַיִּשְׁתַּחוּ
לָהֶם: ווַיַּעֲזֹב אֶת־יְ־הוָה אֱ־לֹהֵי אֲבֹתָיו וְלֹא הָלַךְ
בְּדֶרֶךְ יְ־הוָה: זוַיַּקְשְׁרוּ עַבְדֵי־אָמוֹן עָלָיו וַיָּמִיתוּ
אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ: חוַיַּךְ עַם־הָאָרֶץ אֶת כָּל־
הַקֹּשְׁרִים עַל־הַמֶּלֶךְ אָמוֹן וַיַּמְלִיכוּ עַם־הָאָרֶץ
אֶת־יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו: טוַיֶּתֶר דִּבְרֵי אָמוֹן אֲשֶׁר
עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
לְמַלְכֵי יְהוּדָה: יוַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְקִבְרָתוֹ בְּגַן־עֻזָּא
וַיִּמְלֹךְ יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו:

כב אבֶּן־שְׁמֹנֶה שָׁנָה יֹאשִׁיָּהוּ בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשִׁים
וְאַחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ יְדִידָה בַּת־
עֲדָיָה מִבָּצְקַת: בוַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְ־הוָה וַיֵּלֶךְ
בְּכָל־דֶּרֶךְ דָּוִד אָבִיו וְלֹא־סָר יָמִין וּשְׂמֹאול: גוַיְהִי
בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ שָׁלַח הַמֶּלֶךְ
אֶת־שָׁפָן בֶּן־אֲצַלְיָהוּ בֶן־מְשֻׁלָּם הַסֹּפֵר בֵּית יְ־הוָה
לֵאמֹר: דעֲלֵה אֶל־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְיִתֻּם אֶת־
הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית יְ־הוָה אֲשֶׁר אָסְפוּ שֹׁמְרֵי הַסַּף
מֵאֵת הָעָם: הוְיִתְּנוּהוּ עַל־יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
הַמְפֻקָּדִים בֵּית יְ־הוָה וְיִתְּנוּ אֹתוֹ לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
אֲשֶׁר בְּבֵית יְ־הוָה לְחַזֵּק בֶּדֶק הַבָּיִת: ולֶחָרָשִׁים
וְלַבֹּנִים וְלַגֹּדְרִים וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק
אֶת־הַבָּיִת: זאֲךְ לֹא־יֵחָשֵׁב אִתָּם הַכֶּסֶף הַנִּתָּן עַל־
יָדָם כִּי בֶאֱמוּנָה הֵם עֹשִׂים: חוַיֹּאמֶר חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל עַל־שָׁפָן הַסֹּפֵר סֵפֶר הַתּוֹרָה מָצָאתִי בְּבֵית
יְ־הוָה וַיִּתֵּן חִלְקִיָּה אֶת־הַסֵּפֶר אֶל־שָׁפָן וַיִּקְרָאֵהוּ:
טוַיָּבֹא שָׁפָן הַסֹּפֵר אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיָּשֶׁב אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר

וַיֹּאמֶר הַתֵּיכוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בַּבַּיִת
וַיִּתְּנֵהוּ עַל־יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמְפֻקָּדִים בֵּית
יְ־הוָה: וַיִּגֵּד שָׁפָן הַסֹּפֵר לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵפֶר נָתַן לִי
חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת־דִּבְרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת־
בְּגָדָיו: וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־
אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֶת־עַכְבּוֹר בֶּן־מִיכָיָה וְאֶת
שָׁפָן הַסֹּפֵר וְאֶת עַשָׂיָה עֶבֶד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר: לְכוּ
דִרְשׁוּ אֶת־יְ־הוָה בַּעֲדִי וּבְעַד־הָעָם וּבְעַד כָּל־
יְהוּדָה עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה כִּי־גְדוֹלָה
חֲמַת יְ־הוָה אֲשֶׁר־הִיא נִצְתָּה בָּנוּ עַל אֲשֶׁר לֹא־
שָׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכָל־
הַכָּתוּב עָלֵינוּ: וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם
וְעַכְבּוֹר וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל־חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת
שַׁלֻּם בֶּן־תִּקְוָה בֶּן־חַרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא
יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַם בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ: וַתֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְ־הוָה אֱ־לֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ
לָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי: כֹּה אָמַר יְ־הוָה
הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אֵת
כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה: תַּחַת
אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵא־לֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן
הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְנִצְתָּה חֲמָתִי בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וְלֹא תִכְבֶּה: וְאֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם
לִדְרֹשׁ אֶת־יְ־הוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְ־הוָה אֱ־לֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמָעְתָּ: יַעַן
רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע | מִפְּנֵי יְ־הוָה בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת לְשַׁמָּה
וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת־בְּגָדֶיךָ וַתִּבְכֶּה לְפָנָי וְגַם אָנֹכִי
שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְ־הוָה: לָכֵן הִנְנִי אֹסִפְךָ עַל־אֲבֹתֶיךָ
וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־קִבְרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ
בְּכֹל הָרָעָה אֲשֶׁר־אֲנִי מֵבִיא עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה
וַיָּשִׁבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר:

כג וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִָם: וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְ־הוָה וְכָל־אִישׁ
יְהוּדָה וְכֹל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים
וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא
בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית
יְ־הוָה: וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־
הַבְּרִית | לִפְנֵי יְ־הוָה לָלֶכֶת אַחַר יְ־הוָה וְלִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל־
נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־
הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: וַיְצַו הַמֶּלֶךְ
אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה
וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְ־הוָה אֶת כָּל־
הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא
הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת
קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל: וְהִשְׁבִּית אֶת־
הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּי יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים
לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם:
וַיּוֹצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְ־הוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם
אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיִּדֶק
לְעָפָר וַיִּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם: וַיִּתֹּץ
אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְ־הוָה אֲשֶׁר
הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה: וַיָּבֵא אֶת־כָּל־
הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר
קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שָׁבַע וַיְנַתֵּץ
אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־
הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: אַךְ
לֹא יַעֲלוּ כֹהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְ־הוָה בִּירוּשָׁלִַם
כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: וְטִמֵּא אֶת־
הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵי בֶן־הִנֹּם לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ
אֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ: וַיַּשְׁבֵּת אֶת־
הַסּוּסִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לַשֶּׁמֶשׁ מִבֹּא
בֵית־יְ־הוָה אֶל־לִשְׁכַּת נְתַן־מֶלֶךְ הַסָּרִיס אֲשֶׁר
בַּפַּרְוָרִים וְאֶת־מַרְכְּבוֹת הַשֶּׁמֶשׁ שָׂרַף בָּאֵשׁ:
וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל־הַגָּג עֲלִיַּת אָחָז אֲשֶׁר־
עָשׂוּ | מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה
מְנַשֶּׁה בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־יְ־הוָה נָתַץ הַמֶּלֶךְ וַיָּרָץ
מִשָּׁם וְהִשְׁלִיךְ אֶת־עֲפָרָם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן: וְאֶת־
הַבָּמוֹת אֲשֶׁר | עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר מִימִין

לְהַר־הַמִּשְׁחִית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
לְעַשְׁתֹּרֶת ׀ שִׁקֻּץ צִידֹנִים וּלְכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב
וּלְמִלְכֹּם תּוֹעֲבַת בְּנֵי־עַמּוֹן טִמֵּא הַמֶּלֶךְ: יגוְשִׁבַּר
אֶת־הַמַּצֵּבוֹת וַיְכָרֹת אֶת־הָאֲשֵׁרִים וַיְמַלֵּא אֶת־
מְקוֹמָם עַצְמוֹת אָדָם: ידוְגַם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר
בְּבֵית־אֵל הַבָּמָה אֲשֶׁר עָשָׂה יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר
הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא וְאֶת־
הַבָּמָה נָתָץ וַיִּשְׂרֹף אֶת־הַבָּמָה הֵדַק לְעָפָר וְשָׂרַף
אֲשֵׁרָה: טוַיִּפֶן יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּרְא אֶת־הַקְּבָרִים אֲשֶׁר־
שָׁם בָּהָר וַיִּשְׁלַח וַיִּקַּח אֶת־הָעֲצָמוֹת מִן־הַקְּבָרִים
וַיִּשְׂרֹף עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיְטַמְּאֵהוּ כִּדְבַר יְ־הוָה אֲשֶׁר
קָרָא אִישׁ הָאֱ־לֹהִים אֲשֶׁר קָרָא אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: טזוַיֹּאמֶר מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הֶקֶבֶר אִישׁ־הָאֱ־לֹהִים
אֲשֶׁר־בָּא מִיהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית־אֵל: יזוַיֹּאמֶר הַנִּיחוּ
לוֹ אִישׁ אַל־יָנַע עַצְמוֹתָיו וַיְמַלְּטוּ עַצְמוֹתָיו אֶת
עַצְמוֹת הַנָּבִיא אֲשֶׁר־בָּא מִשֹּׁמְרוֹן: יחוְגַם אֶת־כָּל־
בָּתֵּי הַבָּמוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיס הֵסִיר יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּעַשׂ לָהֶם כְּכָל־
הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית־אֵל: יטוַיִּזְבַּח אֶת־כָּל־
כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֲשֶׁר־שָׁם עַל־הַמִּזְבְּחוֹת וַיִּשְׂרֹף
אֶת־עַצְמוֹת אָדָם עֲלֵיהֶם וַיָּשָׁב יְרוּשָׁלָ͏ִם: כאוַיְצַו
הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח לַי־הוָה
אֱ־לֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כבכִּי לֹא
נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ
אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה:
כגכִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ
נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַי־הוָה בִּירוּשָׁלָ͏ִם: כדוְגַם אֶת־
הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־
הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל־הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַ͏ִם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־
דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא
חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְ־הוָה: כהוְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו
מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְ־הוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ
וּבְכָל־מְאֹדוֹ כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם
כָּמֹהוּ: כוְאַךְ ׀ לֹא־שָׁב יְ־הוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ הַגָּדוֹל
אֲשֶׁר־חָרָה אַפּוֹ בִּיהוּדָה עַל כָּל־הַכְּעָסִים אֲשֶׁר
הִכְעִיסוֹ מְנַשֶּׁה: כזוַיֹּאמֶר יְ־הוָה גַּם אֶת־יְהוּדָה
אָסִיר מֵעַל פָּנַי כַּאֲשֶׁר הֲסַרְתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל
וְמָאַסְתִּי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר־בָּחַרְתִּי אֶת־
יְרוּשָׁלַ͏ִם וְאֶת־הַבַּיִת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי יִהְיֶה שְׁמִי שָׁם:
כחוְיֶתֶר דִּבְרֵי יֹאשִׁיָּהוּ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה:
כטבְּיָמָיו עָלָה פַרְעֹה נְכֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־מֶלֶךְ
אַשּׁוּר עַל־נְהַר־פְּרָת וַיֹּלֶךְ הַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ לִקְרָאתוֹ
וַיְמִיתֵהוּ בִּמְגִדּוֹ כִּרְאֹתוֹ אֹתוֹ: לוַיַּרְכִּבֻהוּ עֲבָדָיו מֵת
מִמְּגִדּוֹ וַיְבִאֻהוּ יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּקִבְרָתוֹ וַיִּקַּח
עַם־הָאָרֶץ אֶת־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ וַיִּמְשְׁחוּ אֹתוֹ
וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו: לאבֶּן־עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ
שָׁנָה יְהוֹאָחָז בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ
בִּירוּשָׁלַ͏ִם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמוּטַל בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה:
לבוַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבֹתָיו:
לגוַיַּאַסְרֵהוּ פַרְעֹה נְכֹה בְּרִבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמָת מִמְלֹךְ
בִּירוּשָׁלַ͏ִם וַיִּתֵּן־עֹנֶשׁ עַל־הָאָרֶץ מֵאָה כִכַּר־כֶּסֶף
וְכִכַּר זָהָב: לדוַיַּמְלֵךְ פַּרְעֹה נְכֹה אֶת־אֶלְיָקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו וַיַּסֵּב אֶת־שְׁמוֹ
יְהוֹיָקִים וְאֶת־יְהוֹאָחָז לָקַח וַיָּבֹא מִצְרַיִם וַיָּמָת
שָׁם: להוְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נָתַן יְהוֹיָקִים לְפַרְעֹה אַךְ
הֶעֱרִיךְ אֶת־הָאָרֶץ לָתֵת אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי פַרְעֹה
אִישׁ כְּעֶרְכּוֹ נָגַשׂ אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב אֶת־עַם
הָאָרֶץ לָתֵת לְפַרְעֹה נְכֹה: לובֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה
יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם
וְשֵׁם אִמּוֹ זְבוּדָה בַת־פְּדָיָה מִן־רוּמָה: לזוַיַּעַשׂ הָרַע
בְּעֵינֵי יְ־הוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבֹתָיו:

כד אבְּיָמָיו עָלָה נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְהִי־לוֹ
יְהוֹיָקִים עֶבֶד שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיָּשָׁב וַיִּמְרָד־בּוֹ:
בוַיִּשַׁלַּח יְ־הוָה בּוֹ אֶת־גְּדוּדֵי כַשְׂ־דִּים וְאֶת־גְּדוּדֵי
אֲרָם וְאֶת ׀ גְּדוּדֵי מוֹאָב וְאֶת גְּדוּדֵי בְּנֵי־עַמּוֹן
וַיְשַׁלְּחֵם בִּיהוּדָה לְהַאֲבִידוֹ כִּדְבַר יְ־הוָה אֲשֶׁר
דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: גאַךְ ׀ עַל־פִּי יְ־הוָה

הָיְתָה בִּיהוּדָה לְהָסִיר מֵעַל פָּנָיו בְּחַטֹּאת מְנַשֶּׁה
כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה: וְגַם דַּם־הַנָּקִי אֲשֶׁר שָׁפָךְ וַיְמַלֵּא
אֶת־יְרוּשָׁלַם דָּם נָקִי וְלֹא־אָבָה יְ־הוָה לִסְלֹחַ:
וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה:
וַיִּשְׁכַּב יְהוֹיָקִים עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ
תַּחְתָּיו: וְלֹא־הֹסִיף עוֹד מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָצֵאת
מֵאַרְצוֹ כִּי־לָקַח מֶלֶךְ בָּבֶל מִנַּחַל מִצְרַיִם עַד־נְהַר־
פְּרָת כֹּל אֲשֶׁר הָיְתָה לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם: בֶּן־שְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה יְהוֹיָכִין בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ
בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ נְחֻשְׁתָּא בַת־אֶלְנָתָן
מִירוּשָׁלָם: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
עָשָׂה אָבִיו: בָּעֵת הַהִיא עָלוּ עַבְדֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלָם וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר: וַיָּבֹא
נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַל־הָעִיר וַעֲבָדָיו צָרִים
עָלֶיהָ: וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל
הוּא וְאִמּוֹ וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְסָרִיסָיו וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ
בָּבֶל בִּשְׁנַת שְׁמֹנָה לְמָלְכוֹ: וַיּוֹצֵא מִשָּׁם אֶת־כָּל־
אוֹצְרוֹת בֵּית יְ־הוָה וְאוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְקַצֵּץ
אֶת־כָּל־כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל בְּהֵיכַל יְ־הוָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְ־הוָה: וְהִגְלָה
אֶת־כָּל־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֵת | כָּל־
גִּבּוֹרֵי הַחַיִל עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים גּוֹלָה וְכָל־הֶחָרָשׁ
וְהַמַּסְגֵּר לֹא נִשְׁאַר זוּלַת דַּלַּת עַם־הָאָרֶץ: וַיֶּגֶל
אֶת־יְהוֹיָכִין בָּבֶלָה וְאֶת־אֵם הַמֶּלֶךְ וְאֶת־נְשֵׁי
הַמֶּלֶךְ וְאֶת־סָרִיסָיו וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ הוֹלִיךְ גּוֹלָה
מִירוּשָׁלַם בָּבֶלָה: וְאֵת כָּל־אַנְשֵׁי הַחַיִל שִׁבְעַת
אֲלָפִים וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי
מִלְחָמָה וַיְבִיאֵם מֶלֶךְ־בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה: וַיַּמְלֵךְ
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־מַתַּנְיָה דֹדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב אֶת־שְׁמוֹ
צִדְקִיָּהוּ: בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְּמָלְכוֹ
וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ
חֲמוּטַל בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי
יְ־הוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוֹיָקִים: כִּי | עַל־אַף
יְ־הוָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה עַד־הִשְׁלִכוֹ אֹתָם
מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל:

כה וַיְהִי בִשְׁנַת הַתִּשְׁעִית לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּא נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הוּא וְכָל־
חֵילוֹ עַל־יְרוּשָׁלַם וַיִּחַן עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק
סָבִיב: וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר עַד עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ: בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב
בָּעִיר וְלֹא־הָיָה לֶחֶם לְעַם הָאָרֶץ: וַתִּבָּקַע הָעִיר
וְכָל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַלַּיְלָה דֶּרֶךְ שַׁעַר | בֵּין
הַחֹמֹתַיִם אֲשֶׁר עַל־גַּן הַמֶּלֶךְ וְכַשְׂדִּים עַל־הָעִיר
סָבִיב וַיֵּלֶךְ דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה: וַיִּרְדְּפוּ חֵיל־כַּשְׂדִּים
אַחַר הַמֶּלֶךְ וַיַּשִּׂגוּ אֹתוֹ בְּעַרְבוֹת יְרֵחוֹ וְכָל־חֵילוֹ
נָפְצוּ מֵעָלָיו: וַיִּתְפְּשׂוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ אֶל־
מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה וַיְדַבְּרוּ אִתּוֹ מִשְׁפָּט: וְאֶת־בְּנֵי
צִדְקִיָּהוּ שָׁחֲטוּ לְעֵינָיו וְאֶת־עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר
וַיַּאַסְרֵהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְבִאֵהוּ בָּבֶל: וּבַחֹדֶשׁ
הַחֲמִישִׁי בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן
רַב־טַבָּחִים עֶבֶד מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלָם: וַיִּשְׂרֹף אֶת־
בֵּית־יְ־הוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־בָּתֵּי יְרוּשָׁלַם
וְאֵת־כָּל־בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ: וְאֵת־חוֹמֹת
יְרוּשָׁלַם סָבִיב נָתְצוּ כָּל־חֵיל כַּשְׂדִּים אֲשֶׁר רַב־
טַבָּחִים: וְאֵת יֶתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר וְאֶת־
הַנֹּפְלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ עַל־הַמֶּלֶךְ בָּבֶל וְאֵת יֶתֶר
הֶהָמוֹן הָגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים: וּמִדַּלַּת
הָאָרֶץ הִשְׁאִיר רַב־טַבָּחִים לְכֹרְמִים וּלְיֹגְבִים:
וְאֶת־עַמּוּדֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בֵּית־יְ־הוָה וְאֶת־
הַמְּכֹנֹת וְאֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בְּבֵית־יְ־הוָה
שִׁבְּרוּ כַשְׂדִּים וַיִּשְׂאוּ אֶת־נְחֻשְׁתָּם בָּבֶלָה: וְאֶת־
הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְזַמְּרוֹת וְאֶת־הַכַּפּוֹת
וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־בָם לָקָחוּ:
וְאֶת־הַמַּחְתּוֹת וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת אֲשֶׁר זָהָב זָהָב
וַאֲשֶׁר־כֶּסֶף כֶּסֶף לָקַח רַב־טַבָּחִים: הָעַמּוּדִים |
שְׁנַיִם הַיָּם הָאֶחָד וְהַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה שְׁלֹמֹה
לְבֵית יְ־הוָה לֹא־הָיָה מִשְׁקָל לִנְחֹשֶׁת כָּל־הַכֵּלִים
הָאֵלֶּה: שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת | הָעַמּוּד
הָאֶחָד וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת שָׁלֹשׁ
אַמּוֹת וּשְׂבָכָה וְרִמֹּנִים עַל־הַכֹּתֶרֶת סָבִיב הַכֹּל

נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לַעֲמוֹד הַשֵּׁנִי עַל־הַשִּׁבְכָה׃ יזוַיַּקַּח רַב־טַבָּחִים אֶת־שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת־צְפַנְיָהוּ כֹּהֵן מִשְׁנֶה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף׃ יחוּמִן־הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־הוּא פָקִיד ׀ עַל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַחֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְנֵי־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בָּעִיר וְאֵת הַסֹּפֵר שַׂר הַצָּבָא הַמַּצְבֵּא אֶת־עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצְאִים בָּעִיר׃ יטוַיִּקַּח אֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים וַיֹּלֶךְ אֹתָם עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה׃ כאוַיַּךְ אֹתָם מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִיתֵם בְּרִבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ׃ כבוְהָעָם הַנִּשְׁאָר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִשְׁאִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיַּפְקֵד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן׃ כגוַיִּשְׁמְעוּ כָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים הֵמָּה וְהָאֲנָשִׁים כִּי־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּה וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת הַנְּטֹפָתִי וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶּן־הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה וַאֲנָשֵׁיהֶם׃ כדוַיִּשָּׁבַע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ וּלְאַנְשֵׁיהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם אַל־תִּירְאוּ מֵעַבְדֵי הַכַּשְׂדִּים שְׁבוּ בָאָרֶץ וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְיִטַב לָכֶם׃ כהוַיְהִי ׀ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן־אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּמָת וְאֶת־הַיְּהוּדִים וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ בַּמִּצְפָּה׃ כווַיָּקָמוּ כָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וְשָׂרֵי הַחֲיָלִים וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵי כַשְׂדִּים׃ כזוַיְהִי בְּשִׁלְשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מָלְכוֹ אֶת־רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִבֵּית כָּלֶא׃ כחוַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כִּסֵּא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל׃ כטוְשִׁנָּא אֵת בִּגְדֵי כלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לְפָנָיו כָּל־יְמֵי חַיָּיו׃ לוַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה־לּוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּיו׃

סֵפֶר יְשַׁעְיָהוּ

א חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה׃ בשִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְ־הוָה דִּבֶּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי׃ גיָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃ דהוֹי ׀ גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְ־הוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃ העַל מֶה תֻּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָי׃ ומִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן׃ זאַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לִנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים׃ חוְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה׃ טלוּלֵי יְ־הוָה צְ־בָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ׃ ישִׁמְעוּ דְבַר־יְ־הוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱ־לֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה׃ יאלָמָּה־לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְ־הוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי׃ יבכִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חַצֵרָי׃ יגלֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה׃ ידחָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטָרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא׃ טווּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ׃ טזרַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רָעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ׃ יזלִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה׃ יחלְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְ־הוָה אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ׃ יטאִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ׃ כוְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי יְ־הוָה דִּבֵּר׃ כאאֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים׃ כבכַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם׃ כגשָׂרַיִךְ

סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף
שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא
אֲלֵיהֶם: כלָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְ־הוָה צְ־בָאוֹת אֲבִיר
יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי:
כאוְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגֵּיךְ וְאָסִירָה
כָּל־בְּדִילָיִךְ: כבוְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ
כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה
נֶאֱמָנָה: כגצִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה:
כדוְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְ־הוָה יִכְלוּ:
כהכִּי יֵבֹשׁוּ מֵאֵילִים אֲשֶׁר חֲמַדְתֶּם וְתַחְפְּרוּ מֵהַגַּנּוֹת
אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם: כוכִּי תִהְיוּ כְּאֵלָה נֹבֶלֶת עָלֶהָ וְכַגַּנָּה
אֲשֶׁר־מַיִם אֵין לָהּ: כזוְהָיָה הֶחָסֹן לִנְעֹרֶת וּפֹעֲלוֹ
לְנִיצוֹץ וּבָעֲרוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וְאֵין מְכַבֶּה:

ב אהַדָּבָר אֲשֶׁר חָזָה יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ עַל־יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִָם: בוְהָיָה ׀ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר
בֵּית־יְ־הוָה בְּרֹאשׁ הֶהָרִים וְנִשָּׂא מִגְּבָעוֹת וְנָהֲרוּ
אֵלָיו כָּל־הַגּוֹיִם: גוְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ ׀
וְנַעֲלֶה אֶל־הַר־יְ־הוָה אֶל־בֵּית אֱ־לֹהֵי יַעֲקֹב וְיֹרֵנוּ
מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה
וּדְבַר־יְ־הוָה מִירוּשָׁלִָם: דוְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם
וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכִתְּתוּ חַרְבוֹתָם לְאִתִּים
וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא־יִשָּׂא גּוֹי אֶל־גּוֹי חֶרֶב
וְלֹא־יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה: הבֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה
בְּאוֹר יְ־הוָה: וכִּי נָטַשְׁתָּה עַמְּךָ בֵּית יַעֲקֹב כִּי מָלְאוּ
מִקֶּדֶם וְעֹנְנִים כַּפְּלִשְׁתִּים וּבְיַלְדֵי נָכְרִים יַשְׂפִּיקוּ:
זוַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְאֵין קֵצֶה לְאֹצְרֹתֶיהָ
וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ סוּסִים וְאֵין קֵצֶה לְמַרְכְּבֹתֶיהָ:
חוַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲוּוּ
לַאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו: טוַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל־אִישׁ
וְאַל־תִּשָּׂא לָהֶם: יבֽוֹא בַצּוּר וְהִטָּמֵן בֶּעָפָר מִפְּנֵי
פַּחַד יְ־הוָה וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ: יאעֵינֵי גַבֹהוּת אָדָם שָׁפֵל
וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב יְ־הוָה לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא:
יבכִּי יוֹם לַי־הוָה צְ־בָאוֹת עַל כָּל־גֵּאֶה וָרָם וְעַל כָּל־
נִשָּׂא וְשָׁפֵל: יגוְעַל כָּל־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן הָרָמִים
וְהַנִּשָּׂאִים וְעַל כָּל־אַלוֹנֵי הַבָּשָׁן: יווְעַל כָּל־הָהָרִים
הָרָמִים וְעַל כָּל־הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת: טוְעַל כָּל־
מִגְדָּל גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־חוֹמָה בְּצוּרָה: טוְעַל כָּל־אֳנִיּוֹת
תַּרְשִׁישׁ וְעַל כָּל־שִׂכְיוֹת הַחֶמְדָּה: יזוְשַׁח גַּבְהוּת
הָאָדָם וְשָׁפֵל רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב יְ־הוָה לְבַדּוֹ בַּיּוֹם
הַהוּא: יחוְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף: יטוּבָאוּ בִּמְעָרוֹת
צֻרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַּחַד יְ־הוָה וּמֵהֲדַר
גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ: כבַּיּוֹם הַהוּא יַשְׁלִיךְ
הָאָדָם אֶת אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וְאֶת אֱלִילֵי זְהָבוֹ אֲשֶׁר
עָשׂוּ־לוֹ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַחְפֹּר פֵּרוֹת וְלָעֲטַלֵּפִים:
כאלָבוֹא בִּנְקָרוֹת הַצֻּרִים וּבִסְעִפֵי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי
פַּחַד יְ־הוָה וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ:
כבחִדְלוּ לָכֶם מִן־הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי־בַמֶּה
נֶחְשָׁב הוּא:

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק כ

כ,א כָּל הַכּוֹהֲנִים שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה בַּחֲזָקָה הֵם כּוֹהֲנִים, וְאֵינָן אוֹכְלִין אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל: וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמָה שֶׁלְּדִבְרֵיהֶם; אֲבָל תְּרוּמָה שֶׁלַּתּוֹרָה, וְחַלָּה שֶׁלַּתּוֹרָה אֵין אוֹכֵל אוֹתָהּ אֶלָּא כּוֹהֵן מְיֻחָס.

כ,ב אֵיזֶה הוּא כּוֹהֵן מְיֻחָס זֶה שֶׁהֵעִידוּ לוֹ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהוּא כּוֹהֵן בֶּן פְּלוֹנִי הַכּוֹהֵן, וּפְלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי עַד אִישׁ פְּלוֹנִי, וְהוּא, הַכּוֹהֵן שֶׁשִּׁמַּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ: שְׁאִלּוּ לֹא בָדְקוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אַחֲרָיו, לֹא חָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לַעֲבֹד.

כ,ג לְפִיכָךְ אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה שֶׁאֵין מְמַנִּין בַּסַּנְהֶדְרִין אֶלָּא כּוֹהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים מְיֻחָסִין.

כ,ד חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאַפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ שֶׁלַּתּוֹרָה: שֶׁנֶּאֱמַר "בְּבֹאֲכֶם, אֶל הָאָרֶץ" בִּיאַת כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצַתְכֶם; וּכְשֶׁעָלוּ בִימֵי עֶזְרָא, לֹא עָלוּ כֻּלָּם. וְכֵן תְּרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁלִּדְבְרֵי סוֹפְרִים; וּלְפִיכָךְ אוֹכְלִים אוֹתָהּ הַכּוֹהֲנִים שֶׁבְּזְמַנֵּנוּ, שֶׁהֵן בַּחֲזָקָה.

כ,ה מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ עֵדִים, שֶׁרָאוּהוּ שֶׁהָיָה אוֹכֵל תְּרוּמָה שֶׁלַּתּוֹרָה חֲרֵי זֶה מְיֻחָס; וְאֵין מַעֲלִין לְיִחוּסִין לֹא מִנְּשִׁיאוּת כַּפַּיִם, וְלֹא מִקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן, וְלֹא מֵחְלּוּק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, וְלֹא עַל פִּי עֵד אֶחָד.

כ,ו כּוֹהֵן מְיֻחָס שֶׁאָמַר בְּנִי הוּא זֶה, וְכוֹהֵן הוּא אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לְיִחוּסִין עַל פִּיו, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים שֶׁהוּא בְּנוֹ.

כ,ז כּוֹהֵן מְיֻחָס שֶׁיָּצָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ שֶׁיִּדְּעָנוּ שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה, לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְהִיא, וּבָנִים כְּרוּכִין אַחֲרֶיהָ, וְאָמַר אִשָּׁה שֶׁיָּצְאַת עִמִּי הִיא זוֹ, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים לֹא עַל הָאִשָּׁה, וְלֹא עַל הַבָּנִים. מֻתָּר, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁאֵלּוּ בָּנֶיהָ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים עַל אִמָּן שֶׁהָיְתָה כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר חֲזַק שֶׁיָּצָא מֵעִמָּנוּ בְּאִשָּׁה כְּשֵׁרָה.

כ,ח יָצָא כּוֹהֵן מְיֻחָס לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאָמַר אִשָּׁה זוֹ נָשָׂאתִי, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁאִשָּׁה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאֵינוֹ מֵבִיא עֵדִים שֶׁאֵלּוּ בָּנֶיהָ: וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ כְּרוּכִין אַחֲרֶיהָ. וְאִם בָּא בְּשָׁתֵּי נָשִׁים, וְהֵבִיא רְאָיָה עַל הָאַחַת אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּנִים קְטַנִּים וּכְרוּכִין אַחֲרֶיהָ, צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עֲלֵיהֶם: שֶׁמָּא בָּנָיו מִן הָאַחֶרֶת הֵם, וְנִכְרְכוּ אַחַר זוֹ הַמְיֻחֶסֶת. בָּא הוּא וּבָנָיו, וְאָמַר אִשָּׁה נָשָׂאתִי וּמֵתָה, וְאֵלּוּ בָּנֶיהָ מֵבִיא עֵדִים שֶׁאוֹתָהּ הָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה הָיְתָה, וְשֶׁאֵלּוּ בָּנֶיהָ.

כ,ט וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה דָּנִין בְּיִשְׂרָאֵל מְיֻחָס, וּבְלֵוִי מְיֻחָס; וְאַחַר כָּךְ נָעִיד עַל בְּנוֹ זֶה שֶׁהוּא מְיֻחָס, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַסַּנְהֶדְרִין.

כ,י אֵין מַעֲלִין מִשְׁטָרוֹת לַכְּהֻנָּה. כֵּיצַד: חֲרֵי שֶׁהָיָה בַּשְּׁטָר פְּלוֹנִי כּוֹהֵן לָוָה מִפְּלוֹנִי אוֹ הִלְוָהוּ כָּךְ וְכָךְ, וְהָעֵדִים מִלְּמַטָּה אֵין מַחְזִיקִין כּוֹהֵן זֶה שֶׁהוּא מְיֻחָס, שֶׁמָּא לֹא הֵעִידוּ אֶלָּא עַל הַמַּלְוָה.

כ,יא בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, לְעִנְיַן יִחוּס. אֲבָל לַחֲזָקָה שֶׁיִּהְיֶה בְּחֶזְקַת כּוֹהֵן כְּכוֹהֲנֵי זְמַן זֶה, וְיֹאכַל בִּתְרוּמָה וְחַלָּה שֶׁלִּדְבְרֵי סוֹפְרִים, וּבְשַׁעַר קָדְשֵׁי הַגְּבוּל מַעֲלִין מִן הַשְּׁטָרוֹת, וְעַל פִּי עֵד אֶחָד, וּמִנְּשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּמִקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן. וְכֵן כּוֹהֵן שֶׁאָמַר בְּנִי זֶה כּוֹהֵן נֶאֱמָן לְהַאֲכִילוֹ בִּתְרוּמָה, וּלְהִיוֹתוֹ בְּחֶזְקַת כּוֹהֵן; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, לֹא עַל הַבָּנִים וְלֹא עַל הָאִשָּׁה.

כ,יב שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לִמְדִינָה, זֶה אוֹמֵר אֲנִי וַחֲבֵרִי כּוֹהֵן, וְזֶה הַשֵּׁנִי אוֹמֵר אֲנִי וַחֲבֵרִי כּוֹהֵן אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה, חֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין; וְשִׁנֵּיהֶם בְּחֶזְקַת כּוֹהֲנִים. וְכֵן עֵד אֶחָד שֶׁאָמַר רָאִיתִי זֶה שֶׁנָּשָׂא כַּפָּיו, אוֹ שֶׁאָכַל בִּתְרוּמָה, אוֹ שֶׁחָלַק עַל הַגֹּרֶן, אוֹ שֶׁקָּרָא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן וְקָרָא אַחֲרָיו לֵוִי מַחְזִיקִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה

עַל פִּיו. וְכֵן אִם הֵעִיד שְׁזֶה קָרָא שְׁנֵי בַּתּוֹרָה אַחַר כּוֹהֵן, מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ בַּלְוִיָּה.

כ,יג הֵעִיד שָׁרָאָה זֶה שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּבֵית דִּין, תְּרוּמָה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן הַכּוֹהֵן אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה בְּעֵדוּת זוֹ: שֶׁמָּא חָלָל הוּא, וְלָקַח חֵלֶק יְרֻשָּׁתוֹ מִתְּרוּמָה לְמָכְרָהּ.

כ,יד מִי שֶׁבָּא בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאָמַר כּוֹהֵן אֲנִי אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְאֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה עַל פִּי עַצְמוֹ: וְלֹא יִקְרָא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן, וְלֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וְלֹא יֹאכַל בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עֵד אֶחָד. אֲבָל אוֹסֵר עַצְמוֹ בִּנְרוּשָׁה וְזוֹנָה וַחֲלָלָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לַמֵּתִים. וְאִם נָשָׂא, אוֹ נִטְמָא לוֹקֶה; וְהַנִּבְעֶלֶת לוֹ פְּסֻקָּה חֲלָלָה. וְאִם הָיָה מֻסִּיחַ לִפְנֵי תַּמּוֹ, נֶאֱמָן.

כ,טו כֵּיצַד: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מֻסִּיחַ לִפְנֵי תַּמּוֹ וְאָמַר, זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁאֲנִי תִינוֹק, וְהָיִיתִי מַרְכֵּב עַל כְּתֵפּוֹ שֶׁלְּאָבִי שֶׁהוֹצִיאַנִי מִבֵּית הַסֵּפֶר, וְהִפְשִׁיטַנִי כֻּתָּנְתִּי וְהִטְבִּילַנִי לֶאֱכֹל תְּרוּמָה לָעֶרֶב, וַחֲבֵרַי בּוֹדְלִין מִמֶּנִּי, וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתִי יוֹחָנָן אוֹכֵל חַלּוֹת; וְהֶעֱלָהוּ רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ לַכְּהֻנָּה, עַל פִּי עַצְמוֹ.

כ,טז נֶאֱמָן הַגָּדוֹל לוֹמַר זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן, וְרָאִיתִי פְּלוֹנִי טוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּתְּרוּמָה לָעֶרֶב; וּמַחֲזִיקִין אוֹתוֹ בַּכְּהֻנָּה, בְּעֵדוּתוֹ.

כ,יז מִי שֶׁבָּא בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאָמַר כּוֹהֵן אֲנִי, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד לוֹ, שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּאָבִיו שֶׁלְּזֶה שֶׁהוּא כּוֹהֵן אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה בְּעֵדוּת זוֹ, שֶׁמָּא חָלָל הוּא: עַד שֶׁיָּעִיד, שֶׁזֶּה כּוֹהֵן הוּא. אֲבָל אִם חֲזָק אָבִיו כּוֹהֵן, אוֹ שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁאָבִיו שֶׁלְּזֶה כּוֹהֵן חֲרִי הוּא בְּחֶזְקַת אָבִיו.

כ,יח מִי שֶׁחֲזָק אָבִיו כּוֹהֵן, וְיָצָא עָלָיו קוֹל שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה, אוֹ בֶּן חֲלוּצָה חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ; בָּא עֵד אֶחָד אַחַר כָּךְ וְהֵעִיד שֶׁהוּא כָּשֵׁר, מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה עַל פִּיו. בָּאוּ שְׁנַיִם אַחַר כָּךְ וְהֵעִידוּ שֶׁהוּא חָלָל, מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִן הַכְּהֻנָּה; בָּא עֵד אֶחָד אַחַר כָּךְ וְהֵעִיד שֶׁהוּא כָּשֵׁר, מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִצְטָרֵף לְעֵד רִאשׁוֹן, וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶם מְעִידִין שֶׁהוּא כָּשֵׁר, וּשְׁנַיִם מְעִידִים שֶׁהוּא פָּסוּל: יָדְחוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְיִדָּחֶה הַקּוֹל, שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה וְיִשָּׂאֵר כּוֹהֵן בְּחֶזְקַת אָבִיו.

כ,יט אִשָּׁה שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים אַחַר בַּעְלָהּ, וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן כּוֹהֵן וְהַשֵּׁנִי יִשְׂרְאֵל חֲרֵי זֶה סְפֵק כּוֹהֵן; וְכֵן אִם נִתְעָרֵב וָלָד כּוֹהֵן בְּוָלָד יִשְׂרְאֵל, וְהִנְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבֶת כָּל אֶחָד מֵהֶן סְפֵק כּוֹהֵן. וְנוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמֵרֵי יִשְׂרְאֵל, וְחֲמֵרֵי כּוֹהֲנִים: נוֹשְׂאִין נָשִׁים הָרְאוּיוֹת לַכְּהֻנָּה, וְאֵינָן מְטַמְּאִים לַמֵּתִים, וְלֹא אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה; וְאִם נָשְׂאוּ גְּרוּשָׁה, מוֹצִיאִין וְאֵינָן לוֹקִין.

כ,כ שְׁנֵי כּוֹהֲנִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַלְדוֹתֵיהֶם, אוֹ אֵשֶׁת כּוֹהֵן שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשֵּׂאת לְכוֹהֵן אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן נוֹתְנִין עַל הַוָּלָד חֲמֵרֵי שְׁנֵיהֶם: הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם, וְהֵן אֵינָן אוֹנְנִין עָלָיו, הוּא אֵין מְטַמֵּא לָהֶם, וְהֵם אֵינָן מְטַמְּאִין לוֹ; וְעוֹלֶה בְּמִשְׁמְרוֹ שֶׁלְּזֶה וְשֶׁלְּזֶה, וְאֵינוֹ חוֹלֵק וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר אֶחָד וּבֵית אָב אֶחָד, נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד.

כ,כא בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁהֵן בָּאִין מִכּוֹחַ נְשׁוּאִין. אֲבָל בִּזְנוּת, גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה כְּלָל הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו הַוַּדַּאי וְנֶאֱמַר "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו", עַד שֶׁיִּהְיֶה זַרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו.

כ,כב כֵּיצַד: עֲשָׂרָה כּוֹהֲנִים שֶׁפָּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם וּבָעַל, שֶׁחֲרֵי הַוָּלָד כּוֹהֵן וַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו שֶׁיְּתַיֵּחַס לוֹ מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה; וְאֵינוֹ עוֹבֵד, וְלֹא אוֹכֵל תְּרוּמָה, וְלֹא חוֹלֵק. וְאִם נִטְמָא לַמֵּתִים, אוֹ נָשָׂא

גְּרוּשָׁה לוֹקָה, שֶׁאֵין כָּאן סְפֵק הֶתֵּר.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק כא

כא,א כָּל הַבָּא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת דֶּרֶךְ אֲבָרִים, אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשַּׁק דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְנֶהֱנָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה: שֶׁנֶּאֱמַר "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחַקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת"; וְנֶאֱמַר "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה", כְּלוֹמַר לֹא תִקְרְבוּ לְדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה. וְהָעוֹשֶׂה דָּבָר מֵחֻקּוֹת אֵלּוּ, הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת.

כא,ב וְאָסוּר לְאָדָם לִקְרֹץ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו אוֹ לִרְמֹז בְּעֵינָיו, לְאַחַת מִן הָעֲרָיוֹת; וְכֵן לְשַׂחֵק עִמָּהּ, אוֹ לְהָקֵל רֹאשׁ. וְאַפִּלּוּ לְהָרִיחַ בְּשָׂמִים שֶׁעָלֶיהָ, אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפְיָהּ אָסוּר; וּמֵכִין הַמִּתְכַּוֵּן לְדָבָר זֶה, מַכַּת מַרְדּוּת. וְהַמִּסְתַּכֵּל אַפִּלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁלְּאִשָּׁה, וְנִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת כְּמִי שֶׁנִּסְתַּכֵּל בִּמְקוֹם הַתֹּרֶף; וְאַפִּלּוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל הָעֶרְוָה, אוֹ לִרְאוֹת שְׂעָרָהּ אָסוּר.

כא,ג וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֲסוּרִין בְּחַיֵּבֵי לָאוִין. וּמֻתָּר לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי הַפְּנוּיָה וּלְבָדְקָהּ, בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה כְּדֵי שְׁיִרְאֶה אִם הִיא נָאָה בְּעֵינָיו, יִשָּׂאֶנָּה; וְאֵין בְּזֶה צַד אִסּוּר: וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל לֹא יִסְתַּכֵּל דֶּרֶךְ זְנוּת, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּרִית, כָּרַתִּי לְעֵינָי; וּמָה אֶתְבּוֹנֵן, עַל בְּתוּלָה".

כא,ד וּמֻתָּר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲנָאַת לֵב בִּרְאִיָּתָהּ: הוֹאִיל וְהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לְאַחַר זְמַן, אֵינוֹ בָּא בְּזֶה לִדְבַר מִכְשׁוֹל. אֲבָל לֹא יְשַׂחֵק וְלֹא יָקֵל רֹאשׁ עִמָּהּ, שֶׁמָּא יַרְגִּיל לַעֲבֵרָה.

כא,ה אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, בֵּין שְׁפָחָה בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. בְּאֵיזֶה שְׁמוּשׁ אָמְרוּ: כְּגוֹן רְחִיצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו, וּמְזִיגַת הַכּוֹס שֶׁאֵין עוֹשֶׂה לְאִישׁ דְּבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא אִשְׁתּוֹ בִּלְבָד. וְאֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל, וְאַפִּלּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

כא,ו הַמְּחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁלְּאָדָם נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּשַּׁק אַחַת מֵהֶן כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה כְּלָל, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר. וְדָבָר זֶה אָסוּר הוּא, וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים הוּא שֶׁאֵין קְרֵבִין לְעֶרְוָה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה: חוּץ מֵהָאֵם לִבְנָהּ, וְהָאָב לִבְתּוֹ.

כא,ז כֵּיצַד: מֻתָּר הָאָב לְחַבֵּק בִּתּוֹ, וּלְנַשְּׁקָהּ, וְתִישַׁן עִמּוֹ בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ כָּל זְמַן שְׁהֶם קְטַנִּים. הִגְדִּילוּ וְנַעֲשָׂה הַבֵּן גָּדוֹל וְהַבַּת גְּדוֹלָה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה "שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ" זֶה יִשַּׁן בִּכְסוּתוֹ, וְזֶה יִשַּׁן בִּכְסוּתוֹ. וְאִם הָיְתָה הַבַּת בּוֹשָׁה לַעֲמֹד בִּפְנֵי אָבִיהָ עֲרֻמָּה, אוֹ שֶׁנִּשְׁאֵת, וְכֵן אִם הָאֵם בּוֹשָׁה לַעֲמֹד בִּפְנֵי בְּנָהּ עֲרֻמָּה, אַף עַל פִּי שְׁהֶן קְטַנִּים מִשְׁהִגִּיעוּ לְהִכָּלֵם מֵהֶן, אֵין יְשֵׁנִים עִמָּהֶם אֶלָּא בִּכְסוּתָן.

כא,ח נָשִׁים הַמְסוֹלְלוֹת זוֹ בְּזוֹ אָסוּר, וּמַעֲשֶׂה מִצְרַיִם הוּא שֶׁהֵזַהֲרָנוּ עָלָיו: שֶׁנֶּאֱמַר "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם... לֹא תַעֲשׂוּ"; וְאָמְרוּ חֲכָמִים, מַה הָיוּ עוֹשִׂים אִישׁ נוֹשֵׂא אִישׁ, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂאת אִשָּׁה, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים.

כא,ט אַף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה אָסוּר, אֵין מַלְקִין עָלָיו שֶׁאֵין לוֹ לָאו מְיֻחָד, וַהֲרֵי אֵין שָׁם בִּיאָה כְּלָל; לְפִיכָךְ אֵין נֶאֱסָרוֹת לַכְּהֻנָּה מִשּׁוּם זְנוּת, וְלֹא תֵאָסֵר אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ בְּזֶה שֶׁאֵין כָּאן זְנוּת. וְרָאוּי לְהַכּוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת, הוֹאִיל וְעָשׂוּ אִסּוּר. וְיֵשׁ לָאִישׁ לְהַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר זֶה, וְלִמְנֹעַ הַנָּשִׁים הַיְדוּעוֹת בְּכָךְ מִלְּהִכָּנֵס לָהּ וּמִלָּצֵאת הִיא אֲלֵיהֶן.

כא,י אִשְׁתּוֹ שֶׁלְּאָדָם, מֻתֶּרֶת הִיא לוֹ; לְפִיכָךְ כָּל מַה שֶׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ, עוֹשֶׂה בּוֹעַל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וּמְנַשֵּׁק בְּכָל אֵבֶר שֶׁיִּרְצֶה,

וּבָא עָלֶיהָ בֵּין כַּדַּרְכָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, בֵּין דֶּרֶךְ אֲבָרִים. וְאַף עַל פִּי כֵן, מִדַּת חֲסִידוּת שֶׁלֹּא יְקַל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ לְכָךְ, וְשֶׁיְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת; וְלֹא יָסוּר מִדֶּרֶךְ הָעוֹלָם וּמִנְהָגוֹ, שֶׁאֵין דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי לְפָרוֹת וְלִרְבּוֹת.

כא,יא אָסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, לְאוֹר הַנֵּר; חֲרֵי שֶׁהָיְתָה לֵיל שַׁבָּת, וְלֹא הָיָה לוֹ בַּיִת אַחֵר, וְהָיָה הַנֵּר דּוֹלֵק חֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁמֵּשׁ כְּלָל. וְכֵן אָסוּר לְיִשְׂרְאֵלִי לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם, שֶׁעַזּוּת פָּנִים הִיא. וְאִם הָיָה תַּלְמִיד חֲכָמִים, שְׁאֵינוֹ בָּא לְהִמָּשֵׁךְ בְּכָךְ חֲרֵי זֶה מַאֲפִיל בְּטִלְיתוֹ, וּמְשַׁמֵּשׁ; וְאֵין נִזְקָקִין לְדָבָר זֶה, אֶלָּא מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל. וְדֶרֶךְ קְדֵשָׁה, לְשַׁמֵּשׁ בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה.

כא,יב אֵין דַּעַת חֲכָמִים נוֹחָה מִמִּי שֶׁהוּא מַרְבֶּה בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְיִהְיֶה מָצוּי אֵצֶל אִשְׁתּוֹ תָּמִיד כְּתַרְנְגוֹל; וּפָגוּם הוּא עַד מְאוֹד, וּמַעֲשֶׂה בּוּרִים. אֶלָּא כָּל הַמְמַעֵט בְּתַשְׁמִישׁ, מְשֻׁבָּח: וְהוּא, שֶׁלֹּא יְבַטֵּל עוֹנָה אֶלָּא מִדַּעַת אִשְׁתּוֹ. וְלֹא תִּקְּנוּ בָּרִאשׁוֹנָה לְבַעֲלֵי קְרָיִן שֶׁלֹּא יִקְרְאוּ בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ, אֶלָּא כְּדֵי לְמַעֵט בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

כא,יג וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ אָדָם מִטָּתוֹ, וְלִבּוֹ מְחֻשָּׁב בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת. וְלֹא יִבְעֹל מִתּוֹךְ שְׂכֵרוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂנְאָה, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ בְּעַל כָּרְחָהּ וְהִיא יְרֵאָה מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּשֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מֵהֶן מְנֻוָּל, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְגָרְשָׁהּ. וְאִם עָשָׂה כֵּן הַבָּנִים אֵינָן הֲגוּנִים, אֶלָּא מֵהֶן עַזֵּי פָּנִים, וּמֵהֶן מוֹרְדִים וּפוֹשְׁעִים.

כא,יד וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁכָּל אִשָּׁה חֲצוּפָה שְׁהִיא תּוֹבַעַת תַּשְׁמִישׁ בְּפִיהָ, אוֹ הַמְפַתָּה אִשָּׁה לְשֵׁם נְשׁוּאִין, אוֹ הַמִּתְכַּוֵּן לָבוֹא עַל רָחֵל אִשְׁתּוֹ וּבָא עַל לֵאָה אִשְׁתּוֹ, וּמִי שֶׁלֹּא שָׁהָת אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים וַחֲרֵי הַבֵּן סָפֵק כָּל אֵלּוּ, הַבָּנִים הַיְלוּדִים מֵהֶם הֵם הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים שֶׁיִּפּוּרֵי הַגָּלוּת בּוֹרְרִין אוֹתָן.

כא,טו וְאָסוּר לְאָדָם לָבוֹא עַל אִשְׁתּוֹ בַּשָּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת, אוֹ בְּגִנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, אֶלָּא בְּבֵית דִּירָה שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּזוֹנוֹת, וְיַרְגִּילוּ עַצְמָם לִידֵי זְנוּת; וְהַבּוֹעֵל אִשְׁתּוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדוּת. וְכֵן הַמְמַהֵר שֵׁשׁ בְּבִיאָה, וְהַמְמַהֵר בַּשּׁוּק, וְהַמְמַהֵר בְּלֹא שְׁהוּךְ מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדוּת. וְאַכְסָנָאי אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, עַד שֶׁיַּחְזֹר לְבֵיתוֹ.

כא,טז וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים עַל הָאִישׁ שֶׁיָּדוּר בְּבֵית חָמִיו, שֶׁזּוֹ עַזּוּת פָּנִים הִיא; וְלֹא יִכָּנֵס עִמּוֹ לַמֶּרְחָץ. וְכֵן לֹא יִכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ עִם אָבִיו, וְלֹא עִם בַּעַל אֲחוֹתוֹ, וְלֹא עִם תַּלְמִידוֹ; וְאִם הָיָה צָרִיךְ לְתַלְמִידוֹ, מַתָּר לְהִכָּנֵס עִמּוֹ. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁנֵי אַחִים כְּאֶחָד לַמֶּרְחָץ.

כא,יז לֹא יְהַלְּכוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּעֵי רֹאשׁ בַּשּׁוּק, אַחַת פְּנוּיָה וְאַחַת אֵשֶׁת אִישׁ. וְלֹא תֵּלֵךְ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, וּבְנָהּ אַחֲרֶיהָ גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְפַּסּוּ בְּנָהּ וְתֵלֵךְ אַחֲרָיו לְהַחְזִירוֹ, וְיִתְעַלְּלוּ בָּהּ הָרְשָׁעִים שֶׁתִּפָּסוּהוּ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק.

כא,יח אָסוּר לְהוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה; לְפִיכָךְ לֹא יִהְיֶה אָדָם דָּשׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ, וְלֹא יִשָּׁא קְטַנָּה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוֶלֶד. אֲבָל אִלּוּ שֶׁמְּנָאֲפִין בַּיָּד, וּמוֹצִיאִין שִׁכְבַת זֶרַע לֹא דַּי שְׁהוּא אִסּוּר גָּדוֹל, אֶלָּא שֶׁעוֹשֶׂה זֶה בְּנִדּוּי הוּא יוֹשֵׁב; וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "יֵדֵיכֶם, דָּמִים מָלֵאוּ", וּכְאִלּוּ הָרְגוּ נֶפֶשׁ.

כא,יט וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לַדַּעַת, אוֹ יָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר; אֶלָּא אִם יָבוֹא לוֹ הִרְהוּר יַסִּיעַ לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הֲבָאי וְהַשְׁחָתָה, וְיִפְנֶה לְדִבְרֵי תּוֹרָה שְׁהִיא "אַיֶּלֶת אֲהָבִים, וְיַעֲלַת חֵן". לְפִיכָךְ אָסוּר לְאָדָם לִישַׁן עַל עָרְפּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, עַד שֶׁיַּסֵּחַ מְעַט כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי

קְשׁוּי. וְלֹא יִסְתַּכֵּל בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, בְּשָׁעָה שֶׁמִּזְדַּקְּקִין זָכָר לִנְקֵבָה; וּמֻתָּר לְמַרְבִּיעֵי בְּהֵמָה לְהַכְנִיס בְּמִכְחוֹל בְּשִׁפּוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שְׁהֵן עַסְקָן בְּמְלַאכְתָּן וְלֹא יָבוֹאוּ לִידֵי הִרְהוּר.

כא,כ וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל בַּנָּשִׁים, בְּשָׁעָה שְׁהֵן עוֹמְדוֹת עַל הַכִּבּוֹסָה; וְאַפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּבִגְדֵי צֶבַע שֶׁלְּאִשָּׁה שְׁהוּא מַכִּירָהּ אָסוּר, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר.

כא,כא מִי שֶׁפָּגַע בְּאִשָּׁה בַּשּׁוּק אָסוּר לוֹ לְהַלֵּךְ אַחֲרֶיהָ, אֶלָּא רָץ וּמְסַלְּקָהּ לַצְּדָדִין אוֹ לַאֲחוֹרָיו; וְכָל הַמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק אַחוֹרֵי אִשָּׁה, הֲרֵי זֶה מְקַלֵּי עַמֵּי הָאָרֶץ. וְלֹא יַעֲבֹר אָדָם עַל פֶּתַח אִשָּׁה זוֹנָה, עַד שֶׁיִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּקְרַב, אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ".

כא,כב וְאָסוּר לְמִי שְׁאֵינוּ נָשׂוּי לִשְׁלֹחַ יָדוֹ בְּמִבּוּשָׁיו, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר; וְאַפִלּוּ מִתַּחַת טַבּוּרוֹ לֹא יַכְנִיס אָדָם יָדוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. וְאִם הִשְׁתִּין מַיִם לֹא יֶאֱחֹז בָּאַמָּה, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר; וְאִם הָיָה נָשׂוּי, מֻתָּר. וּבֵין נָשׂוּי וּבֵין שְׁאֵינוּ נָשׂוּי לֹא יוֹשִׁיט יָדוֹ לָאַמָּה כְּלָל, אֶלָּא בְּשָׁעָה שְׁהוּא צָרִיךְ לִנְקֵבָיו.

כא,כג חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים הִתְפָּאֵר אֶחָד מֵהֶם שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִסְתַּכֵּל בַּמִּילָה שֶׁלּוֹ, וּמֵהֶן מִי שֶׁהִתְפָּאֵר שֶׁלֹּא הִתְבּוֹנֵן מֵעוֹלָם בְּצוּרַת אִשְׁתּוֹ: מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ פּוֹנֶה מִדִּבְרֵי חֲבָאי, לְדִבְרֵי הָאֱמֶת שְׁהֵן אוֹחֲזוֹת לְבַב הַקְּדוֹשִׁים.

כא,כד מִצְוַת חֲכָמִים לְהַשִּׁיא אָדָם בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, סָמוּךְ לְפִרְקָן שְׁאִם יַנִּיחַן, יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת אוֹ הִרְהוּר; וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וּפָקַדְתָּ נָוְךָ, וְלֹא תֶחֱטָא". וְאָסוּר לְהַשִּׁיא אִשָּׁה לְקָטָן, שֶׁזֶּה כְּמוֹ זְנוּת הִיא. וְאֵין הָאִישׁ רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה, וְלֹא יִשָּׁא עֲקָרָה וּזְקֵנָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוֶלֶד; וּרְשׁוּת לָאִשָּׁה שֶׁלֹּא תִנָּשֵׂא לְעוֹלָם, אוֹ תִנָּשֵׂא לְמִי שְׁאֵינוּ מוֹלִיד אוֹ לְסָרִיס. וְלֹא יִשָּׁא בְּחוּר זְקֵנָה, וְלֹא יִשָּׁא זָקֵן יַלְדָּה שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְזְנוּת.

כא,כה וְכֵן מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין לֹא תָדוּר עִמּוֹ בֶּחָצֵר, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת. וְאִם הָיָה כּוֹהֵן, לֹא תָדוּר עִמּוֹ בַּמָּבוֹי; וְכֹפֶר קָטָן, נִדּוֹן כְּמָבוֹי. הָיָה לָהּ מַלְוֶה אֶצְלוֹ, עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְתָבְעוֹ; וּגְרוּשָׁה שֶׁבָּאָה עִם הַמְגָרֵשׁ לַדִּין מְנַדִּין אוֹתָן, אוֹ מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת. וְאִם נִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵרוּסִין, מֻתֶּרֶת לְתָבְעוֹ בַּדִּין וְלָדוּר עִמּוֹ; וְאִם הָיָה לִבּוֹ גַּס בָּהּ, אַף מִן הָאֵרוּסִין אָסוּר. וּמִי נִדְחֶה מִפְּנֵי מִי, הִיא נִדְחֵית מִפְּנָיו; וְאִם הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁלָּהּ, הוּא נִדְחֶה מִפְּנֶיהָ.

כא,כו אָסוּר לְאָדָם לִשָּׂא אִשָּׁה, וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה; וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ". וְאִם הוֹדִיעָהּ בַּתְּחִלָּה שְׁהוּא נוֹשֵׂא אוֹתָהּ לְיָמִים, מֻתָּר. וְלֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה בְּמְדִינָה זוֹ, וְאִשָּׁה בְּמְדִינָה אַחֶרֶת שֶׁמָּא יַאֲרִיכוּ הַיָּמִים, וְנִמְצָא בֶּן נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וַאֲחוֹת אָבִיו, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ; וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁשְּׁמוֹ יָדוּעַ, וַהֲרֵי זַרְעוֹ מְפֻרְסָמִין וִידוּעִין הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

כא,כז לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה לֹא מִמִּשְׁפַּחַת מְצֹרָעִים, וְלֹא מִמִּשְׁפַּחַת נִכְפִּין וְהוּא, שֶׁהֶחֱזִקוּ שְׁלוֹשָׁה פְּעָמִים שֶׁיָּבוֹאוּ בְּנֵיהֶם כָּךְ. אִשָּׁה שֶׁנִּשֵּׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים, וּמֵתוּ לִשְׁלִישִׁי, לֹא תִנָּשֵׂא. וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵצֵא; וְאַפִלּוּ נִתְקַדְּשָׁה, יִכְנֹס.

כא,כח לֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵל עִם הָאָרֶץ כּוֹהֶנֶת, שֶׁזֶּה כְּמוֹ חִלּוּל לְזַרְעוֹ שֶׁלְּאַהֲרוֹן; וְאִם נָשָׂא אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין זוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה, אֶלָּא מֵת בְּלֹא בָנִים, אוֹ מֵת הוּא אוֹ הִיא בְּמְהֵרָה, אוֹ קְטָטָה תִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם. אֲבָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁנָּשָׂא כּוֹהֶנֶת, הֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח: הֲרֵי תּוֹרָה וּכְהֻנָּה בְּאֶחָד.

כא,כט לֹא יִשָּׂא אָדָם בַּת עַם הָאָרֶץ שְׁאִם מֵת

אוֹ גָּלָה, בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ יִהְיוּ: שֶׁאֵין אָמָּן יוֹדַעַת פֶּתֶר הַתּוֹרָה. וְלֹא יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ, כְּמִי שֶׁכְּפָתָהּ וּנְתָנָהּ לִפְנֵי הָאֲרִי: מַכֶּה וּבוֹעֵל, וְאֵין לוֹ בּשֶׁת פָּנִים. וּלְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁאִם מֵת אוֹ גָּלָה, בָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים; וְכֵן יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חֲכָמִים שֶׁאֵין דָּבָר מְגֻנֶּה וְלֹא מְרִיבָה, בְּבֵיתוֹ שֶׁלְּתַלְמִיד חֲכָמִים.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק כב

כב,א אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת, בֵּין זְקֵנָה בֵּין יַלְדָּה שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְגַלּוֹת עֶרְוָה: חוּץ מֵהָאֵם עִם בְּנָהּ, וְהָאָב עִם בִּתּוֹ, וְהַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נִדָּה. וְחָתָן שֶׁפֵּרְסָה אִשְׁתּוֹ נִדָּה קֹדֶם שֶׁיִּבְעֹל אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אֶלָּא הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְהִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים; וְאִם בָּא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאַת מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ.

כב,ב לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר, וְעַל הַבְּהֵמָה; לְפִיכָךְ אֵין אִסּוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן. וְאִם נִתְרַחֵק אַפִּלּוּ מִיחוּד זָכוּר וּבְהֵמָה, חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מַרְחִיקִין הַבְּהֵמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַחֲדוּ עִמָּהּ. וְאִסּוּר יִחוּד עֲרָיוֹת, מִפִּי הַקַּבָּלָה.

כב,ג בְּשֶׁאֵרַע מַעֲשֶׂה אַמְנוֹן וְתָמָר, גָּזַר דָּוִיד וּבֵית דִּינוֹ עַל יִחוּד פְּנוּיָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֶרְוָה, בִּכְלַל יִחוּד עֲרָיוֹת; וְשַׁמַּאי וְהִלֵּל גָּזְרוּ עַל יִחוּד גּוֹיִם. נִמְצָא כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין גּוֹיָה מַכִּין אֶת שְׁנֵיהֶן מַכַּת מַרְדּוּת, הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וּמַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן: חוּץ מֵאִשֶּׁת אִישׁ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אִם נִתְיַחֵד אֵין לוֹקִין, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עָלֶיהָ שֶׁזְּנָת, וְנִמְצְאוּ מוֹצִיאִין לַעַז עַל הַבָּנִים שֶׁהֵן מַמְזֵרִים.

כב,ד כָּל אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִתְיַחֵד, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ; אֲבָל לֹא תִתְיַחֵד יִשְׂרְאֵלִית עִם הַגּוֹי, אַף עַל פִּי שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁלַּגּוֹי מְשַׁמַּרְתּוֹ, וְאֵין לָהֶן בּוּשָׁה.

כב,ה וְכֵן אֵין מוֹסְרִין תִּינוֹק יִשְׂרְאֵלִי לַגּוֹי לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָּן חֲשׁוּדִין עַל מִשְׁכַּב זָכוּר. וְאֵין מַעֲמִידִין בְּהֵמָה בִּפַּנְדְּקָאוֹת שֶׁלַּגּוֹיִם, וְאַפִּלּוּ זְכָרִים אֵצֶל זְכָרִים וּנְקֵבוֹת אֵצֶל נְקֵבוֹת. וְאֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף לְרוֹעֵה גּוֹי, אַפִּלּוּ זְכָרִים לְגוֹי וּנְקֵבוֹת לְגוֹיָה מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָּן חֲשׁוּדִין עַל הָרִבְעַת בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּזָכוּר וּבְהֵמָה, וְנֶאֱמַר "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל".

כב,ו וּמִפְּנֵי מַה אֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה נְקֵבָה לְגוֹיָה: מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָּן בְּחֶזְקַת נוֹאֲפִים, וּכְשֶׁיָּבוֹא הַנּוֹאֵף לִשְׁכַּב עִם גּוֹיָה זוֹ, אִפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמְצָאֶנָּה, וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה; אוֹ אַפִּלּוּ יִמְצָאֶנָּה, יִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה.

כב,ז לֹא תִתְיַחֵד אִשָּׁה אַחַת, אַפִּלּוּ עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם אִשְׁתּוֹ שֶׁלְּאֶחָד מֵהֶם; וְכֵן לֹא יִתְיַחֵד אִישׁ אֶחָד, אַפִּלּוּ עִם נָשִׁים הַרְבֵּה. וְנָשִׁים הַרְבֵּה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְיִחוּד; הָיוּ הָאֲנָשִׁים מִבַּחוּץ וְהַנָּשִׁים מִבִּפְנִים, אוֹ הָאֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְהַנָּשִׁים מִבַּחוּץ, וּפֵרְשָׁה אִשָּׁה לְבֵין הָאֲנָשִׁים, אוֹ אִישׁ לְבֵין הַנָּשִׁים אֲסוּרִין מִשּׁוּם יִחוּד. אַפִּלּוּ אִישׁ שֶׁעָסְקוּ וּמִלַּאכְתּוֹ עִם הַנָּשִׁים, אָסוּר לוֹ לְהִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה יִתְעַסֵּק עִמָּהֶן וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, אוֹ יִפָּנֶה לִמְלַאכְתּוֹ אַחֶרֶת.

כב,ח מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם שְׁתֵּי יְבָמוֹת, אוֹ עִם שְׁתֵּי צָרוֹת, אוֹ עִם אִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת בַּעְלָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת חֲמוֹתָהּ מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אֵין מְחַפּוֹת זוֹ עַל זוֹ. וְכֵן מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ תִּינֹקֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹדַעַת טַעַם בִּיאָה, וְאֵינָהּ מוֹסֶרֶת עַצְמָהּ

לְבִיאָה שֶׁאֵינָהּ מְזַנָּה בְּפָנֶיהָ, שֶׁחֲרֵי זוֹ מְגַלָּה אֶת סוֹדָהּ.

כב,ט תִּינֹקֶת מִבַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וּלְמַטָּה, וְתִינוֹק מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וּלְמַטָּה מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן: שֶׁלֹּא נָזְרוּ אֶלָּא עַל יֵחוּד אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְבִיאָה, וְאִישׁ הָרָאוּי לְבִיאָה.

כב,י אַנְדְּרֹגִינוֹס אֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים; וְאִם נִתְיַחֵד אֵין מַכִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. אֲבָל הָאִישׁ מִתְיַחֵד עִם הָאַנְדְּרֹגִינוֹס, וְהַטֻּמְטוֹם.

כב,יא אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ בָּעִיר אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְיֵחוּד, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת בַּעְלָהּ עָלֶיהָ; וְאִם הָיָה זֶה גַּם בָּהּ כְּגוֹן שֶׁגְּדָלָה עִמּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָתוֹ לֹא יִתְיַחֵד עִמָּהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעְלָהּ בָּעִיר. וְכֵן כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יֵחוּד.

כב,יב מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאִמּוֹת הַבָּנִים בָּאוֹת לְבֵית הַסֵּפֶר לִבְנֵיהֶם, וְנִמְצָא מִתְגָּרֶה בַּנָּשִׁים; וְכֵן אִשָּׁה, לֹא תְלַמֵּד קְטַנִּים, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶן שֶׁהֵן בָּאִין בִּגְלַל בְּנֵיהֶם, וְנִמְצְאוּ מִתְיַחֲדִים עִמָּהּ. וְאֵין הַמְלַמֵּד צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ שְׁרוּיָה עִמּוֹ בְּבֵית הַסֵּפֶר, אֶלָּא הִיא בְּבֵיתָהּ וְהוּא מְלַמֵּד בִּמְקוֹמוֹ.

כב,יג תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים מְסַפְּרוֹת זוֹ עִם זוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס אִישׁ מִשּׁוּם יֵחוּד.

כב,יד אֵין מְמַנִּין אָדָם נָאֶמָן וְכָשֵׁר לִהְיוֹת שׁוֹמֵר חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ שֶׁאֵין אַפְּטְרוֹפּוֹס לָעֲרָיוֹת; וְאָסוּר לָאָדָם לְמַנּוֹת אַפְּטְרוֹפּוֹס עַל בֵּיתוֹ, שֶׁלֹּא יַנְהִיג אִשְׁתּוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה.

כב,טו אָסוּר לְתַלְמִיד חֲכָמִים לִשְׁכֹּן בְּחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַלְמָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִמָּהּ מִפְּנֵי הַחֲשָׁד אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ; וְכֵן אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְגַדֵּל כֶּלֶב, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְלֹא תִּקְנֶה אִשָּׁה עֲבָדִים זְכָרִים, אֲפִלּוּ קְטַנִּים מִפְּנֵי הַחֲשָׁד.

כב,טז אֵין הוֹרְשִׁין בְּסִתְרֵי עֲרָיוֹת בִּשְׁלוֹשָׁה מִפְּנֵי שֶׁהָאֶחָד טָרוּד בִּשְׁאֵלַת הָרַב, וְהַשְּׁנַיִם נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין זֶה עִם זֶה וְאֵין דַּעְתָּם פְּנוּיָה לִשְׁמֹעַ, וּלְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁלָּאָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל עֲרָיוֹת, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ דָּבָר שֶׁשָּׁמַע מוֹרֶה לְהָקֵל; לְפִיכָךְ אֵין הוֹרְשִׁין אֶלָּא לִשְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מְפַגֵּם לִבּוֹ וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁיִּשְׁמַע מִן הָרַב.

כב,יז אֵין לָךְ דָּבָר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁהוּא קָשֶׁה לְרֹב הָעָם, אֶלָּא לִפְרֹשׁ מִן הָעֲרָיוֹת וְהַבִּיאוֹת הָאֲסוּרוֹת: אָמְרוּ חֲכָמִים, בְּשָׁעָה שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָעֲרָיוֹת, בָּכוּ וְקִבְּלוּ מִצְוָה זוֹ בְּתַרְעֵמֶת וּבִכְיָה שֶׁנֶּאֱמַר "בֹּכָה לְמִשְׁפְּחֹתָיו", עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, גָּזַל וַעֲרָיוֹת, נַפְשׁוֹ שֶׁלָּאָדָם מִתְאַוָּה לָהֶן וּמְחַמַּדְתָּן. וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא קָהָל בְּכָל זְמַן וּזְמַן, שֶׁאֵין בָּהֶן פְּרוּצִין בָּעֲרָיוֹת וּבְבִיאוֹת אֲסוּרוֹת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, רֹב בַּגָּזֵל, וּמֵעוּט בָּעֲרָיוֹת; וְהַכֹּל בַּאֲבַק לְשׁוֹן הָרַע.

כב,יח לְפִיכָךְ רָאוּי לוֹ לָאָדָם לָכֹף יִצְרוֹ בְּדָבָר זֶה, וּלְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בִּקְדֻשָּׁה יְתֵרָה וּבְמַחְשָׁבָה טְהוֹרָה וּבְדַעַת נְכוֹנָה כְּדֵי לְהִנָּצֵל מֵהֶן; וְיִזָּהֵר מִן הַיֵּיחוּד, שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם הַגָּדוֹל. וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ אוֹמְרִים לְתַלְמִידֵיהֶם, הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי בִּתִּי, הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי כַּלָּתִי כְּדֵי לְלַמֵּד לְתַלְמִידִים שֶׁלֹּא יִתְבַּיְּשׁוּ מִדָּבָר זֶה, וְיִתְרַחֲקוּ מִן הַיֵּיחוּד.

כב,יט וְכֵן יִנְהֹג לְהִתְרַחֵק מִן הַשְּׁחוֹק, וּמִן הַשְּׂכָרוּת, וּמִדִּבְרֵי עֲגָבִים שֶׁאֵלּוּ גּוֹרְמִין גְּדוֹלִים הֵם, וְהֵם מַעֲלוֹת שֶׁלָּעֲרָיוֹת; וְלֹא יֵשֵׁב בִּלֹא אִשָּׁה, שֶׁמִּנְהָג זֶה גּוֹרֵם לְטַהֲרָה גְּדוֹלָה. יִתֵּרָה מִכָּל זֹאת אָמְרוּ, יַפְנֶה עַצְמוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ לְדִבְרֵי תוֹרָה, וְיַרְחִיב דַּעְתּוֹ בַּחָכְמָה שֶׁאֵין מַחְשֶׁבֶת עֲרָיוֹת מִתְגַּבֶּרֶת, אֶלָּא בְּלֵב פָּנוּי מִן הַחָכְמָה, וּבַחָכְמָה הוּא אוֹמֵר "אַיֶּלֶת אֲהָבִים, וְיַעֲלַת חֵן:

דַּהֲיָה, יְרַוֵּךְ בְּכָל עֵת; בְּאַהֲבָתָהּ, תִּשְׁגֶּה תָּמִיד״.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לְטָהוֹרָה; לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה; שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בְּשׂוּר הַנִּסְקָל; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חָדָשָׁה; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ. וּבְאוּר מִצְווֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת פֶּרֶק א

א,א מִצְוַת עֲשֵׂה הֵן הַסִּימָנִין שֶׁמַּבְדִּילִין בָּהֶן בֵּין בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף וְדָג וְחָגָב שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן, וּבֵין שְׁאֵין מֻתָּר לְאָכְלָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהִבְדִּילְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה, לַטְּמֵאָה, וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא, לַטָּהֹר״, ״וּבֵין הַחַיָּה, הַנֶּאֱכָלֶת, וּבֵין הַחַיָּה, אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל״.

א,ב סִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה, וְהֵם שְׁנֵי סִימָנִין: ״מַפְרֶסֶת פַּרְסָה״, וּ״מַעֲלַת גֵּרָה״ עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם. וְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה שְׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, אֵין לָהּ שְׁנַיִם בַּלֶּחִי הָעֶלְיוֹן. וְכָל בְּהֵמָה שְׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, חֲרֵי הִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה חוּץ מִן הַגָּמָל; וְכָל בְּהֵמָה שְׁהִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, חֲרֵי הִיא מַעֲלַת גֵּרָה חוּץ מִן הַחֲזִיר.

א,ג לְפִיכָךְ הַמּוֹצֵא בְּהֵמָה בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ מַכִּירָהּ, וּמְצָאָהּ חֲתוּכַת הַפַּרְסוֹת בּוֹדֵק בְּפִיהָ: אִם אֵין לָהּ שְׁנַיִם לְמַעְלָה, בַּיְדוּעַ שְׁהִיא טְהוֹרָה וְהוּא, שֶׁיְּבִיר גֵּמֶל. מָצָא בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ חָתוּךְ בּוֹדֵק בְּפַרְסוֹתֶיהָ: אִם הִיא שְׁסוּעָה, טְהוֹרָה וְהוּא, שֶׁיְּבִיר חֲזִיר.

א,ד מָצָא פִּיהָ חָתוּךְ, וְרַגְלֶיהָ חֲתוּכוֹת בּוֹדֵק בָּהּ אַחַר שֶׁיִּשְׁחֲטֶנָּה בִּכְנֶפֶי הָעֶקֶץ: אִם מָצָא בְּשָׂרָהּ שָׁם מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וְעֶרֶב, טְהוֹרָה וְהוּא שֶׁיְּבִיר עָרוּד, שֶׁכֵּן הוּא בְּשָׂרוֹ מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וְעֶרֶב.

א,ה בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְמֵאָה אַף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה, וְלֹא מַעֲלָה גֵּרָה, אֶלָּא כְּמִין סוּס אוֹ חֲמוֹר לְכָל דָּבָר חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁיָּלְדָה בְּפָנָיו. אֲבָל אִם הִנִּיחַ פָּרָה מְעֻבֶּרֶת בְּעֶדְרוֹ, וּבָא וּמָצָא כְּמִין חֲזִיר כָּרוּךְ אַחֲרֶיהָ אַף עַל פִּי שְׁהוּא יוֹנֵק מִמֶּנָּה חֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה: שֶׁמָּא מִן הַטְּמֵאָה נֻלַּד, וְנִכְרַךְ אַחַר הַטְּהוֹרָה.

א,ו בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה אַף עַל פִּי שְׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה, וּמַעֲלָה גֵּרָה, וַחֲרֵי הוּא כְּמִין שׁוֹר לְכָל דָּבָר, אוֹ כְּמִין שֶׂה חֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה: שֶׁהַגָּדֵל מִן הַטְּמֵאָה, טָמֵא; וְהַגָּדֵל מִן הַטָּהוֹר, טָהוֹר. לְפִיכָךְ דָּג טָמֵא הַנִּמְצָא בְּמֵעֵי דָּג טָהוֹר, אָסוּר, וְדָג טָהוֹר הַנִּמְצָא בְּמֵעֵי דָּג טָמֵא, מֻתָּר לְפִי שְׁאֵינוֹ גִּדּוּלָיו, אֶלָּא בְּלָעוֹ.

א,ז בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ, בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין, וּשְׁתֵּי שְׁדֵרוֹת אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; וְזוֹ הִיא ״הַשְּׁסוּעָה״ שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר ״אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ, מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה, וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה, הַשְּׁסוּעָה״, כְּלוֹמַר בְּרִיָּה שֶׁנֻּלְדָה שְׁסוּעָה לִשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דְּמוּת עוֹף אַף עַל פִּי שְׁהוּא עוֹף טָהוֹר, חֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה: לֹא חָתַר מִן

הַנִּמְצָא בַּבְּהֵמָה, אֲלָא מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּרְסָה.
א,ח אֵין לָךְ בְּכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁמַּתָּר בַּאֲכִילָה, חוּץ מֵעֲשֶׂרֶת הַמִּינִין הַמְּנוּיִין בַּתּוֹרָה: שְׁלוֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה וְהֵן שׁוֹר, שֶׂה, וְעֵז; וְשִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה אַיָּל, וּצְבִי, וְיַחְמוּר, וְאַקּוֹ, וְדִישׁוֹן, וּתְאוֹ, וְזֶמֶר. הֵן וּמִינֵיהֶן כְּגוֹן שׁוֹר הַבָּר וְהַמְּרִיא, שֶׂה מִמִּין הַשּׂוֹר. וְכָל הָעֲשָׂרָה מִינִין וּמִינֵיהֶן, מַעֲלֵי גֵּרָה וּמַפְרִיסֵי פַּרְסָה; לְפִיכָךְ מִי שֶׁהוּא מַפְרִין, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבְדֹק לֹא בְּפֶה וְלֹא בָּרַגְלַיִם.
א,ט אַף עַל פִּי שֶׁכֵּלָּן מַפְרִין בַּאֲכִילָה, צְרִיכִין אָנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחַיָּה טְהוֹרָה: שֶׁהַחַיָּה חֶלְבָּהּ מַתָּר, וְדָמָהּ טָעוּן כִּסּוּי; וְהַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה חֶלְבָּהּ בְּכָרֵת, וְאֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּסּוּי. וְסִימָנֵי חַיָּה, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה הֵן.
א,י כָּל מִין שֶׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה, וּמַעֲלֶה גֵּרָה, וְיֵשׁ לוֹ קְרָנַיִם מְפֻצָּלוֹת כְּגוֹן הָאַיָּל הֲרֵי זוֹ חַיָּה טְהוֹרָה בַּוַּדַּאי. וְכָל שֶׁאֵין קְרָנָיו מְפֻצָּלוֹת אִם הָיוּ קְרָנָיו כְּרוּכוֹת כְּקַרְנֵי הַשּׁוֹר, וַחֲדוּקוֹת כְּקַרְנֵי הָעֵז, וְיֵהָיֶה הַחֶדֶק מֵבְלַע בָּהֶן, וַחֲדוּרוֹת כְּקַרְנֵי הַצְּבִי הֲרֵי זוֹ חַיָּה טְהוֹרָה: עַד שֶׁיִּהְיוּ בַּקְּרָנַיִם שְׁלוֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ כְּרוּכוֹת, וַחֲדוּקוֹת, וַחֲדוּרוֹת.
א,יא בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמִין שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ; אֲבָל שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן אַפְלוּ לֹא מָצָא לוֹ קְרָנַיִם הֲרֵי זֶה אוֹכֵל חֶלְבּוֹ, וְחַיָּב לְכַסּוֹת דָּמוֹ.
א,יב שׁוֹר הַבָּר, מִין בְּהֵמָה הוּא; וְהַקֶּרֶשׁ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא קֶרֶן אַחַת, הֲרֵי הוּא חַיָּה. וְכָל שֶׁיִּסְתַּפֵּק לָךְ אִם הוּא מִין חַיָּה אוֹ מִין בְּהֵמָה חֶלְבּוֹ אָסוּר וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ.
א,יג כִּלְאַיִם הַבָּא מִן בְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם חַיָּה טְהוֹרָה, הוּא הַנִּקְרָא כּוּי חֶלְבּוֹ אָסוּר וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ; וְאֵין מִין טָמֵא מִתְעַבֵּר מִמִּין טָהוֹר כְּלָל.
א,יד סִימָנֵי עוֹף טָהוֹר, לֹא נִתְפָּרְשׁוּ מִן הַתּוֹרָה; אֶלָּא מָסָרָה מִינִין טְמֵאִין בִּלְבָד, וּשְׁאָר מִינֵי הָעוֹף מֻתָּרִין. וְהַמִּינִין הָאֲסוּרִין, אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִין; וְאֵלּוּ הֵן: נֶשֶׁר; פֶּרֶס; עָזְנִיָּה; דָּאָה, וְהִיא "הָרָאָה" הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה; וְאַיָּה, וְהִיא "הַדַּיָּה" הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה; וּמִין הָאַיָּה, שֶׁכֵּן כָּתוּב בָּהּ "לְמִינָהּ" מִכְּלָל שְׁהֵן שְׁנֵי מִינִין; וְעוֹרֵב; וְזַרְזִיר, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בָּעוֹרֵב "לְמִינוֹ" לְהָבִיא אֶת הַזַּרְזִיר; וְיַעֲנָה; וַתַּחְמָס; וְשַׁחַף; וְנֵץ; וְשָׁרְנִיקָא, וְהוּא מִין הַנֵּץ שֶׁכֵּן כָּתוּב בּוֹ "לְמִינֵהוּ"; וְכוֹס; וְשָׁלָךְ; וְיַנְשׁוּף; וְתִנְשֶׁמֶת; וְקָאָת; וְרָחָם; חֲסִידָה; הָאֲנָפָה; וּמִין הָאֲנָפָה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בָּהּ "לְמִינָהּ"; הַדּוּכִיפַת; וְהָעֲטַלֵּף. הֲרֵי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים.
א,טו כָּל מִי שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבְשִׁמּוֹתֵיהֶן הֲרֵי זֶה אוֹכֵל כָּל עוֹף שֶׁאֵינוֹ מֻחָן, וְאֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה; וְעוֹף טָהוֹר, נֶאֱכָל בְּמָסֹרֶת וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר פָּשׁוּט בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁזֶּה עוֹף טָהוֹר. וְנֶאֱמָן צַיָּד לוֹמַר, עוֹף זֶה הִתִּיר לִי רַבִּי הַצַּיָּד וְהוּא, שֶׁהֶחֱזִק אוֹתוֹ צַיָּד שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבְשִׁמּוֹתֵיהֶן.
א,טז מִי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירָן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁמוֹתֵיהֶן בּוֹדֵק בְּסִימָנִין אֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: כָּל עוֹף שֶׁהוּא דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, בַּיְדוּעַ שֶׁהוּא מֵאֵלּוּ הַמִּינִין וְטָמֵא. וְשֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וְאוֹכֵל אִם יֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלוֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ, הֲרֵי זֶה עוֹף טָהוֹר; וְאֵלּוּ הֵן אֶצְבַּע יְתֵרָה, אוֹ זְפָק וְהִיא הַמֵּרְאָה, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה צִרְקֻבָנוֹ נִקְלָף בַּיָּד.
א,יז לְפִי שֶׁאֵין בְּכָל אֵלּוּ הַמִּינִין הָאֲסוּרִין מִין שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס, וְיֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלוֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ, חוּץ מִפֶּרֶס וְעָזְנִיָּה; וּפֶרֶס וְעָזְנִיָּה אֵינָן מְצוּיִין בַּיִּשּׁוּב, אֶלָּא בְּמִדְבָּרוֹת אֲיֵי הַיָּם הָרְחוֹקוֹת עַד מְאוֹד שֶׁהֵן סוֹף הַיִּשּׁוּב.
א,יח הָיָה הַקֻּרְקְבָן נִקְלָף בְּסַכִּין, וְאֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד, וְאֵין בּוֹ סִימָן אַחֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס,

חֲרֵי זֶה סָפֵק, הָיָה חָזָק וְדָבֵק, וְהִנִּיחוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְנִתְרַפֶּה, וְנִקְלָף בַּיָּד חֲרֵי זֶה מַהֲרָה.

א,יט אָמְרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁמַּסֶּרֶת בִּידֵיהֶם שֶׁאֵין מוֹרִין לְהַתִּיר עוֹף הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אוֹתוֹ סִימָן שֶׁיִּקְלֵף קַרְקְבָנוֹ בַּיָּד; אֲבָל אִם אֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְפָק אוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה, מֵעוֹלָם לֹא הִתִּירוּהוּ.

א,כ כָּל עוֹף שֶׁחוֹלֵק אֶת רַגְלָיו כְּשֶׁמּוֹתְחִין לוֹ חוּט, שְׁתַּיִם לְכָאן וּשְׁתַּיִם לְכָאן, אוֹ שֶׁקּוֹלֵט מִן הָאֲוִיר, וְאוֹכֵל בָּאֲוִיר חֲרֵי זֶה דּוֹרֵס וְטָמֵא. וְכָל הַשּׁוֹכֵן עִם הַטְּמֵאִים, וְנִדְמֶה לָהֶם חֲרֵי זֶה טָמֵא.

א,כא מִינֵי חֲגָבִים שֶׁהִתִּירָה תּוֹרָה, שְׁמוֹנָה; וְאֵלּוּ הֵן: חָגָב; וּמִין חָגָב, וְהִיא הַדְּבְנִית; חַרְגּוֹל; וּמִין חַרְגּוֹל, וְהִיא עַצְרוֹנְיָא; אַרְבֶּה; וּמִין אַרְבֶּה, וְהִיא צִפֹּרֶת פְּרָמִים; סָלְעָם; וּמִין סָלְעָם, וְהִיא יוֹחָנָה יְרוּשְׁלְמִית.

א,כב מִי שֶׁהוּא בָּקִי בָּהֶן וּבְשְׁמוֹתֵיהֶן, אוֹכֵל; וְהַצָּיָד נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן, בָּעוֹף. וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי, בּוֹדֵק בִּסִּימָנִין; וּשְׁלוֹשָׁה סִימָנִין יֵשׁ לָהֶן: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם שֶׁחוֹפּוֹת רֹב אֹרֶךְ גּוּפוֹ וְרֹב חֻקַּת גּוּפוֹ, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כְּרָעַיִם לְנַתֵּר בָּהֶן חֲרֵי זֶה מִין טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי שֶׁרֹּאשׁוֹ אָרוּךְ וְיֵשׁ לוֹ זָנָב אִם הָיָה שְׁמוֹ חָגָב, טָהוֹר.

א,כג מִי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו כְּנָפַיִם אוֹ כְּרָעַיִם, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כְּנָפַיִם הַחוֹפּוֹת אֶת רֻבּוֹ, וַעֲתִיד לְגַדֵּל אוֹתָן אַחַר זְמַן כְּשֶׁיִּגְדֵּיל חֲרֵי זֶה מַהֲר מֵעַתָּה.

א,כד וּבַדָּגִים שְׁנֵי סִימָנִין סְנַפִּיר, וְקַשְׂקֶשֶׂת: וּסְנַפִּיר, הוּא שֶׁפּוֹרֵחַ בּוֹ; וְקַשְׂקֶשֶׂת, הִיא הַדְּבוּקָה בְּכָל גּוּפוֹ. וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת, יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר. אֵין לוֹ עַכְשָׁו, וּכְשֶׁיִּגְדֵּיל יִהְיוּ לוֹ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת כְּשֶׁהוּא בַּיָּם, וּכְשֶׁיַּעֲלֶה יַשִּׁיר קַשְׂקַשָּׁיו חֲרֵי זֶה מַהֲר. וּמִי שֶׁאֵין קַשְׂקַשָּׁיו חוֹפִין אֶת כֻּלּוֹ, מַהֲר: אַפִלּוּ אֵין בּוֹ אֶלָּא סְנַפִּיר אֶחָד, וְקַשְׂקֶשֶׂת אַחַת חֲרֵי זֶה מַהֲר.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת פֶּרֶק ב

ב,א מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת, מַעֲלַת גֵּרָה, בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ, תֹּאכֵלוּ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁכָּל שְׁאֵינָהּ מַעֲלַת גֵּרָה וּמַפְרֶסֶת פַּרְסָה, אֲסוּרָה; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא.

ב,ב וּבַגְּמַל וּבַחֲזִיר וּבָאַרְנֶבֶת וּבַשָּׁפָן נֶאֱמַר "אֶת זֶה, לֹא תֹאכְלוּ, מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה..." הַא לָמַדְתָּ שְׁהֵן בִּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה, שְׁאֵין בָּהּ סִימָן כְּלָל שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתָהּ בִּלֹא תַעֲשֶׂה, יָתֵר עַל עֲשֵׂה הַבָּא מִכְּלָל "אֹתָהּ, תֹּאכֵלוּ".

ב,ג לְפִיכָךְ כָּל הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה, כַּזַּיִת לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַבָּשָׂר בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַחֵלֶב: לֹא חָלַק הַכָּתוּב בַּטְּמֵאִים, בֵּין בְּשָׂרָם לְחֶלְבָּם.

ב,ד הָאָדָם אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וַיְהִי הָאָדָם, לְנֶפֶשׁ חַיָּה", אֵינוֹ בִּכְלַל מִינֵי חַיָּה בַּעֲלַת פַּרְסָה; לְפִיכָךְ אֵינוֹ בִּלֹא תַעֲשֶׂה. וְהָאוֹכֵל מִבְּשַׂר הָאָדָם אוֹ מֵחֶלְבּוֹ, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת אֵינוֹ לוֹקֶה. אֲבָל אָסוּר הוּא בַּעֲשֵׂה, שֶׁחֲרֵי מָנָה הַכָּתוּב שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה וְאָמַר בָּהֶן "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" הַא כָּל שְׁהוּא חוּץ מֵהֶן, לֹא תֹאכְלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא.

ב,ה הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר עוֹף טָמֵא לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ"; וַחֲרֵי עָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה, תֹּאכֵלוּ" הַא טְמֵאָה, לֹא תֹאכְלוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִדָּג טָמֵא לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֶׁקֶץ, יִהְיוּ לָכֶם; מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ"; וְעָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת... תֹּאכֵלוּ" מִכְּלַל שְׁאֵין לוֹ סְנַפִּיר

וְקַשְׁקֶשֶׁת, לֹא יֵאָכֵל. הַא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל הָאוֹכֵל דָּג
טָמֵא, אוֹ בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה, אוֹ עוֹף טָמֵא בְּטֵל
מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.
ב,ו חָגָב טָמֵא, חֲרִי הוּא בְּכָלַל שֶׁרֶץ הָעוֹף;
וְהָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֹל
שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא לָכֶם: לֹא, יֵאָכֵלוּ". וְאֵיזֶה
הוּא שֶׁרֶץ הָעוֹף, כְּגוֹן זְבוּב וְיתוּשׁ וּדְבוֹרָה
וְצִרְעָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן.
ב,ז הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר
"וְכָל הַשֶּׁרֶץ, הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא, לֹא
יֵאָכֵל". וְאֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן חֹלֶד וְצָב
וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים וְחִפּוּשִׁית וְנָדָל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן.
וּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן "הַחֹלֶד
וְהָעַכְבָּר, וְהַצָּב... וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ, וְהַלְּטָאָה;
וְהַחֹמֶט, וְהַתְּנִשְׁמֶת" הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרָן כַּעֲדָשָׁה,
לוֹקֶה: שֶׁעוּר אֲכִילָתָן, כְּשֶׁעוּר טֻמְאָתָן. וְכֻלָּם
מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַעֲדָשָׁה.
ב,ח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁאָכַל מֵהֶן אַחַר
מִיתָתָן. אֲבָל הַחוֹתֵךְ אֵבֶר מִן הַחַי מִן אֶחָד מֵהֶן,
וַאֲכָלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּזַּיִת;
וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת. אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם מִן
הַשֶּׁרֶץ אַחַר שֶׁמֵּת אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ
כַּעֲדָשָׁה.
ב,ט דַּם שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים וּבְשָׂרָן מִצְטָרֵף
לְכַעֲדָשָׁה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מְחֻבָּר בַּבָּשָׂר. וְכֵן
דַּם הַנָּחָשׁ מִצְטָרֵף לִבְשָׂרוֹ לְכַזַּיִת, וְלוֹקֶה עָלָיו
לְפִי שְׁאֵין בְּשָׂרוֹ חֲלוּק מִדָּמוֹ, וְאַף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ
מִטַּמֵּא; וְכֵן כָּל כֵּיוֹצֵא בּוֹ, מִשְּׁאָר שְׁרָצִים
שְׁאֵינָן מִטַּמְּאִין.
ב,י דַּם שְׁרָצִים שֶׁפֵּרַשׁ, וּכְנָסוֹ וַאֲכָלוֹ לוֹקֶה עָלָיו
בְּכַזַּיִת: וְהוּא, שֶׁיִּתְּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ;
אֲבָל אִם הִתִּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֵל דָּם פָּטוּר, שְׁאֵין
חַיָּבִין אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף. וְכָל
הַשְּׁעוּרִין וּמַחְלְקוֹתֵיהֶן, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.
ב,יא הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם לוֹקֶה מִן
הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תְּשַׁקְּצוּ, אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם,
בְּכָל הַשֶּׁרֶץ, הַשֹּׁרֵץ; וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם": הֲרֵי
כָּלַל בָּלְאוֹ זֶה, שֶׁרֶץ הָאָרֶץ וְשֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ
הַמַּיִם. אֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הַמַּיִם אֵלּוּ הַבְּרִיּוֹת
הַקְּטַנּוֹת כְּמוֹ הַתּוֹלָעִים וְהָעֲלוּקָה שֶׁבַּמַּיִם,
וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּיוֹתֵר שְׁהֵן חַיּוֹת הַיָּם: כְּלָלוֹ
שֶׁלַּדָּבָר כָּל שְׁאֵינוֹ בְּצוּרַת הַדָּגִים לֹא דָּג טָמֵא
וְלֹא דָּג טָהוֹר, כְּגוֹן כֶּלֶב הַמַּיִם וְהַחֲלִפּוֹן
וְהַצְּפַרְדֵּעַ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן.
ב,יב אֵלּוּ הַמִּינִין הַנִּבְרָאִין בָּאַשְׁפּוֹת וּבְגוּפֵי
הַנְּבֵלוֹת כְּגוֹן רִמָּה וְתוֹלֵעָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, שְׁאֵינָן
נִבְרָאִין מִזָּכָר וּנְקֵבָה אֶלָּא מִן הַגְּלָלִים שֶׁהִסְרִיחוּ
וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן הֵן הַנִּקְרָאִין רוֹמֶשׂ עַל הָאָרֶץ;
וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כַּזַּיִת לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא תְטַמְּאוּ
אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ",
וְאַף עַל פִּי שְׁאֵינָן פָּרִין וְרָבִין. אֲבָל "הַשֶּׁרֶץ,
הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ", הוּא שֶׁפּוֹרֶה וְרוֹבֶה מִזָּכָר
וּנְקֵבָה.
ב,יג אֵלּוּ הַמִּינִין הַנִּבְרָאִין בַּפֵּרוֹת וּבַמַּאֲכָלוֹת,
אִם פֵּרְשׁוּ וְיָצְאוּ לָאָרֶץ אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ לְתוֹךְ
הָאֹכֶל מִי שֶׁאָכַל מֵהֶן כַּזַּיִת, לוֹקֶה: שֶׁנֶּאֱמַר "לְכָל
הַשֶּׁרֶץ, הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם, כִּי שֶׁקֶץ
הֵם", לֶאֱסֹר אֵלּוּ שֶׁפֵּרְשׁוּ לָאָרֶץ. אֲבָל אִם לֹא
פֵּרְשׁוּ, מֻתָּר לֶאֱכֹל הַפְּרִי וְהַתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכוֹ.
ב,יד בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהִתְלִיעַ הָאֹכֶל
אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר מִן הָאָרֶץ. אֲבָל אִם הִתְלִיעַ וְהוּא
מְחֻבָּר אוֹתָהּ הַתּוֹלַעַת אֲסוּרָה כְּאִלּוּ פֵּרְשָׁה
לָאָרֶץ, שֶׁעַל הָאָרֶץ נִבְרֵאת; וְלוֹקִין עָלֶיהָ. וְאִם
סָפֵק, אֲסוּרָה; לְפִיכָךְ כָּל מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן
לְהִתְלִיעַ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּבְדֹּק
הַפְּרִי מִתּוֹכוֹ, שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ תּוֹלַעַת. וְאִם שָׁהָה
הַפְּרִי אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹכֵל בְּלֹא
בְּדִיקָה, שְׁאֵין תּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מִתְקַיֶּמֶת שְׁנֵים עָשָׂר
חֹדֶשׁ.
ב,טו פֵּרְשׁוּ לָאֲוִיר וְלֹא נָגְעוּ בָּאָרֶץ, אוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ

מִקְצָתָן לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ אַחַר שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ תוֹלַעַת עַל הַגַּרְעִנָּה מִבִּפְנִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִתּוֹךְ הָאֹכֶל לְתוֹךְ אֹכֶל אַחֵר כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין מִפֶּקַח, וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן.

ב,טז תּוֹלַעַת הַנִּמְצֵאת בְּמֵעֵי הַדָּגִים, וּבַמּוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה, וְהַנִּמְצֵאת בַּבָּשָׂר אֲסוּרָה; אֲבָל דָּג מָלִיחַ שֶׁהִתְלִיעַ, חֲרֵי הַתּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מֻתֶּרֶת, שֶׁהֵן כַּפֵּרוֹת שֶׁהִתְלִיעוּ אַחַר שֶׁנֶּעְקְרוּ מִן הָאָרֶץ, שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן כֻּלָּן בְּאַחַת בַּתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכָן.

ב,יז וְכֵן הַמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים שֶׁהִשְׁרִיצוּ חֲרֵי אוֹתָן הַשֶּׁרָצִים מֻתָּרִין לִשְׁתּוֹתָן עִם הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ": כְּלוֹמַר בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים הוּא שֶׁאַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְאֵין אַתָּה אוֹכֵל אֶת שְׁאֵין לוֹ; אֲבָל בַּכֵּלִים בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּין שְׁאֵין לוֹ, מֻתָּר.

ב,יח שֶׁרֶץ הַמַּיִם הַנִּבְרָא בַּשִּׁיחִין וּבַבּוֹרוֹת וּבַמְּעָרוֹת הוֹאִיל וְאֵינָן מַיִם נוֹבְעִין, וַחֲרֵי הֵן עֲצוּרִים חֲרֵי הֵן כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים, וּמֻתָּר; וְשׁוֹחֶה וְשׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, וְאַף עַל פִּי שֶׁבּוֹלֵעַ בְּשָׁעַת שְׁתִיָּה מֵאוֹתָן הַשְּׁרָצִים הַדַּקִּים.

ב,יט בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן. אֲבָל אִם פֵּרַשׁ הַשֶּׁרֶץ אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לְתוֹךְ הַכְּלִי אוֹ לְתוֹךְ הַבּוֹר, אָסוּר: פֵּרַשׁ לְדָפְנֵי הֶחָבִית, וְחָזַר וְנָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הַשֵּׂכָר מֻתָּר; וְכֵן אִם פֵּרַשׁ לְדָפְנֵי הַבּוֹר אוֹ הַמְּעָרָה, וְחָזַר לַמַּיִם מֻתָּר.

ב,כ הַמְסַנֵּן אֶת הַיַּיִן אוֹ אֶת הַחֹמֶץ אוֹ אֶת הַשֵּׂכָר, וְאָכַל מִן הַיְּבוּחוּשִׁין אוֹ הַיְּתוּשִׁין וְהַתּוֹלַעַת שֶׁסָּנַן לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם: וְאִם פֵּרְשׁוּ חָזְרוּ לִכְלִי אַחֵר שֶׁסִּנָּנָן, שֶׁחֲרֵי פֵּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן. אֲבָל אִם לֹא סִנַּן, שׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ.

ב,כא זֶה שֶׁאָמַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, הָאוֹכֵל בַּזַּיִת מִבְּרִיָּה גְּדוֹלָה, אוֹ שֶׁצָּרַף מְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ וּמְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ שֶׁבְּמִינָהּ עַד שֶׁאָכַל בַּזַּיִת. אֲבָל הָאוֹכֵל בְּרִיָּה טְמֵאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כַּלָּה חֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, וְאִם פֵּרְקָה וְאָכַל פְּחוּתָה מִכַּחַרְדָּל, בֵּין שֶׁאָכְלָהּ מֵתָה, בֵּין שֶׁאָכְלָהּ חַיָּה; וְאִם פֵּרְחָה הַבְּרִיָּה, וְנִשְׁתַּנְּתָה צוּרָתָהּ הוֹאִיל וְאָכְלָהּ כַּלָּה, לוֹקֶה. נִמְלָה שֶׁחָסְרָה אִם פֵּרְקָה אַחַת מֵרַגְלֶיהָ, אֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ אֶלָּא בְּכַזַּיִת.

ב,כב לְפִיכָךְ הָאוֹכֵל זְבוּב שָׁלֵם אוֹ יְתוּשׁ שָׁלֵם, בֵּין חַי בֵּין מֵת לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. חֲרֵי שֶׁחָיְתָה הַבְּרִיָּה מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף וּמִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם וּמִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן שֶׁחָיוּ לָהּ כְּנָפַיִם וְהִיא מְהַלֶּכֶת עַל הָאָרֶץ כְּשְׁאָר שְׁרָצִים וְהָיְתָה רָבָה בַּמַּיִם, וַאֲכָלָהּ לוֹקֶה שָׁלוֹשׁ מַלְקִיּוֹת; וְאִם הָיְתָה יָתֵר עַל זֶה מִן הַמִּינִין שֶׁנִּבְרְאוּ בַּכְּפָרוֹת, לוֹקֶה עָלֶיהָ אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת; וְאִם הָיְתָה מִן הַמִּינִין שֶׁפָּרִין וְרָבִין, לוֹקֶה חָמֵשׁ. וְאִם הָיְתָה מִכְּלַל עוֹף טָמֵא יָתֵר עַל הַוָּיְתָהּ מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף, לוֹקֶה עָלֶיהָ שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת מִשּׁוּם עוֹף טָמֵא, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם, וּמִשּׁוּם רוֹמֶשׂ עַל הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם תּוֹלַעַת הַכְּפָרוֹת: בֵּין שֶׁאָכְלָהּ כֻּלָּהּ, בֵּין שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת. לְפִיכָךְ הָאוֹכֵל נִמְלָה הַפּוֹרַחַת הַגְּדֵלָה בַּמַּיִם, לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת.

ב,כג רִסֵּק נִמְלוֹת, וְהֵבִיא אַחַת שְׁלֵמָה וְצֵרְפָהּ לְאֵלּוּ שֶׁנִּתְרַסְּקוּ, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ לוֹקֶה שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: חָמֵשׁ מִשּׁוּם נִמְלָה הָאַחַת, וְאַחַת מִשּׁוּם כַּזַּיִת מִנִּבְלַת הַטְּמֵאִים.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת פֶּרֶק ג

ג,א כָּל מַאֲכָל הַיּוֹצֵא מִמִּין מִן הַמִּינִין הָאֲסוּרִין שָׁלוֹקִין עַל אֲכִילָתָן חֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּאֲכָל אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן חֲלֵב בְּהֵמָה וְחַיָּה

הַטְּמֵאִים וּבֵיצֵי עוֹף וְדָג הַטְּמֵאִים: שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה", זוֹ בֵּיצָתָהּ; וְהוּא הַדִּין לְכָל הָאֲסוּר כַּיַּעֲנָה, וּלְכָל הַדְּבָרִים הַהוֹמִין לַבֵּיצָה.

ג,ב חֵלֶב הָאָדָם מֻתָּר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשַׂר הָאָדָם אָסוּר בַּאֲכִילָה; כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה. דְּבַשׁ דְּבוֹרִים וּדְבַשׁ צְרָעִים, מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוּ מִתַּמְצִית גּוּפָן, אֶלָּא כּוֹנְסִין אוֹתוֹ מֵעַל הָעֲשָׁבִים בְּתוֹךְ פִּיהֶן וּמְקִיאוֹת אוֹתוֹ בַּכַּוָּרֶת כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ אוֹתוֹ לָאֱכֹל מִמֶּנּוּ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

ג,ג אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב הָאָדָם מֻתָּר, אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדּוֹל לִינָק אוֹתוֹ מִן הַשַּׁדַּיִם; אֶלָּא חוֹלֶבֶת אִשָּׁה לְתוֹךְ הַכְּלִי, וְשׁוֹתֶה. וְגָדוֹל שֶׁיָּנַק מִן הַשַּׁד כְּיוֹנֵק שֶׁרֶץ, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ג,ד יוֹנֵק תִּינוֹק וְחוֹלֵב, אַפְלוּ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים. וְאִם גְּמָלוּהוּ וּפֵרַשׁ שִׁלּוּשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר מֵחֲמַת בָּרְיוֹ, וְלֹא מֵחֲמַת חֹלִי אֵינוּ חוֹזֵר וְיוֹנֵק: וְהוּא, שֶׁגְּמָלוּהוּ אַחַר אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ; אֲבָל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה אַפְלוּ גְּמָלוּהוּ חֹדֶשׁ אוֹ שְׁנַיִם מֻתָּר לַחְזֹר וְלִינַק, עַד סוֹף אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ.

ג,ה אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבֵיצֵי עוֹף טָמֵא אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה, אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן: שֶׁנֶּאֱמַר "מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ" עַל הַבָּשָׂר הוּא לוֹקֶה, וְאֵינוּ לוֹקֶה עַל הַבֵּיצָה וְעַל הֶחָלָב; וַחֲרֵי הָאוֹכֵל אוֹתָן כְּאוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, וְאֵינוּ לוֹקֶה. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ג,ו יֵרָאֶה לִי שֶׁהָאוֹכֵל בֵּיצֵי דָּגִים טְמֵאִים הַנִּמְצָאִין בְּמֵעֵיהֶן כְּאוֹכֵל קִרְבֵי דָּגִים, וְלוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; וְכֵן בֵּיצֵי הָעוֹף הַתְּלוּיוֹת בָּאֶשְׁכּוֹל, שֶׁעֲדַיִן לֹא פֵּרְשׁוּ וְנִגְמְרוּ הָאוֹכֵל אוֹתָן לוֹקֶה, כְּאוֹכֵל בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁלָּהֶן.

ג,ז בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ, וַאֲכָלָהּ לוֹקֶה מְשׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף; אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ, וַאֲכָלָהּ מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. נִמְצָא עָלֶיהָ קֶרֶט דָּם אִם עַל הַחֶלְבּוֹן, זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר; וְאִם עַל הַחֶלְמוֹן, אֲסוּרָה כֻּלָּהּ. בֵּיצָה הַמְּוֻיֶּרֶת, הַנֶּפֶשׁ הַיָּפָה תֹּאכַל. אֶפְרוֹחַ שֶׁנִּלַּד אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו, מֻתָּר לְאָכְלוֹ.

ג,ח בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁנִּטְרְפָה, חֶלְבָּהּ אָסוּר כַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וְכֵן בֵּיצַת עוֹף שֶׁנִּטְרַף, כְּבֵיצַת עוֹף טָמֵא. נִתְנַבֵּל הָעוֹף אִם נִמְצֵאת בּוֹ בֵּיצָה גְּמוּרָה כַּנִּמְכֶּרֶת בַּשּׁוּק, חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

ג,ט אֶפְרוֹחַ שֶׁלְּבֵיצַת טְרֵפָה מֻתָּר, שֶׁאֵין מִינוֹ טָמֵא. הָיָה הָעוֹף סָפֵק טְרֵפָה כָּל הַבֵּיצִים שֶׁתֵּלֵד בַּעֲרֵמָה רִאשׁוֹנָה, מַשְׁחִין אוֹתָן: אִם טָעָנָה עֲרֵמָה שְׁנִיָּה וְהִתְחִילָה לֵילֵד, חֲתִרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת; וְאִם לֹא יָלְדָה, חֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת.

ג,י חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵינוּ נִקְפָּה וְעוֹמֵד כַּחֵלֶב הַטְּהוֹרָה; וְאִם נִתְעָרֵב חֵלֶב טְהוֹרָה כַּחֵלֶב טְמֵאָה כְּשֶׁתַּעֲמִיד אוֹתוֹ יַעֲמֹד חֵלֶב הַטְּהוֹרָה, וְיֵצֵא חֵלֶב הַטְּמֵאָה עִם הַקּוֹס שֶׁלַּגְּבִנָּה. וּמִפְּנֵי זֶה יִתֵּן הַדִּין שֶׁכָּל חָלָב הַנִּמְצָא בְּיַד גּוֹי אָסוּר, שֶׁמָּא עֵרֵב בּוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וּגְבִנַּת הַגּוֹיִם מֻתֶּרֶת, שֶׁאֵין חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה מִתְגַּבֵּן. אֲבָל בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה גָּזְרוּ עַל גְּבִנַּת הַגּוֹיִם, וַאֲסָרוּהָ מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּעוֹר הַקֵּבָה שֶׁלִּשְׁחִיטָתָן שֶׁהִיא נְבֵלָה.

ג,יא וְאִם תֹּאמַר וַהֲלוֹא עוֹר הַקֵּבָה דָּבָר קָטָן הוּא עַד מְאוֹד בָּחֵלֶב שֶׁעָמַד בּוֹ, וְלָמָּה לֹא יִבָּטֵל בְּמִעוּטוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד אֶת הַגְּבִנָּה; וְהוֹאִיל וְדָבָר הָאָסוּר הוּא שֶׁהֶעֱמִיד, חֲרֵי הַכֹּל אָסוּר כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ג,יב גְּבִנָּה שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ הַגּוֹיִם בַּעֲשָׁבִים, אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת כְּגוֹן שֶׁרֶף תְּאֵנִים, וַחֲרֵי הֵן נִכְרִין בַּגְּבִנָּה הוֹרוּ מִקְצַת גְּאוֹנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה: שֶׁכְּבָר גָּזְרוּ עַל כָּל גְּבִנַּת הַגּוֹיִם, בֵּין

שֶׁהֶעְמִידוֹהָ בְּדָבָר אָסוּר בֵּין שֶׁהֶעְמִידוֹהָ בְּדָבָר מֻתָּר גְּזֵרָה, מִשּׁוּם שֶׁהֶעְמִידוֹהָ בְּדָבָר הָאָסוּר.

ג,יג הָאוֹכֵל גְּבִנַּת הַגּוֹיִם, אוֹ חֶלֶב שֶׁחֲלָבוּהוּ וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. הַחֻמְאָה שֶׁלַּגּוֹיִם מִקְצַת גְּאוֹנִים הִתִּירוּהָ, שֶׁחֲרֵי לֹא נָזְרוּ עַל הַחֻמְאָה, וַחֲלֵב הַטְּמֵאָה אֵינוֹ עוֹמֵד; וּמִקְצַת גְּאוֹנִים אֲסָרוּהָ, מִפְּנֵי צְחְצוּחֵי חֶלְבָּ שֶׁיִּשָּׁאֵר בָּהּ, שֶׁחֲרֵי הַקּוֹם שֶׁבְּחֻמְאָה אֵינוֹ מְעֹרָב עִם הַחֻמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּבָּטֵל בְּמֵעוּטוֹ, וְכָל חֶלְבָּ שֶׁלָּהֶן חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁמָּא עֵרַב בּוֹ חֵלֶב טְמֵאָה.

ג,יד יֵרָאֶה לִי שְׁאִם לָקַח חֻמְאָה מִן הַגּוֹיִם, וּבִשְׁלָהּ עַד שֶׁחָלְכוּ לָהֶן צְחְצוּחֵי חֶלְבָּ חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת: שְׁאִם תֹּאמַר נִתְעָרְבוּ עִמָּהּ וְנִתְבַּשֵּׁל הַכֹּל, בָּטְלוּ בְּמֵעוּטָן. אֲבָל הַחֻמְאָה שֶׁבִּשְּׁלוּ אוֹתָהּ גּוֹיִם אֲסוּרָה מִשּׁוּם גְּעוּלֵי גּוֹיִם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ג,טו יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּשַׁב בְּצַד הָעֵדֶר שֶׁלַּגּוֹי, וְחָלַךְ הַגּוֹי וְחָבִיא לוֹ חֶלֶב מִן הָעֵדֶר אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה חֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתוֹ חוֹלֵב: וְהוּא, שֶׁיָּכוֹל לִרְאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא חוֹלֵב כְּשֶׁיַּעֲמֹד, שֶׁהַגּוֹי מִתְיָרֵא לַחְלֹב מִן הַטְּמֵאָה, שֶׁמָּא יַעֲמֹד וְיִרְאֶה אוֹתוֹ.

ג,טז בֵּיצָה שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ כְּדִין, אוֹ שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ חֲדִין, אוֹ שֶׁהָיָה חֶלְמוֹן מִבַּחוּץ וְחֶלְבּוֹן מִבִּפְנִים בַּיְדוּעַ שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא; רֹאשָׁהּ אֶחָד כַּד וְרֹאשָׁהּ אֶחָד חַד, וְחֶלְבּוֹן מִבַּחוּץ וְחֶלְמוֹן מִבִּפְנִים אִפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא, וְאִפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר.

ג,יז לְפִיכָךְ שׁוֹאֵל לְצַיָּד הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁמּוֹכְרָהּ: אִם אָמַר לוֹ שֶׁלְּעוֹף פְּלוֹנִי הוּא, וְעוֹף טָהוֹר הוּא סוֹמֵךְ עָלָיו; וְאִם אָמַר לוֹ שֶׁלְּעוֹף טָהוֹר הוּא, וְלֹא אָמַר לוֹ שְׁמוֹ אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין בֵּיצִים מִן הַגּוֹיִם אֶלָּא אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן, וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן טְבִיעוּת עַיִן שֶׁהֶן בֵּיצֵי עוֹף פְּלוֹנִי הַטָּהוֹר; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֶן בֵּיצֵי טְרֵפָה. וְאֵין לוֹקְחִין מִן הַגּוֹיִם בֵּיצָה טְרוּפָה כְּלָל.

ג,יח בֵּיצֵי דָּגִים, סִימָנֵיהֶם כְּסִימָנֵי בֵּיצֵי הָעוֹף: אִם הָיוּ שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ כַּדִּין, אוֹ חַדִּין טְמֵאִין. אֶחָד כַּד וְאֶחָד חַד, שׁוֹאֵל לַיִּשְׂרְאֵלִי הַמּוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ, אֲנִי מְלַחְתִּים וְהוֹצֵאתִים מִדָּג טָהוֹר אוֹכֵל עַל פִּיו; וְאִם אָמַר לוֹ, טְהוֹרִין הֵן אֵינוֹ נֶאֱמָן, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָדָם שֶׁהֶחְזֵק בְּכַשְׁרוּת.

ג,יט וְכֵן אֵין לוֹקְחִין גְּבִנָּה וַחֲתִכַת דָּג שְׁאֵין בָּהֶן סִימָן, אֶלָּא מִיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁהֶחְזֵק בְּכַשְׁרוּת; אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהָיְתָה רַבָּה לְיִשְׂרָאֵל, לוֹקְחִין מִכָּל יִשְׂרְאֵלִי שֶׁבָּהּ. וְהֶחָלָב לוֹקְחִין אוֹתוֹ מִכָּל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מָקוֹם.

ג,כ הַכּוֹבֵשׁ דָּגִים טְמֵאִים, צִירָן אָסוּר; אֲבָל צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים מֻתָּר, מִפְּנֵי שְׁאֵין בָּהֶן לַחְלוּחִית. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין צִיר מִן הַגּוֹיִם, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָּג טָהוֹר מְשׁוּטָט בּוֹ, אַפְלוּ דָּג אֶחָד.

ג,כא גּוֹי שֶׁהֵבִיא עֲרֵבָה מְלֵאָה חֲבִיּוֹת פְּתוּחוֹת שֶׁלְּצִיר, וְדָג אֶחָד טָהוֹר בְּאַחַת מֵהֶן כֻּלָּן מֻתָּרוֹת; הָיוּ סְתוּמוֹת פָּתַח אַחַת מֵהֶן וְנִמְצָא בָּהּ דָּג טָהוֹר, שְׁנַיִם וְנִמְצָא בַּהּ דָּג טָהוֹר כֻּלָּן מֻתָּרוֹת: וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁוֹ שֶׁלְּדָג וְשִׁדְרוֹ קַיָּם, כְּדֵי שֶׁיֵּהָא נִכָּר שֶׁהוּא דָּג טָהוֹר.

ג,כב לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין דָּגִים מְרֻצָּצִין מְלוּחִין מִן הַגּוֹיִם, וְהֶן הַנִּקְרָאִין טְרִית טְרוּפָה; וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַדָּג וְשִׁדְרוֹ נִכָּר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְרֻצָּץ, מֻתָּר לְקַח אוֹתוֹ מִן הַגּוֹיִם. גּוֹי שֶׁהֵבִיא גָּרָב שֶׁלַּחֲתִכּוֹת דָּג שֶׁחִתּוּכָן שָׁוֶה, וְהֶן נִכָּרִין שֶׁכֻּלָּן מִין אֶחָד, וְנִמְצָא בַּחֲתִכָּה אַחַת מֵהֶן קַשְׂקַשִּׁין חֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרוֹת.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת פֶּרֶק ד

ד,א הָאוֹכֵל בַּזִּית מִבְּשַׂר בְּהֵמָה שֶׁמֻּתָּרָה, אוֹ חַיָּה

שֶׁמֵּתָה, אוֹ עוֹף שֶׁמֵּת לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה". וְכָל שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה כָּרָאוּי, חֲרֵי זוֹ מֵתָה; וּבְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה, יִתְבָּאֵר הַשְּׁחִיטָה שְׁהִיא כָּרָאוּי, וּשְׁאֵינָהּ כָּרָאוּי.

ד,ב אֵין אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה אֶלָּא מִינִין טְהוֹרִין בִּלְבָד, מִפְּנֵי שְׁהֵן רְאוּיִין לִשְׁחִיטָה, וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, יִהְיוּ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. אֲבָל מִינִין טְמֵאִין, שְׁאֵין שְׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהֶן בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה, בֵּין שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁחָתַךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִמֶּנָּה, וַאֲכָלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה, אֶלָּא מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּשַׂר טְמֵאָה.

ד,ג הָאוֹכֵל עוֹף טָהוֹר חַי כָּל שְׁהוּא, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה; וְאַף עַל פִּי שְׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת, הוֹאִיל וַאֲכָלוֹ כֻּלּוֹ, לוֹקֶה. וְאִם אֲכָלוֹ אַחַר שֶׁמֵּת, עַד שְׁיִהְיֶה בּוֹ כַּזַּיִת; וְאַף עַל פִּי שְׁאֵין בְּכֻלּוֹ כָּשֵׁר כַּזַּיִת, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכֻלּוֹ כַּזַּיִת, חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם נְבֵלָה.

ד,ד הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר נֶפֶל בְּהֵמָה טְהוֹרָה, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַבְּהֵמָה שֶׁנָּוְלָדָה, עַד לֵיל שְׁמִינִי, שֶׁכָּל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁמוֹנָה יָמִים בַּבְּהֵמָה, חֲרֵי זֶה כְּנֶפֶל; וְאֵין לוֹקִין עָלָיו: וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו בַּבֶּטֶן, וְאַחַר כָּךְ נָוַלד, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים לִבְהֵמָה גַּסָּה, וַחֲמִשָּׁה לְדַקָּה חֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּיוֹם שֶׁנָּוַלד. הַשְּׁלִיָּה שֶׁיָּצְאַת עִם הַוָּלָד, אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; וְהָאוֹכְלָהּ פָּטוּר, שְׁאֵינָהּ בָּשָׂר.

ד,ה הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף טְהוֹרִין שֶׁנִּטְרְפוּ לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ, לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ".

ד,ו "טְרֵפָה" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה זוֹ שֶׁטְּרְפָה אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר, כְּגוֹן אֲרִי וְנָמֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכֵן עוֹף שֶׁטָּרַף אוֹתוֹ עוֹף הַדּוֹרֵס, כְּגוֹן נֵץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר, שֶׁטְּרָפָהּ אוֹתָהּ וְהֵמִיתָהּ אוֹתָהּ שְׁאִם מֵתָה, חֲרֵי הִיא נְבֵלָה; וּמַה לִּי מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, אוֹ הִכָּהּ בְּסַיִף וְהֵמִיתָהּ, אוֹ שְׁבָרָהּ אֲרִי וְהֵמִיתָהּ. הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשְׁנִּטְרְפָה, וְלֹא מֵתָה.

ד,ז אִם הַטְּרֵפָה שֶׁלֹּא מֵתָה אֲסוּרָה, יָכוֹל אִם בָּא זְאֵב וְגָרַר הַגְּדִי בְּרַגְלוֹ אוֹ בְּזְנָבוֹ אוֹ בְּאָזְנוֹ, וְרָדַף וְהִצִּילוֹ מִפִּיו, יִהְיֶה אָסוּר שֶׁחֲרֵי נִטְרַף: תִּלְמוּד לוֹמַר "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה... לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ", עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ בָּשָׂר הָרָאוּי לַכֶּלֶב.

ד,ח הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא שֶׁטְּרְפָה אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר וְשָׁבְרָה אוֹתָהּ, וְנָטַת לָמוּת, וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה. אַף עַל פִּי שֶׁקָּדַם וּשְׁחָטָהּ, קֹדֶם שֶׁתָּמוּת חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִשּׁוּם טְרֵפָה, הוֹאִיל וְאִי אִפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה מִמַּכָּה זוֹ הַבָּאָה עָלֶיהָ.

ד,ט נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה הַמֵּתָה וְהִיא הַנְּבֵלָה; וְאָסְרָה הַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵתָה וְהִיא הַטְּרֵפָה. וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא תַחְלֹק בֵּמֵתָה בֵּין מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, בֵּין שֶׁנִּפְלָה וּמֵתָה, בֵּין שֶׁחֲנָקָהּ עַד שֶׁמֵּתָה, בֵּין שֶׁוְּרַסָּתָהּ חַיָּה וַהֲרָגַתָּהּ: כָּךְ לֹא תַחְלֹק בִּנוֹטָה לָמוּת בֵּין שֶׁטְּרָפַתָּהּ חַיָּה וּשְׁבָרַתָּהּ, בֵּין שֶׁנִּפְלָה מִן הַגַּג וְנִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, בֵּין שֶׁנִּפְלָה וְנִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ, בֵּין שֶׁזָּרַק בָּהּ חֵץ וְנָקַב לִבָּהּ אוֹ רֵיאָתָהּ, בֵּין שֶׁבָּא לָהּ חוֹלִי מֵחֲמַת עַצְמָהּ וְנָקַב לִבָּהּ אוֹ רֵיאָתָהּ אוֹ שִׁבֵּר רֹב צַלְעוֹתֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הוֹאִיל וְהִיא נוֹטָה לָמוּת מִכָּל מָקוֹם, חֲרֵי זוֹ טְרֵפָה בֵּין שֶׁחָיָה הַגּוֹרֵם בִּידֵי בָּשָׂר וָדָם, בֵּין שֶׁחָיָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

ד,י אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "טְרֵפָה" דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהווֹה: שְׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן, לֹא תֵּאָסֵר אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה בַּשָּׂדֶה; אֲבָל אִם נִטְרְפָה בֶּחָצֵר, לֹא תֵּאָסֵר. הָא לָמַדְתָּ, שְׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בַּהווֹה; וְעִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁהַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ, וְאִי אִפְשָׁר לָהּ לִחְיוֹת מֵחֲמַת מַכָּה זוֹ אֲסוּרָה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, זֶה הַכְּלָל כָּל שְׁאֵין

כְּמוֹהָ חוּיָה, טְרֵפָה. וּבְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה, יִתְבָּאֵר אֵיזֶה חֹלִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה, וְאֵיזֶה חֹלִי אֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה.

ד,יא וְכֵן הַחוֹתֵךְ בָּשָׂר מִן הַחַי, מִן הַטְּהוֹרִים חֲרֵי אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טְרֵפָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טְרֵפָה: שֶׁחֲרֵי בָּשָׂר זֶה, מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה וְלֹא מֵתָה; וּמַה לִּי טְרֵפָה אוֹתָהּ חַיָּה, מַה לִּי חֲתָכָהּ בַּסַּכִּין, מַה לִּי בְּכֶלְבָּהּ, מַה לִּי בְּמִקְצָתָהּ. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ" כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֵׂת הַבְּהֵמָה בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה, חֲרֵי הִיא טְרֵפָה.

ד,יב בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלָה מֵחֲמַת שֶׁתָּשַׁשׁ כּוֹחָהּ, וְנָטַת לָמוּת הוֹאִיל וְלֹא אֵרְעָה מַכָּה בְּאֵבֶר מֵאֵבָרֶיהָ הַמְמִיתִין אוֹתָהּ, חֲרֵי זוֹ מֵתָה: שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא בְּעֵין טְרוּפַת חַיַּת הַיַּעַר, שֶׁחֲרֵי נַעֲשֵׂת בָּהּ מַכָּה הַמְמִיתָה אוֹתָהּ.

ד,יג אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵתָה, גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ אוֹכְלִין מִבְּהֵמָה שֶׁמְּמַהֲרִין וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּמוּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁפִּרְכְּסָה בְּסוֹף שְׁחִיטָה; וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אִסּוּר, אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ד,יד הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם חֲרֵי אֵלּוּ מֵתָרִין; וְאֵין אוֹמְרִין, שֶׁמָּא מֵתָה חָיְתָה. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּרִיאָה, וְלֹא פִּרְכְּסָה חֲרֵי זוֹ מֵתָרֶת. אֲבָל הַמְסֻכֶּנֶת, וְהִיא כָּל שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ וְאֵינָהּ עוֹמֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מַאֲכַל הַבְּרִיאוֹת אִם שְׁחָטָהּ וְלֹא פִּרְכְּסָה כְּלָל, חֲרֵי זוֹ נְבֵלָה וְלוֹקִין עָלֶיהָ; וְאִם פִּרְכְּסָה, חֲרֵי זוֹ מֵתָרֶת, וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַפִּרְכּוּס בְּסוֹף הַשְּׁחִיטָה, אֲבָל בַּתְּחִלָּה אֵינוֹ מוֹעִיל.

ד,טו כֵּיצַד הוּא הַפִּרְכּוּס בִּבְהֵמָה דַּקָּה, וּבְחַיָּה בֵּין גַּסָּה בֵּין דַּקָּה: בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה יָדָהּ וְהֶחְזִירָתָהּ, אוֹ שֶׁפָּשְׁטָה רַגְלָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחְזִירָתָהּ, אוֹ שֶׁכָּפְפָה רַגְלָהּ בִּלְבַד חֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס, וּמֵתָרֶת; אֲבָל אִם פָּשְׁטָה יָדָהּ וְלֹא הֶחְזִירָתָהּ חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא הוֹצָאַת נֶפֶשׁ.

ד,טז וּבִבְהֵמָה גַּסָּה: אֶחָד הַיָּד וְאֶחָד הָרֶגֶל בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה וְלֹא כָּפְפָה, בֵּין כָּפְפָה וְלֹא פָּשְׁטָה חֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס, וּמֵתָרֶת; וְאִם לֹא פָּשְׁטָה, לֹא יָד וְלֹא רֶגֶל, וְלֹא כָּפְפָה כְּלָל חֲרֵי זוֹ נְבֵלָה.

ד,יז וּבָעוֹף: אַפִּלּוּ לֹא רִפְרֵף אֶלָּא בְּעֵינוֹ, וְלֹא כִּשְׁכֵּשׁ אֶלָּא בְּזָנָבוֹ חֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמְסֻכֶּנֶת בַּלַּיְלָה, וְלֹא יָדַע אִם פִּרְכְּסָה אוֹ לֹא פִּרְכְּסָה חֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה, וַאֲסוּרָה.

ד,יח כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה חוּץ מֵאִסּוּרֵי נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר שָׁם; לְפִיכָךְ הַלּוֹקֵחַ מִעַט חֵלֶב, וּמִעַט דָּם, וּמִעַט בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וּמִעַט בְּשַׂר נְבֵלָה, וּמִעַט בְּשַׂר דָּג טָמֵא, וּמִעַט בְּשַׂר עוֹף טָמֵא, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין, וְצָרַף מִן הַכֹּל כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה, וְדִינוֹ כַּדִּין אוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר.

ד,יט כָּל הַנִּבְלוֹת מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ, וּנְבֵלָה מִצְטָרֶפֶת עִם הַטְּרֵפָה. וְכֵן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; אֲבָל בְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵין מִצְטָרְפִין.

ד,כ כֵּיצַד: הַלּוֹקֵחַ מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר, וְנִבְלַת הַצְּבִי, וְנִבְלַת הַתַּרְנְגוֹל, וְקִבֵּץ מִן הַכֹּל כַּזַּיִת בָּשָׂר, וַאֲכָלוֹ לוֹקֶה; וְכֵן אִם קִבֵּץ חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וַחֲצִי זַיִת מִן הַטְּרֵפָה, אוֹ חֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה, וַחֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר מִן הַחַי מִן הַטְּהוֹרָה, וַאֲכָלוֹ לוֹקֶה. וְכֵן בְּשַׂר הַגָּמָל וְהַחֲזִיר וְהָאַרְנֶבֶת, שֶׁקִּבֵּץ מִכֻּלָּן כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ לוֹקֶה. אֲבָל אִם צֵרַף חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר, וַחֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר הַגָּמָל אֵינָן מִצְטָרְפִין; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד,כא וְכֵן כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף טָמֵא, אוֹ דָּג טָמֵא וְעוֹף טָמֵא אֵין בָּשָׂר שְׁנֵיהֶן מִצְטָרֵף, לְפִי שְׁהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת: שֶׁחֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל כָּל הָעוֹפוֹת;

טְמֵאִין מִצְטָרְפִין, כְּמוֹ שֶׁמִּצְטָרְפִין כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאוֹת. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁאִסּוּרָן בְּלָאו אֶחָד, מִצְטָרְפִין; בִּשְׁנֵי לָאוִין, אֵין מִצְטָרְפִין חוּץ מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה, הוֹאִיל וְהַטְּרֵפָה תְּחִלַּת נְבֵלָה הִיא.

ד,כב הָאוֹכֵל מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה, אוֹ מִבְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאִים מִן הָעוֹר, וּמִן הָעֲצָמוֹת, וּמִן הַגִּידִים, וּמִן הַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וּמִן הַצִּפָּרְנַיִם שֶׁלְּעוֹף מִמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּבַצְבֵּץ מִשָּׁם הַדָּם כְּשֶׁיַּחְתְּכוּ, וּמִן הַשִּׁלְיָה שֶׁלָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר, חֲרִי זֶה פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה; וְאֵין מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לְכַזַּיִת.

ד,כג קֵבַת הַנְּבֵלָה, וְקֵבַת הַטְּמֵאָה מֻתֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁאָר טְנוּפוֹת שֶׁבַּגּוּף; וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְהַעֲמִיד בְּקֵבַת שְׁחִיטַת הַנָּכְרִי, וּבְקֵבַת בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה. אֲבָל עוֹר הַקִּבָּה חֲרִי הוּא כִּשְׁאָר הַמֵּעַיִם, וְאָסוּר. עוֹר הַבָּא בְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁלַּחֲמוֹר, מֻתָּר בַּאֲכִילָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ הַפֶּרֶשׁ וּמֵי רַגְלַיִם, שְׁהֵן מֻתָּרִין.

ד,כד יֵשׁ עוֹרוֹת שְׁהֵן כְּבָשָׂר, וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כַּזַּיִת כְּאוֹכֵל מִן הַבָּשָׂר וְהוּא, שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן כְּשְׁהֵן רַכִּים. וְאֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן עוֹר הָאָדָם, וְעוֹר הַחֲזִיר שֶׁלִּישׁוּב, וְעוֹר חֲטֶרֶת שֶׁלְּגָמָל שֶׁלֹּא טָעֲנוּ עָלָיו מַשָּׂא מֵעוֹלָם וְלֹא הִגִּיעַ לְמַשָּׂא שֶׁעֲדַיִן הִיא רַכָּה, וְעוֹר בֵּית הַבֹּשֶׁת, וְעוֹר שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה, וְעוֹר הַשִּׁלִּיל, וְעוֹר הָאֲנָקָה וְהַכּוֹחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט; כָּל אֵלּוּ הָעוֹרוֹת כְּשְׁהֵן רַכִּין חֲרֵי הֵן כִּבְשָׂר לְכָל דָּבָר, בֵּין לְאִסּוּר אֲכִילָה בֵּין לְטֻמְאָה.

ד,כה נֶאֱמַר בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ"; וְהֵיאַךְ הָיָה אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ אַחַר שֶׁנִּסְקַל, וַהֲרֵי הוּא נְבֵלָה: אֶלָּא לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְסְקִלָּה נֶאֱסַר, וְנַעֲשָׂה כִּבְהֵמָה טְמֵאָה; וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, חֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְאִם אָכַל מִבְּשָׂרוֹ כַּזַּיִת, לוֹקֶה. וְכֵן כְּשֶׁיִּפָּקֵל, לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לַכְּלָבִים אוֹ לַגּוֹיִים; לְכָךְ נֶאֱמַר "לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ". וּפֶרֶשׁ שְׁלִשׁוֹר הַנִּסְקָל, מֻתָּר בַּהֲנָיָה. נוֹדַע שֶׁהוּא פָּטוּר מִסְּקִלָּה אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּזְמוּ עֵדָיו יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר; וְאִם נוֹדַע אַחַר שֶׁנִּסְקַל, חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה.

רַבֵּינוּ זַ"ל אָמַר, מִי שֶׁרוֹצֶה לָשׁוּב לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, צָרִיךְ לְהָאִוֹת בְּקִי בַּהֲלָכָה מְאֹד, שֶׁלֹּא יַפִּיל וְלֹא יְרַחֵק אוֹתוֹ שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם בֵּין בַּעֲלִיָּה וּבֵין בִּירִידָה. וּבְכָל מַה שֶּׁיַּעֲבֹר עָלָיו יַחֲזִק אֶת עַצְמוֹ (שֶׁקּוֹרִין דָּעֶר הַאלְטִין זִיךְ) וְיִקַּים אִם אֶפְשָׁר שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל הִנֶּךָּ, שֶׁגַּם בִּשְׁאוֹל תַּחְתִּיּוֹת יְכוֹלִין לְקָרֵב אֶת עַצְמוֹ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי גַּם שָׁם הוּא יִתְבָּרַךְ נִמְצָא, בְּבְחִינַת שָׁאוֹל וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל הִנֶּךָּ (לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן חֵלֶק א' סִימָן ו').

רַבֵּנוּ זַ"ל אָמַר, שֶׁצְּרִיכִים לְבַקֵּשׁ מְאֹד מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּזְכֶּה לְהִתְקָרֵב בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ אֶל הַצַּדִּיק הָאֱמֶת, אֲשֶׁר יָכוֹל לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת כֹּחַ הַמְּדָמֶה שֶׁלּוֹ, עַד שֶׁיִּזְכֶּה לִרְוֹחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהוּא אֱמוּנָה בְּרִוּרָה וּמְזֻכָּכָת בּוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי הַבַּעַל דָּבָר שָׁם לִבּוֹ עַל זֶה שֶׁעֹשֶׂה לְבַלְבֵּל אֶת הָעוֹלָם, כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם עַכְשָׁו קְרוֹבִים אֶל הַקֵּץ מְאֹד, וְיֵשׁ עַכְשָׁו לְיִשְׂרָאֵל רְצוֹנוֹת וְכִסּוּפִים וְנֶעֱנוּעִים גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה כָּזֹאת מִימֵי קֶדֶם, וְכָל אֶחָד נִכְסָף מְאֹד לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, עַל כֵּן הֶעֱרִים הַבַּעַל דָּבָר וְהִכְנִיס מַחְלֹקֶת בֵּין הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֶחָד יַחֲלֹק עַל הַשֵּׁנִי, וְכֵן הַקִּים בָּעוֹלָם מְפָרְסָמִים שֶׁל שֶׁקֶר שֶׁיְּשַׁבְּשׁוּ אֶת הַבְּרִיּוֹת, כִּי אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים, כְּנֶגֶד הַצַּדִּיקִים הַקְּדוֹשִׁים הַמְּגַלִּים אֶת אֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, יֵשׁ רַע בָּנִים וּמְפָרְסָמִים שֶׁל שֶׁקֶר, הַמַּכְנִיסִים דֵּעוֹת כּוֹזְבוֹת בְּאַנְשֵׁיהֶם, וְלָכֵן צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ הַרְבֵּה מִפְּנֵי יִתְבָּרַךְ, לְהָאִוֹת מְקֹרָב אֶל הַצַּדִּיק הָאֱמֶת שֶׁיָּכוֹל לְהַחְדִּיר בּוֹ אֱמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזֻכָּכָת בְּעוֹדוֹ בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ, כִּי אַחַר כָּךְ, אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הָאָדָם, כְּבָר מְאֻחָר, כִּי כָּל זְמַן שֶׁאָדָם חַי הוּא יָכוֹל לְתַקֵּן אֶת הַכֹּל, וְלָכֵן בִּדְאִי לְהִתְקָרֵב אֶל הַצַּדִּיק הָאֱמֶת שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהַגְבִּיהוֹ וּלְטַהֲרוֹ וּלְזַכְּכוֹ עַד שֶׁגַּם הוּא יִזְכֶּה לְבָרוּר וְזִכּוּךְ הַמְּדָמֶה שֶׁהוּא אֱמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזֻכָּכָת בּוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁזֶּה סוֹד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּצְרִיכִים לְהִתְפַּלֵּל עַל דָּבָר זֶה הַרְבֵּה מְאֹד, כִּי לֹא בְּקַלּוּת אָדָם יָכוֹל לִזְכּוֹת לְהַגִּיעַ אֶל הַצַּדִּיק הָאֱמֶת שֶׁיְּזַכֵּךְ יְשַׁהֵר וְיִנַּקֶּה אֶת מֹחוֹ מֵאֱמוּנוֹת כּוֹזְבוֹת עַד שֶׁיִּזְכֶּה לֶאֱמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזֻכָּכָת בּוֹ יִתְבָּרַךְ.

סִפְּרוּ תַּלְמִידֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקָּדוֹשׁ זְכוּתוֹ תָּגֵן עָלֵינוּ שֶׁנָּסְעוּ עִמּוֹ פַּעַם עַל הַדֶּרֶךְ, וּכְשֶׁהִגִּיעַ זְמַן מִנְחָה יָרַד מֵהָעֲגָלָה וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַיַּעַר וְהִתְפַּלֵּל, וְרָאוּ הַתַּלְמִידִים שֶׁמֵּמָּה רֹאשׁוֹ בְּאֹיֶלֶן וְצוֹעֵק וּבוֹכֶה בִּכְיָה עֲצוּמָה, וּמְבַקֵּשׁ וּמִתְחַנֵּן מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ עַל כְּלָל יִשְׂרָאֵל, וְהַתַּלְמִידִים הָמָּה רָאוּ בֵּן תָּמְהוּ, וְעָמְדוּ וְהִסְתַּכְּלוּ עָלָיו בְּפַחַד וּבְמוֹרָא גָּדוֹל, וּכְשֶׁסִּיְּמוּ תְּפִלָּתוֹ שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ הַתַּלְמִידִים, מַה זֶּה וְעַל מַה זֶּה? עָנָה וְאָמַר לָהֶם שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל הַהִזּוֹרוֹת שֶׁיִּהְיוּ סְמוּכִים לְהִתְגַּלּוּת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁיִּהְיוּ רַמָּאִים וּצְבוּעִים שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ עַצְמָם בִּלְבוּשׁ צַדִּיקִים וּמַנְהִיגֵי הַדּוֹר, וְהֵם הֵם יַעְבְּדוּ אֶת הַגְּאֻלָּה רַחֲמָנָא לִיצְלָן.

תשפ"ז - 5787 | מרחשון - כסלו | נוב'

כח ראשון 8

עלות השחר 04:49 | נץ החמה 06:02
סו"ז קר"ש - מג"א 08:05 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:41
סו"ז תפלה - מג"א 09:11 | סו"ז תפלה - גר"א 09:35
שקיעה 04:44 | צה"כ 05:01

בבלי: כבורות נא • **ירושלמי:** סנהדרין כ • **תוספתא:** בכורות א • **נ"ך:** מלכים־ב כא • **רמב"ם:** אסורי ביאה כ

יום כפור קטן

כט שני 9

עלות השחר 04:50 | נץ החמה 06:03
סו"ז קר"ש - מג"א 08:06 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:42
סו"ז תפלה - מג"א 09:11 | סו"ז תפלה - גר"א 09:35
שקיעה 04:43 | צה"כ 05:00

בבלי: בכורות נב • **ירושלמי:** סנהדרין כא • **תוספתא:** בכורות ב • **נ"ך:** מלכים־ב כב • **רמב"ם:** אסורי ביאה כא

א' דראש חודש כסלו

ל שלישי 10

עלות השחר 04:51 | נץ החמה 06:03
סו"ז קר"ש - מג"א 08:06 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:42
סו"ז תפלה - מג"א 09:12 | סו"ז תפלה - גר"א 09:36
שקיעה 04:42 | צה"כ 04:59

בבלי: בכורות נג • **ירושלמי:** סנהדרין כב • **תוספתא:** בכורות ג • **נ"ך:** מלכים־ב כג • **רמב"ם:** אסורי ביאה כב

ב' דראש חודש כסלו

א רביעי 11

עלות השחר 04:51 | נץ החמה 06:04
סו"ז קר"ש - מג"א 08:07 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:43
סו"ז תפלה - מג"א 09:12 | סו"ז תפלה - גר"א 09:36
שקיעה 04:42 | צה"כ 04:58

בבלי: בכורות נד • **ירושלמי:** סנהדרין כג • **תוספתא:** בכורות ד • **נ"ך:** מלכים־ב כד • **רמב"ם:** מאכלות אסורות א

ב חמישי 12

עלות השחר 04:52 | נץ החמה 06:05
סו"ז קר"ש - מג"א 08:07 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:43
סו"ז תפלה - מג"א 09:12 | סו"ז תפלה - גר"א 09:36
שקיעה 04:41 | צה"כ 04:58

בבלי: בכורות נה • **ירושלמי:** סנהדרין כד • **תוספתא:** בכורות ה • **נ"ך:** מלכים־ב כה • **רמב"ם:** מאכלות אסורות ב

ג ששי 13

עלות השחר 04:53 | נץ החמה 06:06
סו"ז קר"ש - מג"א 08:08 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:44
סו"ז תפלה - מג"א 09:13 | סו"ז תפלה - גר"א 09:37
שקיעה 04:40 | צה"כ 04:57

בבלי: בכורות נו • **ירושלמי:** סנהדרין כה • **תוספתא:** בכורות ו • **נ"ך:** ישעיה א • **רמב"ם:** מאכלות אסורות ג

הדלקת הנרות	ירושלים	ת"א	חיפה	יבנאל
	04:00	04:21	04:09	03:58

ד שב"ק 14

תולדות

עלות השחר 04:54 | נץ החמה 06:07
סו"ז קר"ש - מג"א 08:08 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:44
סו"ז תפלה - מג"א 09:13 | סו"ז תפלה - גר"א 09:37
שקיעה 04:40 | צה"כ 04:57

בבלי: בכורות נז • **ירושלמי:** סנהדרין כו • **תוספתא:** בכורות ז • **נ"ך:** ישעיה ב • **רמב"ם:** מאכלות אסורות ד

מוצ"ש ר"ת	ירושלים	ת"א	חיפה	יבנאל
	05:19	05:20	05:18	05:17
	05:53	05:54	05:52	05:50

קִרְבַת הַצַּדִּיקִים טוֹב בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.

(סֵפֶר הַמִּדּוֹת אוֹת צַדִּיק סִימָן נ"ג)